

<https://arcg.is/bDmaf>

Specializovaná mapa

Středověká venkovská sakrační architektura

Úvod

Výstava společně s kritickým katalogem vznikla jako jeden z výstupů pětiletého výzkumného projektu NAKI II „Proměna středověkého venkovského kostela jako symbolu duchovní tradice a lokální identity“. Cílem projektu bylo zkoumat, poznat a definovat faktory, které vývoj středověkého venkovského kostela formovaly od jeho vzniku až po současnost, a interpretovat, jakým způsobem se na stavbě projevovaly. V rámci projektu byly zkoumány kostely v současných okresech Děčín, Ústí nad Labem, Litoměřice a Louny, přičemž s ohledem na předpokládaný objem získaných dat bylo zvoleno jejich zpracování do výsledné publikace a výstavy pouze pro okres Louny. Poznatky z lokalit zbylých okresů je plánováno publikovat v následujících letech. Ve snaze o komplexní postihnutí rozsáhlé problematiky byl výzkum lokalit zvolen jako interdisciplinární, zahrnující poznatky specialistů z různých oborů zabývajících se zkoumáním stavebního díla.

Aby bylo možné dosáhnout vytčených cílů a věrohodných výsledků, bylo před vlastním průzkumem nezbytné nejprve přistoupit k podrobné dokumentaci a přesnému zaměření, které dosud zkoumané kostely postrádaly. Na dokumentaci navazovalo komplexní poznání stavby pomocí metody stavebněhistorického průzkumu zahrnující vždy průzkum terénní, archivní a dendrochronologický. V opodstatněných případech bylo přistoupeno ke geofyzikálnímu průzkumu, či byly zpracovány expertízy zaměřené na opracování stavebního kamene a na nástěnné malby vyhodnocené z hlediska dějin umění.

Podrobně byly zkoumány pouze kostely se zachovaným středověkým jádrem, které se zároveň nacházejí ve venkovském prostředí, tedy v regionu mimo

aglomerace bývalých královských měst Louny a Žatec. Celkem se jednalo o 37 kostelů, z nichž většina stála dlouhodobě mimo zájem širší odborné veřejnosti a informace o nich můžeme mnohdy čerpat pouze ze stručně zpracovaných hesel v soupisové literatuře. S výjimkou nemnoha stavebněhistorických průzkumů se navíc výzkumy ve většině případů soustřeďovaly pouze na určitou problematiku či časovou stavební etapu kostela bez celkového poznání stavby, natož souboru staveb. Neutěšený stav dosavadního poznání je třeba vnímat jako vážný problém, a to zejména v historicko-topografickém kontextu, neboť vedle šlechtických sídel bývá velmi často kostel nejstarší stojící stavbou v dané lokalitě, a představuje tak jedinečný pramen historického poznání, nezbytného pro porozumění duchovní a kulturní identitě místa. Naléhavost řešení tohoto problému je zřetelná z nemnoha dosud komplexně zpracovaných území, kde byla učiněna významná zjištění mající širší dopad nejen na interpretaci daného kostela, ale také při stanovování obecných závěrů. Nejinak tomu bylo v případě kostelů lounského okresu, kde byly učiněny mnohé nové poznatky, zásadní zpřesnění a doplnění či několik významných objevů.

Sohledem na množství získaných dat však nebylo možné jejich publikování v celé šíři. Z tohoto důvodu budou pro jednotlivé kostely sestaveny podrobné karty obsahující veškerý pořízený materiál. Tyto karty budou uveřejněny na webové stránce www.stredovekekostely.cz, kde budou pro badatele a zájemce o problematiku zpřístupněny v dostatečné podrobnosti.

Děkuji všem členům pracovního týmu, externím spolupracovníkům, konzultantům, recenzentům, stejně jako vlastníkům, církevním představitelům a institucím, které nám umožnily provést terénní průzkum a dokumentaci kostelů.

Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště
v Ústí nad Labem

Ústav archeologické památkové
péče severozápadních Čech, v. v. i.

Ministerstvo kultury ČR

Program na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity 2016 až 2022, NAKI II, DG18P02OVV042, "Proměna středověkého kostela jako symbolu duchovní tradice a identity místa"

Poskytovatel:
Ministerstvo kultury České republiky

Příjemce – koordinátor:
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem

Hlavní řešitel:
Mgr. Jaroslav Skopec

Projektový tým:
Mgr. Martin Barus; Petr Bažant; Mgr. Tomáš Brož; Mgr. Adéla Čornyová; Mgr. Petr Hasil; Mgr. Michal Cihla; Ing. arch. Milena Hauserová; Ing. Zora Hořejšová; Mgr. Markéta Jirmanová-Poláková; Mgr. Antonín Kadlec, Ph.D.; Mgr. Jan Leibl; Nicol Magrotová; PhDr. Jan Mareš, Ph.D.; Mgr. Eliška Nová, Ph.D.; Mgr. Miroslav Nový; Mgr. David Otáhal; Mgr. Marta Pavlíková; Hana Ptáčková; Bc. Gabriela Růžičková; Mgr. Michal Panáček; Mgr. Elzbieta Šteflová; PhDr. Vojtěch Vaněk, Ph.D.; PhDr. Václav Zeman.

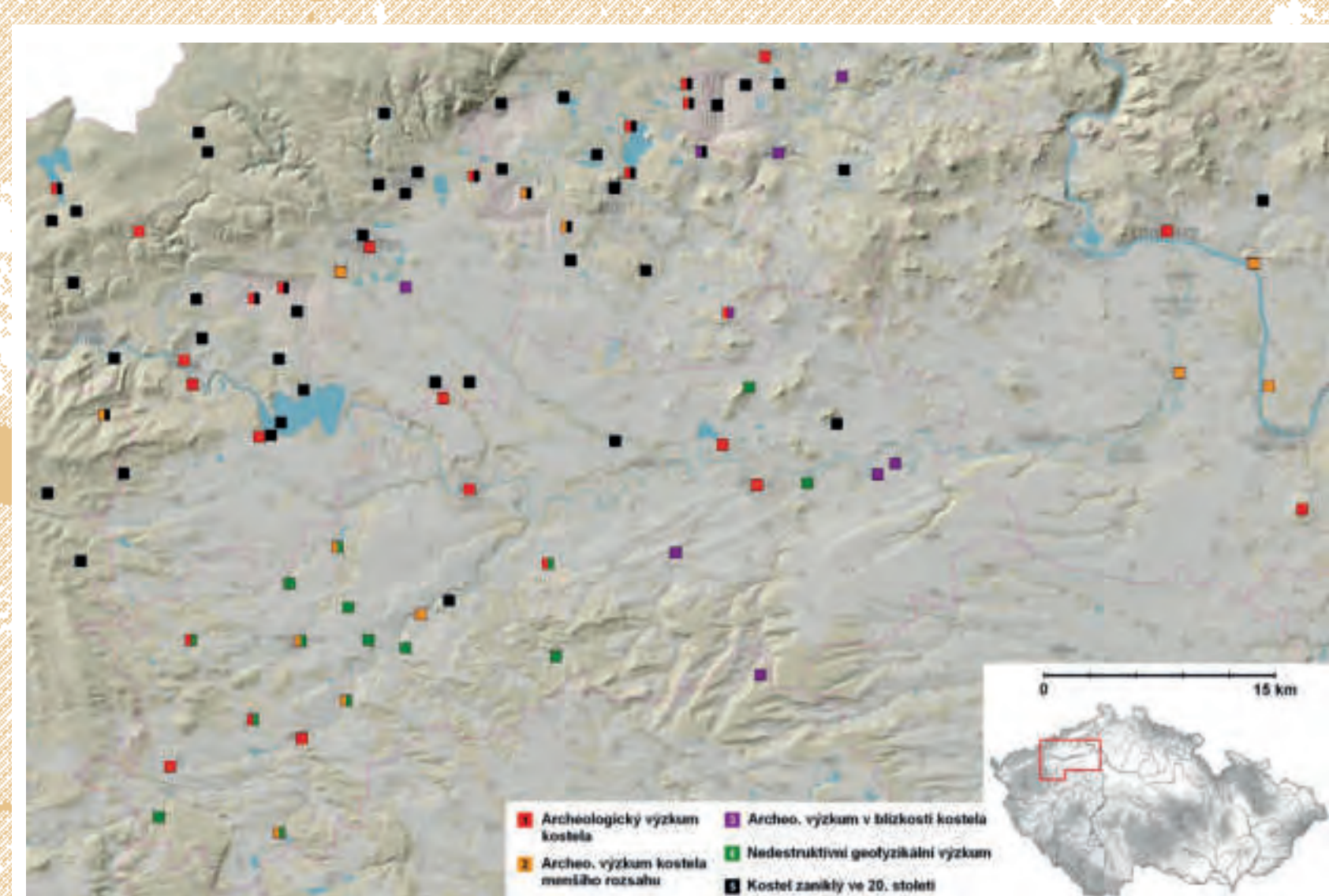
Příjemce:
Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v. v. i.

Řešitel příjemce:
PhDr. Vojtěch Peksa

Projektový tým:
Ing. Matěj Benda; Ing. Petr Bohdál; Jiří Crkal; MUDr. Mgr. Kryštof Derner; Patrik Eisenhammer; Mgr. Jan Fišer; ThLic. Jaroslav Havrlant, Th.D.; RNDr. Jana Kuljavceva Hlavová; Mgr. René Kyselý, Ph.D.; Mgr. Ondřej Malina; Renáta Mühlbergerová; PhDr. Vojtěch Peksa; Ing. Monika Skopařová; Eva Sušická; Mgr. Milan Sýkora; Jiří Šály; Ing. Hana Urbanová; Bc. Martin Volf; Mgr. Kateřina Volfová; RNDr. Jan Zavřel.

Grafická úprava a zpracování výstavních bannerů:
Stanislava Palečková

Jazyková korektura a technická redakce:
Mgr. Vendula Leiblová

Mapa archeologických výzkumů kostelů v oblasti širšího středního a dolního Poohří:

- 1 – archeologické výzkumy většího rozsahu v interiéru či v bezprostřední blízkosti exteriéru stavby (několik sond, plošný výzkum při rekonstrukci apod.),
- 2 – plošně omezené archeologické výzkumy v interiéru či bezprostřední blízkosti exteriéru stavby (jedna sonda, drobnější výkop apod.),
- 3 – výzkumy v okolí kostela postihující objekty související se sakrální stavbou (např. hřbitov, příkop, objekt fary apod.),
- 4 – nedestructivní geofyzikální výzkumy,
- 5 – kostely zaniklé v průběhu 20. století. Stav výzkumu k roku 2021; nezobrazen náhodné nálezy či nedokumentované akce před rokem 1950; podkladová mapa: <https://ags.cuzk.cz/geoprahizec/>; Upravil: Vojtěch Peksa.

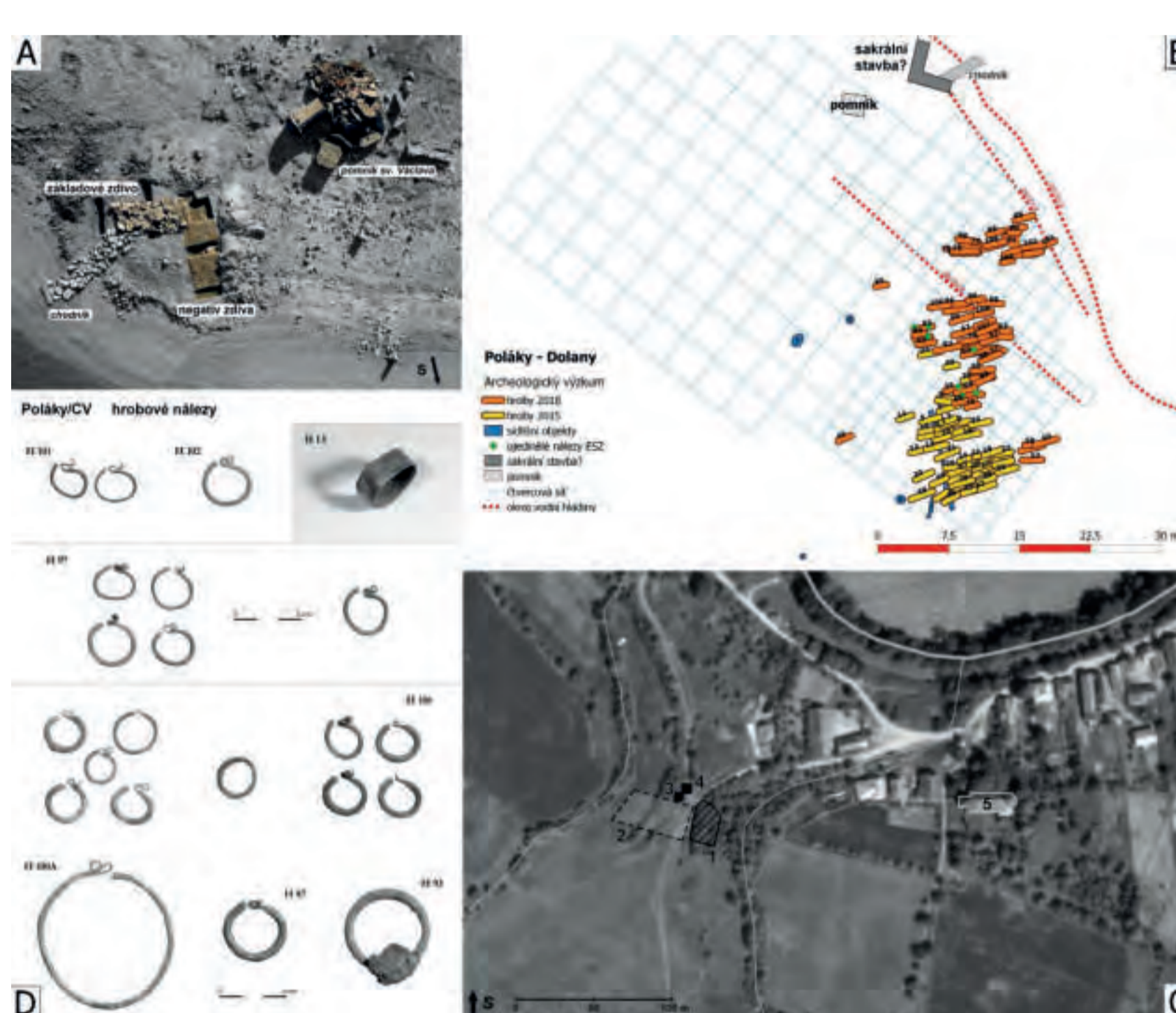
Nečermice (okr. Louny) – sídelní komora v pahorkatině Dízbán s místem raně středověkého pohřbívání v bývalé chlévě (A) a kostelem sv. Bartoloměje z první poloviny 14. století (B) na císařském otisku mapy stabilního katastru. Zdroj: <http://archivnimapy.cuzk.cz/>; upravil: Vojtěch Peksa.

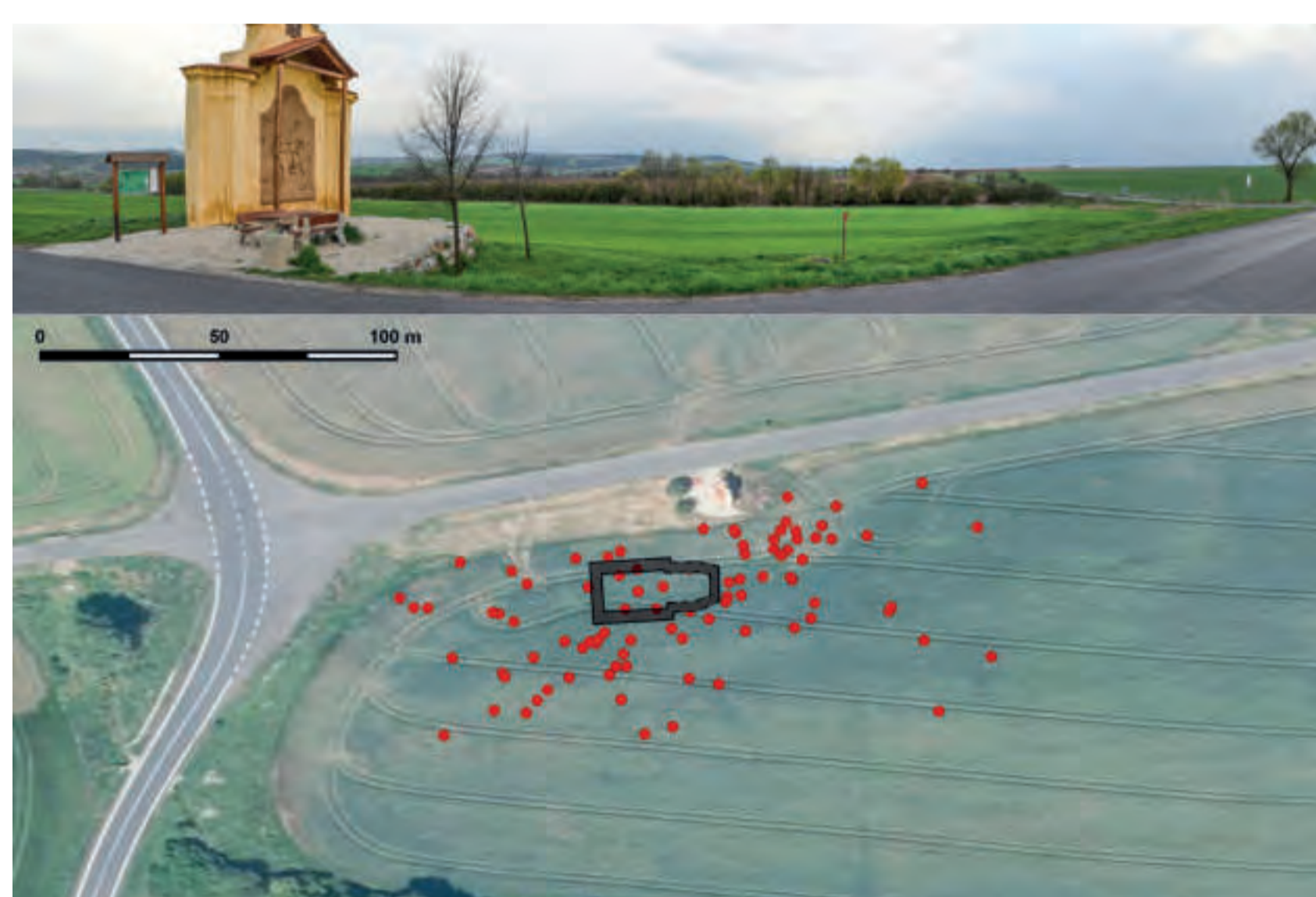
Pšov (okr. Louny), území s archeologickými nálezy na leteckém snímku z roku 1952: 1 – pískovna a její okolí odkud pochází nálezy raně středověkých hrobů; 2 – „starý Pšov“ (šipka ukazuje umístění staršího románského kostela ze druhé poloviny 12. či první poloviny 13. století); 3 – kostel sv. Kříže a Všech svatých postavený v roce 1765 na návisi; 4 – hradiště Rubín; a, b, c, d – plochy sběru raně středověké keramiky dokládající sídelní aktivity v 10. až 13. století. Zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>; upravil: Vojtěch Peksa.

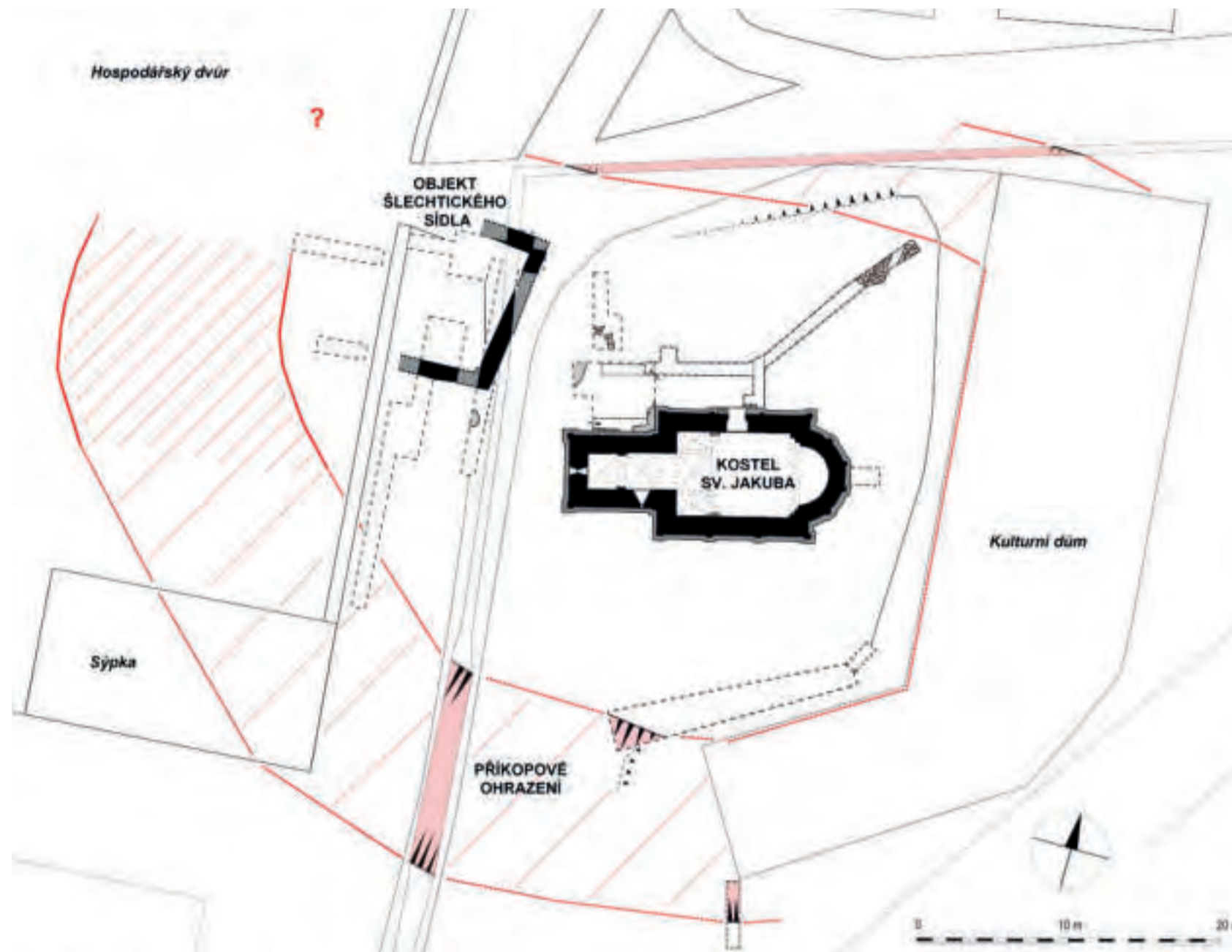
Letecký snímek archeologicky zkoumaných reliktů dvou fází kostela sv. Mikuláše a Michaela v Libkovicích, 2019. Zdroj: archiv ÚAPPSCZ, v. v. i.

Poláky-Dolany (okr. Chomutov), raně středověké pohřebiště se sakrální stavbou: A – kalný snímek rozvaleného pomníku se sochou sv. Václava a objektu spojovaného s kostelem nejspíše ze 12. století; B – plán pohřebiště; C – letecký snímek z roku 1963 (1 – plocha zkoumaného pohřebiště, 2 – plocha rozplytné raně středověké keramiky dokládající sídliště, 3 – socha sv. Václava, 4 – relikt sakrální stavby, 5 – kostel Panny Marie v Dolanech); D – výběr nálezy z hrobů, esovitě zúžených, opasková přezka (hrob 93), v samostatném výjevu fotografie bronzového prstenu z dětského hrobu 13.

Zaniklá středověká ves Nevechovice (k.ú. Blšany, okr. Louny). Kombinace nedestructivních metod přinesla pozitivní výsledky při lokalizaci zbořeného kostela přestavěného z dřevěné do kamenné podoby na konci 14. století. Zákřadky kostela se podařilo identifikovat geofyzikálním průzkumem. Povrchovým sběrem byl vymezen prostor okolního hřbitova díky nálezům lidských kostí vyorávaných z narušených hrobů (červené tečky na přiloženém obrázku značí koncentrace kostí). Kostel zanikl na konci 18. století a s jeho pozůstatkem byla spojována kaple sv. Václava, kterou dnes můžeme označit za novotvar. Z prostoru hřbitova pochází také nálezy esovitě zúžených zúžených, dokládající počátky pohřebiště v raném středověku. Lokalizace kostela a nálezy z povrchových sběrů je vyznačena na současném leteckém snímku. Zdroj: <https://ags.cuzk.cz/geoprahizec/>.

Vroustek (okr. Louny), celková situace kostela sv. Jakuba a jeho okolí. Černé je vyznačeno obvodové zedí zahlušeného objektu spojovaného se slechtickým sídlem Hraběšic a vlastní kostel. Červené vystupuje obvodový příkop zjištěný v roce 2003, 2017 a 2018 díky stavebním zásahům a v prostoru hospodářského dvora v roce 2016 realizovaným nedestructivním geofyzikálním měřením (hustší šrafování; tečkované předpokládají další průběhy). Různými přerušovanými čarami jsou vyznačeny jednotlivé archeologické sondy.

Kostel sv. Jakuba Většího ve Vrautku na snímku z počátku 20. století, pohled od severu. Kostel byl postaven v poslední třetině 12. století.

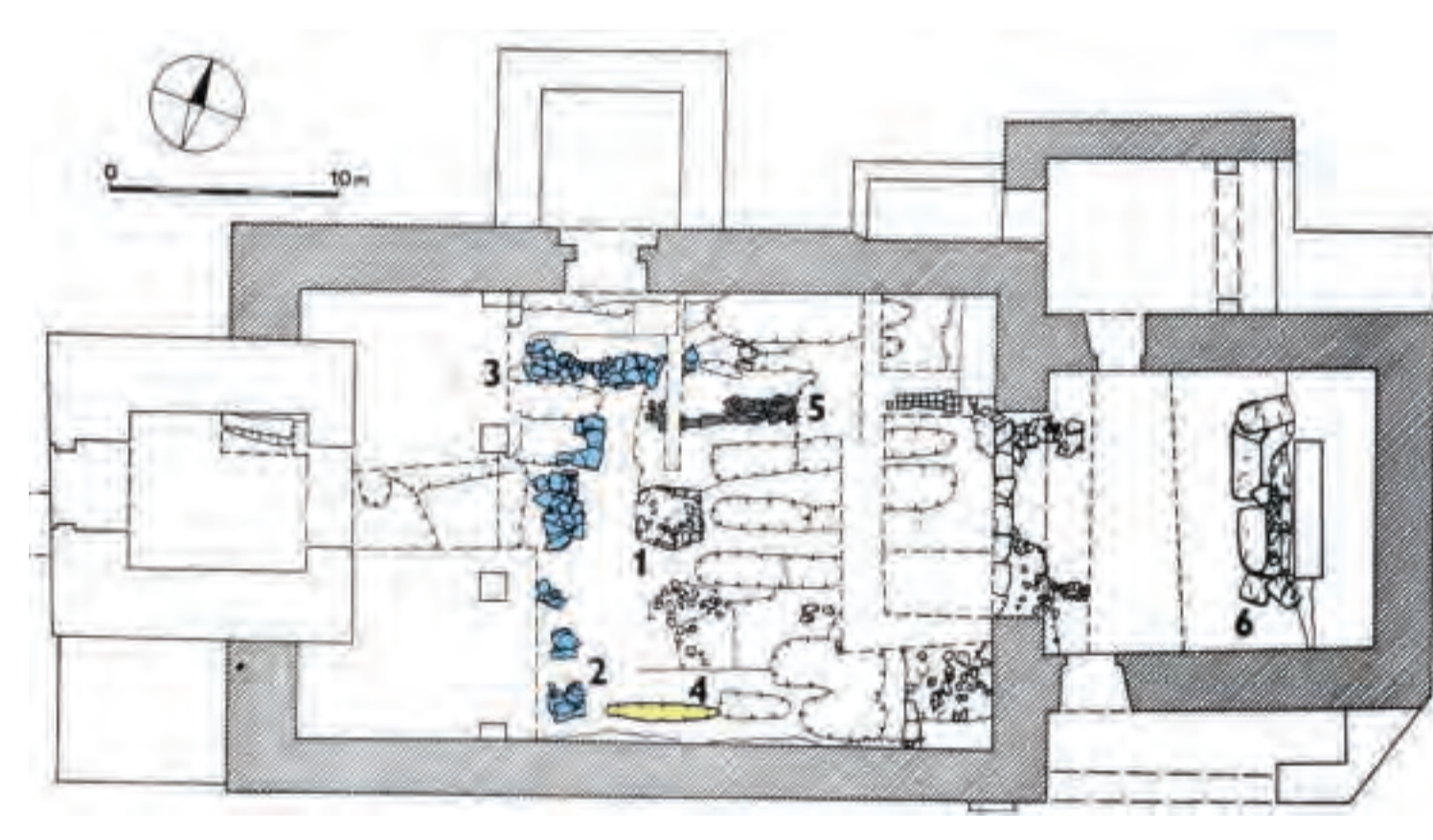
Počátky kostelů v severozápadních Čechách na základě archeologických výzkumů

Severozápadní Čechy patří mezi oblasti dlouhodobě ovlivněné lidskou činností, která obzvláště ve druhé polovině 20. století měla zcela devastující vliv na krajinu a také sakrální architekturu. První archeologické výzkumy postihující vesnické kostely se rozběhly v polovině 60. let 20. století. Systematický výzkum kostelních staveb přišel na pořad dne až v 70. letech, kdy část těchto staveb již zmizela, neboť zbořené kostely severních Čech představují téměř polovinu zničených kostelů v celém tehdejší Československu. Nejkomplexněji se archeologie věnovala kostelům v likvidovaném starém Mostě. Od 90. let se na severozápadě Čech konaly v převážné většině záchranné archeologické výzkumy, nejčastěji probíhající při postupných rekonstrukcích kostelů. Celkem se uskutečnilo takřka pět desítek archeologických výzkumů vesnických kostelů.

Vznik vesnických kostelů je komplementárně spojen se vznikem farní organizace, neboť síť sakrálních staveb se dříve či později stala její oporou. Hlavní část zkoumaného tématu se vztahuje k vesnickému prostředí a kotázce, v jakém časovém rozpětí a v jakém sociálním kontextu vznikaly svatyně ovlivňující svět vesničanů, tj. zabezpečující přístup ke křesťanským svátostem a mimo jiné také možnostem a pohřbu na posvěcené půdě u kostela. Páteří struktury je postupně se zahušťující mozaika kostelů budovaných z iniciativy panovníka, církevních institucí a především šlechty. Archeologický výzkum klade při hledání počátků sakrálních staveb důraz na proměnu topografického vztahu sídlišť a míst posledního odpočinku. Zatímco venkovská pohřebiště 10. a 11. století, označovaná jako řadová, se rozkládala stranou od sídlišť, někdy kolem roku 1100, snad ve spojitosti s bojem knížete Břetislava II. proti polopohanským zvykům venkovanů, využívání pohřebiště „v lesích a polích“ končí a pohřbívání se přesouvá do bezprostředního prostorového kontaktu se sídlištěm. Při zkoumání dalšího vývoje si archeologie pokládá otázku, zda na těchto pohřebištích „u dědin“

od samého počátku stály také kostely. Máme k dispozici argumenty, které ukazují jak na vznik kostela současně s pohřbíváním (Podbořany, Nevechovice, Vrautek), tak také na jeho dodatečné připojení k již fungujícímu pohřebišti (Poláky, Nesvěte). Kostel v Chcebuži na Litoměřicku doložený k roku 993 ukazuje, že se sakrálními stavbami musíme ve venkovském prostředí počítat dokonce od konce 10. a v 11. století, ač se jistě jednalo o jednotky kostelů. V případě několika dalších kostelů je možné jejich výstavbu zařadit do následujícího 12. století (Poláky, Nesvěte, Vrautek, Kadaň, Nevechovice, Lovosice, Mašťov). Síť sakrálních staveb doplňují klášterní založení – Postoloprty, Doksany (z první poloviny 12. století) a Teplice (z počátku 2. poloviny 12. století). Lze předpokládat, že další archeologické výzkumy, případně důkladné stavebně historické průzkumy přinesou postupem času nálezy starších a dosud neznámých stavebních etap, které mohly zahrnovat i stavby ze dřeva. Ty na Lounsku ještě ve druhé polovině 14. století tvořily až pětinu kostelů. Ukazuje se tím, že se jednalo o poměrně běžný stavební typ, který oproti zděným představoval podstatně úspornější, a tedy dostupnější řešení.

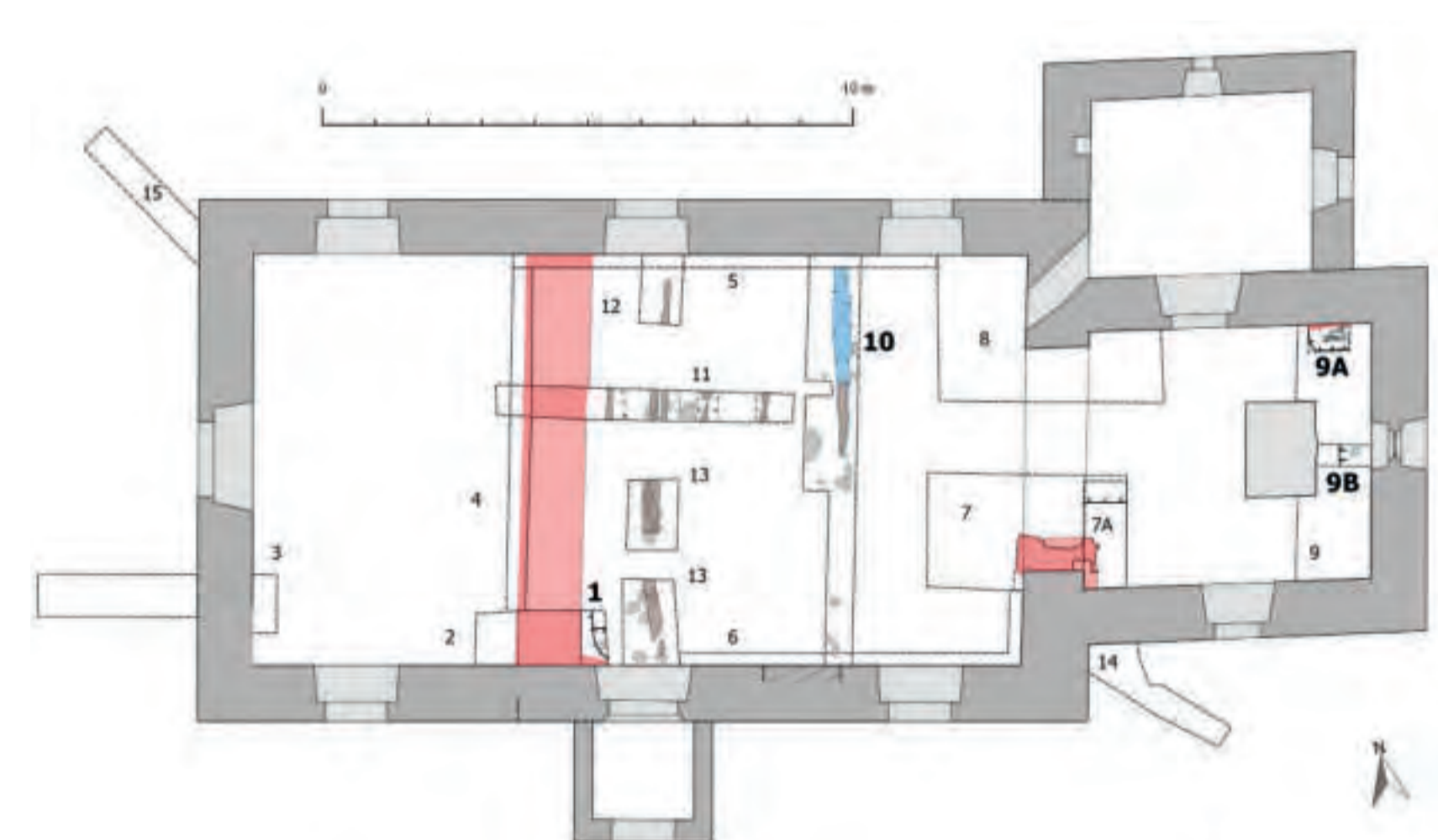
Vznik „sítě“ kostelů je třeba brát jako kontinuální proces, který v dlouhodobě osídlených regionech mohl již na přelomu 12. a 13. století dosáhnout pokročilého stupně vývoje. Kvůli výraznému zahuštění sítě kostelů došlo poté v první polovině, či kolem poloviny 13. století v souvislosti s výstavbou románských staveb a tento proces byl završen až ve století čtrnáctém. A právě hustota sakrálních staveb byla určujícím prvkem pro vytváření farní organizace. Její vznik byl nepochybně zásahem do starých pořádků venkovského světa, který se dotkl citlivého místa – zacházení s mrtvými. Způsob odchodu na onen svět totiž znovu a znovu potvrzoval kulturní podstatu příslušné komunity. Zároveň teprve snadno dostupný kostel a s ním spojený klérus vnášel na vesnici přelom, který ukončoval dlouhou etapu dvojvěří a dovoloval snahu o hlubší christianizaci venkova. Díky přínalžitosti několika sídlišť k jedné sakrální stavbě, se kostel také stává centrem, kde dochází k setkávání komunit, výměně informací či směně zboží.

Kapistý (okr. Most). Plošný archeologický výzkum kostela zbořeného v roce 1978 v prvé řadě ověřoval možnost existence starší sakrální stavby, předcházející raně gotický objekt z druhé poloviny 13. století: 1 – blok mladšího zdiva; 2, 3, 5 – skupiny vlnitě složených kamenů souvisejících pravděpodobně se starším dřevěným kostelem; 4 – žlábek s písčitou výplní; 6 – substrukce oltární menzy s druhotně použitými náhrobními kameny. Podklady z archivu ÚAPPSCZ, v. v. i.

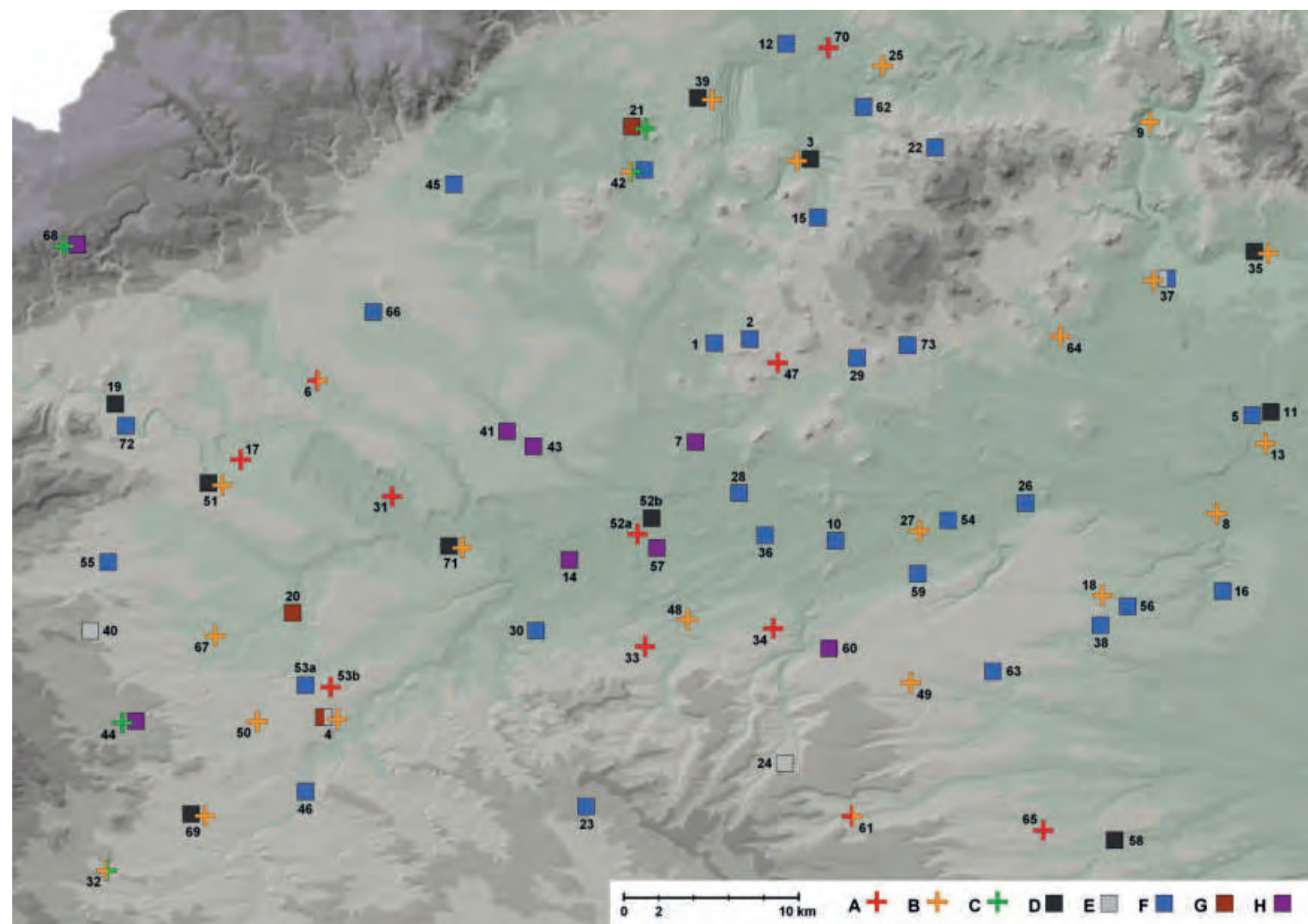
Líbny (okr. Louny), celková nálezná situace v kostele sv. Jiljí postaveném v 1. polovině 14. století: 1 – hrob datovaný do 12. století porušený základem kostela a obsahující dvě esovité zúženice (ve výjevu); 2 – základ středověké západní zdi lodi; 3 – základ starší věže nejspíše z pozdního středověku; 4 – dřevěná kovaná bedna z raného novověku uložená pod úroveň podlahy; 5 – kamenný náhrobní kámen; 6 – novověké krypta. Zaměření: Jaroslav Skopec; plán připravil: Vojtěch Peksa.

Volyně (okr. Chomutov), kostel sv. Petra a Pavla. Plán archeologického výzkumu v sondách 9a a 9b ukazuje nálezy koster dvou jedinců narušené výstavbou kamenného kostela; třetí hrob v sondě 1 byl narušen stavbou pivovárny, do doby výzkumu neznámého, západního zdivu stavby (červeně) postavené na přelomu 13. a 14. století. Žlábek zjištěný v sondě 10 (modře) by mohl být pozůstatkem starší dřevěné fáze kostela z 2. poloviny 13. století. Autor plánu: Jiří Krkal.

Nepomyšl (okr. Louny) – kostel sv. Mikuláše, sonda 4. Hrob nedospělého jedince datovaný radiokarbonovou metodou do druhé poloviny 13. století. Kamenný kostel, jehož základem byl hrob porušen, byl postaven v 50.–60. letech 14. století. Foto: Vojtěch Peksa.

Mapa kostelů v Poohří

- Lokality: 1 Bečov, 2 Bečvářský Sádek, 3 Blšany, 4 Blšany (zaniklé Nevechovice), 5 Bratčany nad Ohří, 6 Březany, 7 Březany, 8 Bučín nad Ohří, 9 Cárkova, 10 Čermčice, 11 Dolní Dvůr, 12 Douchov, 13 Hradištko (zaniklé), 14 Hradištko, 15 Hradištko, 16 Chrástka, 17 Chrástka, 18 Chrástka, 19 Kadoň, 20 Kadoň, 21 Kadoň, 22 Kadoň, 23 Kadoň, 24 Kadoň (Děvčí), 25 Kadoň, 26 Kadoň, 27 Kadoň, 28 Kadoň, 29 Kadoň, 30 Kadoň, 31 Kadoň, 32 Kadoň, 33 Kadoň, 34 Kadoň, 35 Kadoň, 36 Kadoň, 37 Kadoň, 38 Kadoň, 39 Kadoň, 40 Kadoň, 41 Kadoň, 42 Kadoň, 43 Kadoň, 44 Kadoň, 45 Kadoň, 46 Kadoň, 47 Kadoň, 48 Kadoň, 49 Kadoň, 50 Kadoň, 51 Kadoň, 52 Kadoň, 53 Kadoň, 54 Kadoň, 55 Kadoň, 56 Kadoň, 57 Kadoň, 58 Kadoň, 59 Kadoň, 60 Kadoň, 61 Kadoň, 62 Kadoň, 63 Kadoň, 64 Kadoň, 65 Kadoň, 66 Kadoň, 67 Kadoň, 68 Kadoň, 69 Kadoň, 70 Kadoň, 71 Kadoň, 72 Kadoň, 73 Kadoň.
- A – řadová pohřebiště 12. století s nálezy zúženice o velikosti přesahující 30 mm,
B – nálezy zúženice v blízkosti kostelů,
C – místa nálezu hrobů porušených stavbou středověkého kostela,
D – kostely ze 12. století,
E – předpokládané kostely ze 12. století,
F – kostely stavebně či předměti datované nejpozději do doby kolem poloviny 13. století,
G – doložené dřevěné kostely,
H – předpokládané dřevěné kostely.

Zdroj mapového podkladu: <https://ags.cuzk.cz/geoprahizec/>

Svorník klenby v podvěží kostela v Opočně nese heraldický symbol hříče, znamení společné pro široký rozrod nižší šlechty na Lounsku v předhusitské době. Mezi navič pravděpodobně patřili i Hrzek a Jan z Opočna, kterým roku 1358 patřilo patronátní právo kostela. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Farní kostel Narození Panny Marie nad Buškovicemi byl původně filiální a nesl zasvěcení sv. Jana. Po třicetileté válce, kdy zpustl kostel sv. Bartoloměje v centru obce, získal jeho farní statut i nové patronátium. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Částečně porušený erb s medvědem nad trumfálním obloukem kostela v Dobroměřicích je odkazem na zakladatelské dílo patrona kostela Friška Běrova, rychtáře královského města Louň v první polovině 14. století. Foto: Antonín Koflíček, 2020.

Církevní správa lounského okresu ve středověku

Původní struktura velkofarností řízená z hradských center (Praha, Žatec, Litoměřice, Bílina apod.) byla během 12. století nahrazována sítí venkovských kostelů. Církev se postupně emancipovala a vymaňovala ze závislosti na světské moci, což se v té době projevilo při zřizování arcijáhenství. Zatímco dříve arcikněz plně podléhal knížeti, případně hradskému správci, arcijáhen byl jmenován biskupem a placen z jeho statků. Koncem 13. století, kdy byla síť farností z velké části dotvořena, v rámci arcijáhenství ještě vznikaly menší územní celky – děkanáty. Děkan, kterého si faráři volili sami mezi sebou, fungoval jako další mezičlánek mezi farním klérem a arcijáhmem či přímo biskupem. Situace v pohusitské době se ještě komplikuje rozdělením české církve na stranu podjednou řízenou horní konzistoří při svatovítské kapitule a stranu podobojí (utrakvisté, kališníci), která podléhala administrátorům dolní konzistoře na Starém Městě pražském.

Lounský okres v předhusitské době obsahoval farnosti ze tří arcijáhenství, respektive šesti děkanátů. V rámci žateckého arcijáhenství měl největší plochu žatecký děkanát s 54–57 farami, žlutický s deseti a kadaňský s jedním farním kostelem. Na jih okresu zasahovalo pražské arcijáhenství s děkanátem rakovnickým (6–7 far) a slánským (13 far). Severovýchodní část náležela do litoměřického arcijáhenství, od něhož se mezi lety 1341–1352 vyčlenil třebeňský děkanát (pět far).

Faráři měli povinnost rezidence při svém kostele, ale běžně své beneficium pronajímali knězi-nájemníkovi (conventor). Duchovních ve farnosti mohla působit celá řada. Farář čili rektor kostela mohl mít svého střídníka – vikáře, koadjutora – pomocného kněze, dále zde mohl sloužit kaplan, sakristán nebo oltářník; někdy se tyto termíny volně zaměňují.

Kromě farních kostelů na některých místech, zejména ve městech či městečkách, stojí i filiální kostely, kaple či oratoře. Platí to pro Žatec a Louny, ale stávaly také v Buškovících, Vrutku, Postoloprtech a v Domoušicích, kde původní záměr v roce 1325 vytvořit zde farnost zřejmě nebyl realizován a obec s kostelem patřila do kounovské farnosti. Z okresu Louny známe i osamocené poutní kaple, jejichž příslušnost k nějaké blízké farnosti je sporná. Jedná se o kostelík sv. Václava v zaniklých Nevechovicích u Blšán, kde koncem 14. století dřevěnou stavbu nahradila nová z kamene. Další poutní kostelík sv. Jiří stával od roku 1506 na kopci Oblík severně od Loun.

Patronát

Patronátní právo čili souhrn práv a povinností fyzické nebo právnické osoby vůči kostelům a církevním úřadům je velmi starý princip ochrany církevních statků. Jeho podstatu vystihuje středověké právní rčení Patrona činí věno, stavba, pozemek, tj. patronem-ochráncem se může stát ten, kdo církvi daruje majetek (pozemek), postaví důstojný svatostánek (stavba) a vybaví jej pří-

slušným zařízením (věno). V českých zemích se patronátní právo prosazovalo postupně v průběhu 13. století, a to v protikladu se starší představou zejména šlechtických velmožů o plném vlastnictví kostelů a s nimi spojených majetků. Po roce 1222, kdy král Přemysl Otakar I. po dlouhých sporech s pražským biskupem nastavil pravidla pro soužití světské a církevní moci, se patronátní právo ustálilo v souladu s právem církevnímu a ustálil se praktický model soužití světské a církevní moci. Patroni si udrželi právo prezentace čili obsazování „svých“ kostelů, a to se souhlasem (arci)biskupa, ale zároveň jim přibyla povinnost starat se o jejich údržbu. Díky reformám arcibiskupa Arnošta z Pardubic v polovině 14. století lze proměny patronátních vztahů sledovat v úředních knihách zachycujících vytváření nových beneficíí, jejich obsazování a spory o ně.

Výběrem duchovního správce patron zásadně ovlivňoval běžný život venkovských i městských komunit věřících. Kněží provázeli své farníky doslova od kolébky až k hrobu, nedostatečná duchovní péče pro prosté věřící znamenala ohrožení jejich životního cíle – věčného spasení. Kněžský stav byl proto dlouhodobě váženou vrstvou společnosti a církevní kariéra umožňovala důstojnou obživu i sociální vzestup. To ovšem s sebou neslo riziko preferování příbuzenských vztahů k patronovi před schopnostmi a osobnostními předpoklady zájemců, zejména v případě početných rozrodů chudé nižší šlechty. Dlouhodobá nespokojenost značné části společnosti s rozpory mezi ideálem a realitou kněžské služby se plně projevila v husitském reformním hnutí, kdy se zákaz „světského panování kněží“ stal jedním z hlavních hesel odporu proti dobové praxi církevní správy.

Patrocinia kostelů

O původu kostelů nám může mnohé napovědět jejich zasvěcení, které podléhalo dobovým zvyklostem a bývalo poměrně stálé, neboť svatý byl teoreticky považován za jeho majitele. Pokud se titul kostela nezměnil, lze s jistotou předpokládat odhadovat dobu, ve které byl postaven. Ovšem ke změnám docházelo poměrně často, podle výzkumu Zdeňka Boháče až ve čtvrtině případů. Největší problém je neuvádění patrocinia venkovských kostelů ve starších pramenech. Lepší situace je až v pobělohorské době, kdy však již zasvěcení mnohých kostelů prodělalo změnu.

Ze všech středověkých kostelů a kaplí lounského okresu (včetně městských a klášterních celkem 117) se podařilo najít 19 změn (16,2 %), pokud vynecháme královská města Žatec a Louny, pak z 91 kostelů mělo 16 změn zasvěcení (17,6 %). Jistě to není konečné číslo. Nebudeme-li počítat královská města, pak v předhusitské době máme doloženo pouze 12 patrociníí (pět změn, 41,7 %). Zasvěcení kostela ve Slavětíně přitom tehdy zachytila pouze nástěnná malba. Mladší doklady z 15. a 16. století vycházejí hlavně z vyobrazení či nápisů na zvonech (Smolnice, Buškovice, Radonice, Telce, Hořetice, Vrbno nad Lesy), na křtitelnici (Vrbno nad Lesy) nebo na kalichu (Blšany). Kvůli nepatrnému doložení patrociníí venkovských kostelů ve středověku a jejich poměrně častým změnám je ošidné vyvozovat, do jaké časové vrstvy to které zasvěcení spadá.

Postoloprští benediktini na malbě ve Slavětíně – snad řada místních farářů-proboštů a dalších duchovních. Vprávu napravo klečí zřejmě soudobý probošt (Bedřich?) z rodu Podmokelských z Prostiboře, předposlední postava zobrazuje asi probošta Mikuláše, který byl roku 1369 zvolen opatem. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Nástěnná malba sv. Václava ze svatováclavského cyklu v presbytáři kostela v Černochove odáží zasvěcení kostela. To je však výjimečně doloženo i písemně už v roce 1340. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

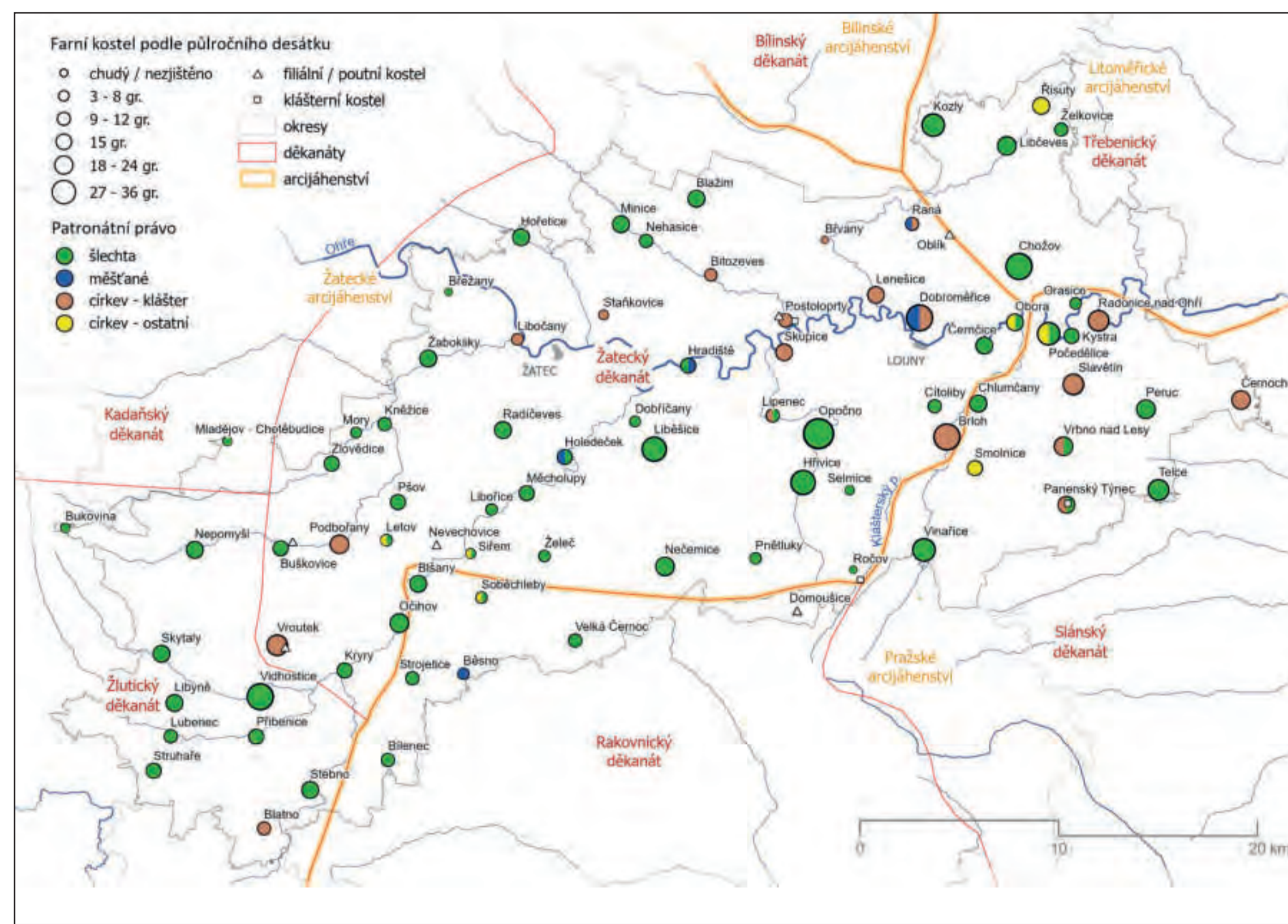
Donátorská scéna v presbytáři ve Slavětíně ukazuje symbolické odezdání zdejšího kostela sv. Benediktu a připomíná tak přivtělení fary k postoloprtskému klášteru. Malá postava sv. Jakuba ve vchodu do chrámu odkazuje na patronátium. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

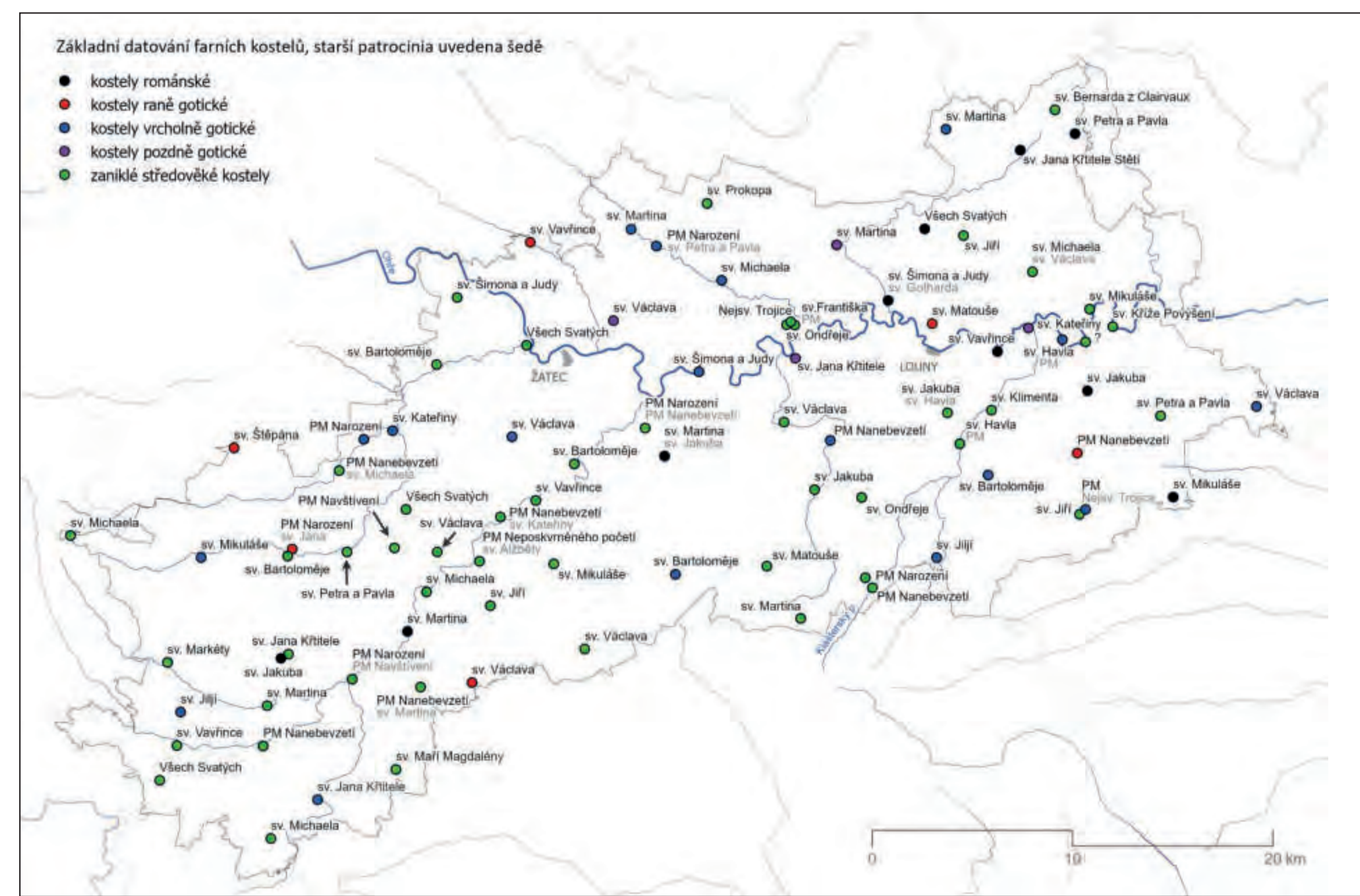
Zvon z roku 1508 s postavou sv. Bartoloměje v Buškovících je zřejmě památkou na zaniklý farní kostel téhož zasvěcení. Nyní visí v kostele Narození Panny Marie v téže obci. Foto: Jaroslav Škocpek, 2019.

Činová křtitelnice v kostele ve Vrbně nad Lesy z roku 1511 má kromě reliéfu Panny Marie i nápis končící slovy: „ve jménu Matky Boží, založení ku cti Matce Boží.“ To odkazuje na patronátium kostela Nanebevzetí Panny Marie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

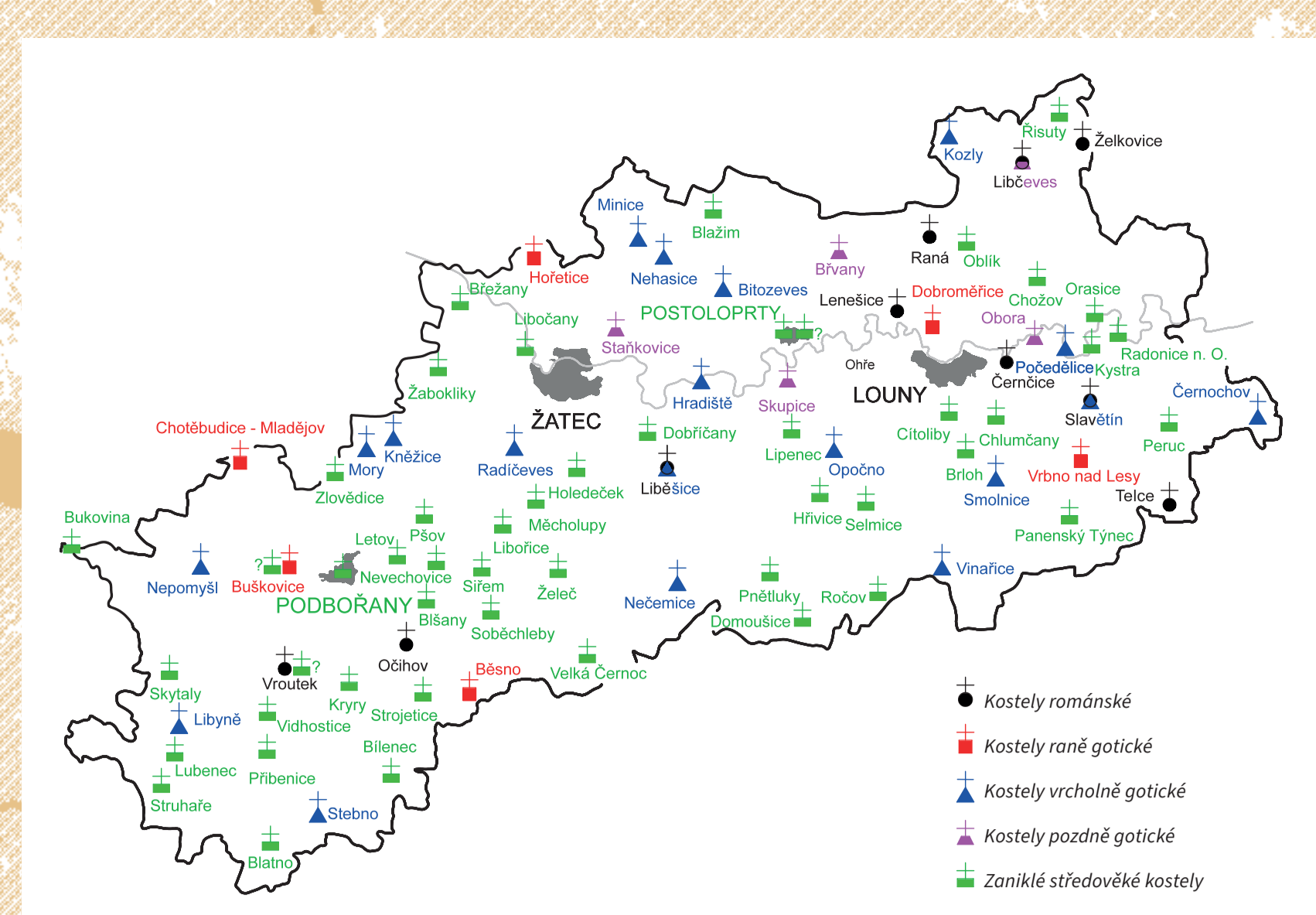

Předhusitská a předbělohorská farní správa okresu Louňy bez královských měst. Autor mapy: Ondřej Malina, 2022.

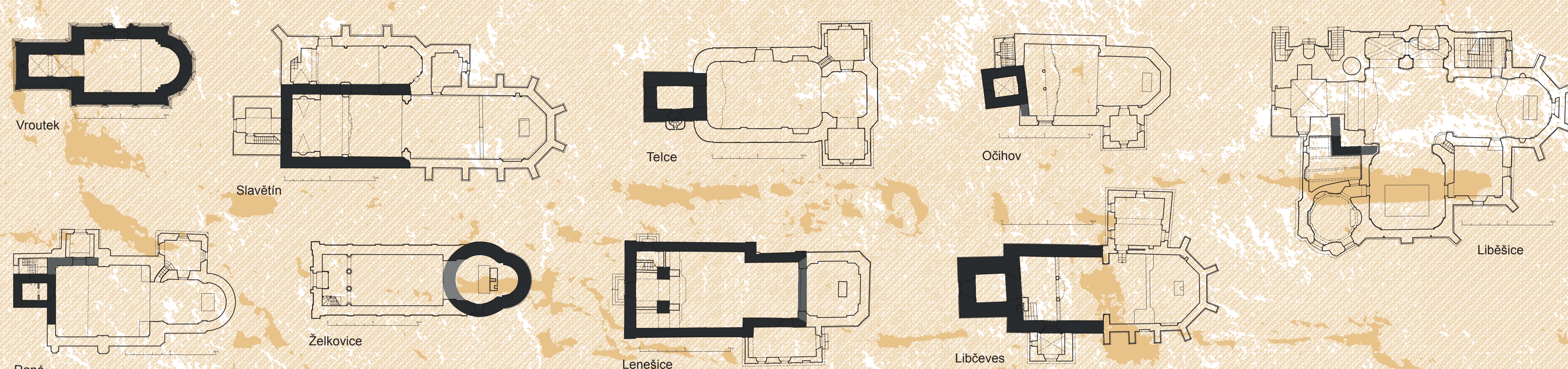

Okres Louňy – patrocinia předbělohorských kostelů bez královských měst. Autor mapy: Ondřej Malina, 2022.

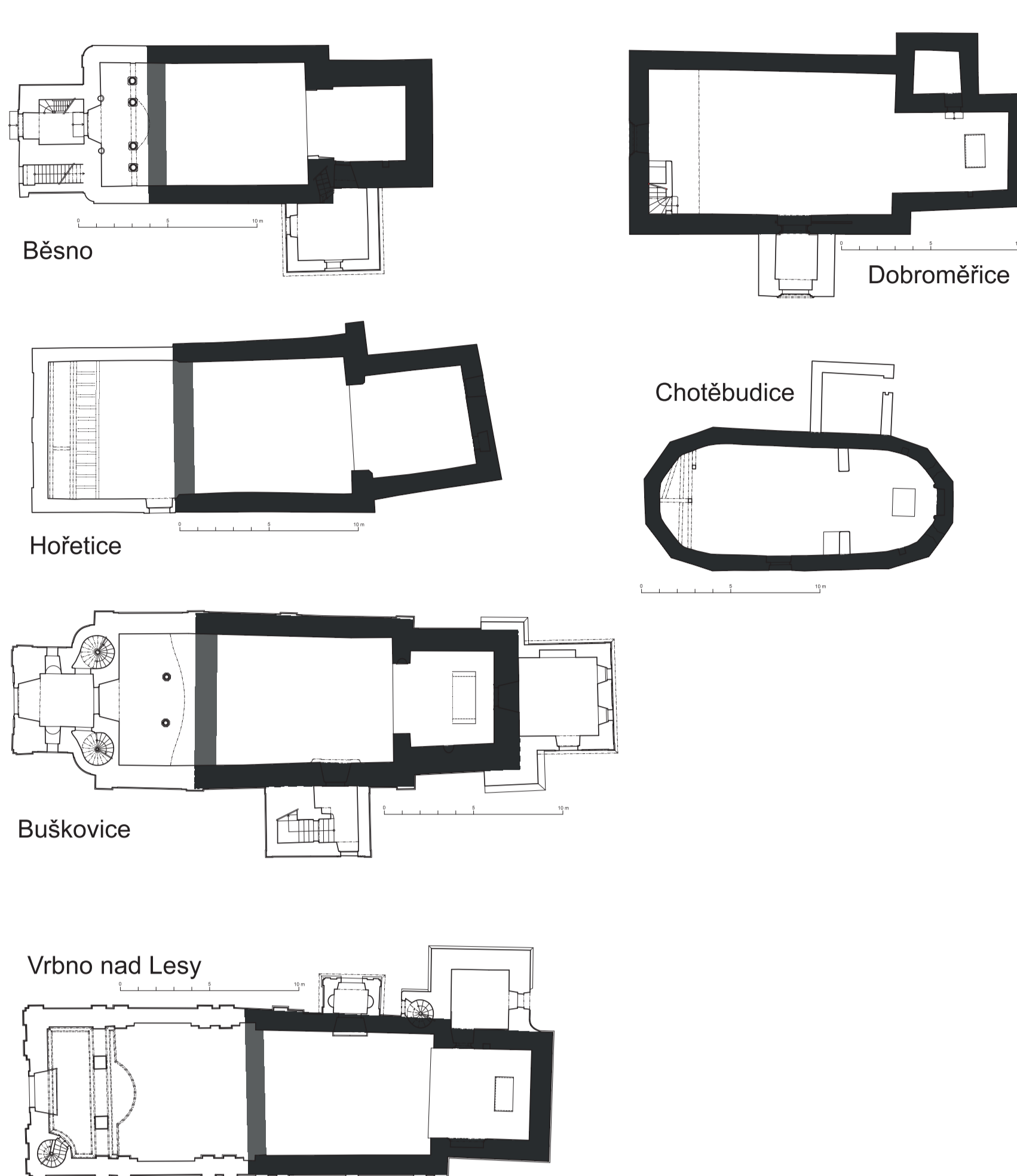

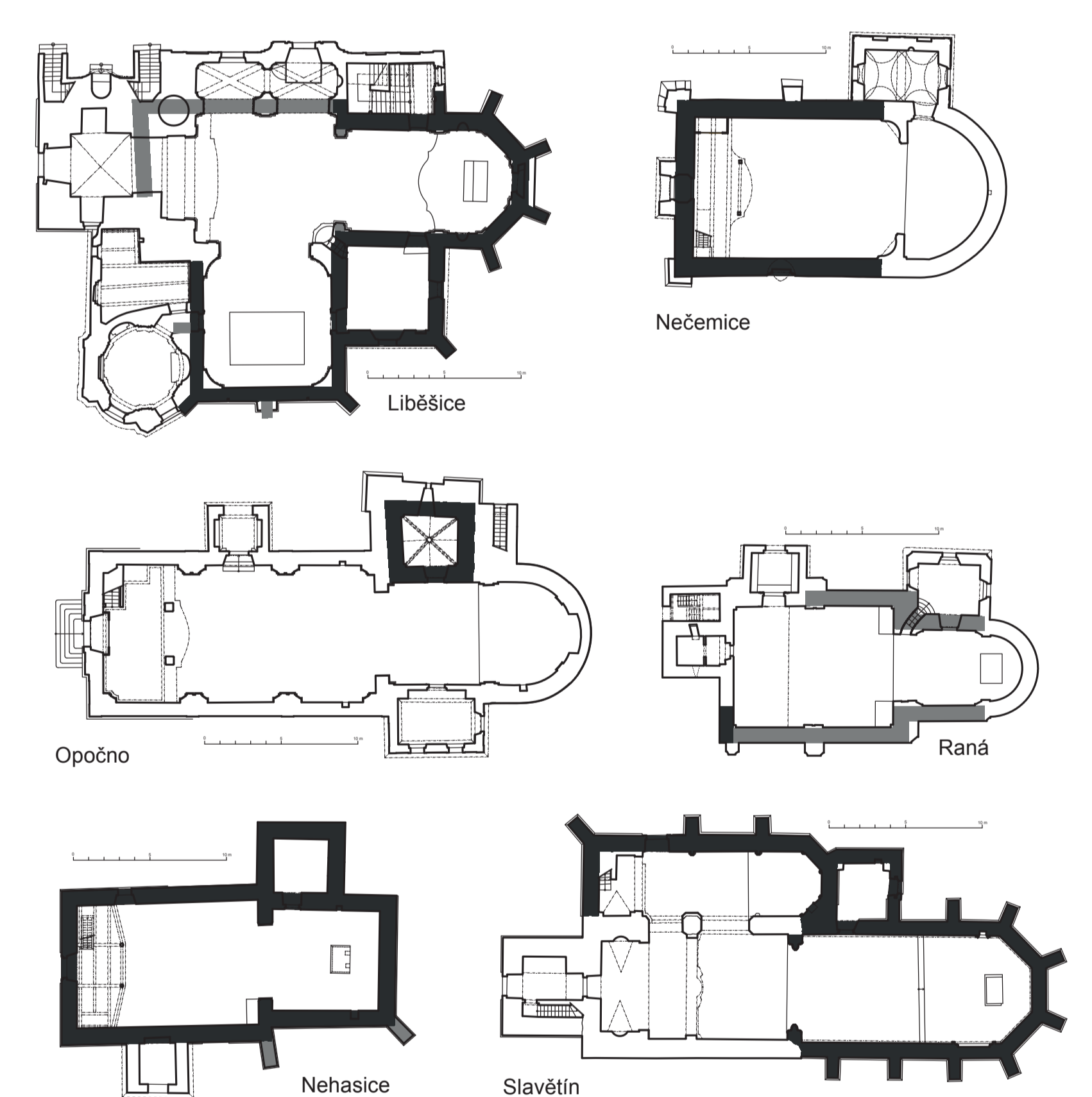
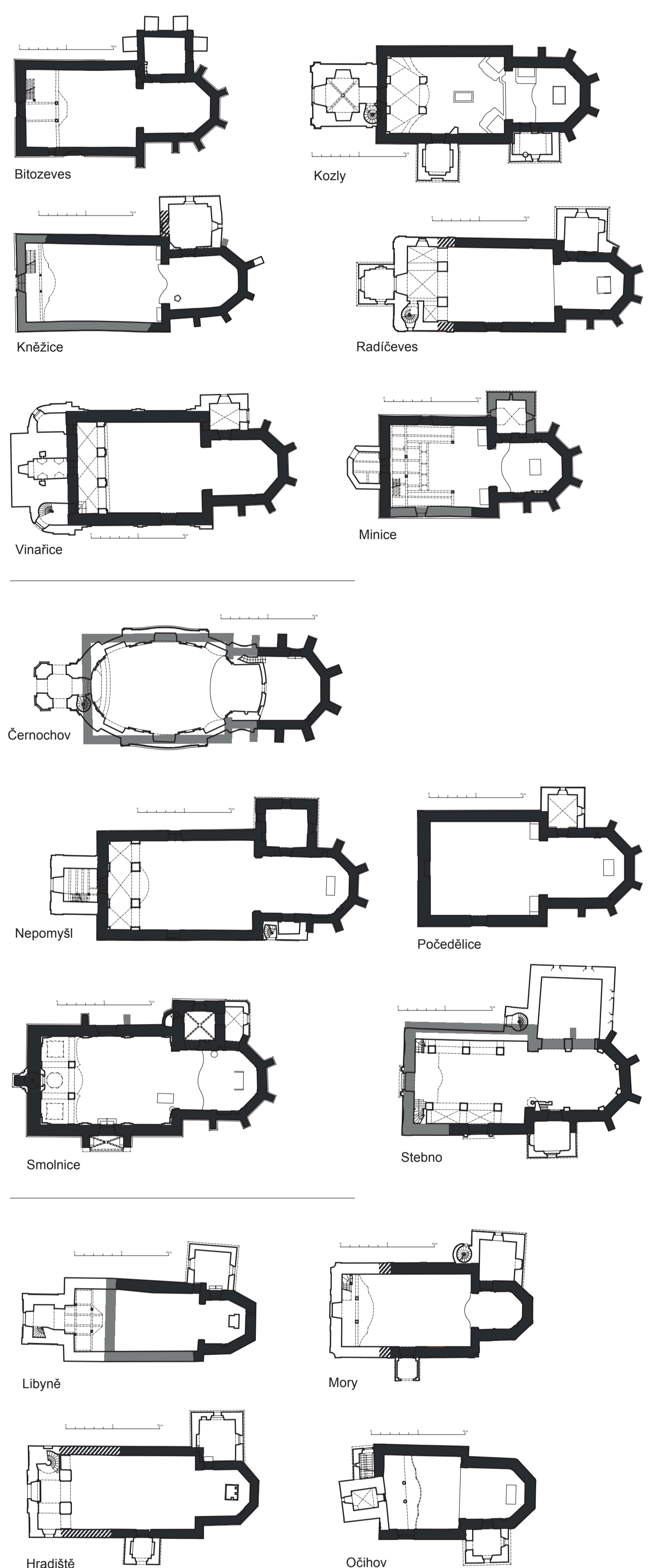
Sřtředověké venkovské kostely okresu Louny

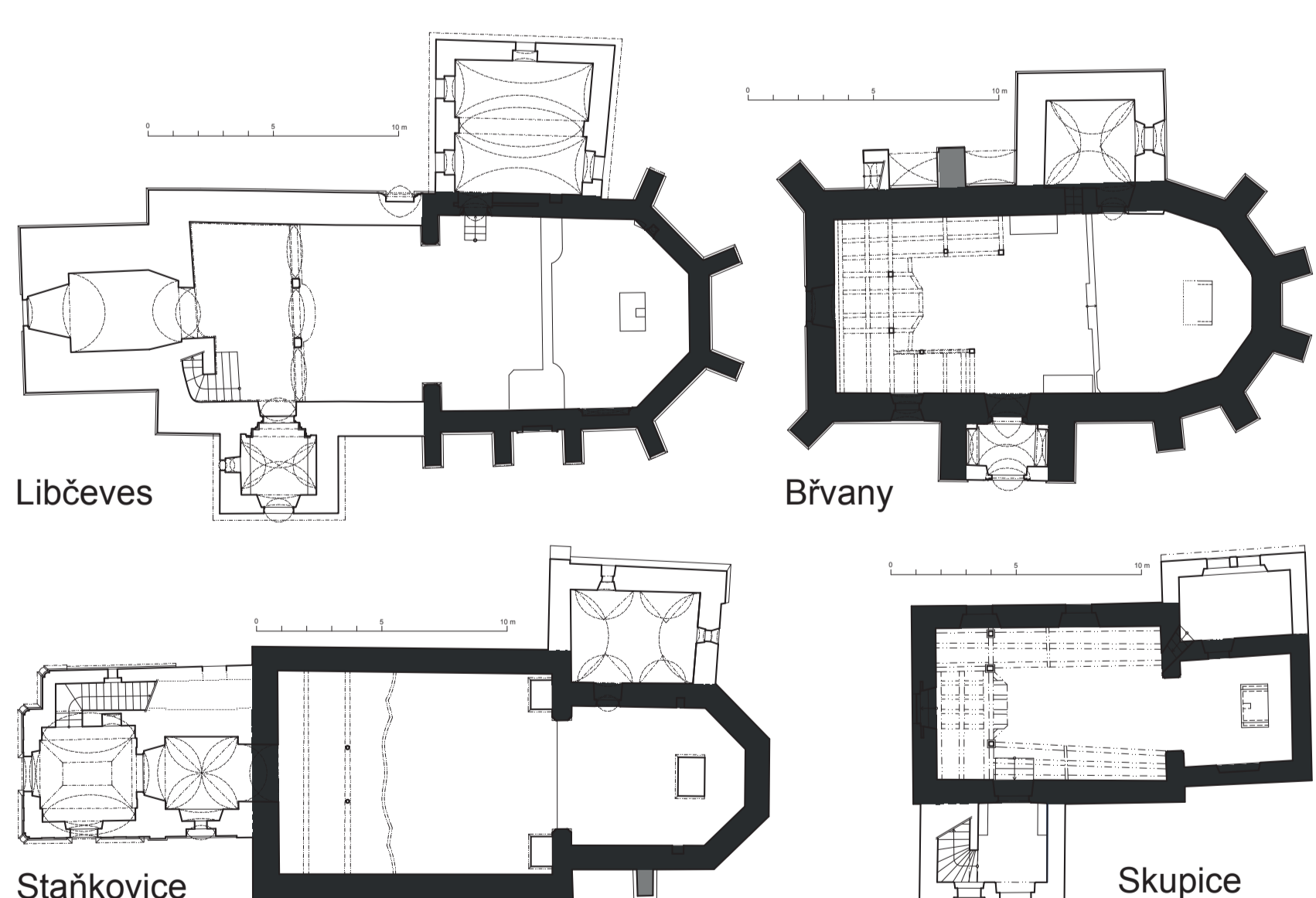
Kostely románské. Tmavě šedou je vyznačen rozsah dochovaných částí, světle šedou části zaniklé, či předpokládané. Úprava: Jaroslav Škopek, 2022.

Kostely raně gotické. Tmavě šedou je vyznačen rozsah dochovaných částí, světle šedou částí zaniklé či předpokládané. Úprava: Jaroslav Škopek, 2022.

Kostely vrcholně gotické. Tmavě šedou je vyznačen rozsah dochovaných částí, světle šedou částí zaniklé či předpokládané. Úprava: Jaroslav Škopek, 2022.

Kostely pohusitské a pozdně gotické. Tmavě šedou je vyznačen rozsah dochovaných částí, světle šedou částí zaniklé či předpokládané. Úprava: Jaroslav Škopek, 2022.

Charakteristika, typologie a stavební proměny středověkých venkovských kostelů okresu Louny

Kostely románské 12. století – polovina 13. století

S výjimkou rotundy v Želkovicích náleží ostatní kostely tohoto období k nejběžnějšímu románskému typu v Čechách. Mají obdélnou plochostropou loď, na niž východním směrem navazuje užší odsazený presbytář v podobě konchou klenuté apsidy. V závěrečné fázi románského slohu může být presbytář kvadratický. Do osy západního průčelí lodí je vždy vložena věž na čtvercovém či obdélném půdorysu, v případě Lenešic byla věž vtažena do interiéru lodí. Ojedinelý je případ věže kostela v Černčicích nacházející se při jihovýchodním nároží lodí. Západní stranu lodí zaujímal pavlačová tribuna vyhrazená pro vlastníka a zřizovatele kostela. Bylo-li první patro věže klenuté, pak do druhého patra směřovalo charakteristické dvouramenné schodiště v tloušťce zdi osvětlované drobnými okenními otvory. Věže byly zakončeny jedním, nebo více patry sdružených půlkruhových okenních otvorů.

Románské kostely na území lounského okresu charakterizuje především jejich zdivo tvořené na lících pečlivě opracovanými opukovými či pískovcovými kvádry. Pouze kostel v Rané má menší kvádríky dokládající jeho starší vznik snad již kolem poloviny 12. století. Větší kvádry jsou naopak spojovány se vznikem kostelů až v pokročilé fázi románského slohu, a to s výjimkou Vroutku, jehož výstavba patrně spadá do druhé poloviny 12. století.

Kostely raně gotické Druhá polovina 13. století – 30. léta 14. století

Raně gotické kostely jsou charakteristické zejména svým půdorysem vyznačujícím se obdélnou plochostropou lodí s užším kvadratickým klenutým presbytářem. Zdivo, které je již lomové a v nárožích svazované přesněji opracovanými kvádry, je velmi často nepravidelné s rozdílnými tloušťkami. Kostely tohoto období zpravidla postrádají zděné věže a sakristie. Výjimkou je kostel v Běsně, který mohl mít tzv. chórovou věž, a kostel v Dobroměřicích mající sakristii s patrovou nástavbou sloužící snad jako základ pro věž. Za výjimečný lze považovat půdorys s východním a západním závěrem kostela v Chotěbudicích, který na území Lounska či širšího severočeského regionu, a patrně ani v celorepublikovém měřítku, nemá známé analogie.

Kostely vrcholně gotické Přelom 30. a 40. let 14. století – 1419

Na počátku uvedeného období se začínají na lounském venkově stavět kostely stzv. polygonálním presbytářem, které mohou být zesíleny opěrnými pilíři. Pomineme-li kostel v Morech, pak oproti předešlému období jsou vrcholně gotické kostely výrazně větší. Stále však u nich postrádáme zděné věže, zato sakristie již máme doložené ve větším počtu. Lodě rozličných délek jsou plochostropé, presbytáře mají žebrové klenby a hrotitými vítěznými oblouky se otvírají do lodí. Oproti standardním případům se na Lounsku vyskytuje i několik málo specifických či ojedinelých řešení. Těmi jsou: velkorysá kaple kostela v Liběšicích, boční loď a dlouhý presbytář snástěnnými malbami kostela ve Slavětíně, plánované dvoulodí s otevřenou předsíní kostela ve Smolnici a kvadratický presbytář v Nehasicích zaklenutý pomocí střídajících se nestejně širokých klenebních polí.

Kostely pozdně gotické 1437–1526

Počátek období se vyznačuje konsolidací českých zemí po vyčerpávajících husitských válkách, proto jsou větší stavební podniky ojedinelé, na Lounsku reprezentované presbytářem kostela v Libčevsi. V okamžiku nástupu Jagellonců na český trůn byly české země již ekonomicky poměrně stabilizovány a doba tak byla nakloněna realizaci větších stavebních akcí. V rámci lounského okresu však novostavby venkovských kostelů vznikaly jen ojedinelé a ve všech případech vždy v návaznosti na předhusitské sakrální stavby, neboť síť farních a filiálních kostelů byla dostatečná a nebyla tedy potřeba dále ji zahušťovat. Lze snad předpokládat, že se tak stalo ve Břvanech, Skupicích a Staňkovicích, které byly za husitských bouří poničeny, ale nebyly v předešlém období obnoveny. Půdorys kostela ve Staňkovicích je poplatný vrcholně gotickým předlohám, naopak půdorys skupického kostela odpovídá kostelům raně gotickým a lze tak soudit, že byl podmíněn jeho předchůdcem. Půdorys kostela ve Břvanech nově sdružuje loď a stejně široký presbytář v jeden celek neoddělený vítězným obloukem. Většina stavebních aktivit se však v ostatních případech projevila jen okrajově a soustředila se zejména na dílčí úpravy starších svatyní a zejména na výstavbu dosud absentujících věží.

Radonice nad Ohří, zaniklý kostel Povýšení sv. Kříže v pohledu od jihovýchodu. Kostel mezi lety 1906–1907 nahradila neogotická novostavba. Zdroj: NPU GR, Sběrka negativů, sign. HF 0997-1.

Vroutek, odhalená část jádrového zdiva v místě odstraněného vimperku jižního portálu lodi. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Libčevce, kvádr na jímání exteriérovém lici lodi. Ukázka typického líce pozdně románského kvádrů nesoucího charakteristické stopy po finálním přerovnání dlátem, kterým byla nejprve zhotovena i obvodová stezka. Foto: Michal Cihla 2019.

Rané, kvádrkové zdivo v interiéru prvního patra věže s dobře patrnou úpravou spár tzv. padřezáváním. Foto: Jaroslav Skopec, 2008.

Rané, detail opracování kvádrů v interiéru prvního patra věže. Foto: Michal Cihla, 2019.

Zdivo a kamenické opracování

Nejstarší dochované středověké kostely na Lounsku jsou románské, jejich zdivo je tvořeno na lících charakteristickými opukovými či pískovcovými kvádríky a kvádry, kladenými do jednotlivých řad. Jádro zdiva mezi líci vyplňuje směs vápenné malty, lomových kamenů a kamenných úštěpů, které vznikly jako odpad při opracování lícových kvádrů.

Výstavba byla prováděna za pomoci lešení, po kterém můžeme ve zdivu pozorovat charakteristické stopy v podobě drobných kvádríků, kterými byly zaslepovány kapsy po odstraněných prvcích lešení vetknutých do zdiva. Zpravidla byl při stavbě na lícové kvádry použit jeden druh kamene pocházející patrně z jednoho zdroje. Výjimkou je pouze kostel ve Vroutku, u něhož bylo zvoleno zcela ojedinělé, důsledně dodržené dvoubarevné řešení, kterého bylo dosaženo použitím načervenalého slepence na kvádry základní plochy a jemnějšího světle šedého pískovce na architektonické články. V Libčevsi zase byly na úrovni druhého patra věže zazděny čedičové kameny tvořící po celém obvodu dvě řady a dále kvádry z železitého pískovce, z nichž byl na západním průčelí vyskládan berlíčkový kříž. To je v Čechách příklad zcela ojedinělý.

Za nejstarší z lounských románských kostelů je považován kostel v Rané, který má na rozdíl od ostatních líce zdiva výhradně z drobných kvádríků s plochou opracovanou jediným nástrojem, sekerou (plošinou) s rovným a úzkým břitem šíře 3–4 cm. V interiéru věže se zároveň ve velké míře dochovala charakteristická úprava ložných a styčných spár tzv. padřezáváním, kterého bylo dosaženo utažením malty ve spáře šikmým náklonem zednické lžice. Tato technika zanechala charakteristickou šikmo sklopenou stezku v maltě. V ostatních dochovaných případech byly na lícové zdivo použity rozměrné pískovcové či opukové kvádry nesoucí na povrchu stopy po finálním přerovnání líce dlátem, s nímž

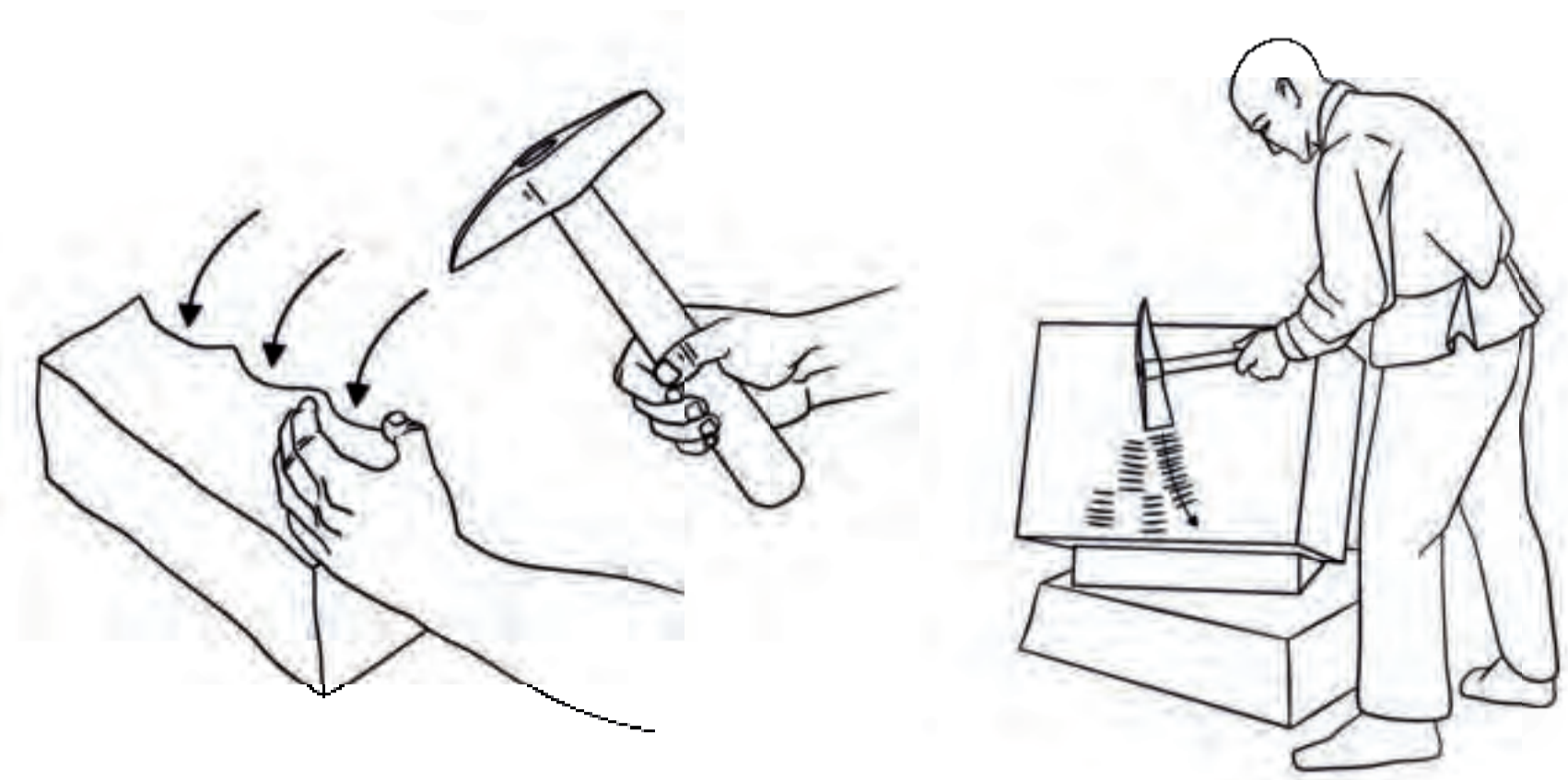
kameník sekal v rovnoběžném diagonálním rastru z jedné i druhé strany kvádrů tak, že ve výsledku vznikly stopy ve tvaru rybí kosti.

Již na konci románského slohu započalo rozvolňování struktury lícového kvádrového zdiva, které můžeme pozorovat na kostele v Lenešicích.

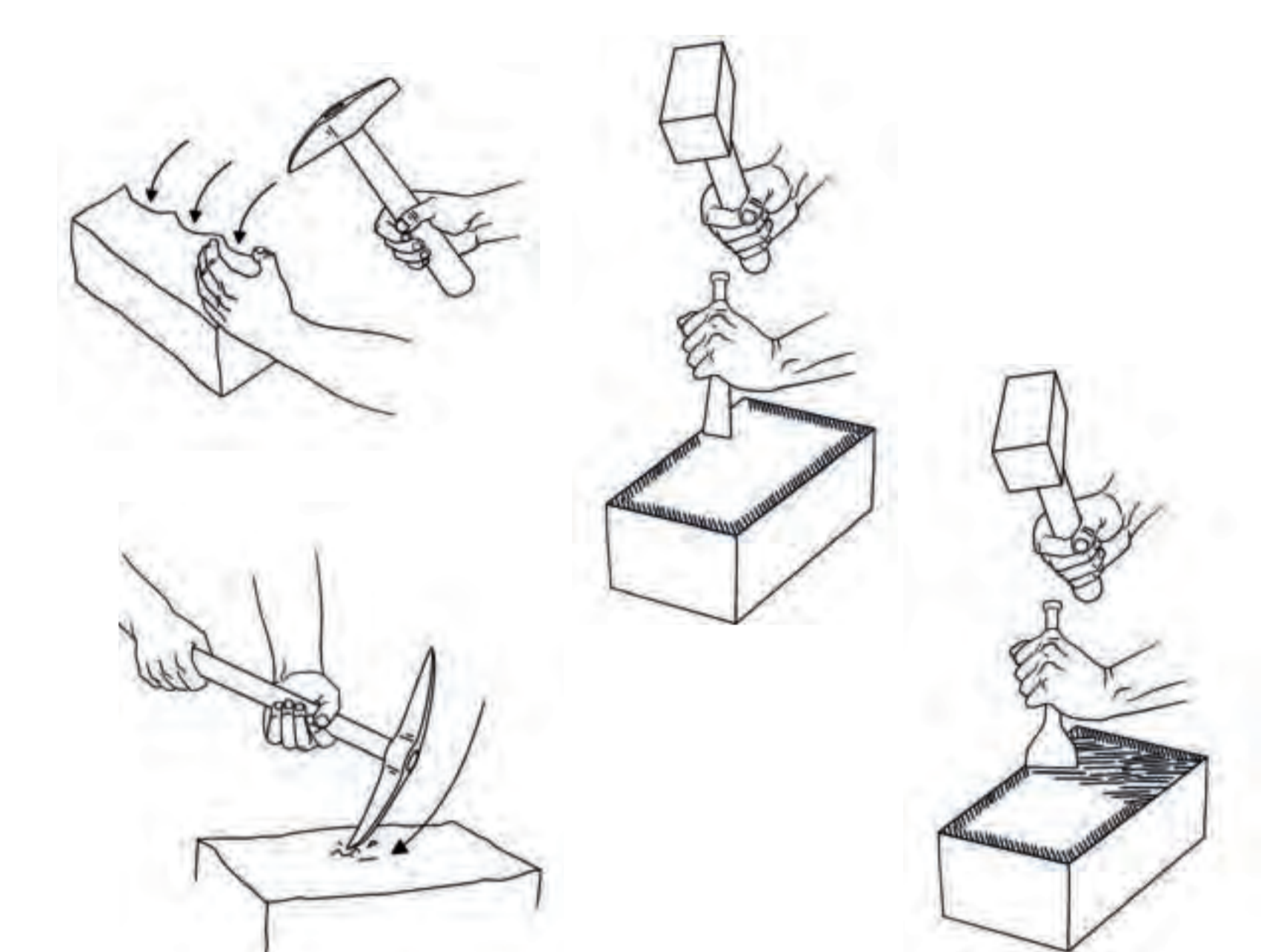
Pro zdivo raně gotických kostelů, na rozdíl od pravidelného zdiva románského, je typická nepravidelnost a proměnlivá tloušťka. Postupně se však kvalita zdění zvyšuje a ve vrcholné gotice je již zdivo poměrně pravidelné a přesně lícované. Zdivo je skládané z lomových kamenů armovaných v nárožích přesně opracovanými kvádry. Nepravidelná struktura zdiva může po určitých výškách tvořit horizontální linie odpovídající výšce zděného úseku mezi úrovněmi dřevěného lešení. To po sobě může zanechávat pravidelně rozmístěné kapsy vzniklé po odstranění jeho nosníků.

Nezměnila se však pouze zdící technika a kvalita provedení, ale také způsob kamenického opracování za pomoci nových nástrojů. Nejrozšířenějším se stala sekera (plošina) s plochými zuby. Opracování plošinou zanechávalo charakteristické stopy v podobě několika vedle sebe řazených drobných obdélných záseků, které oddělovala úzká vyvýšená stezka – negativ zubů a mezilehlých zářezů ostří topůrkového nástroje. Ten byl používán po celou dobu gotiky a je doložen ještě kolem poloviny 16. století.

V pokročilém vrcholné gotickém období se na významných stavbách, jako je kostel ve Smolnici či nedokončený klášterní kostel v Panenském Týnci, můžeme setkat se zdivem, které používá na lících lomové opukové kameny v podobě více či méně pravidelných hrubě opracovaných kvádríků tvořících jednotlivé řady. Tato technika posléze v pohusitském období vyústila ve zcela charakteristické zdivo, tvořené pravidelnými kvádríky svazovanými v nárožích většími kvádry, které bylo používáno ještě na konci 16. století.

Fáze zpracování líce nejstarších románských kvádrů z kostela v Rané. Hrany budoucího kvádríku byly nejprve formovány špičatým topůrkovým nástrojem a následně líc přerovnáno sekerou s rovným ostřím. Autor kresby: Anna Musilová, 2022.

Fáze zpracování líce pozdně románských kvádrů. Kvádr byl nejprve nahrubo opracován dvojspicem a poté byla dlátem zhotovena obvodová stezka udávající rovinu lícové plochy. Následně byl přebytečný materiál odebrán opět dvojspicem a plocha finálně přerovnána dlátem. Autor kresby: Anna Musilová, 2022.

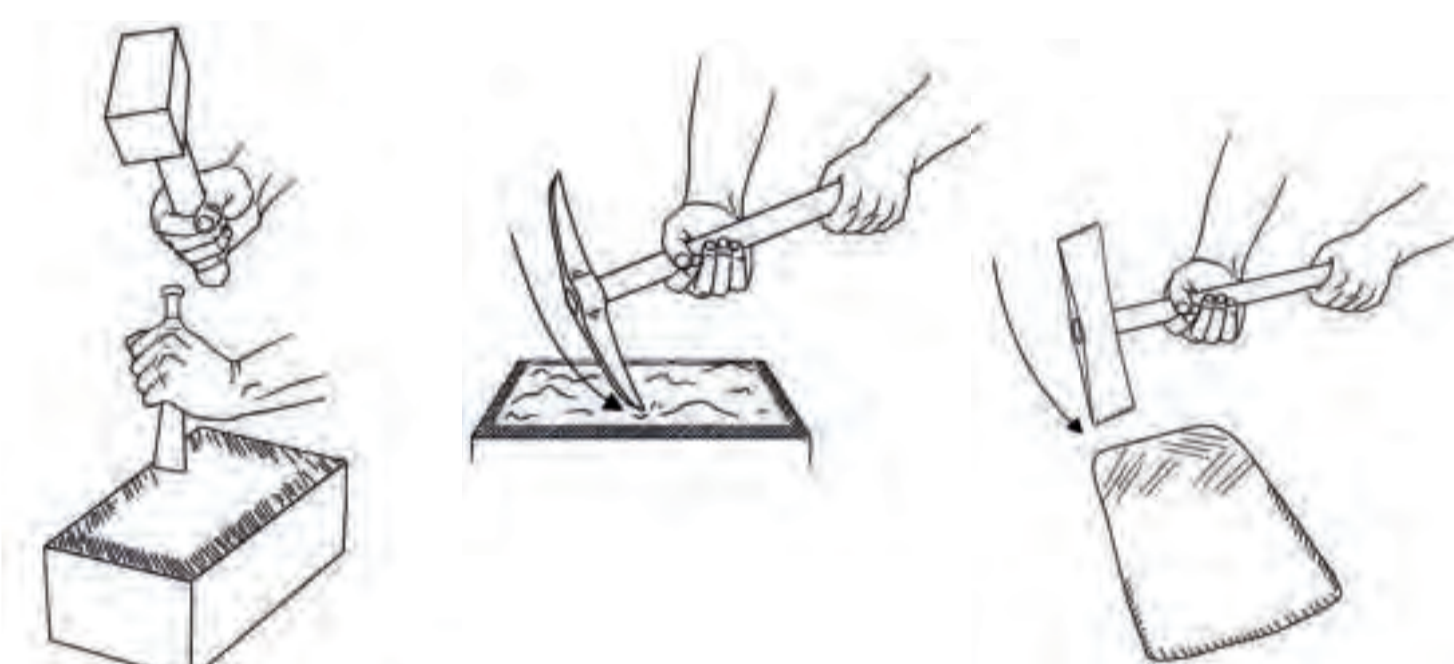
Stavětín, jižní průčelí lodi s odhaleným románským kvádrovým lícem zdiva s vyznačenou polohou zazděných kapes po trámčích stavebního lešení. Foto: Petr Hasil, 2021.

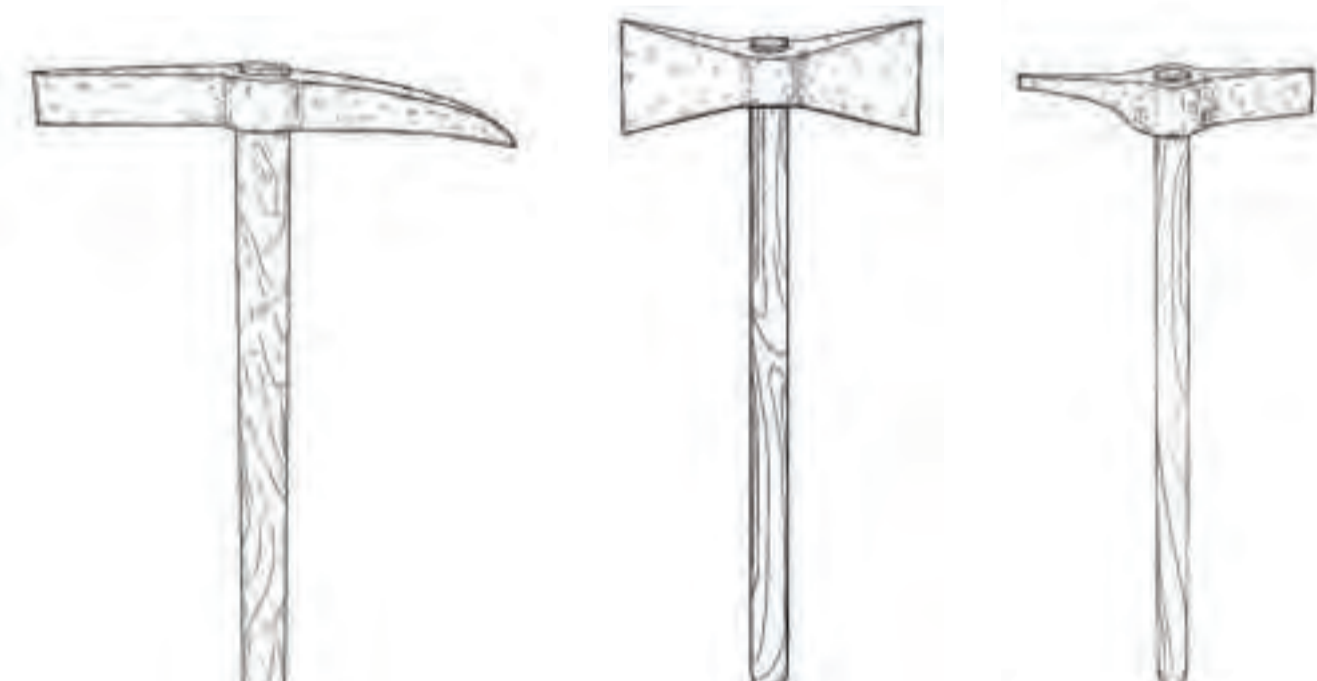
Lenešice, západní průčelí kostela s vyznačenými horizontálními liniemi oddělujícími jednotlivé zdící úseky v lomovém zdivu. Foto: Vojtěch Peksa, 2007.

Libčevce, západní průčelí věže s berlíčkovým křížem a lodami vyskládanými z odlišné barevného kamene. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Fáze zpracování líce gotických kvádrů. Kvádr je nejprve hrubě modelován dvojspicem, poté je tvar kvádrů předdefinován obvodovou stezkou, která je většinou sekána dlátem s rovným ostřím. Následně přebytečný materiál je sesekán dvojspicem a poté je líc finálně přerovnáno sekerou s plochými zuby. Autor kresby: Anna Musilová, 2022.

Románské sekery. Nejtypičtější nástroj románského stavitelství je sekera se špicí, tedy kombinovaný nástroj, se kterým bylo možné kompletně zpracovat kvádr, aniž by bylo nutné měnit typ nástroje. Dalšími byly převážně sekery s rovným ostřím, ale také s nestejně širokým ostřím. Autor kresby: Anna Musilová, 2022.

Gotické sekery. Topůrkové sekery s plochými zuby jsou typickými nástroji gotického období. Většinou se šířka ostří pohybuje mezi 5 až 10 cm. Autor kresby: Anna Musilová, 2022.

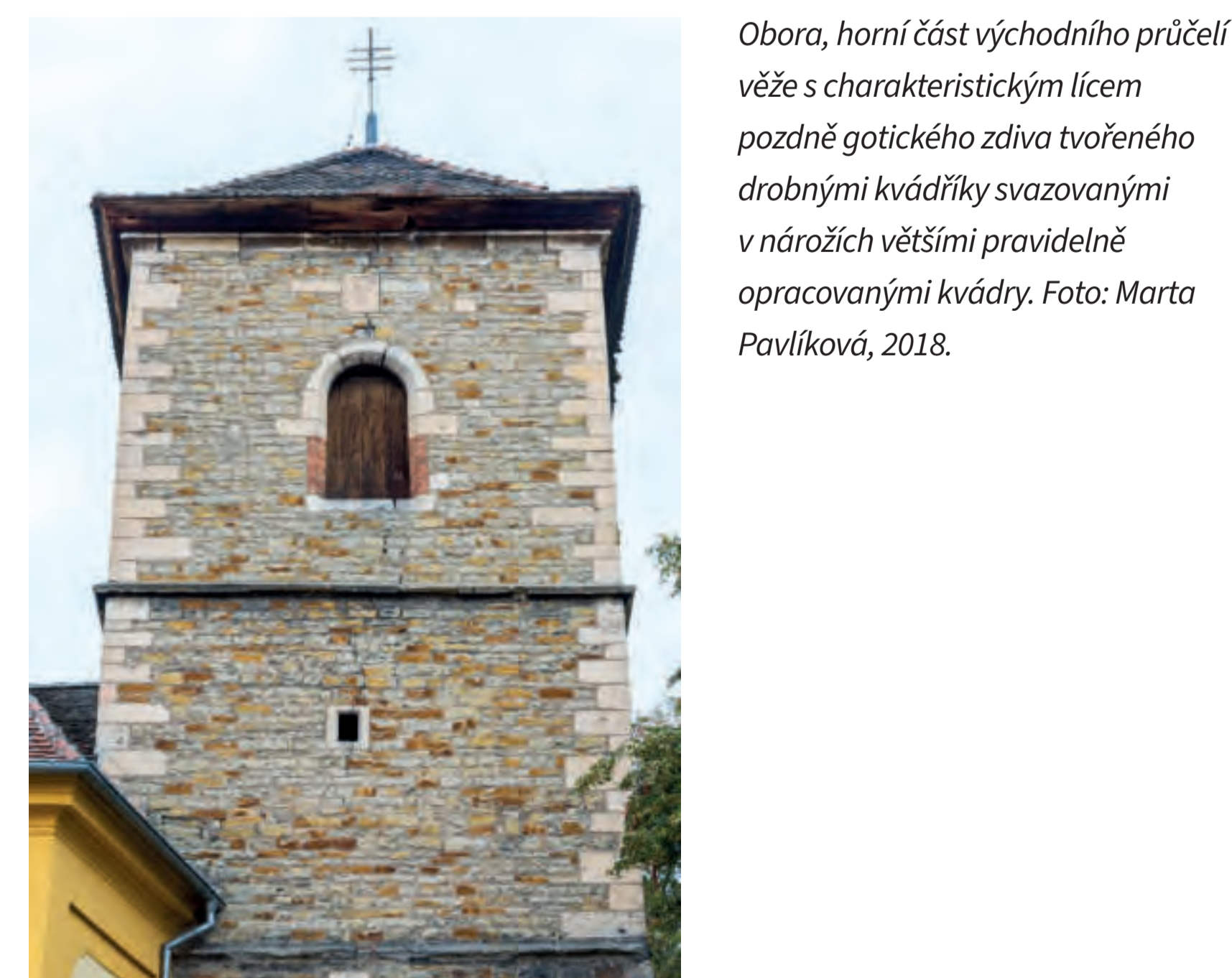
Staňkovic, kvádry nárožní armování lodi. Dva příklady typického líce gotického kvádrů nesoucího charakteristické stopy po finálním přerovnání sekerou s plochými zuby. Na levém kvádru je patrná úzká obvodová stezka zhotovená pomocí dláta s rovným ostřím. Foto: Michal Cihla, 2019.

Dobroměřice, západní průčelí lodi s patrným přezděním nároží a zejména s horizontálními liniemi v lomovém zdivu oddělujícími jednotlivé pracovní úseky. Foto: Jaroslav Skopec, 2017.

Smolnice, naděždíka obvodového zdiva presbytáře nad úrovní klenby s patrným systémem pravidelně rozmístěných kapes po trámčích lešení. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

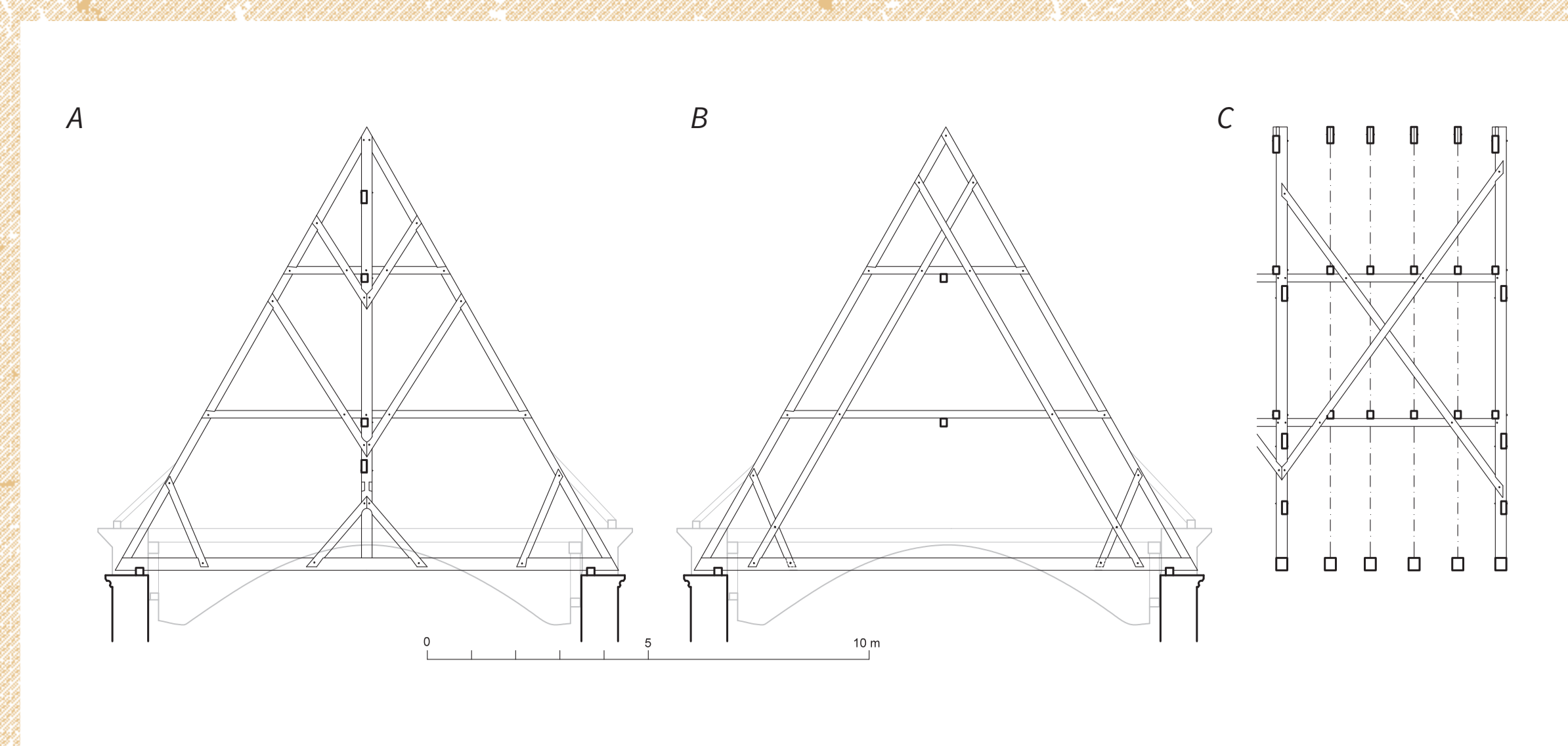

Obora, horní část východního průčelí věže s charakteristickým lícem pozdně gotického zdiva tvořeného drobnými kvádríky svazovanými v nárožích většími pravidelně opracovanými kvádry. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Raná, kostel Všech svatých, druhá polovina 12. století. Fotogrammetrický pohled na jihozápadní průčelí se šítem střechy. Autor fotooplánu: Jaroslav Skopec, 2021.

Smolnice, kostel sv. Bartoloměje, krovy datované 1373/74 (d). A – plná příčná vazba lodi, pohled od západu, B – mezilehlá příčná vazba lodi, pohled od západu, C – podélná vazba v ose pod hřebenem lodi, pohled od severu. Zaměření: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2021. Úprava: Jaroslav Skopec, 2022.

Smolnice, kostel sv. Bartoloměje, krovy datované 1373/74 (d). Celkový pohled od východu do krovy presbytáře i lodi. Foto: Michal Panáček, 2019.

Smolnice, kostel sv. Bartoloměje, krovy datované 1373/74 (d). Gotický montážní žebřík na krokvi první příčné vazby krovy lodi od západu v pohledu od severovýchodu. Foto: Michal Panáček, 2019.

Historické krovy

Pozornost se na vymezeném území dnešního okresu Louny, zaměřila na veškeré krovové konstrukce nosící střechy, respektive všechny součásti a detaily související se zastřešením kostelů a jejich podkrovním prostorem. Zpracovaný vzorek cca 51 konstrukcí na 37 zkoumaných objektech dovoluje systematické přehledové srovnání a sám o sobě vytváří obrázek stavebního vývoje a dochování vesnických sakrálních staveb na vymezeném území. Pokud se podíváme na rozložení dochovaných krovových konstrukcí podle historických nebo slohových období zjišťujeme, že ze středověku se nám dochovalo v celistvosti nebo fragmentech pět konstrukcí, z novověku 34 konstrukcí a z novodobé historie 19. a 20. století 12 konstrukcí.

Z románského slohu do konce 13. století nemáme zachovánu žádnou konstrukci ani její fragment. Kostel Všech svatých v Rané má pravděpodobně zachován původní tvar jihozápadního štítu se sklonem cca 45°, což je jediný údaj, který jsme schopni k románským střechám a krovům říci.

Z gotiky 14. století se zachovaly dvě celistvé konstrukce nad lodí a presbytářem kostela sv. Bartoloměje ve Smolnici, jejichž smrkové dřevo bylo pokáceno na přelomu let 1373/74 (d) a jsou tak primární součástí vrcholně gotické výstavby kostela. Základem všech příčných vazeb je dvojice krokví čepovaných do vazného trámu a propojených ve dvou úrovních jednostranně rybinovitě plátovanými hambalky. Spoj krokví s vazným trámem je posílen poměrně krátkými patními vzpěrami. Plné vazby jsou doplněny věšadlovým sloupkem běžícím až do hřebene a vynášeným dvojicí párových vzpěr ve tvaru písmene V. Mezilehlé vazby jsou vybaveny dvěma dlouhými vzpěrami běžícími ve směru krokví a vytvářejícími vysoký ondrějský kříž. Podélnou vazbu v ose pod hřebenem vytvářejí rozpěry ve dvou úrovních a velké ondrějské kříže. V rámci vývoje krovových konstrukcí našeho území jde o výjimečné konstrukce, s již poměrně vyspělým podélným vázáním a promyšlenou diferenciací plných a mezilehlých vazeb s využitím ztužujících a věšadlových principů. Společně s krovem domu čp. 3 v Chebu úplně stejného stáří jde o nejstarší podélně vázané krovy na území České republiky.

Z průběhu 15. století najdeme pouze fragmenty tři krovů použité druhotně v mladších konstrukcích. V kostele sv. Jiljí ve Vinařicích byla jako dnešní hambalek krov lodi druhotně použita původně krokev se dvěma zrcadlově obrácenými rybinovitými dlaby a tesařským značením. Krokev pochází z krovy pozdně středověké přestavby kostela před polovinou 15. století. Borové dřevo na výrobu krokev bylo pokáceno na přelomu let 1439/40 (d). Přibližně ze stejné doby je i zachovaný průvlak původně uprostřed podpírající

trámy stropu. Stejně stará je i jedna patní vzpěra (původně pravděpodobně krokev) krovy lodi v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně, jejíž borové dřevo bylo skáceno na přelomu let 1440/41 (d). Mladší jsou pak dvě vzpěry ondrějských křížů v krovu lodi kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Libčevsi, jejichž jedlové a smrkové dřevo bylo pokáceno na přelomu let 1458/59 a 1459/60 (d).

Pro renesanci 16. století máme zachovány tři celé konstrukce a tři druhotně použité fragmenty. Jde o dva hambalkové krovy svěšadlovou podélnou vazbou v ose pod hřebenem nad presbytářem kostela sv. Michaela v Bitozevsi, pravděpodobně z let 1510–1512 (d), a krov lodi kostela sv. Jakuba Většího ve Slavětíně z let 1514/15 (d). Druhotně použité fragmenty tří dalších krovů nám již ukazují přechod do jiných typologicko-konstrukčních skupin historického vývoje krovů. U krovů kostela sv. Martina v Kozlech (1543/44 a 1544/45 d) a kostela sv. Kateřiny v Kněžicích (1545/46 d) na primární nosné dvojité stojaté stolice a u kostela sv. Martina ve Břvanech (1553/54 d) na prostorové konstrukce ležatých stolic. Tím jsme definitivně opustili středověké a pozdně středověké principy navrhování. Zabydlení nových typů konstrukcí dokládá i krov nad lodí kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Libčevsi datovaný smýcením jedlového dřeva na přelomu let 1586/87 a 1587/88 (d). Ležatá stolice staršího typu je zde ještě doplněna patními vzpěrami, archaickým prvkem zůstávajícím ze starších konstrukčních principů.

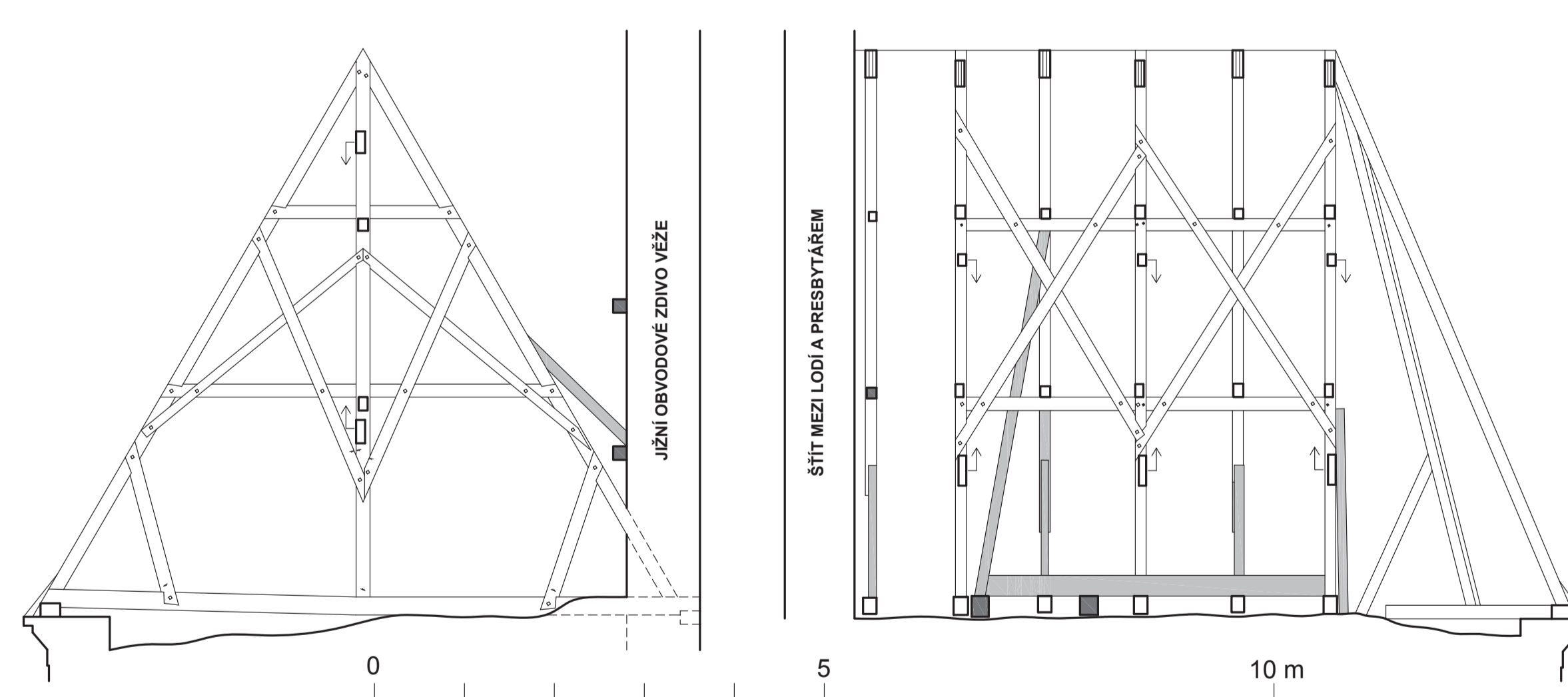
Zachovaný vzorek čtyř krovů ze 17. století je ve dvou případech vázán ležatou stolicí, ve dvou případech jde o jednoduché krovy s podélnou věšadlovou vazbou v ose pod hřebenem, případně patními vzpěrami. Zdaleka nejvíce krovů se na středověkých kostelech na Lounsku dochovalo z průběhu 18. století. Z první poloviny jich je 13, ze druhé 11. V první polovině století najdeme nejvíce vyspělých čepovaných ležatých stolic, celkem devět, avšak v mnoha případech nadále bez prahové pětiboké vaznice a s horní čtyřbokou vaznicí postavenou na svislo. Z ostatních najdeme ve třech případech dvojité stojaté stolice a v jednom případě hambalkový krov s podélnou věšadlovou vazbou v ose pod hřebenem.

Druhá polovina 18. století se nesla v duchu vyrovnávání počtu ležatých a stojatých stolic. Z celkem 11 krovů je šest ležatých stolic, z toho jedna s podélnou věšadlovou vazbou v ose pod hřebenem a čtyři dvojité stojaté stolice.

Z 19. století se dochovalo celkem osm krovů, čtyři z první i druhé poloviny. V jednom případě se objevuje ležatá stolice, ale drtivě převažují dvojité stojaté stolice, kterých je šest. Na 20. století zbývají čtyři konstrukce. Vedle dvou dvojitých stojatých stolic jde o dva vaznicové krovy. Tím se nám více než 600 letý vývoj krovových konstrukcí zachovaných na středověkých kostelech v okrese Louny uzavírá.

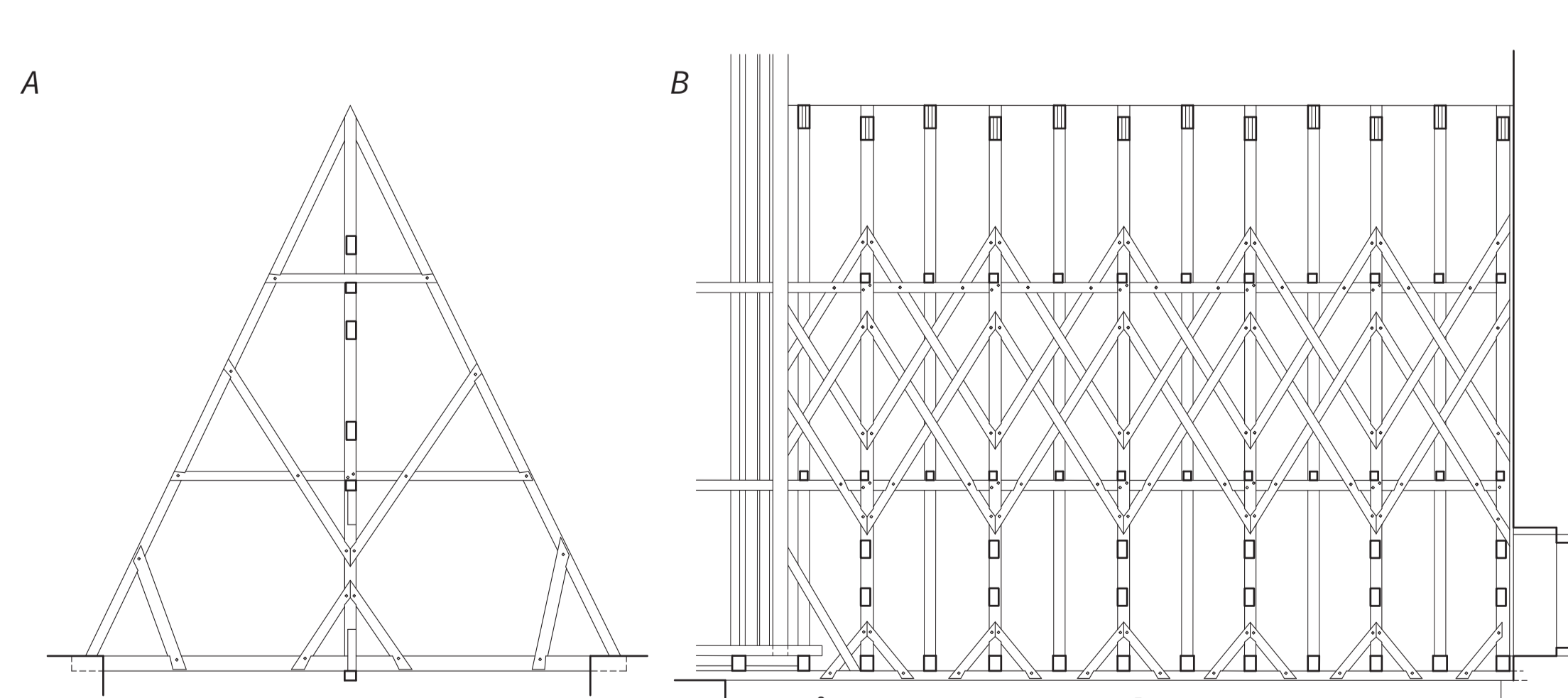
Vinařice, kostel sv. Jiljí, krov lodi. Krokev druhotně použita jako hambalek pocházející z pozdně gotického krovy datovaného 1439/40 (d). Foto: Michal Panáček, 2018.

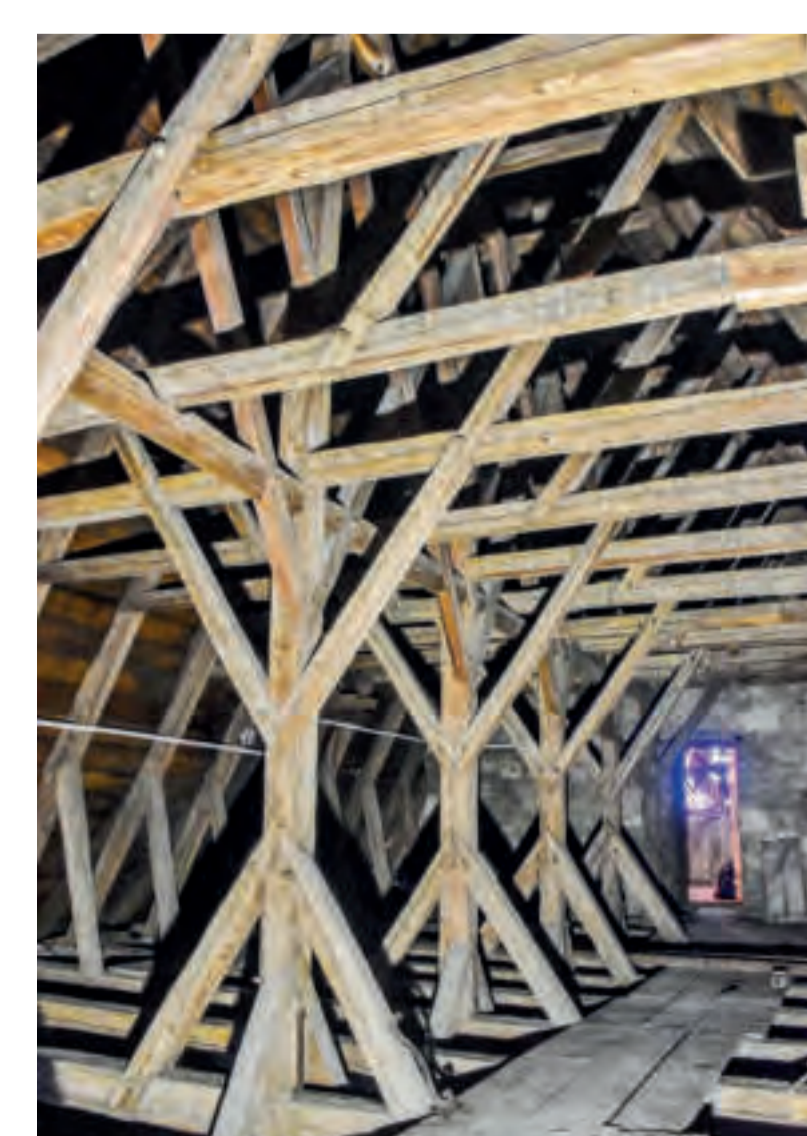
Bitoveves, kostel sv. Michaela, krov presbytáře datovaný pravděpodobně 1510–1512 (d). Plná příčná vazba v pohledu od východu a podélná vazba v ose pod hřebenem v pohledu od jihu. Šedivě nově doplněné prvky. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

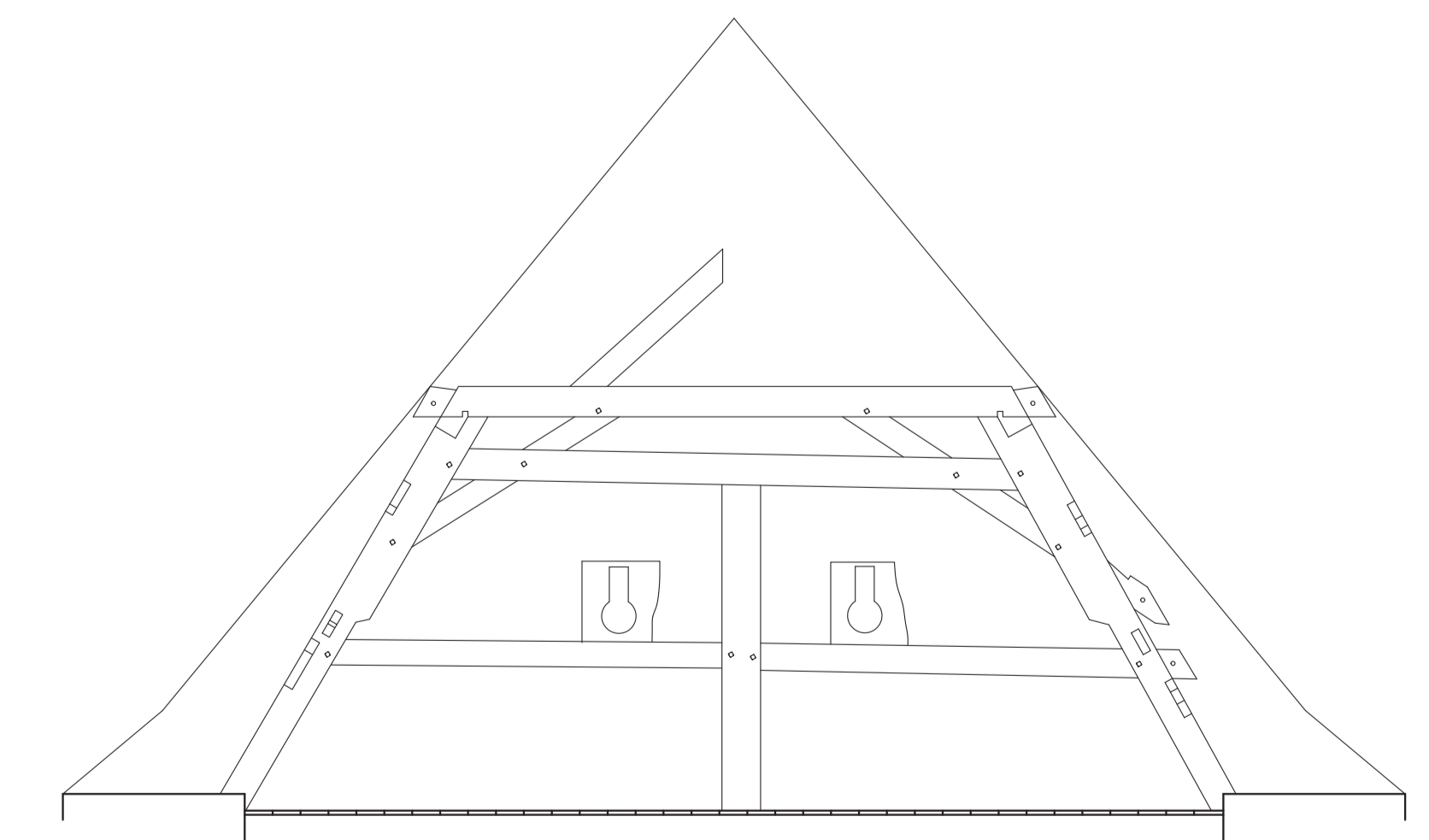
Bitoveves, kostel sv. Michaela, krov presbytáře datovaný pravděpodobně 1510–1512 (d) v pohledu od jihovýchodu. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

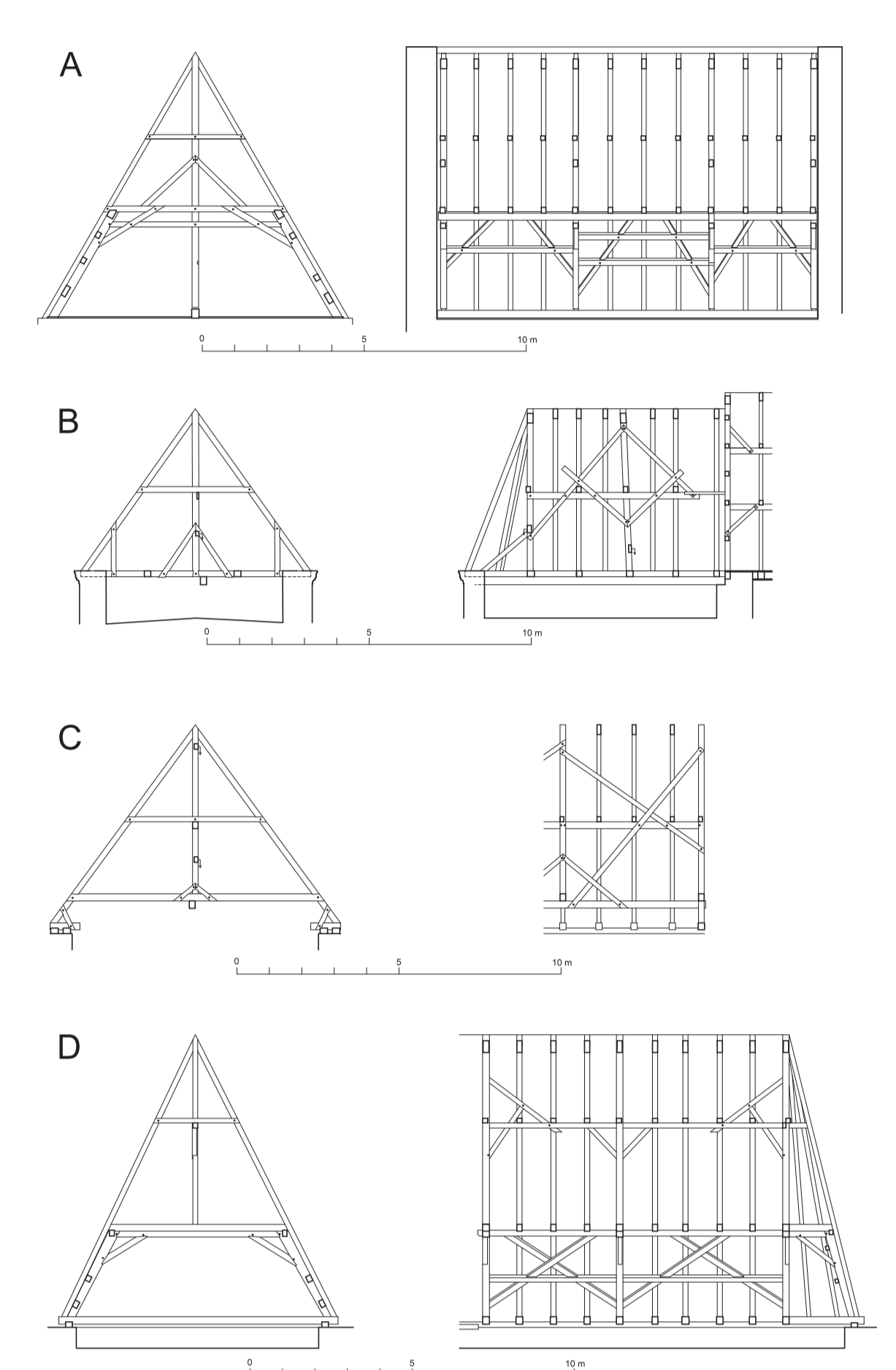
Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, krov lodi datovaný 1514/15 (d). A – plná příčná vazba, pohled od východu, B – podélná vazba v ose pod hřebenem, pohled od severu. Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2021.

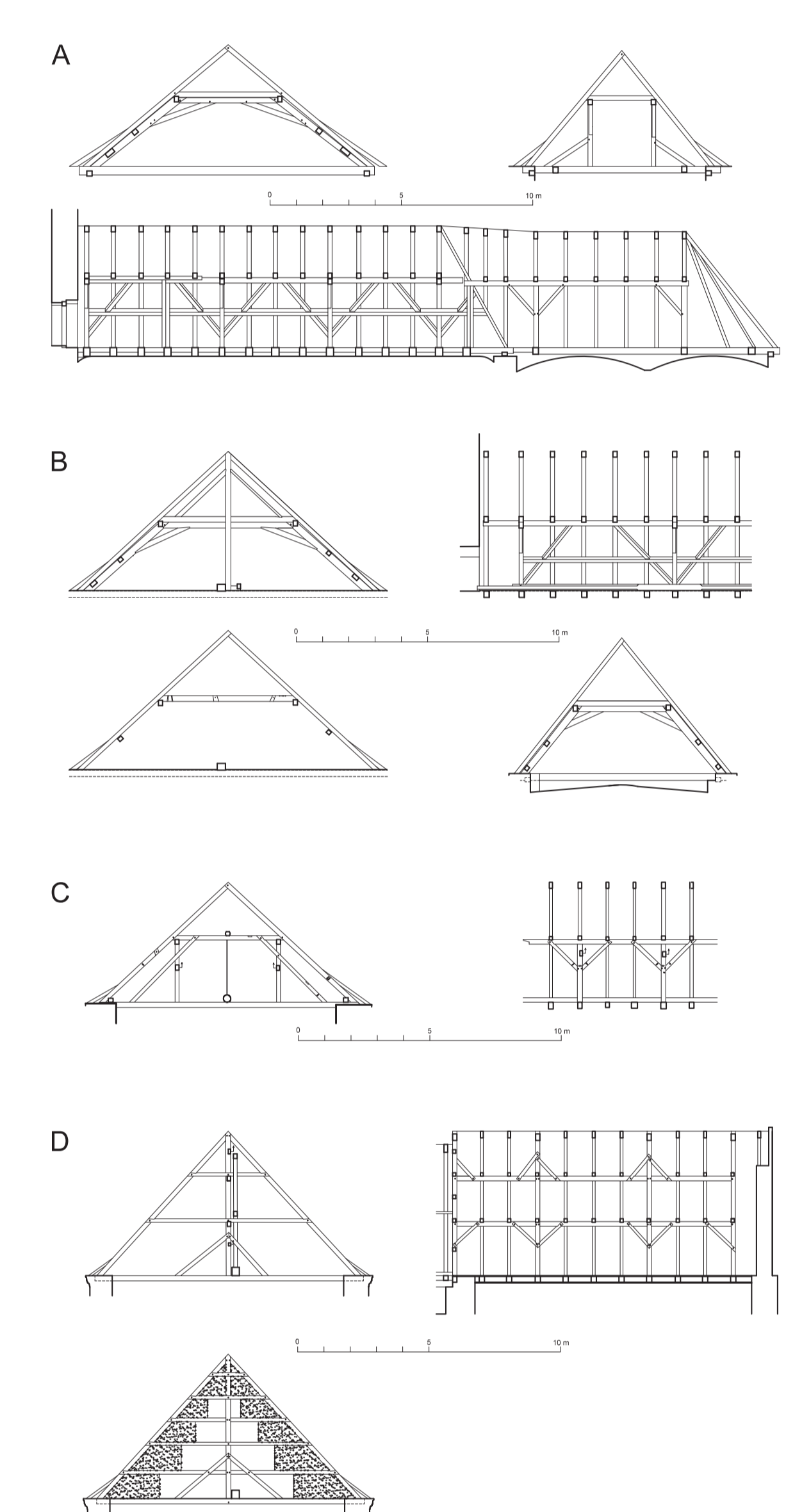
Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, krov lodi datovaný 1514/15 (d). Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Michal Panáček, 2019.

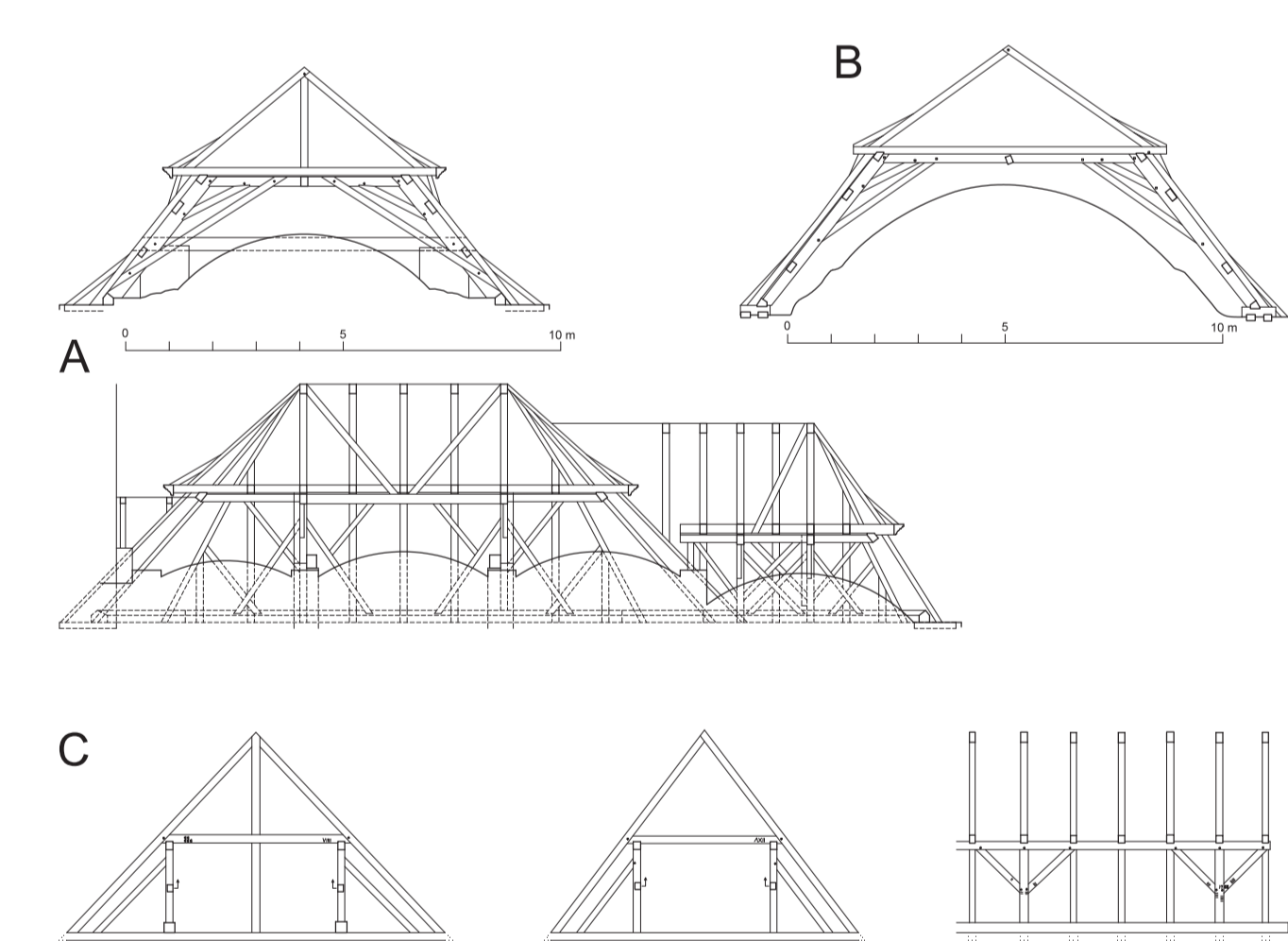
Břvan, kostel sv. Martina, krov lodi. Některé západního štítu kostela se zazděnými zbytky plné příčné vazby původního krovy ležatou stolicí, datovaného 1553/54 (d), pohled od východu. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

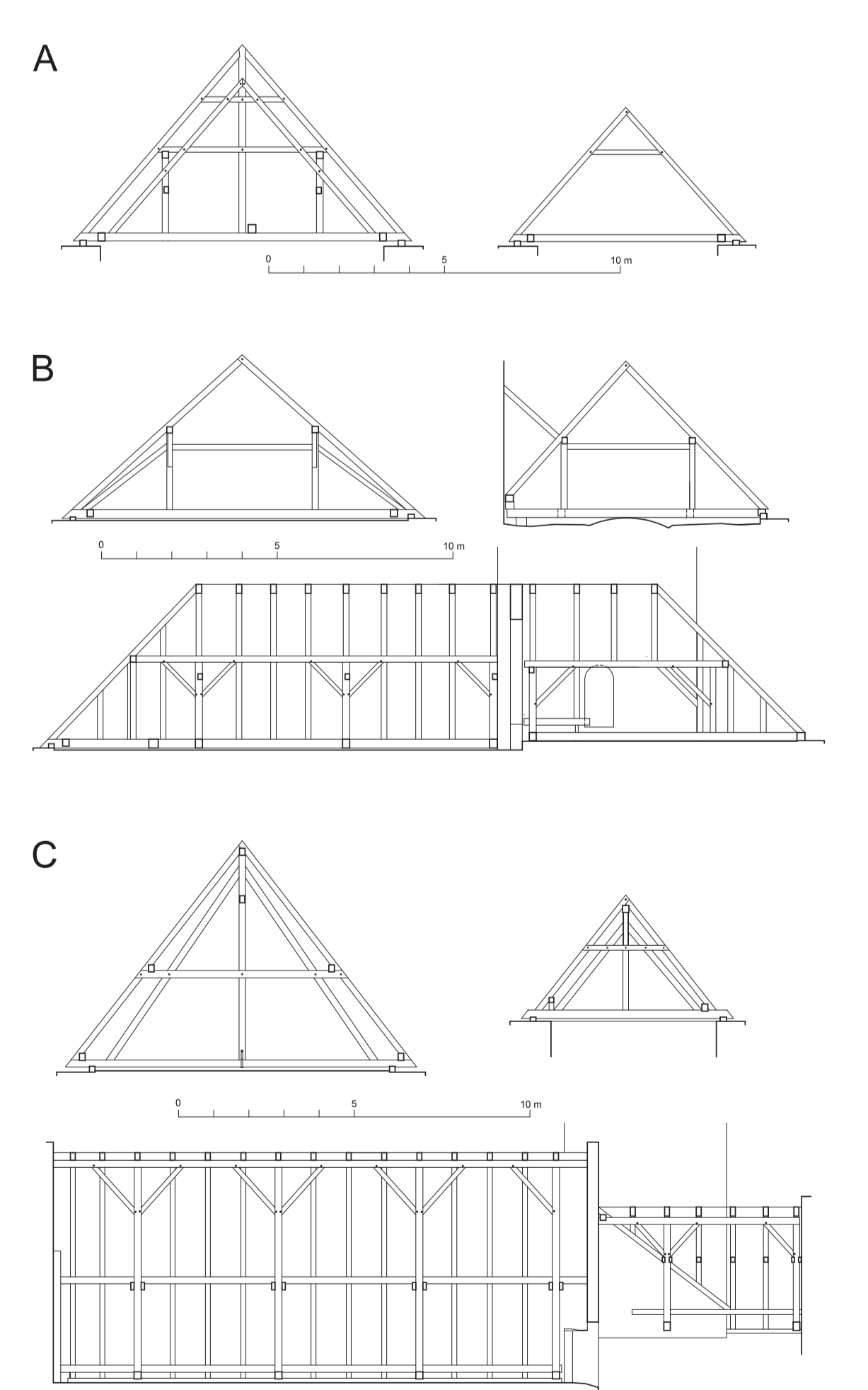
Krovy 17. století.
A – Bitoveves, krov lodi 1650/51 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2018.
B – Minice, krov presbytáře 1661/62 a 1662/63 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2018.
C – Libčeves, krov presbytáře 1665/66 (d). Zaměření a kresba: Miroslav Nový, 2018.
D – Slavětín, krov presbytáře 1695/96 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2021.

Krovy první poloviny 18. století.
A – Nepomyšl, krov lodi a presbytáře 1704/05, 1705/06 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2019.
B – Vinařice, krov lodi a presbytáře 1714/15, 1715/16 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2018.
C – Kněžice, krov lodi a presbytáře 1746/47 (d). Zaměření a kresba: Miroslav Nový, 2018.
D – Minice, krov lodi 1726/27 a 1727/28 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2018.

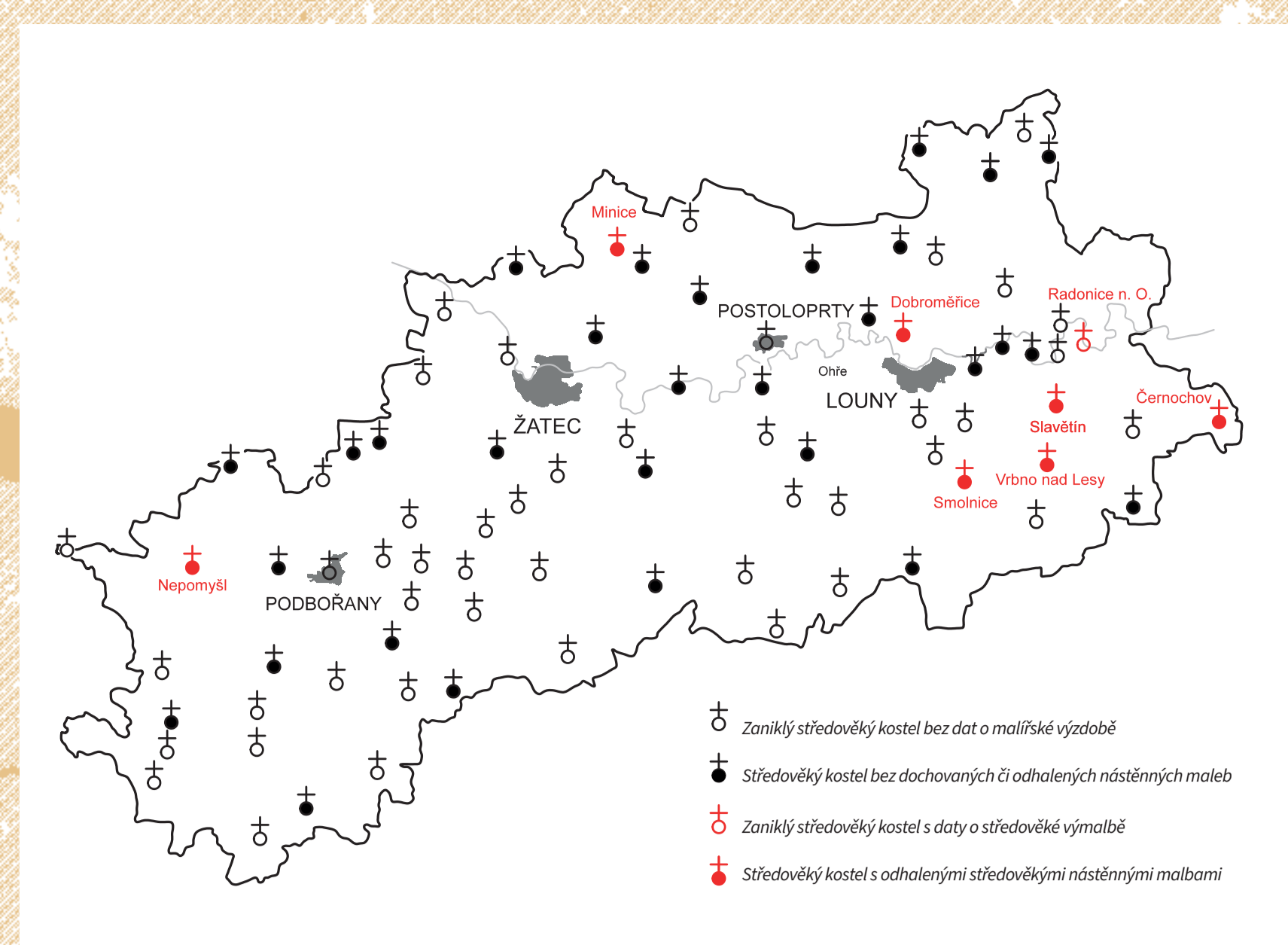

Krovy druhé poloviny 18. století.
A – Telče, krov lodi a presbytáře 1781/82 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2019.
B – Černochoz, krov lodi a presbytáře 1786/87 (d). Zaměření: David Otáhal a Petr Hasil, 2019; kresba: Hana Ptáčková, 2020.
C – Běsno, krov lodi a presbytáře 1784/85 až 1787 (d). Zaměření: Michal Panáček, 2019; kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

Krovy 19. a 20. století.
A – Hradčův, krov lodi a presbytáře 1842/43 (d). Zaměření: Miroslav Nový, 2019; kresba: Hana Ptáčková, 2020.
B – Nehasice, krov lodi a presbytáře pravděpodobně 1895/96 (d). Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2018.
C – Dobroměřice, krov lodi a presbytáře pravděpodobně 1906/07 (d). Zaměření a kresba: Miroslav Nový a Petr Bažant, 2020.

Mapa kostelů s nástěnnými malbami na Lounsku. Autor: Jaroslav Škopek, 2022.

Biskupové flankující níku severního vstupu loďi kostela sv. Mikuláše v Nepomyšlích. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Výjev ze svatováclavského cyklu z kostela sv. Václava v Černochově. Sv. Václav nese dřevěnou větev a je vlese přistřižen hajným. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Sv. Kryštof na jižní stěně lodi kostela sv. Mikuláše v Nepomyšlích. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Dvojice vyobrazení s identickým typem křídel andělů v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích a v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Pohled do klenby presbytáře kostela sv. Jakuba Většího ve Slavětíně. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Středověká nástěnná malba na Lounsku

Nedílnou součástí sakrální architektury byly ve středověku nástěnné malby. Výzdoba architektury v minulosti sloužila především k ilustraci a zároveň zpřítomnění významných náboženských momentů. Současně měla i význam paměťový, respektive reprezentativní. Je tak zdrojem celé řady informací, vypovídá o dobové mentalitě, užívaných technologiích, ale i o konkrétních osobách a stavebním vývoji jednotlivých staveb.

Nástěnné malby jsou němým svědkem proměn středověkých kostelů, jejich osud byl však často těmito úpravami nenávratně zpečetěn. Středověká nástěnná malba na Lounsku se tak do dnešních dnů dochovala jen ve zlomku svého původního rozsahu. Snad i proto bývá řazena k památkově nejcenějším součástem staveb.

Dochovaná malířská výzdoba na Lounsku fragmentárně dokumentuje vývoj středověké nástěnné malby v době lucemburské a na konci 15. století. Starší, předlucemburské malby se nedochovaly a zároveň je možné sledovat delší odmlku ve výtvarné produkci v období husitských válek.

Nejpůsobivější výzdobou jsou rozsáhlé tematické cykly. Soubory vyobrazení nejčastěji spojuje biblická, převážně novozákonní tematika. Stěny kostelů zdobí mariánské a christologické motivy. Mezi náměty

však nechybí ani legendická výpravná témata, nejčastěji související s českým zemským patronem sv. Václavem. Významnou součástí dochovaných maleb jsou postavy a erby donátorů.

Nástěnné malby vyplňovaly prostory svatostánků a stávaly se jejich plnohodnotnou součástí. Reagovaly na architekturu a v rámci konkrétního ikonografického plánu měly své specifické postavení. Například eucharistické motivy se nejčastěji nacházely v okolí sanktuáře, heraldická výzdoba vyplňovala klenební pole, nebo zaujíkala jinou dominantní pozici v interiéru, například na čestném místě v blízkosti vítězného oblouku.

Na tvorbě nástěnných maleb se podílela celá řada osob, počínaje donátory přes tvůrce jejich konceptu až po samotné malíře. Na Lounsku na konci 14. století prokazatelně působila významná středověká malířská dílna, která se podílela na výzdobě hned několika kostelů v širší oblasti severozápadních Čech (kostel sv. Jakuba ve Slavětíně, kostel sv. Matouše v Dobroměřicích, zaniklý kostel Povýšení sv. Kříže v Radonicích nad Ohří, mimo Lounsko pak kostel sv. Jakuba Většího v Bedřichově Světcí a transfery maleb z kostela Nanebevzetí Panny Marie v Židovicích).

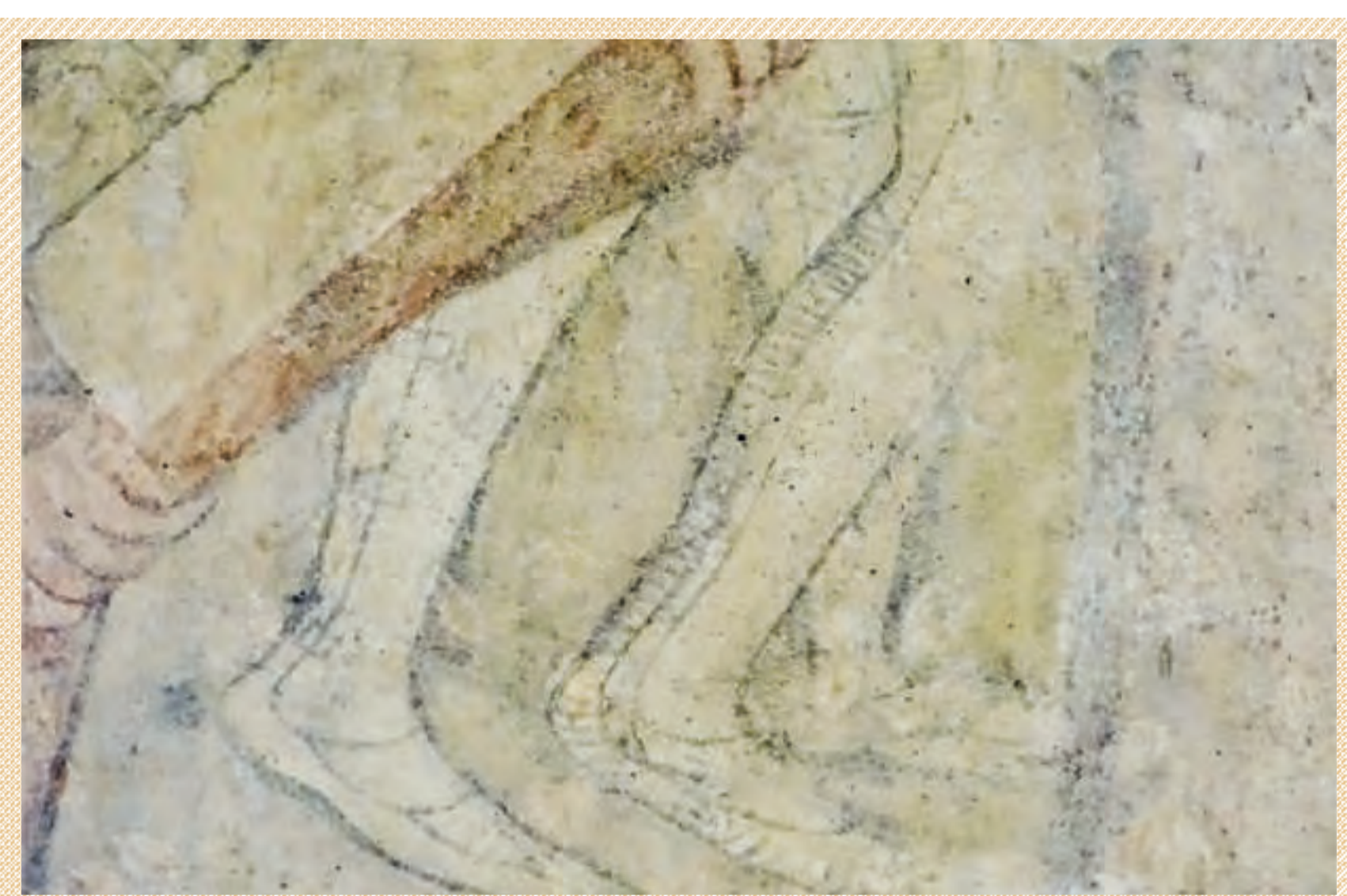
Poměrně skromný soubor středověkých maleb na Lounsku patří i z těchto důvodů k jedněm z nejméně významných malířských památek středověkých Čech poukazujících na pozoruhodnou výzdobu venkovských kostelů.

Pohled do klenby presbytáře kostela sv. Bartoloměje ve Smolnicích, symboly evangelistů. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

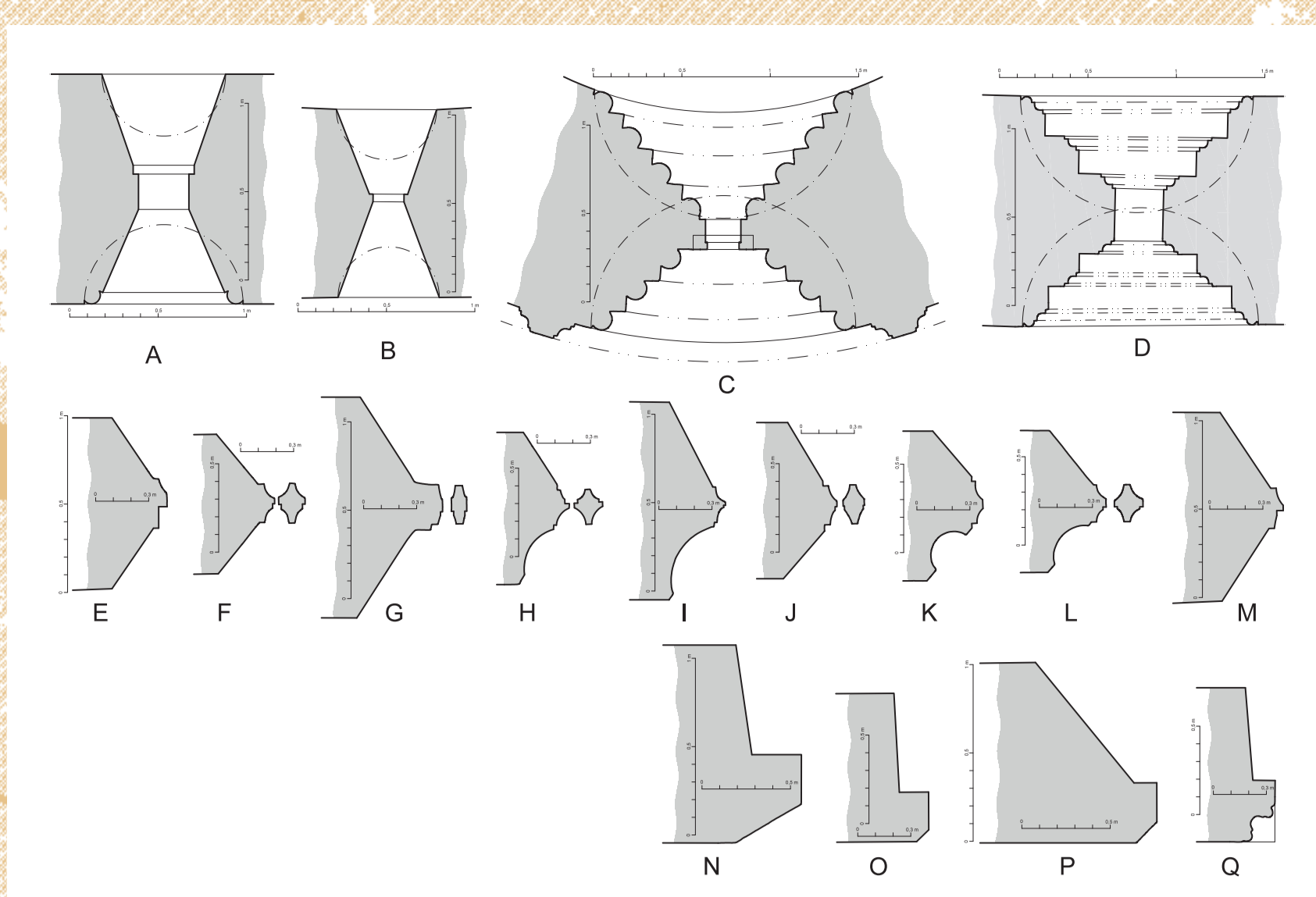

Dvojice vyobrazení podobných nohou z Nesení Kříže v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích a Zjevení Krista v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně. Foto: Antonín Kadlec, 2020; Kateřina Neumannová, 2015.

Severní stěna lodi kostela sv. Matouše v Dobroměřicích, poškození maleb z důvodu přestavby. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profily vybraných středověkých okenních otvorů.

Románské: A – Vroutek, západní kruhový otvor podvěže; B – Očihov, jižní otvor prvního patra věže; C – Vroutek, východní otvor apsidy; D – Libčeves, možná rekonstrukce jihovýchodního okenního otvoru lodi.
 Vrcholně gotické: E – Počedřice, východní otvor závěru presbytáře; F – Čermčice, východní otvor závěru presbytáře; G – Slavětín, jihozápadní otvor lodi; H – Bitozeves, jižní otvor presbytáře; I – Dobroměřice, jihozápadní otvor lodi; J – Slavětín, jihovýchodní otvor závěru presbytáře; K – Hradiště, jižní otvor závěru presbytáře.
 Pozdně gotické: L – Libčeves, východní otvor závěru presbytáře; M – Břvany, jižní otvor závěru presbytáře; N – Raná, západní zvukový otvor věže; O – Dobroměřice, severní zvukový otvor věže; P – Oboře, severní zvukový otvor věže; Q – Smolnice, východní zvukový otvor třetího patra věže.
 Úprava: Jaroslav Skopec, 2022.

Slavětín, střední a východní okenní otvor horní etáže jižní strany lodi v pohledu od jihu. Foto: Petr Hasil, 2021.

Libčeves, čelní pohled od jihu na jihovýchodní okenní otvor lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Vroutek, čelní pohled od východu na východní okenní otvor apsidy. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Rané gotické okenní otvory

Chotěbudice, jižní průčelí lodi v pohledu od jihozápadu s patrnou trojicí hrotitých okenních otvorů. Foto: Jaroslav Skopec, 2012.

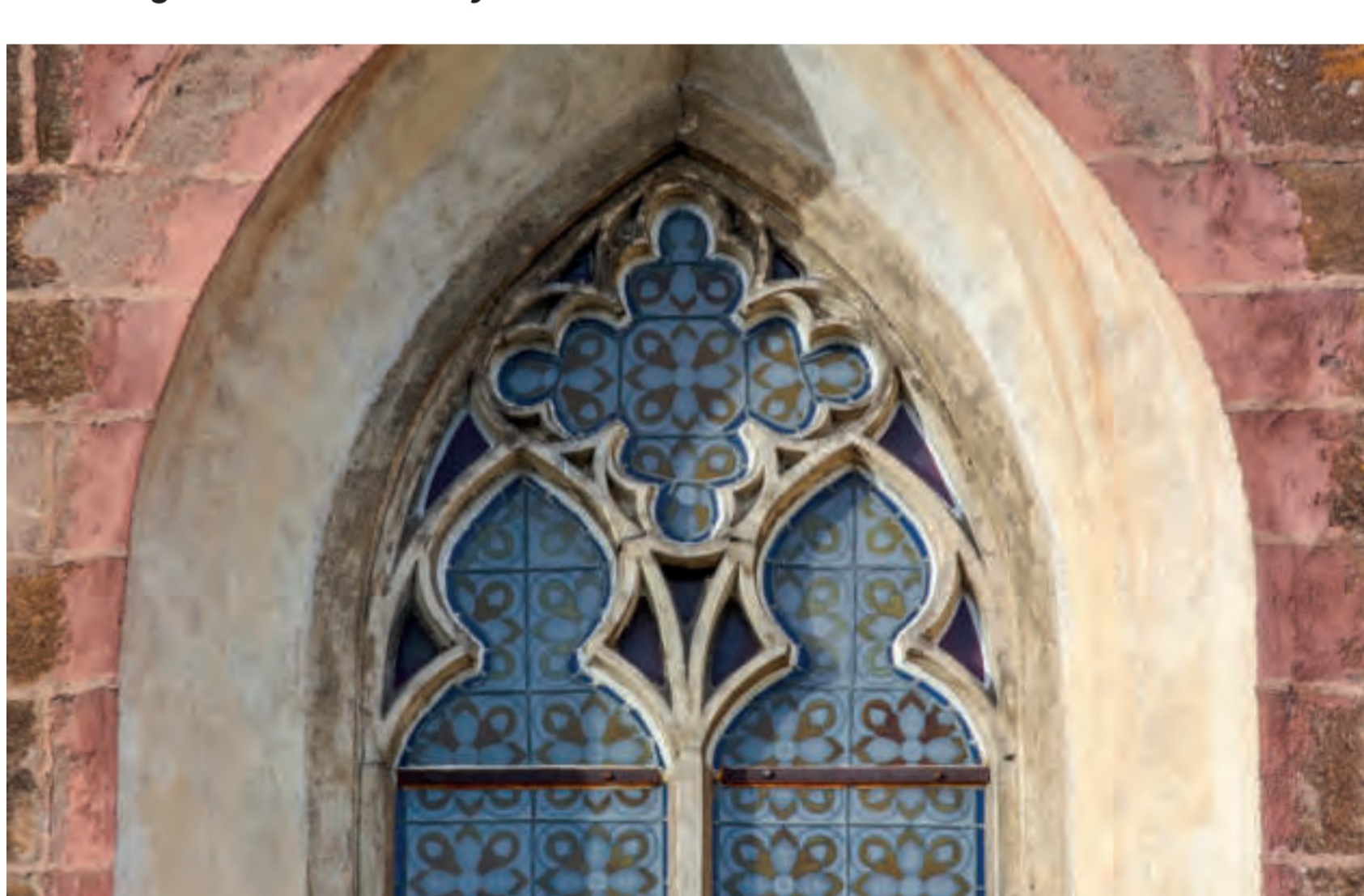

Vrbno nad Lesy, čelní pohled od východu na východní okenní otvor presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Dobroměřice, čelní pohled od východu na východní okenní otvor sakristie. Foto: Tomáš Brož, 2013.

Vrcholně gotické okenní otvory

Slavětín, čelní pohled od jihu na kružbu západního okenního otvoru jižní strany lodi. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Černochove, čelní pohled od západu na východní okenní otvor závěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Románské okenní otvory

Raná, štěrbinový otvor jižní strany druhého patra věže v pohledu od severu. Foto: Jaroslav Skopec, 2003.

Vroutek, čelní pohled od severu na horní okenní otvor schodiště v tlušče zdi. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Vroutek, čelní pohled od severu na spodní okenní otvor schodiště v tlušče zdi. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Vroutek, čelní pohled od jihu na jihozápadní sdružený okenní otvor lodi, který směřoval na západní románskou tribunu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Středověké okenní otvory

Kostely románské 12. století – polovina 13. století

Nejjednodušší otvory románských kostelů jsou štěrbinové s úzkým převýšeným obdélným průzorem na exteriérovém líci a nikou s přímým překladem a do interiéru rozevřenými špaletami. Ty byly zpravidla vázány na věže. Zde byly používány i drobné otvory osvětlující schodiště v tlušče zdi. Poslední patra věží členily sdružené půlkruhové otvory, jejichž záklenky byly pomocí sedel svedeny na hlavice mezilehlých sloupků. Shodné otvory byly použity i v lucerně želkovičké rotundy.

Otvory určené k osvětlení interiéru byly vždy položeny co nejvýše a soustředěny především do lodi a presbytáře. Vlastní okenní otvor se nacházel přibližně uprostřed tloušťky zdi, navazovaly na něj niky, které měly zpravidla dovnitř a ven nálevkovitě rozevřené špalety. Ty mohly být zcela jednoduché, bez členění, nebo s pravoúhlými ústupky svloženými pruty (Vroutek) či s profilovanými hranami (Libčeves).

Kostely raně gotické Druhá polovina 13. století – 30. léta 14. století

Okenní otvory raně gotického období jsou zastoupeny jen v nemnoha případech. V lodi jsou stále malé a vysoko situované, naopak v presbytářích jsou již užívány rozměrnější hrotité okenní otvory umístěné uprostřed tloušťky zdi. Navazují na ně niky s rozevřenými špaletami a hrotitými záklenky. Šíře otvorů umožňovala jejich členění středním prutem na dva díly, nad nimiž byla umístěna kružba, která je dochována pouze ve Vrbně nad Lesy.

Kostely vrcholně gotické Přelom 30. a 40. let 14. století – 1419

Na počátku vrcholné gotiky se u okenních otvorů lodi v rámci dochovaného fondu neodehrála žádná podstatná změna. Otvory jsou stejně jako v předešlém období poměrně malé a vysoko položené. Zatímco v lodi byly užity ještě poměrně archaicky vyhlížející otvory, v presbytáři již byly zvoleny velké hrotité oboustranně špaletované okenní otvory, z nichž východní byl často

širší, dvoudílný s kružbou, zatímco zbylé byly užší a bez členění (Černochove). Od poloviny 14. století mají presbytáře, s výjimkou Minic, již všechny okenní otvory shodných rozměrů. Z této doby jsou zachovány nemnohé okenní kružby s klasickými troj- a čtyřlísty vepsanými do kruhu, ale také čtyřlíst s vepsanými mniškami do půlkruhových laloků (Slavětín), což je typ dávající do souvislosti s působením Matyáše z Arrasu.

Autenticky dochované vrcholně gotické kružby z poslední čtvrtiny 14. století však můžeme nalézt pouze v kostele v Nehasicích a Minicích, kde byly použity jednosměrně rotující mnišky a plaménky vepsané do kruhu. V Minicích byly plaménky vsazeny do ostění na Lounsku ojediněle užitého kruhového okenního otvoru. Největší soubor kružeb tohoto období se nachází v presbytáři slavětínského kostela, ty však byly zhotoveny podle návrhu Josefa Mockera z počátku 80. let 19. století.

Kostely pozdně gotické 1437–1526

Novinkou z této doby jsou okenní otvory specifického účelu, které označujeme jako otvory zvukové, realizované ve zvonových patrech nově stavěných věží. Jejich ostění jsou vždy osazována na vnější líc a zpravidla mají jen jednoduchou profilaci. Nejstarší byly realizovány kolem poloviny 60. let 15. století v rámci nástavby románské věže kostela v Rané. Ostění půlkruhového otvoru vsazené do vnějšího líce má jednoduché široké okosení rámu jící celý otvor včetně parapetu. Obdobné otvory se nacházejí také v Oboře a s bohatěji profilovanými ostěmi ve Smolnici. Věž kostela ve Vrbně nad Lesy byla otevřena netradičními obdélnými zvukovými otvory dělenými latinským křížem.

Zatímco ve věžích jsme se mohli setkat s novými tvary otvorů, presbytář bývá téměř vždy vybaven tradičními hrotitými otvory s půdorysnými profily odpovídajícími vrcholně gotickému období. U otvorů se proměňuje pouze kružbový obrazec, který bývá již pouhým derivátem kružeb vrcholně gotických a nabývá tak redukováné podoby měnicí se mnohokrát v pouhé liniové útvary. Na Lounsku se však zachoval jen jejich nepatrný zlomek. Mimo tradiční hrotité otvory je v Bitozevsi užit v záklenku i tvar oslího hřbetu nebo ve Staňkovicích otvor kruhový, vyplněný kružbou složenou z drobných troj- a čtyřlístů v kruhu.

Vrcholně gotické okenní otvory

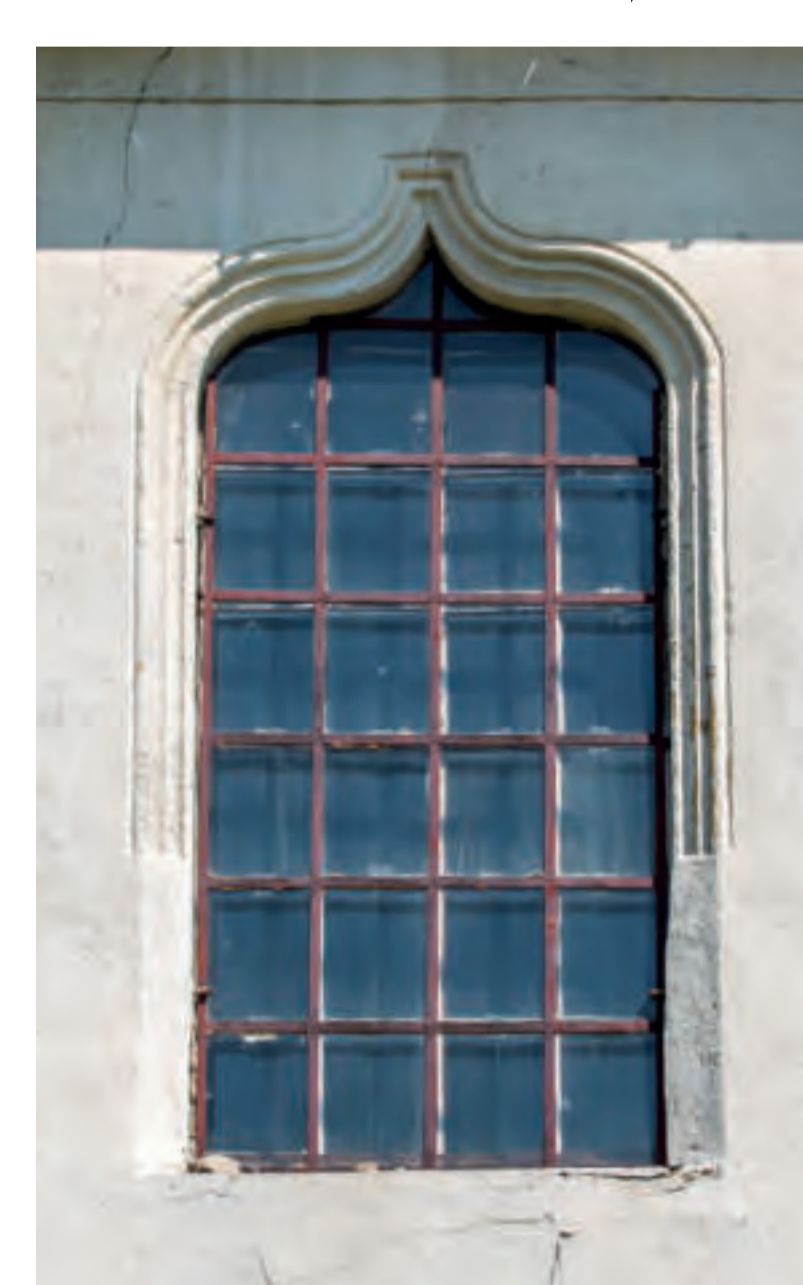

Bitozeves, čelní pohled od severozápadu na kružbu jihovýchodního okenního otvoru závěru presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

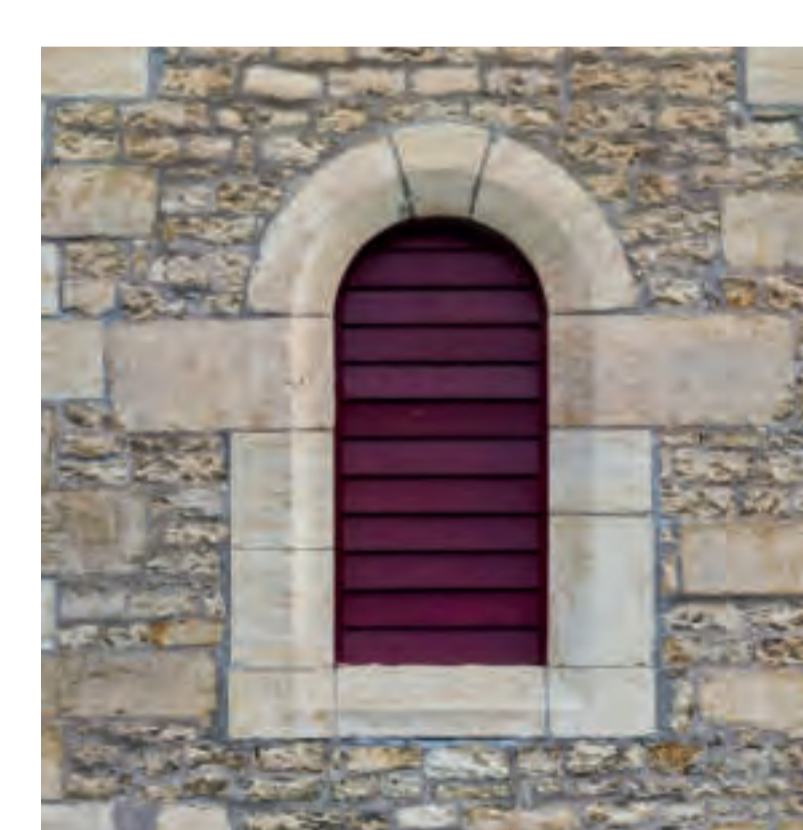

Minice, čelní pohled od západu na východní kruhový otvor závěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Pozdně gotické okenní otvory

Bitozeves, čelní pohled od jihu na jihovýchodní okenní otvor lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Raná, čelní pohled od západu na západní zvukový otvor věže na výjezu z fotoplánu západního průčelí kostela. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2018.

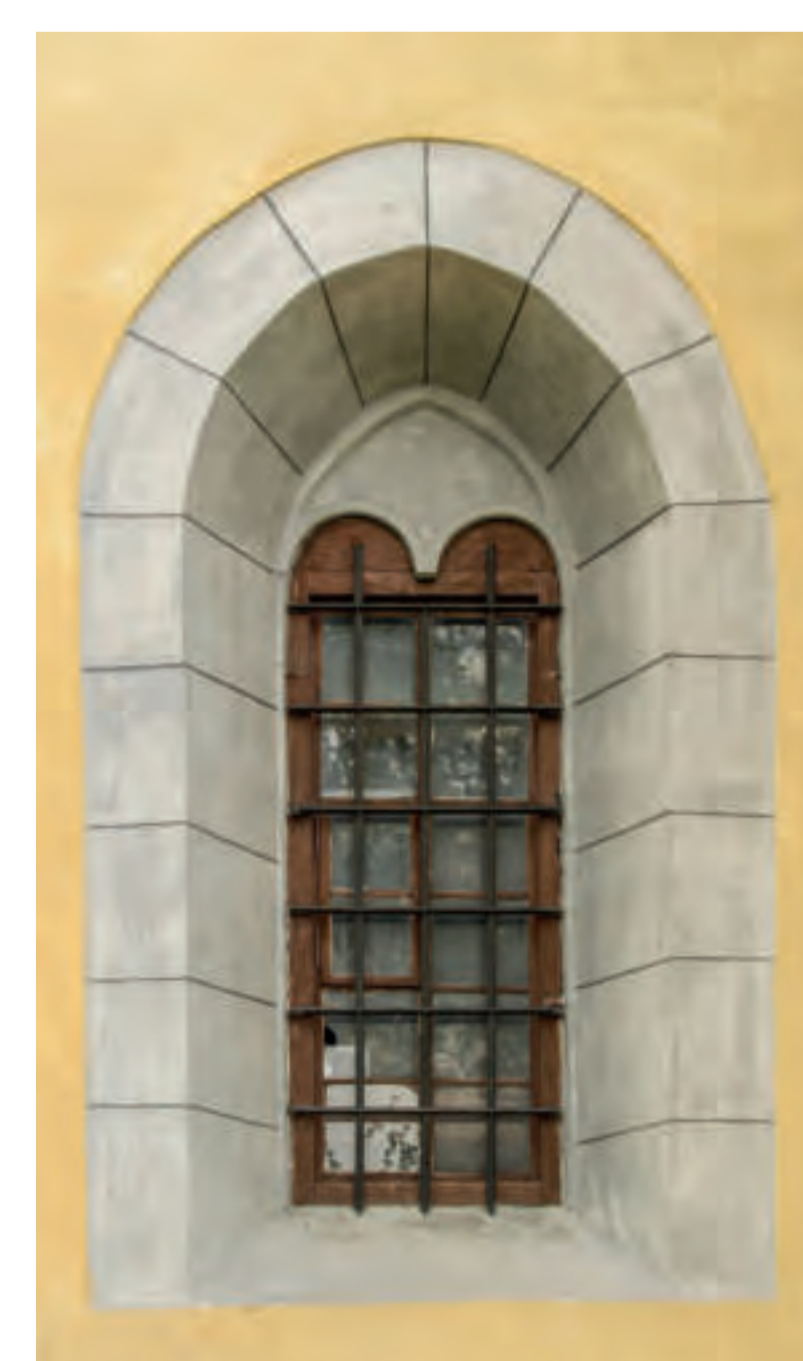
Smolnice, východní zvukový otvor třetího patra věže v pohledu od východu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Nehasice, čelní pohled od severu na kružbu jižního okenního otvoru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Slavětín, čelní pohled od jihovýchodu na kružbu jihovýchodního okenního otvoru závěru presbytáře. Foto: Petr Hasil, 2021.

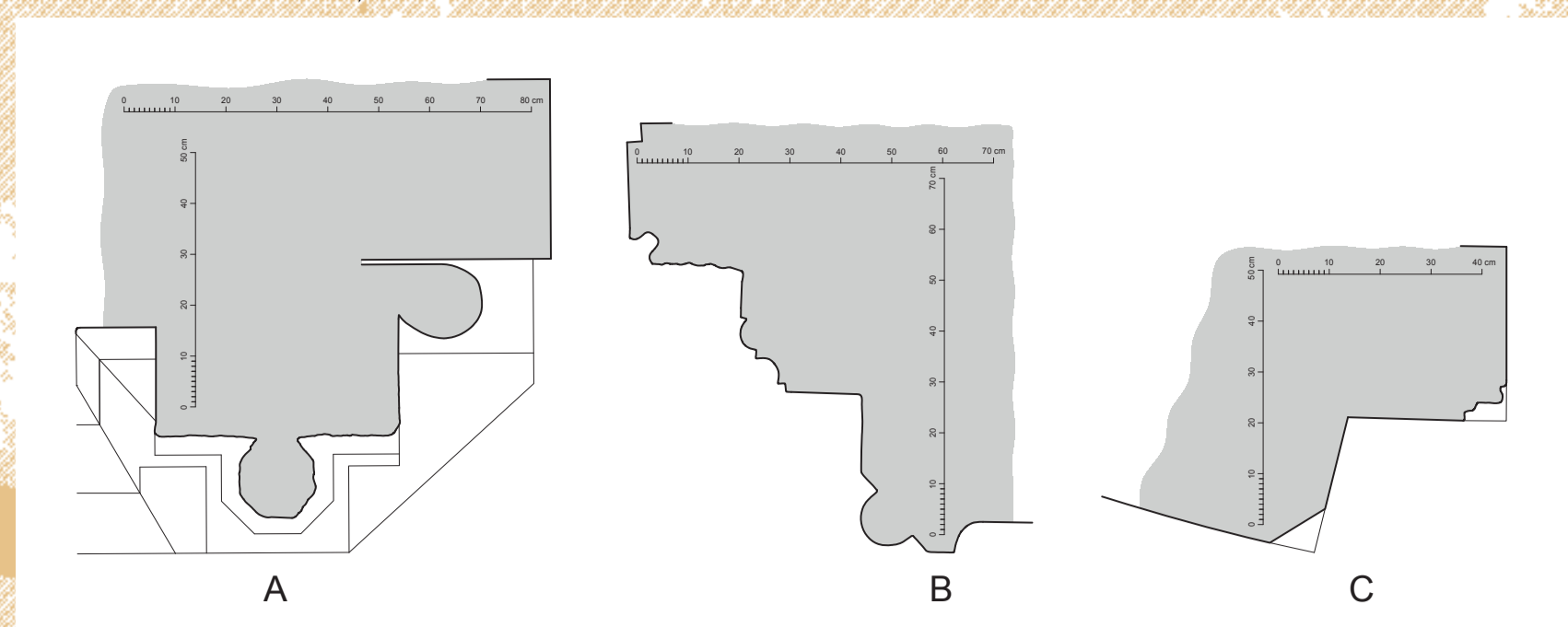
Břvany, čelní pohled od jihu na západní okenní otvor jižní strany lodi. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Staňkovicích, východní okenní otvor závěru presbytáře v pohledu od východu. Foto: Lucie Radová, 2009.

Románské portály

Profily románských portálů.
A – Vroutek, východní stěny severního portálu lodi;
B – Libčevy, východní stěny jižního portálu lodi;
C – Želkovic, západní stěny jižního portálu lodi.
Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2016–2021.

Rané, fotoplán severního vstupního otvoru prvního patra věže v pohledu od jihu. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2020.

Vroutek, čelní pohled od severu na severní portál prvního patra věže. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Vroutek, severní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Libčevy, fotoplán jižního portálu lodi. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2021.

Želkovic, čelní pohled od jihu na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Středověké vstupní otvory

Kostely románské 12. století – polovina 13. století

Nejjednodušší a zároveň nejstarší dvojice románských vstupů pochází z kostela v Rané. Mají prostá pravouhla ostění portálů s obdélnými nikami a přímými překlady. Jedním je přístupné první patro věže z exteriéru a druhým se vstupovalo na pavlačovou část tribuny. Portály exteriérového vstupu do prvních pater věží kostelů v Libčevsi, Očihově a Vroutku mají již nad překlady půlkruhové tympanony. Ve Vroutku je portál opatřen navíc hlavou vousatého muže a poprvé se zde na Lounsku setkáváme se zajištěním dveří závorou.

Bohatší a náročněji provedené portály byly umístovány jako hlavní vstupy do lodí. Reprezentují je portály ve Vroutku a Libčevsi, v obou případech jsou ústupkové a mají ostění předsazené před líce zdí. Ve Vroutku jsou na čelo a do koutů ústupků umístěny sloupky, které nesly vimperk završující portál. V Libčevsi jsou profilovány hrany ústupků, tympanon rámován obloučkovým vlysem a na povrchu nesl reliéf řeckého kříže se sluncem a měsícem. V Želkovicích se dochoval jednodušší ústupkový portál zdobený obloučkovým vlysem a tzv. bobulemi.

Kostely raně gotické Druhá polovina 13. století – 30. léta 14. století

Portál z této doby je dochovaný pouze v Dobroměřicích. Je hrotitý, na vnější i vnitřní hraně profilovaný výžlabkem. Jiné portály se buď nedochovaly, nebo nejsou odhalené (Běsno).

Kostely vrcholně gotické Přelom 30. a 40. let 14. století – 1419

Ostění hrotitých vrcholně gotických portálů jsou již bohatěji členěna. Lineární profilaci modelují oblouny a hruškovce smezilehlými výžlabky. Ostění jsou

v základu jednou či dvakrát zalomená, nebo rovná, šikmo rozevřená. V závěru 14. století byl v profilaci portálu lodi kostela v Hradišti použit na Lounsku ojedinělý klínový prut s vyžlabenými boky. Společně s portálem sakristie má stupňovitě utvářenou trnož, s podobným typem trnože se lze setkat také u staršího portálu sakristie kostela ve Slavětíně. Vedle hrotitých portálů se vyskytuje v poslední čtvrtině 14. století v Minicích a Očihově také tzv. portál sedlový, mající pouze jednoduše okosenou hranu s diagonálním trojúhelným náběžním štítkem.

Kostely pozdně gotické 1437–1526

Z počátku pohusitské éry pocházejí hrotité portály z Libčevsi a Nehasic. Jejich charakter a profilace stále odrážejí předhusitské vzory a dosud postrádající typické pozdně gotické tvarosloví. Posun k pozdně gotickým formám je zřetelný již u portálu lodi kostela v Rané s atypickými výběhy poměrně ploché profilace a oslím hřbetem v archivoltě.

Jelikož jsou pozdně gotické realizace na Lounsku převážně pouhým doplňkem starších staveb, soustředí se portály především do okrajových míst kostelů, zejména věží. Přesto se ve Břvanech a Dobroměřicích dochovala dvojice reprezentativních vstupních portálů, které jsou osazeny v předsíních. Byť jsou oba koncipovány odlišně, jejich profilace již má charakteristické přetínání. S výjimkou portálu sakristie kostela ve Vrbně nad Lesy jsou zbylé portály opatřené pouze prostým okosením, které vyrůstá z typicky pozdně gotického čelní sklopeného trojúhelného náběžního štítku s čelní vodorovnou hranou. Jedná se o portály půlkruhové, hrotité, obdélné s přímým překladem a segmentové. Tato ostění jsou pro svoji lapidárnost a chronologickou necitlivost datačně nespolehlivá, neboť jsou užívána od druhé poloviny 15. století až hluboko do 16. století v nezměněné podobě. Z této lapidárnosti vybočuje pouze portál sakristie kostela v Dobroměřicích opatřený ve cviklech segmentového oblouku diamantováním s dominující šesticípou hvězdou skládanou z dutých trojbokých jehlanů.

Rané gotické portály

Dobroměřice, čelní pohled od jihu z přizemí předsíně na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Vrcholně gotické portály

Bitozeves, čelní pohled od jihu na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

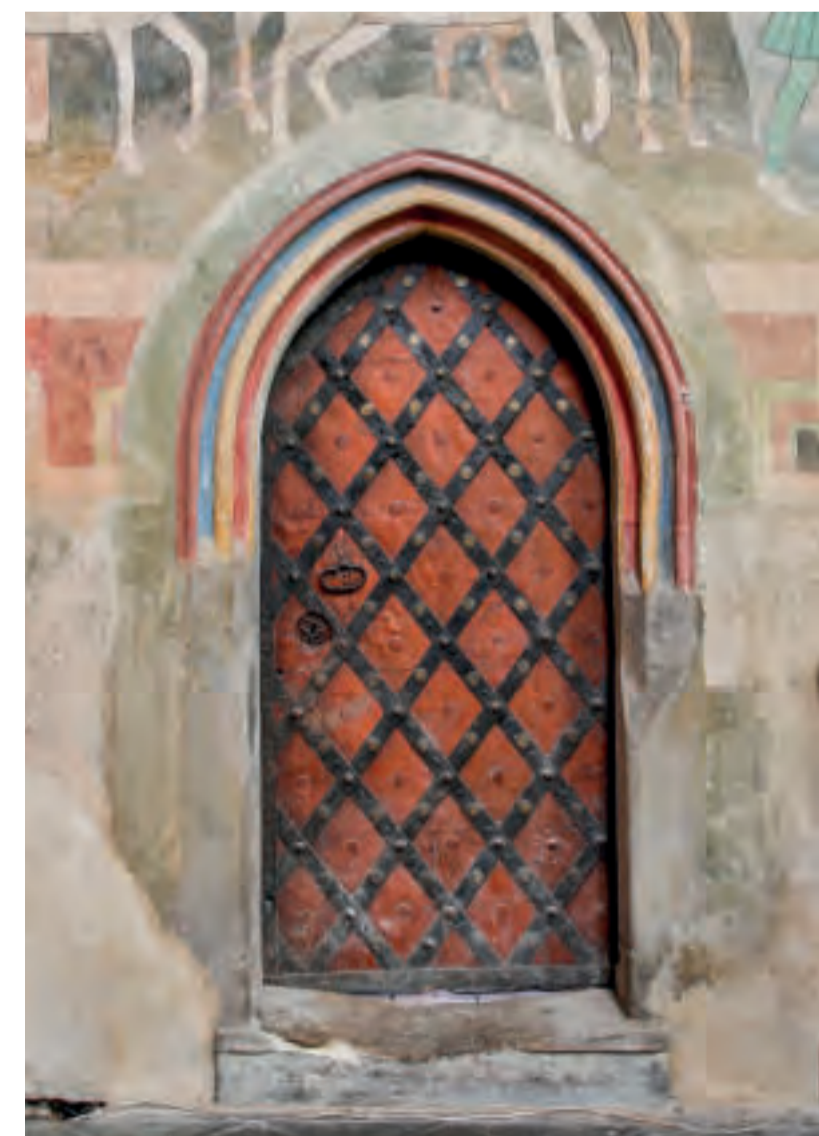
Nečemice, čelní pohled od jihu na jižní hrotitý portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Hradiště, čelní pohled od jihu z předsíně na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Hradiště, čelní pohled od jihu na portál vedoucí do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Slavětín, čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Očihov, čelní pohled od západu na západní portál lodi vedoucí do podvěží. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Vrcholně gotické portály

Nehasice, čelní pohled od západu na západní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Libčevy, čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Jan Koloc, 2009.

Rané, čelní pohled od severu z předsíně na severní portál. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Břvaný, čelní pohled od jihu na jižní portál předsíně. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Dobroměřice, čelní pohled od jihu na jižní portál předsíně. Foto: Jaroslav Skopec, 2017.

Vrbno nad Lesy, čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Staňkovic, čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Radčevy, portál vedoucí z presbytáře do sakristie v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Obara, portál směřující ze schodiště v tloušče zdi do druhého patra věže. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Obara, portál směřující z točitého schodiště do prvního patra věže. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Dobroměřice, čelní pohled od jihu na portál směřující z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Libčevy, čelní pohled od severu na severní portál lodi. Foto: Lucie Radová, 2009.

Oltářní menzy

Hradštit, menza hlavního oltáře od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Nehasice, menza hlavního oltáře v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Raná, menza jižního bočního oltáře v pohledu od severozápadu. Foto: Adéla Čornýjová, 2018.

Stebno, menza hlavního oltáře v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Sanktuáře

Slavětín, sanktuář v závěru severní boční lodi v pohledu od západu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Počedčice, čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Bitovzeves, čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Smolnice, čelní pohled od jihu na sanktuárium osazené v sakristii. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Slavětín, čelní pohled od jihu na sanktuárium osazené v závěru presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Minice, čelní pohled od jihu na dochovaný negativ sanktuária. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Nepomyšl, čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Starkovice, čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Odkládací výklenky

Chotěbudice, čelní pohled od severu na odkládací niku. Foto: Lucie Radová, 2007.

Počedčice, čelní pohled od severu na odkládací niku. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Nepomyšl, čelní pohled od severozápadu na odkládací niku. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Sedilia

Slavětín, čelní pohled od severu na sedile. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Vybrané části středověkého zařízení a vybavení

Oltářní menzy

Středobodem každého kostela je hlavní oltář. Ten tvoří obětní stůl složený obvykle z hranolové podnože (stipes) a masivní kamenné desky (menza), kryjící dutinu s uloženými ostatky (tzv. sepulcrum). Jelikož se jedná o masivní zděné konstrukce, bývají mnohdy jediným pozůstatkem oltářních celků.

Jsou to povětšinou prosté hmotné objekty stavěné na obdélném půdorysu, u nichž se na Lounsku architektonické formy soustřeďují pouze na sokly a římsové přesahy kamenné desky. I ty však bývají převážně jednoduchých tvarů. Ve všech dochovaných lounských případech jsou střední, nejhmotnější části menz hladké bez členění a na bocích mívají zhotovenu jednu či více obdélných nik.

Sanktuáře

Sanktuárium zpravidla představuje výklenek v severní zdi presbytáře, který je uzavíratelný plnými či mřížovými kovanými dvířky zaručujícími ochranu uložených liturgických nádob s eucharistií. Sanktuária mívají mnoho podob a ztvárnění, od prostých až po volně stojící věžové struktury, které však na Lounsku zastoupeny nejsou. Jednoduchá sanktuária představují výklenek rámovaný neprofilovaným kamenným ostěním majícím pouze obvodovou polodrážku. Kamenická práce zde byla zřejmě nahrazena malovanou iluzivní architekturou. Ostění jsou většinou profilovaná. Náročnost jejich pojednání na Lounsku kulminuje ve druhé polovině 14. století ve Slavětíně a Minicích, forma tamějších sanktuářů vyžívá bohatý repertoár architektonických prostředků.

Odkládací výklenky

Mimo sanktuária se v kostele nacházejí i jiné typy výklenků. Nejčastěji se nacházejí na jižní či jihovýchodní straně presbytáře, ale také v sakristiích, po stranách bočních oltářů a někdy v oltářních menzách. Nejčastěji

zastoupené jsou neuzavíratelné otevřené výklenky, setkat se však můžeme i s výklenky zabezpečenými. Uzavíratelné výklenky mohly sloužit k trvalejšímu uchování svěcenin a bohoslužebného náčiní z drahých kovů. Naproti tomu trvale otevřené niky byly patrně určeny k dočasnému odkládání mešního náčiní při bohoslužbě.

Na Lounsku jsou zastoupeny pouze výklenky odkládací, které jsou zpravidla opatřeny pouze jednoduchou profilací, nebo ji zcela postrádají.

Sedilia

Jedná se o široké a mělké niky umístěné v jižních stěnách presbytářů, jejichž funkce není vždy zcela jednoznačná. V případě, že jsou opatřeny parapetem, sloužily primárně k sezení. Obdobné niky mohly sloužit jako tzv. velikonoční hroby, které však na Lounsku nejsou prokazatelně doloženy. V některých případech je zvažována kombinace obou možností.

Na Lounsku jsou dochována vrcholně gotická sedilia až z druhé poloviny 14. století. Jejich ostění jsou zpravidla bohatěji profilována a nejhonosnější z nich, ve Slavětíně, bylo doprovázeno dnes odstraněnou náročnou kamenickou prací reprezentovanou dvojicí baldachýnů.

Křtitelnice

Dalším nepostradatelným prvkem vybavení kostela jsou křtitelnice nezbytné pro udělování svátosti křtu. Přestože se jedná o podstatnou součást zařízení farního kostela, s níž můžeme počítat i u našich nejstarších chrámů, na území lounského okresu se dochovaly prokazatelně pouze z pozdně gotického období. Mnohé kamenné křtitelnice jsou lapidárních tvarů bez citlivých datovatelných prvků, nelze tedy mezi nimi vyloučit exempláře staršího data.

Kamenné křtitelnice mají nejčastěji podobu kalicha lapidárních, ale i členitých tvarů doprovázených zdobnými prvky na plášti kupy. Další typy křtitelnic mají tvar číše či mísy. Mimo kamenných jsou užívané i křtitelnice kovové připomínající obrácený zvon.

Sedilia

Nepomyšl, čelní pohled od severu na sedile. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Liběves, čelní pohled od severu na sedile. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Vrbno nad Lesy, čelní pohled od severu na výklenek. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Minice, sedile v pohledu od severovýchodu. Foto: Jaroslav Škopek, 2015.

Křtitelnice

Blažim, křtitelnice barokní novostavby kostela v pohledu od severozápadu. Foto: Ludmila Škokanová, 2009.

Obora, křtitelnice v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Radonice nad Ohří, křtitelnice novostavby kostela z roku 1905. Foto: Marta Pavlíková, 2017.

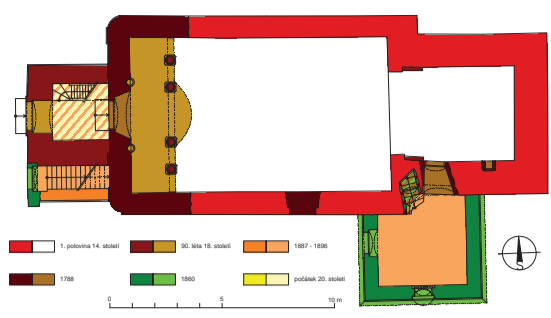

Bílenc, křtitelnice volně deponovaná při výklenkové kapli pod kostelem. Foto: Jaroslav Škopek, 2021.

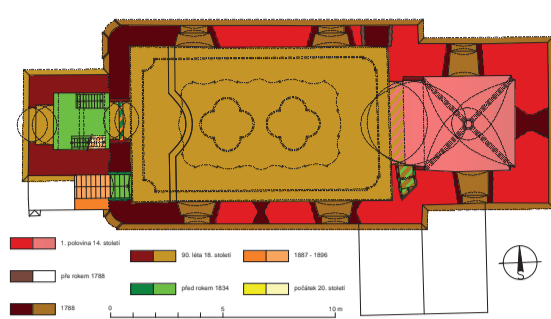

Vrbno nad Lesy, křtitelnice v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

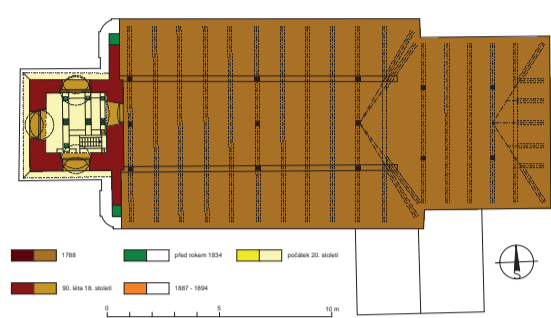

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2012; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2014.

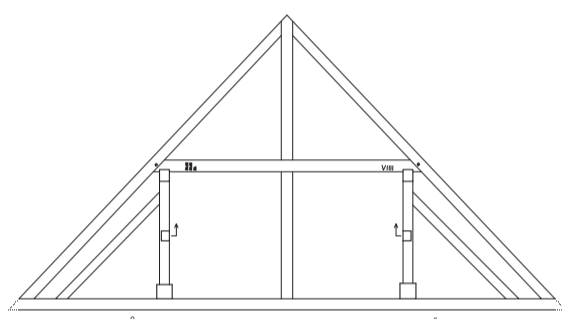
Půdorys na úrovni prvního patra a druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2012; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2014.

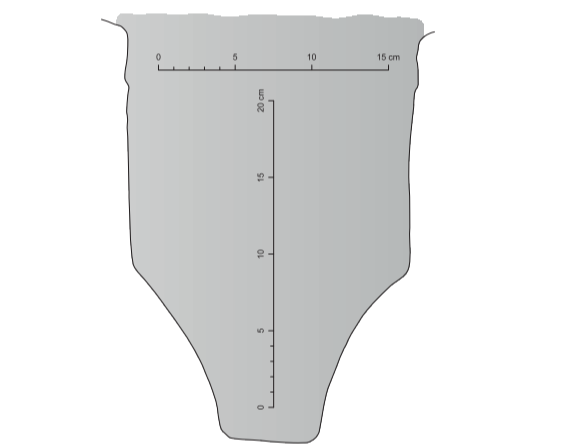
Půdorys na úrovni druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2012; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2014.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

První plná příčná vazba krovu nad lodí od východu s pohledem k východu. Zaměření: Michal Panáček, 2019; kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2014.

Detail svorníku klenby presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Detail severovýchodní konzoly klenby presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Detail jihovýchodní konzoly klenby presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

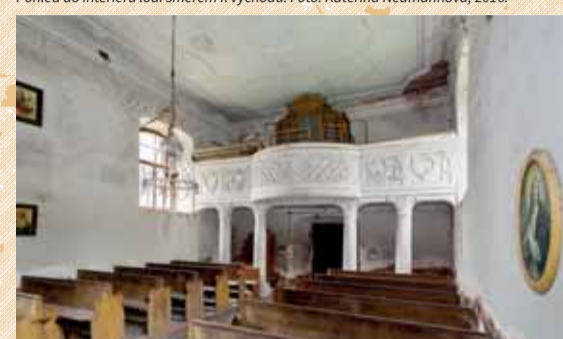
Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Pohled na klenbu presbytáře od západu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Pohled do interiéru lodi směrem k východu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Pohled do interiéru lodi směrem k západu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Běsno

KOSTEL SV. MIKULÁŠE

Běsno se nachází přibližně 9 km jihovýchodně od Podbořan při Očihoveckém potoce. Pravidelný návesní půdorys jádra vesnice můžeme považovat za vrcholně středověký a lze ho spojovat se záměrným vysazením, které navazovalo na starší sídelní tradici.

Kostel je dnes samostatně stojící stavbou uprostřed vřetenové návsi. Kostel se skládá z obdélné plochostropé lodi, kníž se na východě připojuje užší odsazený kvadratický presbytář s jedním polem křížové žebrové klenby. K jižní straně presbytáře je přistavěna plochostropá sakristie a v ose západního průčelí lodi stojí třípatrová věž se schodišťovým přístavkem po jižní straně.

Středověkému kostelu náleží východní dvě třetiny lodi se zazděným jižním portálem a dvojicí rovněž zazděných menších okenních otvorů, dále presbytář s klenbou a zazděným východním okenním otvorem. Nad presbytářem byla, či měla být vystavěna tzv. chórová věž. Kostel se svou figurou řadí mezi raně gotické kostely, ale jeho vznik je možné zřejmě hledat až ve druhé čtvrtině 14. století, kdy měli v držení Běsno zbraslavští cisterciáci.

Až do poloviny 17. století byla majetková držba Běsna značně nepřehledná. Od roku 1651 do roku 1895 vlastnili Běsno Dietrichsteinové, za nichž byla v roce 1788 ukončena přestavba kostela spočívající zejména v prodloužení lodi západním směrem společně s realizací nového krovu. V roce 1795 byl zřízen v lodi kůr a patrně i štuková výzdoba kostela. Na přelomu 18. a 19. století byla přistavěna věž. Před rokem 1834 přibyla sakristie, avšak mohla mít staršího předchůdce a patrně i schodišťový přístavek věže, který byl výrazně upraven v 80. letech 19. století. Poslední významnější úpravu, která formovala konečnou podobu kostela, prodělal v letech 1906–1907, kdy byla patrně na věži realizována nástavba hodinového patra a nový krov. Tyto práce již probíhaly za Herbersteinů, kteří patronátní právo vykonávali od roku 1895.

Pohled do severního koutu svíraného západní stěnou lodi a severní stěnou věže. A – dílek pilastru západního průčelí věže, který byl zakryt dodatečně přiloženou věží. B – středověké kvádry druhotně použité při prodloužení lodi v roce 1788. C – zachovaný fragment štítu z doby výstavby věže oddělený zřetelnou spárou od mladší úpravy patrné ze 30. let 19. století. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Čelní pohled na severní průčelí lodi. A – vertikální spára určující původní délku středověké lodi s dochovanými kvádry spodní partie nárožního armování. B – středověké kvádry druhotně použité při prodloužení lodi v roce 1788. C – zazděný okenní otvor pocházející z blíže neurčitelné doby před rozšířením lodi roku 1788. D – přezděné nároží související patrně s rozšířením lodi roku 1788. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Pohled na východní průčelí presbytáře se zazděným středověkým okenním otvorem. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

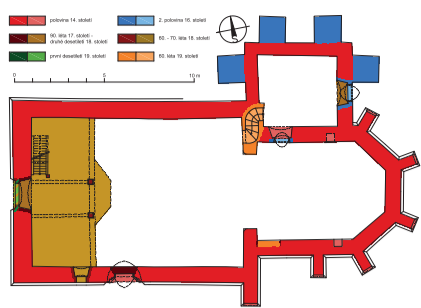

Čelní pohled na jižní průčelí lodi. A – středověký portál zazděný při rozšíření lodi roku 1788. B – dvojice středověkých okenních otvorů zazděných při rozšíření lodi a realizaci stávajících okenních otvorů roku 1788. C – vertikální spára určující původní délku středověké lodi s kvádry dochovanými v patě nárožního armování. D – středověké kvádry druhotně použité při prodloužení lodi v roce 1788. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

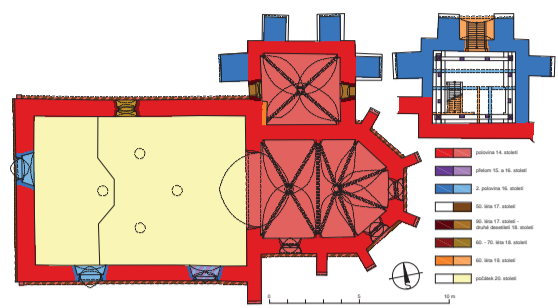

Detail zazděného středověkého portálu na jižní straně lodi. Foto: Jaroslav Skopec, 2014.

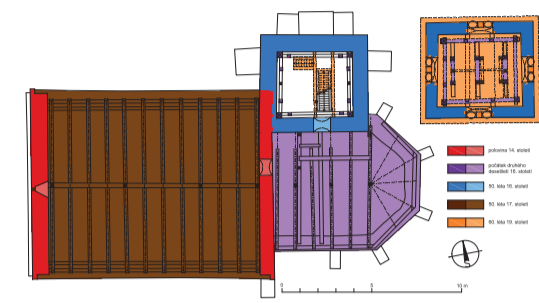

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, 2008–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni okenních otvorů a půdorys prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2008–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

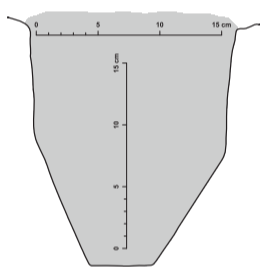
Půdorys na úrovni krovů a půdorys zvonového patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2008–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavit: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Výřez z plánu návrhu stavebních úprav z roku 1856. Zdroj: SOA v Třeboni, oddělení Třeboň, Velkostatek Pastoloprty, Bitozeves, návrh úprav kostela 1856, Citoliby, signováno Fr. Pabutzky, bez signatury.

Profil žebra klenby presbytáře. Identického profilu je i žebro klenby sakristie. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2008.

Detail jižní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od jihu na sanktuárium osazené v severní zdi presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér sakristie s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severovýchodní konzoly sakristie. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Bitozeves

KOSTEL SV. MICHAELA ARCHANDĚLA

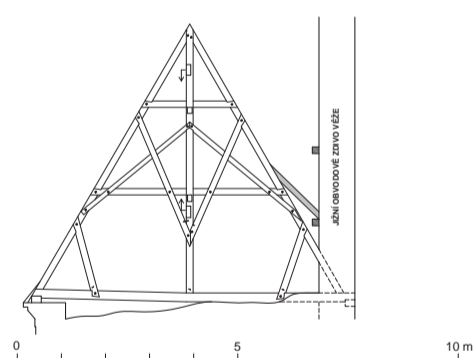
Bitozeves leží necelých 4,5 km západně od Postoloprty a necelých 9 km severovýchodně od Žatce. Ves je rozdělena protékající Chomutovkou na severní a jižní část. Severní část je umístěna ve svahu, který se výrazně zdvihá směrem k severu. Na jedné z nejnižších položených terénních hran se nachází kostel situovaný uprostřed oválného okrsku vymezeného zděnou ohradní zdí s renesanční branou na východě a mladší branou na západě. Tuto polovinu vsi doplňuje ulicová náves a objekt tvrze s hospodářským dvorem.

Kostel má plochostropou obdélnou loď, k níž se na východě připojuje užší odsazený polygonální presbytář zpevněný opěrnými pilíři a zaklenutý žebrovou klenbou. K severnímu boku presbytáře je přiložena hranolová věž, která v přízemí obsahuje křížovou žebrovou klenbou opatřenou sakristií.

K nejstarší středověké fázi stavby náleží bezpochyby loď, presbytář a sakristie mající jednotnou strukturu vzájemně provázaného zdiva. Architektonický aparát zahrnující zejména jižní portál lodi, žebrové klenby sakristie a presbytáře, hrotité okenní otvory a sanktuář dokládají výstavbu kostela kolem poloviny 14. století. Za stavebníka kostela můžeme s největší pravděpodobností považovat Dalibora z Bitozevsi, který ves držel mezi lety 1318–1361.

Podstatnými stavebními úpravami prošel kostel v pozdně gotickém a renesančním období za Hrušků z Března držících ves od roku 1506. Z počátku druhého desetiletí 16. století pochází krov nad presbytářem, realizovaný patrně společně s dřevěnou zvonovou věží nad sakristií, nahrazenou v polovině téhož století zděnou věží, kterou ukončovala dřevěná rámová bedněná nástavba. V téže době sakristie dostala hrotité portály, loď hrotité okenní otvory a okenní otvor s oslím hřbetem. V závěru 16. století byla zhotovena i ohradní zeď hřbitova s branou.

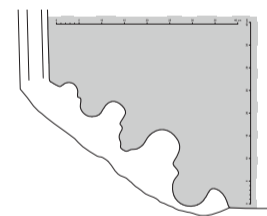
Po třicetileté válce byl v polovině 17. století za Adama z Herbersdorfu vztyčen nad lodí nový krov a pohledový strop. V 18. století byly prolomeny zbylé okenní otvory a západní vstup lodi, před nímž byla vystavěna předsíň odstraněná v 19. století. Konečnou úpravu představovalo v roce 1861 odstranění dřevěné nástavby věže společně s její dlátkovou střechou a její náhrada současnou Jehlancovou střechou.

První plná příčná vaza od západu krovu nad presbytářem s pohledem k západu. Sedě jsou vyznačeny prvky pocházející z mladších úprav krovu. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

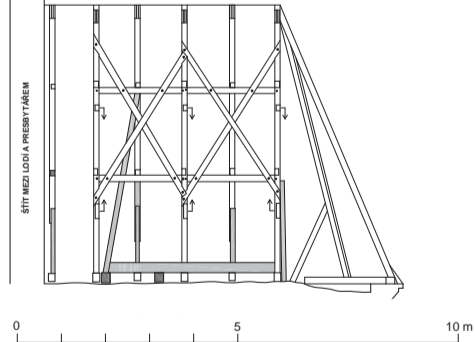
Čelní pohled od jihu na jihozápadní okenní otvor lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil východní stojky jižního portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Čelní pohled od jihu na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Podélný řez krovem nad presbytářem s pohledem k severu. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

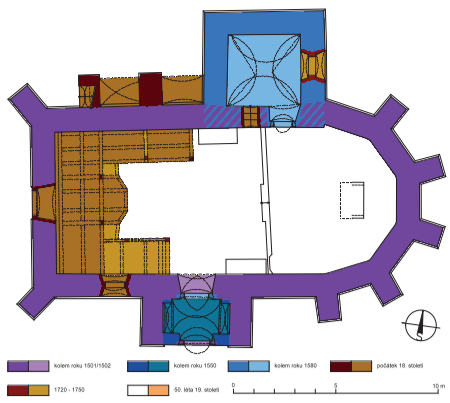

Čelní pohled od jihu na jihovýchodní okenní otvor lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

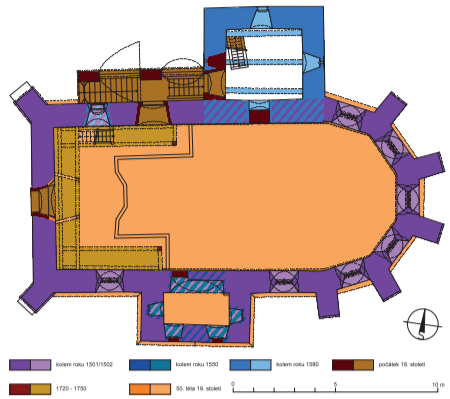

Čelní pohled od jihovýchodu na jihovýchodní okenní otvor zvěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

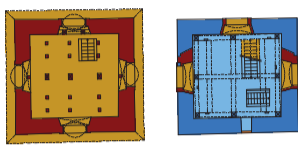

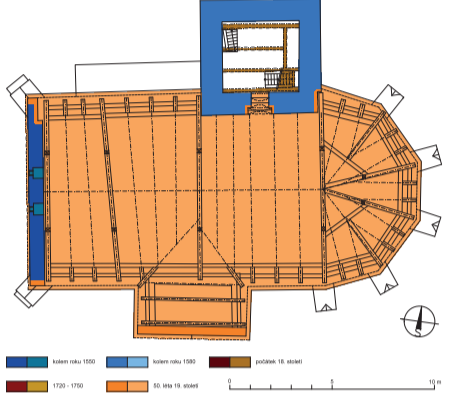
Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže, třetího patra věže (vpravo nahoře) a čtvrtého patra věže (vlevo nahoře) s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

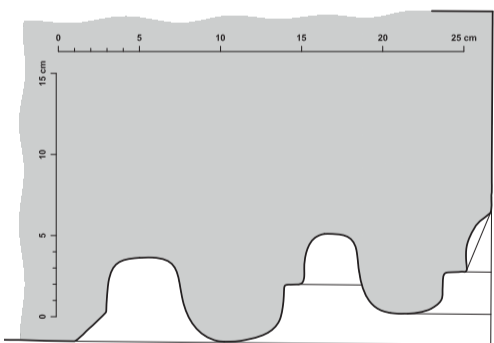
Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Vstupní portál předsíně v pohledu od jihu a detail značky na vrchním dílu jeho východní stěny. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil západní stěny vstupního portálu předsíně. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Západní průčelí věže s patrným arkádovým vlysem a zazděným ostěním obdélného okenního otvoru druhého patra věže v pohledu od západu. Foto: Petr Dostál, 1992.

Západní průčelí lodi v pohledu od jihozápadu. Foto: Petr Dostál, 1992.

Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Celkový pohled od jihu a detail kamenné desky s postavou sv. Martina umístěné nad vstupem předsíně. Foto: Marta Pavlíková, 2018 a 2019.

Pohled do interiéru lodi směrem k východu s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Břvany

KOSTEL SV. MARTINA

Břvany leží 5 km severovýchodně od Postoloprta a 7 km severozápadně od Loun při Hrádeckém potoce. Náleží do tzv. staré sídelní oblasti osídlené od pravěku, přičemž počátky vsi můžeme hledat v raném středověku. Základem půdorysné dispozice Břvan je mimořádně dlouhá ulicová náves na jižním konci rozšířená do podoby trojúhelníkového návesního prostranství. Na severním konci tohoto půdorysného útvaru stál hospodářský dvůr a na jižním konci kostel uprostřed bývalého hřbitova vymezeného ohradní zdí se vstupní bránou na východě a márnicí na západě.

Kostel se skládá z obdélné plochostropé lodi, na niž východním směrem navazuje ve shodné šíři plochostropý presbytář zakončený pěti stranami desetiúhelníku. Všechna nároží jsou zpevněna neodsazenými hranolovými opěrnými pilíři. K jižní straně kostela přiléhá jednopatrová obdélná přístavba obsahující v přízemí klenutou předsíň a v patře oratoř. K severní straně kostela je pak přisazena čtyřpatrová hranolová věž s klenutou sakristií v přízemí.

Nejstaršímu jádru kostela ze samého počátku 16. století náleží loď a presbytář, plánované jako klenuté, a také jižní předsíň, která byla původně otevřená hrotitou arkádou. Areál kostela byl vymezen hřbitovní zdí se šterbinovými otvory a kostnicí na západě. Vzhledem k další stavební aktivitě se zdá být pravděpodobné, že výstavba kostela se značně protáhla a až do realizace krovu byl kostel snad ponechán v rozestavěném stavu. Z krovu z doby kolem roku 1550 se zachovala pouze západní vazba obestavená západním štítem. Struktura jeho zdiva se odlišuje od obvodového zdiva lodi a presbytáře a dokládá časový rozestup mezi jejich výstavbou. Koruna zdiva byla v této době ještě níže a krov se štítem byly asi o 1,5 m vyšší, se sklonem 60°. V neposlední řadě byla po roce 1580 přistavěna věž s pozoruhodným arkádovým vlysem. Věž byla zakončena dřevěným zvonovým patrem a v roce 1581 do ní byl zavěšen současný zvon. Nejpozději s věží byla dokončena oratoř a zřízena kruchta, ze které byla přístupná jak oratoř, tak první patro věže. Zároveň byla upravena jižní předsíň a do zazdívky někdejší arkády byl osazen portál, který patrně mohl náležet první etapě. Stavební aktivita 16. století probíhala za pánů z Veitmile.

V roce 1703 byl za Schwarzenbergů realizován stávající kůr a zřízeno exteriérové schodiště do věže. Roku 1720 bylo dřevěné zvonové patro věže nahrazeno patrem zděným a v roce 1782 do něho byla vložena zvonová stolice. Roku 1856 získaly Břvany farní status a následně byl na konci 50. let vystavěn nový krov a na počátku 60. let rozšířen hřbitov do současné podoby.

Fotoplán druhého zazděného kvádrů s lichými arkádami v severní špaletě západního okenního otvoru třetího patra věže. Tvorba fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2019.

Západní průčelí márnice v pohledu od západu a detail značky na kvádrů jihozápadního nároží. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Severní okenní otvor prvního patra věže v pohledu od severu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Jižní okenní otvor ve tvaru klíčové střížky západního štítu lodi v pohledu od západu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Průhled krovem k západu. Ve štítě je zazděna konstrukce krovu, jehož trámy byly dendrochronologicky datovány do roku 1550. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Severní kruhový okenní otvor kruchty v pohledu od severozápadu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

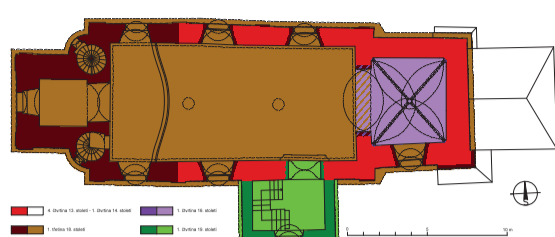
Portál do sakristie v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

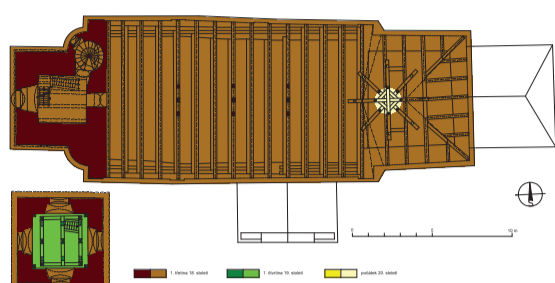
Západní okenní otvor jižní strany lodi v pohledu od jihu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2012–2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2012–2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož a Miroslav Nový, 2012–2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Pohled do interiéru presbytáře směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Pohled do interiéru lodi směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Nika v jižní stojce vítězného oblouku v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Buškovice

KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE

Buškovice leží přibližně 2,5 km západně od Podbořan na Doláneckém potoce, na samém okraji tzv. staré sídelní oblasti. Buškovice jsou příkladem sídla se složitějším vývojem půdorysného uspořádání, který snad odráží složité majetkové poměry, kdy Buškovice vlastnilo zároveň několik majitelů.

Areál kostela nacházející se v mírném návrší na severním okraji obce obklopuje zděná ohradní zeď s dvojitými kapli v severozápadním a jihozápadním koutě a márnici na východě. Kostel má protáhlou obdélnou plochostropou loď s užším odsazeným mírně obdélným presbytářem po východní straně, který je zaklenut jedním polem křížové žebrové klenby. K východní straně presbytáře je připojena čtvercová sakristie. K lodi je na západě přiložena hranolová třípatrová věž s postranními schodišťovými rizality a na jihu obdélná patrová oratoř.

Středověkému jádru kostela náleží presbytář a východní dvě třetiny lodi. Kostel svým měřítkem a půdorysnou skladbou náleží ke skupině raně gotických kostelů, a jelikož postrádáme časově citlivé architektonické prvky, lze dobu jeho výstavby stanovit jen velmi obecně mezi poslední čtvrtinou 13. století a první čtvrtinou 14. století. Na starší dobu vzniku by mohl poukazovat fragment nalezeného okenního ostění s výrazným vnitřním oblým prutem. První zmínka o kostele však pochází až z roku 1363, i když není jisté, jestli se váže k tomuto kostelu, či spíše ke druhému středověkému kostelu sv. Bartoloměje, který zanikl po třicetileté válce. Roku 1407 získal Buškovice Drslav z Krásného Dvora, jehož potomci Fremutové je vlastnili až do roku 1591. Za nich byla na počátku 16. století v presbytáři realizována současná klenba a ulity dochované zvony z let 1507 a 1508.

Středověký kostel byl zásadně upraven při barokní přestavbě v roce 1717, kdy byl prodloužen západním směrem a ukončen věží s postranními schodišti. Dále byly realizovány současné krovy, strop v lodi a kůr, vystavěna sakristie a upraveny okenní otvory. V roce 1728 a 1744 přibýly v areálu dosud stojící kaple po západní straně kostela. Jižní přístavek lodi s oratoří v patře byl realizován před rokem 1825. V roce 1800 byla společně se zvonovou stolicí osazena nová cibulová baň věže. Posledními úpravami, které vtiskly kostelu konečnou podobu, byly realizace nových omítek fasád v roce 1874, stavba sanktusníku na konci prvního desetiletí 20. století a v letech 1932 a 1933 osazení vitrážových oken.

Detail severozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

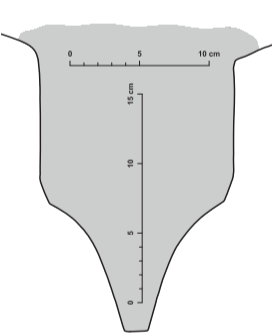
Detail severovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jihozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil žebra klenby presbytáře. Změření a kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

Detail vrcholu klenby presbytáře se svorníkem. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

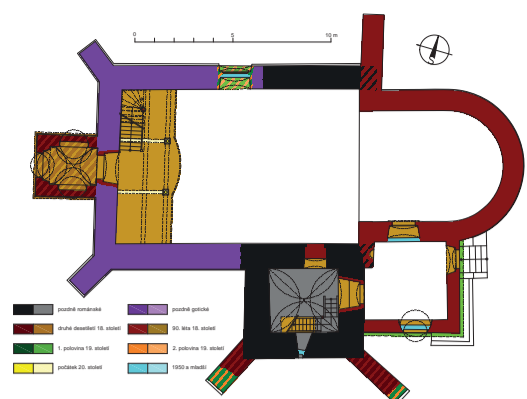

Fotoplán části dílu středověkého okenního ostění druhotně využitého jako zdicí materiál jihovýchodního opěrného pilíře presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

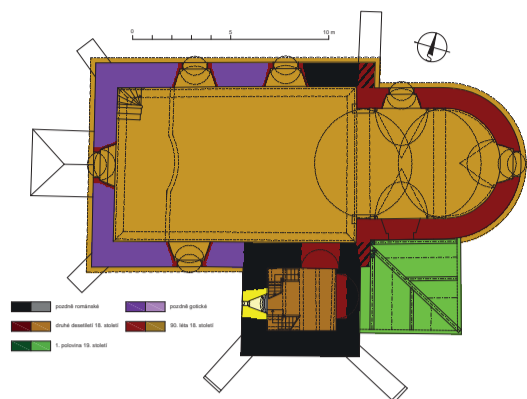

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

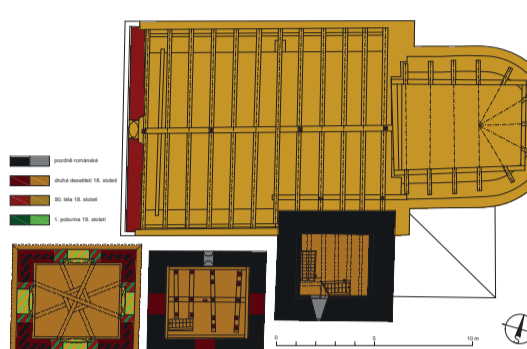

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

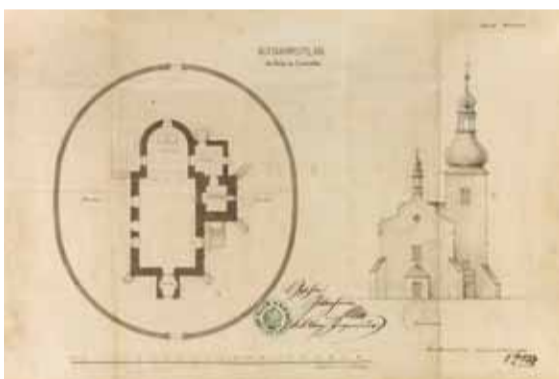
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže na úrovni zvonové stolice a na úrovni zvukových otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

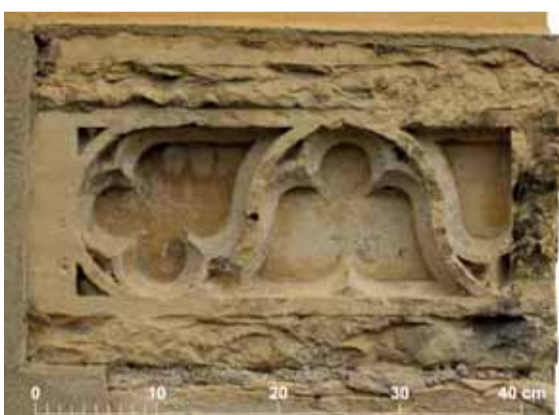
Půdorysní plán a západní průčelí kostela od schwarzenberského stavitele F. Pabutzkého z roku 1863. Po západní straně věže je zachyceno pozdější odstranění schodiště do patra věže. Na západním průčelí je znázorněna korunní římsa lodi s profilací užívanou běžně ve středověku. Zdroj: Petr MACEK – Martin EBEL, Černčice (okres Louny), kostel sv. Vavřince, stavebně historický průzkum, Praha 1997, s. 9 plánové a obrazové přílohy.

Vyobrazení trojúhelného kvádrů od Bohumila Lůžka z roku 1935. Zdroj: SOKA Louny, Archiv obce Černčice, inv. č. 49 Pamětní kniha obce Černčice 1927–1945, s. 234.

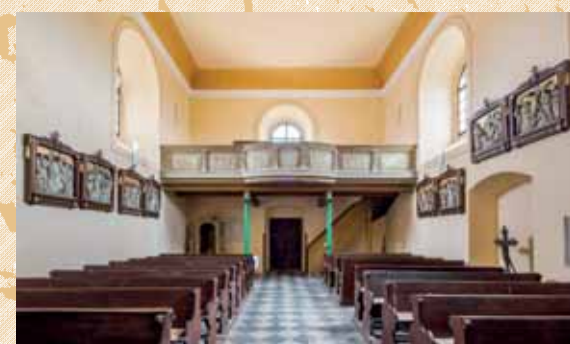
Detail většího trojúhelného kvádrů s jednou zaoblenou stranou, který je zazděný do lince severozápadního opěráku lodi. Kvádr snad lze interpretovat jako část románského tympanonu. Snímek z roku 2001. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 143131.

Fotoplán čelního pohledu na lícovou plochu kvádrů druhotně zazděného do jihozápadního nároží předsíně. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2018.

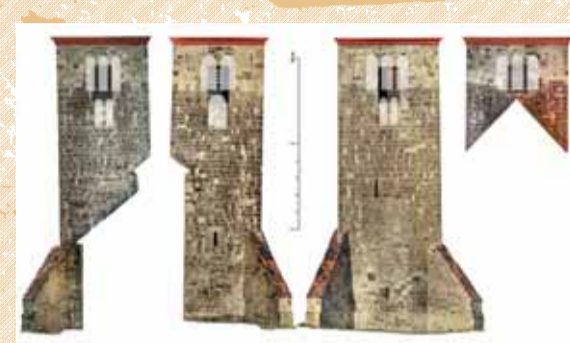
Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér lodi s průhledem do presbytáře v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Fotoplán východního, západního, jižního a severního průčelí věže s naznačenými rekonstrukčními možnostmi zvukových otvorů. Autor fotoplánů: Jaroslav Skopec, 2020.

Černčice

KOSTEL SV. VAVŘINCE

Černčice leží 3 km východně od Loun na pravém břehu řeky Ohře. Kostel s bývalým hřbitovem se nachází v západní části intravilánu obce na výrazném protáhlém ostrohu přístupném od západu. Ves však zaujala polohu při řece Ohři. Přirozený posun jejího meandru ubral vsi část původního půdorysu. Z dřívě mnohem větší, nejspíše obdélné návsi nepochybně středověkého založení zbyla jen část, navíc dodatečně vyplněná hospodářským dvorem.

Kostel má obdélnou plochostropou loď, na niž východním směrem navazuje užší odsazený šířkově obdélný klenutý presbytář s půlkruhovým závěrem. Do osy západního průčelí lodi je umístěna obdélná klenutá předsíň a k východnímu konci jižní strany lodi se připojuje třípatrová hranolová věž na mírně obdélném půdorysu s klenutým přízemím. V koutě mezi věží a presbytářem je vystavěna téměř čtvercová plochostropá sakristie.

Nejstarším jádrem kostela je věž společně s částí přilehlého jižního a protilehlého severního zdiva lodi. Zdivo s kvádřovým lícem a charakter bezžeberné křížové klenby přízemí dokládají pozdně románský původ věže, která je zcela atypicky situovaná při jihozápadním nároží lodi. První patro věže bylo přístupné z exteriéru a zřejmě náleželo tribuně otevřené do lodi širokým půlkruhovým otvorem. Věž ukončovala galerie se dvěma etážemi sdružených půlkruhových okenních otvorů. Za románský lze snad považovat také fragment většího trojúhelného kvádrů s jednou zaoblenou stranou interpretovaný jako část tympanonu zazděného do lince severozápadního opěráku lodi. Zbylé obvodové zdivo lodi pochází až z 16. století, není však vyloučeno, že stojí na základech lodi románské, jejíž půdorys by byl shodný s půdorysem lodi blízkého románského kostela v Lenešicích.

V roce 1716 bylo upraveno poslední patro věže, do kterého byl zavěšen nový zvon. Zásadní však byla přestavba v 90. letech 18. století realizovaná Schwarzenbergy, kteří nechali vystavět současný presbytář se sakristií, patrně i západní předsíň, schodišťový přístavek věže a krovy nad lodí a presbytářem. Tím kostel získal svou současnou podobu ochuzenou pouze o schodišťový přístavek, který byl odstraněn na počátku 20. století v souvislosti s řešením statických poruch. Ty jsou postupně zaznamenávány již od poloviny 19. století a byly řešeny i při celkové opravě na konci prvního desetiletí 21. století.

Severní průčelí lodi v pohledu od severozápadu na snímku z roku 2006. Na fotografii je patrný zřetelný předěl mezi obvodovým zděvem skládaným z opakových kvádrů a pískovcových kvádrů, rozdílná podoba a výše jejich soklů. A – V zazděnce částečně dochované pískovcové ostění drobnějšího obdélného okenního otvoru. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 179530.

Interiér prvního patra věže s pohledem k severovýchodnímu koutu. Menší nika nalevo směřovala do interiéru lodi, pravá nika představovala výklenek ve zdi s ne zcela jednoznačným určením. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Celkový pohled od východu s patrným částečně odhaleným kvádřovým lícem zdivu presbytáře a opěrného pilíře severovýchodního nároží lodi. Foto: Jan Koloc, 2004.

Západní průčelí kostela s částečně odhalenou strukturou zdiva lodi a jejich opěrných pilířů na snímku z roku 2001. A – Umístění trojúhelného kvádrů se zaoblenou stranou. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 143149.

Interiér přízemí věže s románskou křížovou klenbou s pohledem k západu na snímku z roku 2001. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 143136

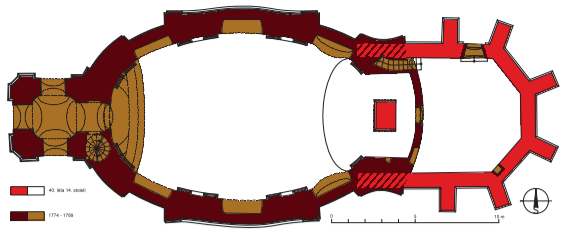

Západní strana prvního patra věže s nikou exteriérového vstupu opatřené zazdívkou, v níž je otevřen okenní otvor. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

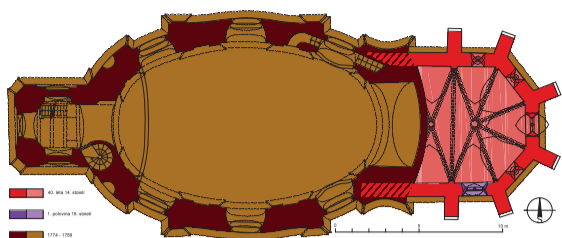

Východní plná příčná vazba krovu lodi a průhled do krovu nad presbytářem k jihovýchodu na snímku z roku 2001. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 143148.

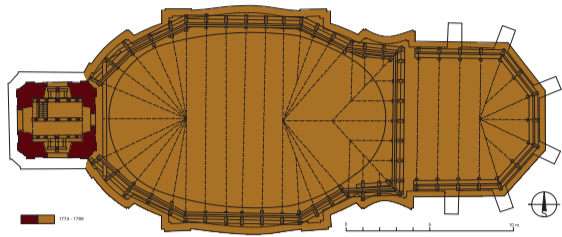

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

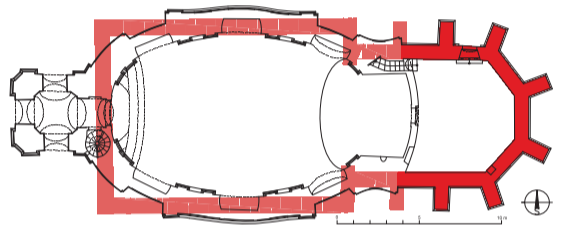
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Michal Panáček, David Otáhal a Petr Hasil, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Možná rekonstrukce půdorysu kostela z doby výstavby ve 40. letech 14. století. Tmavě červenou barvou jsou vyznačeny konstrukce dochované, světle červenou barvou konstrukce rekonstruované. Kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Zaměření kostela – pohled; konec 19. století. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Peruc, netříděné plány.

Jižní polovina interiéru gotického presbytáře v pohledu od jihu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

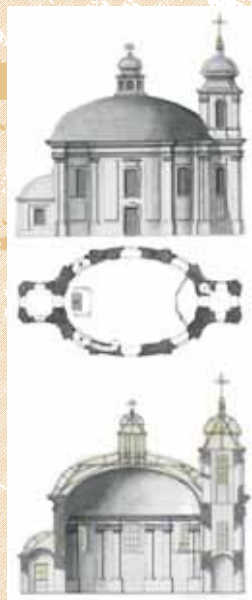
Severní polovina interiéru gotického presbytáře v pohledu od jihu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Detail svorníku klenby závěru gotického presbytáře s malbou Beránka Božího. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Plán kostela stavitele Josefa Jägera z jeho kopií. Převzata z Martin EBEL - Jaroslava MENDELOVÁ - Pavel VLČEK - Josef JÄGER - kopie, Praha 1998, s. 11.

Středověká křtitelnice umístěná na severní straně lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Černochoh

KOSTEL SV. VÁCLAVA

Černochoh ležící 16 km východně od Loun a 6 km jižně od Libochovic, zaujal výhodnou polohu při prameni Mšenského potoka a sem také klademe starší raně středověké sídliště, ke kterému náleželo pohřebiště umístěné na mírném návrší jižně od vsi.

Kostel se nachází v centrální části vsi, na hraně svahu prudce klesajícího jižním směrem k potoku. Kostel stojí uprostřed nepravidelného obdélného hřbitova vymezeného ohradní zdí se vstupní branou na západě. Skládá se z lodi na eliptickém půdorysu završeném kupolí, kníž je na východě připojen mělký obdélný prostor presbytáře se segmentovým závěrem, který se však projevuje pouze v rámci interiéru, neboť na tento prostor přímo navazuje středověký presbytář s polygonálním závěrem, majícím dnes funkci sakristie. V ose západního průčelí lodi je vystavěna dvoupatrová hranolová věž.

Dochované architektonické články dokládají, že presbytář byl vystavěn někdy kolem roku 1340, do té doby spadá i první písemná zmínka o kostele. Stavbu realizovali osečtí cisterciáci, kteří téhož roku nechali vesnici znovu vysadit. Kolem poloviny 14. století byly realizovány i velmi kvalitní nástěnné malby s dominujícím svatováclavským cyklem. Presbytář však mohl být oproti dochovanému stavu delší o jedno obdélné klenební pole a loď mohla dosahovat svou délkou k současné věži.

Středověkou loď nahradila stávající pozdně barokní stavba, která do svého organismu zapojila pouze presbytář využitý jako sakristii a použila gotickou oltářní menzu a křtitelnici ve tvaru kalicha. Přestavba, financovaná Kašparem Benediktem Ledeburem a částečně prováděná podle projektu zpracovaného Josefem Jägrem, byla zahájena v roce 1774 výstavbou věže a ukončena až v roce 1786 zastřešením lodi a presbytáře. V průběhu výstavby byla v roce 1774 objevena i olověná destička, která patrně představovala tzv. základovou obětinu, jejíž ukládání do základů středověkých kostelů bylo u nás obvyklé od 13. století.

Detail severozápadní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severovýchodní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

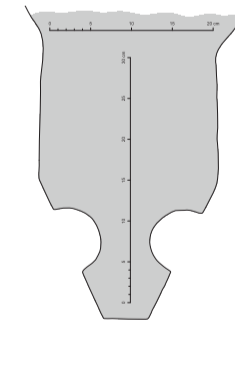
Detail východoseverovýchodní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail východjihovýchodní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jihovýchodní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil žebra klenby gotického presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2011.

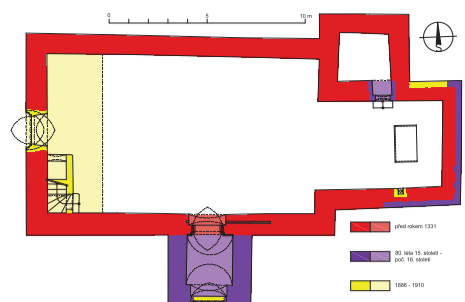
Detail jižní konzoly gotického presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

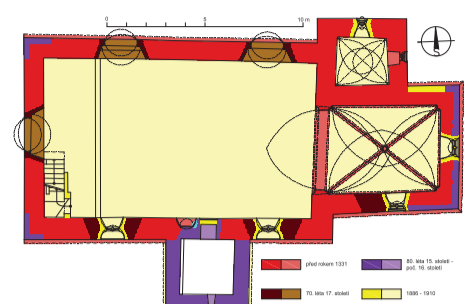
Detail kružby východního okenního otvoru gotického presbytáře v pohledu od západu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

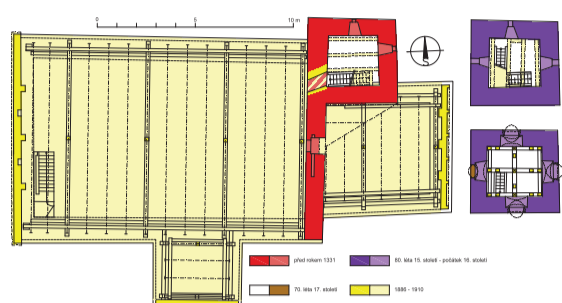
Pohled do interiéru lodi směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Půdorys na úrovni vstupu lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Braž, 2013–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Braž, 2013–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže, půdorys druhého a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2013–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Kostel v pohledu od jihozápadu na fotografii z roku 1896. Na jižní straně lodi a presbytáře jsou doposud patrné termální otvory a na západě lodi obdélný vstup. Foto: Karel Goszler, Oblastní muzeum v Lounech, Sbirka historických fotografií.

Věž v pohledu od severovýchodu na fotografii z roku 1960. Foto: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sbirka negativů, sign. 40.

Jižní portálová předsíň v pohledu od jihovýchodu. Foto: Jaroslav Skopec, 2017.

Čelní pohled od jihu na jižní portálu patrové předsíň. Foto: Jaroslav Skopec, 2017.

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Čelní pohled od jihu na jihovýchodní okenní otvor lodi. Třinácti čtveřice dílů ostění zókulku a spodní díl levé západní stojky jsou středověkého původu. Foto: Jaroslav Skopec, 2020.

Čelní pohled od východu na východní okenní otvor sakristie. Foto: Tomáš Braž, 2013.

Východní strana lodi v pohledu od západu s průhledem do presbytáře. Vpravo nad vítězným obloukem je patrná zachovaná část erbu Běrů z Loun. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Dobroměřice

KOSTEL SV. MATOUŠE

Ves se nachází necelých 1,5 km severně od historického jádra Loun na hraně terasy řeky Ohře. Dobroměřice svou polohou při řece Ohři spadají do oblasti osídlené lidmi od pravěku.

Kostel nalezneme v centrální části trojúhelného návesního prostoru jako samostatně stojící stavbu vzniklou na křížení cesty do Loun, Lenešic a Nečich. Situován je uprostřed oválného prostoru bývalého hřbitova na hraně terénního zlomu, který se nachází po jeho jižní straně, kde je jištěn zděnou opěrnou zdí. Kostel má obdélnou plochostropou loď s obdélnou patrovou předsíní na jihu a užší odsazený obdélný presbytář na východě, který je zaklenut jedním polem křížové žebrové klenby. K severní straně presbytáře je přistavěna třípatrová hranolová věž obsahující v přízemí sakristii zaklenutou jedním polem bezžeborné křížové klenby.

Kostel nechal zřejmě na přelomu první a druhé čtvrtiny 14. století vystavět lounský rychtář Fricek Bér. Ze současného organismu kostela náleží prvotní stavbě loď, presbytář a sakristie s patrovou nástavbou. Ta mohla sloužit jako zděný základ pro věž, jejíž vrchní patro či patra mohla být již dřevěná. Ze 14. století jsou v interiéru lodi dochovány nástěnné malby, kterým dominuje svatováclavský cyklus na severu a postava sv. Kryštofa na jihu. Poslední dvě patra věže společně s patrovou jižní předsíní náležejí až samotnému závěru gotického slohu na počátku 16. století.

Mezi lety 1675–1678 byl kostel opravován, při té příležitosti byly prolomeny nové termální okenní otvory. Stejně se nacházely také na jižním průčelí lodi a presbytáře, byly však na počátku 20. století nahrazeny novými otvory gotizujícími.

Poslední výrazné opravy kostela proběhly v 80. letech 19. století a na počátku století následujícího. Při nich byly nahrazeny termální okenní otvory lodi a presbytáře současnými historizujícími prvky, stejně jako severní okno sakristie, byl otevřen západní vstup, proveden nový krov nad lodí, presbytářem a předsíní. Dále byla zřízena stávající kruchta, nově vyzděny štíty jako kopie štítů renesančních, realizován byl strop lodi, přezděny klenby presbytáře a sakristie.

Výběh žebra v severovýchodním koutě presbytáře v pohledu od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

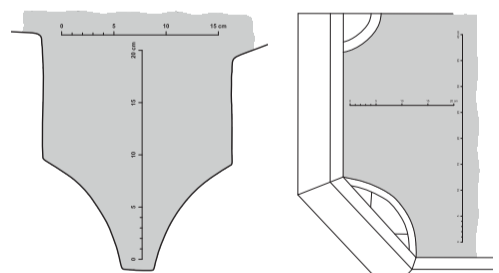
Severní výběh vítězného oblouku a severozápadního žebra klenby v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

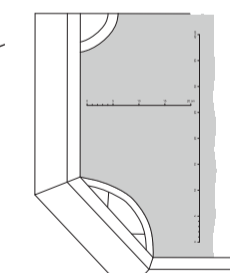
Čelní pohled od severu na jižní stěnu lodi. A – Pravoúhlé zalomení spodního pásu dokládající existenci středověkého bočního oltáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od jihu na severní stěnu lodi. A – Šikmý pruh s červeným pásem vymezující prostor pro schodiště vedoucí na nedochovanou středověkou západní kruchtu. B – Široké pole fixující hloubku středověké kruchty. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2013.

Profil východní stojky jižního portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Profil východní stojky s lištou rámujiící archivoltu a horní část stojek jižního portálu patrové předsíň. Zaměření a kresba: Tomáš Braž, 2013.

Čelní pohled od jihu z přízemí předsíňe na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

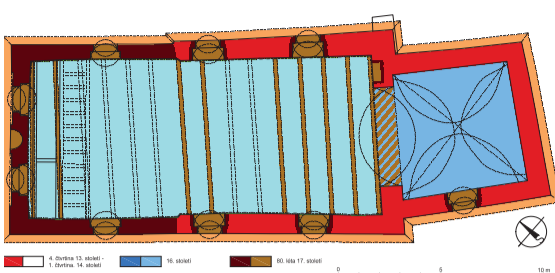

Čelní pohled od jihu na portál směřující z presbytáře do sakristie v přízemí věže. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

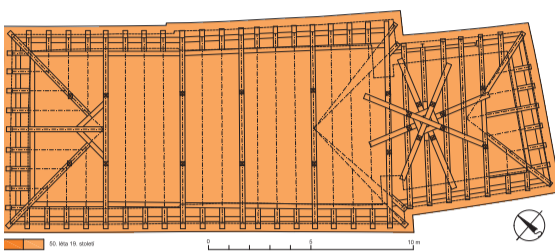

Půdorys na úrovni vstupních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2007–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2007–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys krovu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2007–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Celkový pohled na areál kostela od východu. Na snímku z 50. let 20. století je kostel zachycen ještě s předsíní, sakristií a ohradní zdí. Zdroj: NPÚ GR, Sbirka negativů, sign. N170847.

Kresba jižního průčelí kostela z roku 1830 od Adalberta Wahnera. Zdroj: ANM Praha, Sbirka rukopisů, inv. č. 339, Georg Adalbert WAHNER, Sammlung alter und neuen Nachrichten betreffend die Kirchenbezirke und derselben Gotteshäuser im Saazer Kreise, erste Abtheilung von A bis L, pag. 231–233.

Detail části odhalené niky se střešovitým záklenkem severního středověkého vstupu lodí v pohledu od jihovýchodu. Foto: Lucie Radová, 2007.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail malby na spodní straně střešovitého záklenku niky severního středověkého vstupu lodí. Foto: Lucie Radová, 2007.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Hořetice

KOSTEL SV. VAVŘINCE

Hořetice leží přibližně 6 km severozápadně od Žatce v údolí říčky Hutné. Ves náležející do staré sídelní oblasti tvoří dvě části po obou stranách Hutné, což můžeme přičíst jejímu majetkovému rozdělení. Za starší lze považovat zástavbu v blízkosti kostela s náznakem ulicového uspořádání.

Kostel se nachází uprostřed obce v těsném sousedství s komunikací, na hraně svahu, který klesá severním směrem k říčce. Do konce 80. let 20. století stál kostel uprostřed areálu vymezeného ohradní zdí, k níž na severovýchodě náležela zděná stavba márnice zachycená na mapě stabilního katastru z roku 1843.

Středověkému kostelu náleží bezpochyby stávající čtvercový presbytář a mírně obdélná východní část lodí, jejíž rozsah je dán vnitřními půdorysnými ústupky severní a jižní zdi. Přístup do kostela byl veden od severu, kde se dochovala obdélná nika vstupu se střešovitým záklenkem. Přestože se presbytář odklání od podélné osy lodí, byly obě části stavěny v jedné etapě, což doložil v roce 2013 provedený archeologický a hloubkový průzkum při statickém zajištění kostela. Ten svým půdorysem náleží k raně gotické skupině kostelů s mírně obdélnou lodí a odsazeným kvadratickým presbytářem. Nejbližší má na Lounsku ke kostelům v Běsně, Vrbně nad Lesy a Buškovících. Vzhledem k absenci datovatelných prvků lze pro vznik kostela stanovit pouze obecnější a relativně široké období mezi poslední čtvrtinou 13. století až první čtvrtinou 14. století. Kostel je prvně doložen roku 1356, ves roku 1327 v predikátu Petra a Vlada z Hořetic, které bychom teoreticky mohli pokládat za případné stavebníky kostela.

Předpokládaná středověká klenba presbytáře byla nahrazena současnou klenbou v 16. století, kdy měly být do kostela pořízeny i nedochované zvony a křtitelnice.

V 80. letech 17. století byla za Michnů z Vacínova prodloužena západním směrem loď, realizovány byly nové krovy, strop, okenní otvory, kruchta a patrně i předsíní a sakristie. Současný krov kostela pochází až z počátku 50. let 19. století. Následovaly udržovací práce, které po druhé světové válce ustaly, a kostel začal výrazně chátrat. Tento stav vyústil na počátku 70. let 20. století v odbourání ohradní zdi, předsíně a sakristie. Postupnou degradaci kostela zastavily až opravy v posledních letech.

Interiér lodí s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Východní strana lodí s průhledem do presbytáře s pohledem od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jihovýchodního nároží lodí a přilehlého koutu svíraného s presbytářem. Ve struktuře zdí, která je shodná pro loď i presbytář, je patrná zarovnaná řada ukončená utaženou vrstvou malty, po jejímž zatvrdnutí na ni byla nanášena vrstva došl. A – Tato situace zřejmě vznikla po přerušení stavby a zároveň dokládá, že loď a presbytář byly stavěny v jedné etapě. Foto: Jaroslav Skopec, 2013.

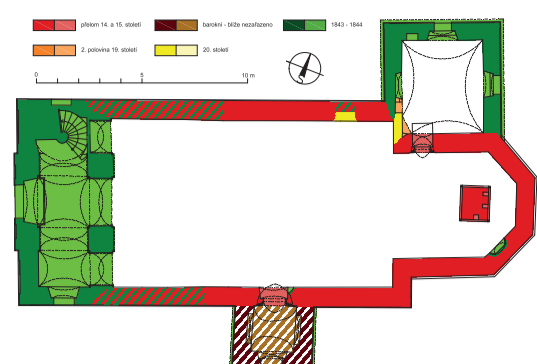

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

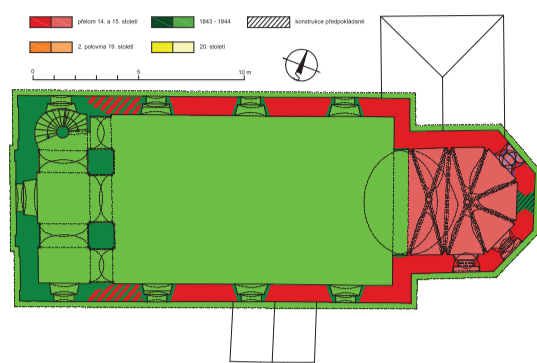

Průhled krovem nad lodí s pohledem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

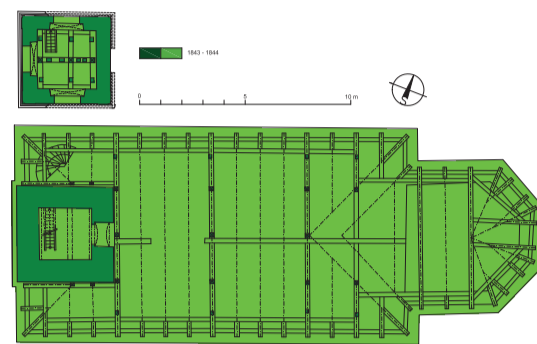

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž a Miroslav Nový, 2013–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž a Miroslav Nový, 2013–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

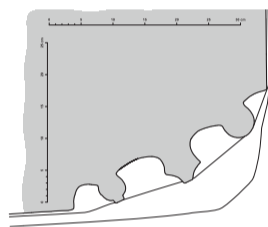
Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, Michal Panáček a Hana Ptáčková, 2013–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

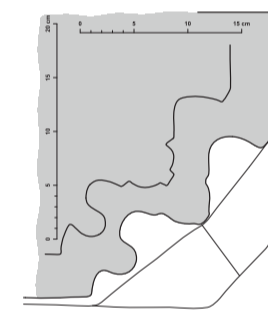
Čelní pohled od jihu z předsíně na jižní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil západní stěny jižního portálu lodi. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil západní stěny portálu sakristie a jeho archivolty. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Menza hlavního oltáře v pohledu od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi v pohledu od západu s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od severovýchodu na severovýchodní okenní otvor presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2013.

Čelní pohled od jihu na jižní okenní otvor presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2013.

Hradiště

KOSTEL SV. ŠIMONA A JUDY

Hradiště leží 6,5 km východně od Žatce a asi 5 km jihozápadně od Postoloprť. Ves se nachází v mírném svahu stoupajícím severním směrem a zároveň na vysoké a strmé hraně pravého břehu Ohře, kde je situován kostel. Nejstarší písemný doklad o vsi pochází z roku 1238 v predikátu Zdata z Hradiště, archeologie však registruje doklady zaniklého sídliště již z 10.–13. století. Bezprostřední blízkost Ohře a stále častější povodně mohly v průběhu druhé poloviny 13. století sehrát hlavní úlohu v opuštění tohoto místa a v přesunu osídlení do vyšší polohy.

Kplochostropé lodi na protáhlém obdélném půdorysu se na východě váže žebrovou klenbou opatřený užší odsazený polygonální presbytář s obdélnou sakristií po severní straně. Před jižní vstup lodi je představena téměř čtvercová klenutá předsíň a na západě do hmoty lodi vtažena hranolová věž.

Středověkému jádru kostela náleží presbytář a minimálně východní polovina značně protáhlé lodi. Z doby výstavby kostela pochází klenba presbytáře, jeho hrotité okenní otvory, menza hlavního oltáře, jižní portál lodi a severní portál presbytáře dokládající ve středověku plánovanou sakristii. Přestože je kostel prvně doložen již k roku 1369, architektonický aparát dokládá, že současná stavba vznikla až později. Zřejmě se tak stalo ještě před husitskými válkami, snad za Albrechta Libštejnského z Kolovrat, který Hradiště držel mezi lety 1392–1413.

O následných úpravách kostela jsme až do 19. století částečně informováni pouze písemnými prameny a s výjimkou předsíně, která může být ještě v jádru barokní, je nejsme schopni na stavbě rozeznat. Starší stavební zásahy totiž vzaly za své při přestavbě kostela ve 40. letech 19. století. Při ní byla loď prodloužena západním směrem a vystavěna věž, presbytář byl výškově sjednocen slodí a společně s ní a věží dostal nový krov. Organismus kostela doplňovala sakristie, jejíž výstavba byla dle farní kroniky realizována společně s márníci již v roce 1826. Přestavbou kostel získal svou současnou podobu, která již nedoznala žádných podstatných změn.

Detail severozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail severovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail východoseverovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail východjihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

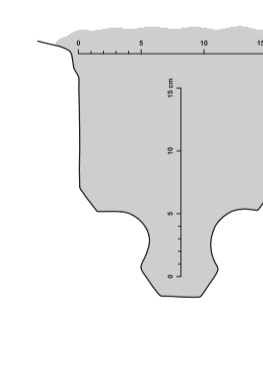
Detail svorníku obdélného pole klenby presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail jižní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

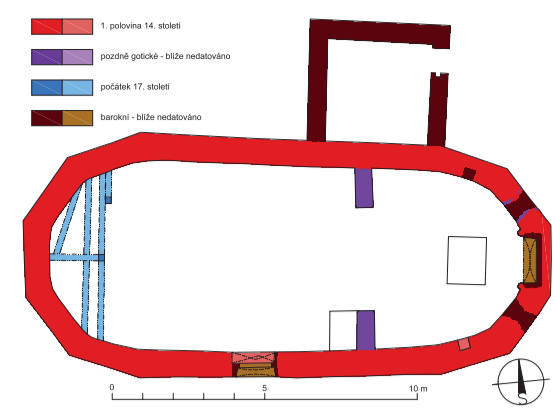

Detail jihozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

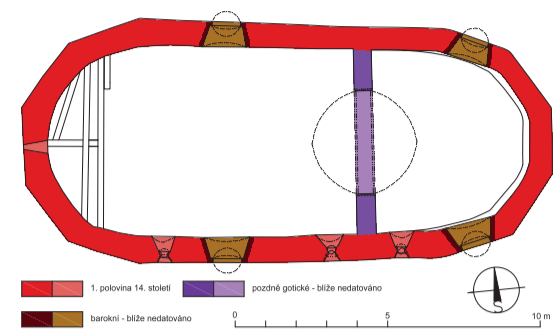

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2013.

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2007-2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2007-2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

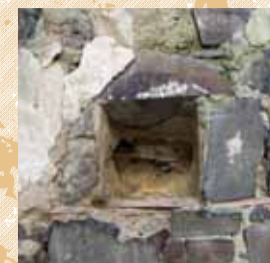
Průběh analyzy dat LLS a cisařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

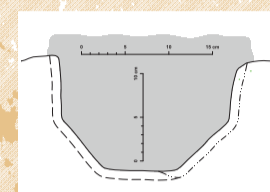
Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Detail konzoly presbytáře osazené ve východjihovýchodním koutě závěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od severu na jižní odkládací niku presbytáře se středověkou a mladší výřevou. Foto: Lucie Radová, 2007.

Horizontální profil východjihovýchodní konzoly presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Chotěbudice

KOSTEL SV. ŠTĚPÁNA

Kostel sv. Štěpána, který je posledním dokladem zaniklé vsi Mladějov, se nachází 1,3 km západně od Chotěbudic ležících asi 6,5 km severozápadně od Podbořan při potoce Dubá II. Mladějov se nacházel na rozmezí tzv. staré sídelní oblasti a od 12. století osidlovaných Doupovských hor. Přesnou lokalizaci a rozsah vrcholné středověké vsi, která se nejspíše rozkládala v bezprostředním okolí kostela, se zatím nepodařilo určit.

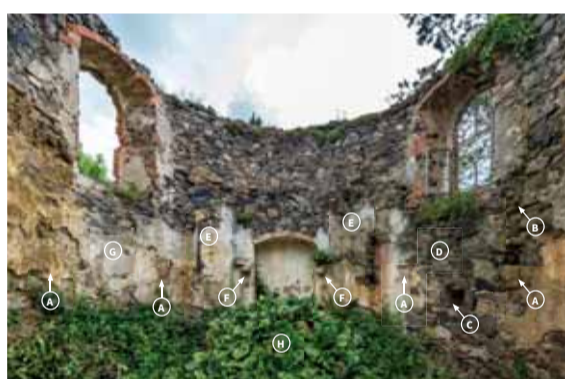
Kostel je vystavěn na neobvyklém půdorysu s neodsazeným východním a západním závěrem o pěti stranách desetiúhelníku. Ze stavby se dochovalo pouze obvodové zdivo do výše asi 5 m. K východní polovině severní strany přiléhá obvodové zdivo bývalé kostnice.

Středověkému kostelu náleží celé obvodové zdivo společně s trojicí hrotitých okenních otvorů, nikou jižního vstupu se střešovitým záklenkem a západním šterbinovým otvorem. V presbytáři se dochovala další dvojice hrotitých okenních otvorů, zazděný sanktuář a odkládací výklenek. Ve východních koutech závěru se nachází dvojice konzol, které byly ve zbylých koutech odsekány. Ty dokládají zaklenutí presbytáře žebrovou paprscitou klenbou, která se do lodi patrně obracela pouze svým příčným žebrovým obloukem bez vítězného oblouku, po jehož případné existenci nenacházíme na stavbě stopy. Střešovitý záklenek vstupu a drobnější vysoko položené hrotité okenní otvory odkazují na raně gotický vznik kostela, který je obecně hledán mezi poslední čtvrtinou 13. století a počátkem 14. století. Prvně je však kostel doložen až roku 1352 a zdá se, že Mladějov mohl být úzce spjat s pány na Maštově coby potencionálními stavebníky kostela. Definitivní zánik vesnice však nutně nemusel souviset přímo s husitskými válkami a mohl být postupný. Jako pustá je ves uváděná až roku 1540. V pohusitské době byla do kostela vložena příčná zeď otevřená vítězným obloukem.

Na počátku 17. století byla do lodi instalována trojramenná kruchta, z níž se v torzu dochovalo pouze západní rameno. Po třicetileté válce ztratil kostel farní status, byl využíván sporadicky jako kaple a nebyla mu věnována dostatečná pozornost, což se odrazilo i v písemných pramenech, které stavební aktivitu na kostele zaznamenávají jen sporadicky. Na stavbě je rozeznatelná barokní úprava vstupu, otevření čtyř půlkruhových okenních otvorů a přístavba márnice. Jinak se převážně jednalo o udržovací práce, které zcela ustaly po roce 1945. Kostel tak postupně chátral, až na konci 70. let 20. století došlo k destrukci střechy a krovu a z kostela zůstaly zachovány pouze obvodové zdi.

Jižní strana presbytáře v pohledu od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Odsekávané klenební konzoly.
 B – Zazděná drážka pro osazení žebra klenebního výběhu.
 C – Odkládací výklenek s výřevou.
 D – Zazděný okenní otvor (?).
 Severovýchodní strana presbytáře v pohledu od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Odsekávané klenební konzoly.
 B – Dochovaná východoseverovýchodní konzola.
 C – Zazděný severovýchodní hrotitý okenní otvor.
 D – Zazděný výklenek sanktuária.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Odsekávané klenební konzoly.
 B – Zazděná drážka pro osazení žebra klenebního výběhu.
 C – Odkládací výklenek s výřevou.
 D – Zazděný okenní otvor (?).
 E – Zazděné hrotité okenní otvory.
 F – Dochované klenební konzoly.
 G – Zazděný výklenek sanktuária s neprofilovaným ostěním.
 H – Zcela zarostlé těleso menzy hlavního oltáře.

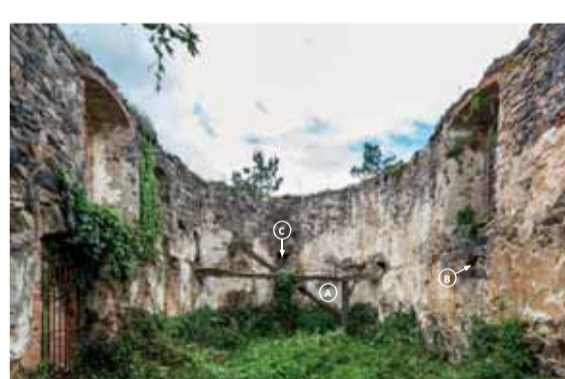
Jižní strana lodi v pohledu od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Kapsy pro zavazání trámů zaniklého jižního ramene kruchty.
 B – Kapsa pro zavazání trámů zábradlí kruchty a pod ní jeho otisk.
 C – Kapsa procházející celou tloušťkou zdi vážící se snad k prvotní kruchtě.
 D – Částečně dochovaná menza bočního oltáře.

Detail dnes zaniklého sloupku s pásky, který vynášel čelo západního křídla kruchty dendrochronologicky datované do přelomu let 1608/1609. Foto: Lucie Radová, 2007.
 Čelní pohled od severu na niku jižního vstupu lodi. Foto: Lucie Radová, 2007.
 A – Kvádr armování východní hrany špalety niky, která byla jinak přezděna.

Interiér lodi v pohledu k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Částečně dochovaná menza bočního oltáře.
 B – kapsa pro zavazání trámů zaniklého severního ramene kruchty.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.
 A – Torzo trámové konstrukce kruchty dendrochronologicky datované na přelom let 1608/1609.
 B – Kapsa pro zavazání trámů zaniklého severního ramene kruchty.
 C – Šterbinové okénko v ose západního závěru, které se snad váže k prvotní kruchtě.

Jižní průčelí lodi v pohledu od jihozápadu. Foto: Jaroslav Skopec, 2012.
 A – Stavební spára.

Detail starší povrchové úpravy při jihovýchodním náraží východního závěru kostela. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od jihu na zazděné ostění sanktuária presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2012.

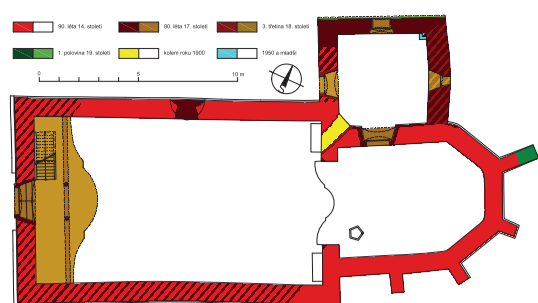

Západní zdivo kostela se šterbinovým okenním otvorem v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

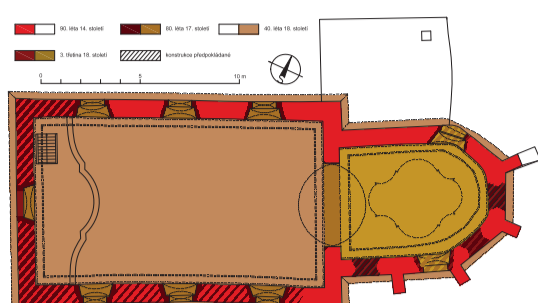

Detail středního gotického okenního otvoru jižní strany kostela. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

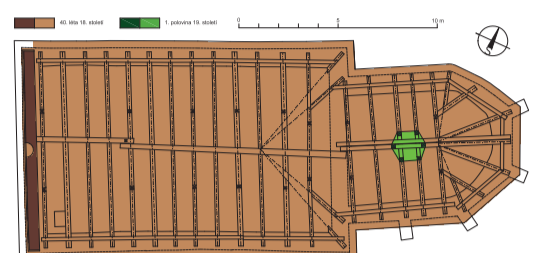

Půdorys na úrovni vstupu lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2014–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

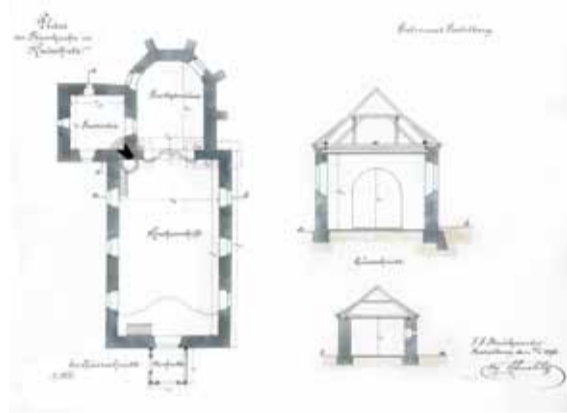
Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2014–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys krovu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2014–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Stavební plán kostela z roku 1898. Zdroj: SOA Třeboň, Velkostatek Postoloprty – plány, nezpracované.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Kněžice

KOSTEL SV. KATEŘINY

Kněžice leží 9 km jihozápadně od Žatce při soutoku Doláneckého potoka a potoka Leska, který dělí ves východozápadním směrem na dvě části. Středověké počátky vsi můžeme díky archeologickým nálezům řadit již do 9.–10. století, přičemž k sídlišti náleželo soudobé pohřebiště umístěné na protější straně údolí.

Kostel je situován na jižním okraji jižní části vsi, na mírném návrší klesajícím kvýchodu. Kostel se skládá z obdélné plochostropé lodi, k níž se na východě připojuje plochostropý polygonální presbytář s opěráky a na severu obdélná plochostropá sakristie.

Středověký kostel, zahrnující ze současné stavby loď a presbytář, byl patrně vystavěn v 90. letech 14. století za žateckého rychtáře Oldřicha z Chmelic, který dle pramenů nechal starší dřevěný kostel přestavět na kamennou stavbu. Gotické stáří kostela dokládá zejména na severní straně lodi dochovaná část zazděného bohatě profilovaného hrotitého portálu a v jihovýchodním poli presbytáře parapet zaniklého gotického okenního otvoru. Okenní otvory byly s největší pravděpodobností i na východní a jižní straně presbytáře. Ze středověkého inventáře se dochovalo pouze ostění odkládacího výklenku v jihovýchodní zdi závěru presbytáře.

Stejně jako ve století předchozím, se Kněžice vyznačovaly poměrně komplikovaným majetkoprávním vývojem. Pro stavební dějiny kostela jsou zásadní až 40. léta 16. století, kdy za Brikcího Štampacha ze Štampachu byl na kostele realizován krov se systémem stojatých stolic, z něhož se dochovaly v současné konstrukci druhotně užitě prvky. Z roku 1585 se v kostele dochovala křtitelnice a z roku 1623 epitaf Franze de Couriers.

Po třicetileté válce byl bádanskými markrabaty v 80. letech 17. století poničený kostel obnovován, z této doby patrně pochází sakristie, úprava okenních otvorů, zrušení středověkého vstupu a jeho přeložení na západ. Během následujících staletí kostel procházel stavebními úpravami a údržbovými pracemi, které formovaly kostel do současné podoby. Mezi tyto úpravy patří zejména výstavba současného krovu v roce 1747, přičemž sanktusník pochází až z roku 1841 a v roce 1768 byl realizován nový kůr. Současná víceméně utilitární úprava fasád pochází z poslední úpravy v roce 1971, kdy byla odstraněna západní předsíň, která je prvně zmiňována již v roce 1760 a zachycena je na fotografiích z roku 1967.

Výřez z fotoplánu jihovýchodní stěny závěru presbytáře. A – Ostění středověkého odkládacího výklenku. B – Dochované parapetní části ostění středověkého okenního otvoru. C – Část odhaleného záklenku mladšího okenního otvoru.

Průhled krovem lodi a presbytáře směrem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

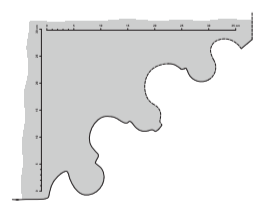
Renesanční křtitelnice z roku 1585 a epitaf Franze de Couriers († 1633) osazený při jihozápadním koutu presbytáře v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

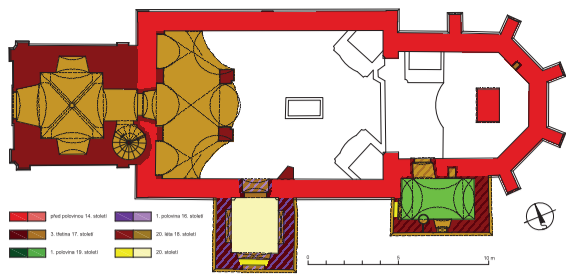
Severní průčelí lodi v pohledu od severovýchodu s patrným zazděným středověkým portálem v jeho středu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

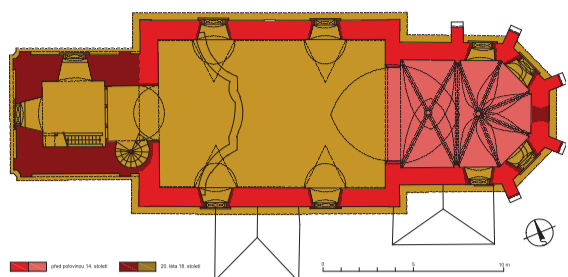
Detail profylace ostění zazděného středověkého portálu lodi. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

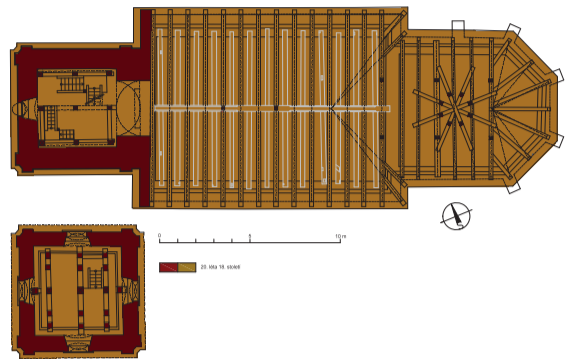
Profil archivolty zazděného středověkého portálu lodi. Čárkované jsou vyznačeny pro měření nepřístupné části profilu, které byly domodelovány podle zjištění užitím hmatem. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

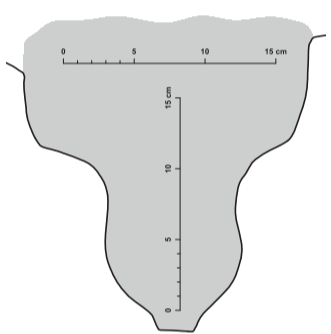
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

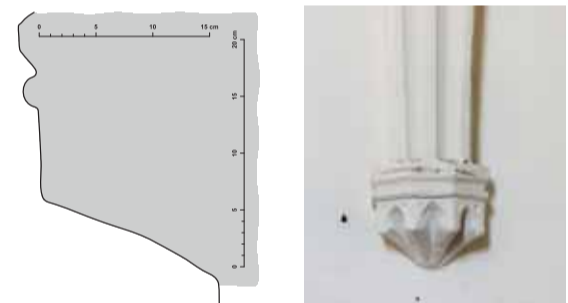
Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021. Světle šedou čarou jsou vyznačeny stropní trámy a průvlak druhohně použité z konstrukce stropu ze 40. let 16. století.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

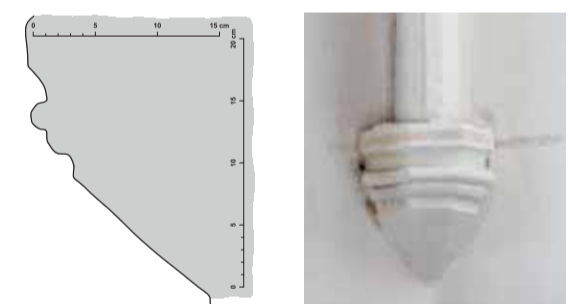

Průřez žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Vertikální profil jižní konzoly presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Detail jižní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

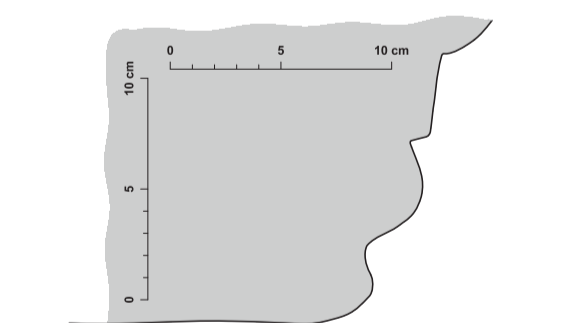

Vertikální profil východijihovýchodní konzoly presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Detail východijihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Díl stajky ostění portálu pozdně gotického charakteru, který je zazděný v ohradní zdi po jižní straně sakristie. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Profil měřitelné části ostění portálu zazděného do ohradní zdi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2018.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Kozly

KOSTEL SV. MARTINA

Ves se nachází 11 km severně od Loun při Zaječickém potoce. Počátky Kozel můžeme vysledovat již v mladší době hradištní a nejspíše v průběhu 13. století došlo ke koncentraci a stabilizaci osídlení do prostoru současné vsi.

Kostel zaujal místo při jižní straně mírně nepravidelné čtvercové návsi. Kostel má obdélnou plochostropou loď, k níž se na východě připojuje užší odsazený a žebrovou klenbou opatřený polygonální presbytář zesílený opěrnými pilíři. K jižnímu boku presbytáře je přiložena obdélná klenutá sakristie. Před jižní vstup lodí je vystavěna obdélná plochostropá předsíň a do osy západního průčelí hranolová věž.

Středověkému jádru kostela náleží presbytář a loď, které propojuje jednotný sokl. Z doby výstavby kostela pochází v presbytáři žebrová klenba, vítězný oblouk a menza hlavního oltáře. Gotické okenní otvory se nedochovaly, identifikovatelný je pouze zazděný hrotitý okenní otvor ve východní zdi závěru. Vstup do kostela lze předpokládat v ose jižní strany lodí. Architektonický aparát presbytáře se nápadně shoduje s presbytářem kostela v Počedelicích a lze tak zvažovat shodný inspirační zdroj. Výstavbu obou kostelů lze také hledat před rokem 1352, kdy jsou prvně doloženy písemnými prameny.

Snad ještě v pozdní gotice lze uvažovat o výstavbě jižní předsíně. Před polovinou 16. století pak byl nad lodí realizován nový krov s jednou, nebo dvěma úrovněmi hambalků, které ve spodní úrovni podepírala dvojité boční stojaté stolice, jejíž sloupky byly v příčném směru fixovány plátovanými šikmými vzpěrami. Vazné trámy byly zároveň trámy pohledového stropu s podélným průvlakem podpíraným uprostřed lodí sloupem. Konstrukce však zanikly a část prvků byla druhotně využita v barokním krovu. Nejpozději této době lze připisat i díl ostění, který byl druhotně použit jako stavební materiál ohradní zdi po jižní straně sakristie. Uvedená stavební aktivita na pomezí pozdní gotiky a renesance byla prováděna buď za vladyků z Tloskova, nebo za pražské metropolitní kapituly u sv. Víta.

Stavební úpravy kostela ze 17. století byly setřeny jeho přestavbou z 20. let 18. století. Ta zahrnovala výstavbu věže, nových krovů, kruchty, patrně sakristie a úpravu okenních otvorů. Barokní úpravou získal kostel svou konečnou podobu, která již v následujících třech staletích nedoznala podstatných změn.

Detail odhalené části exteriérového zdiva východní strany závěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Jižní průčelí předsíně v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Průhled krovem lodí směrem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2018. Prvky barokního krovu byly dendrochronologicky datovány do sezóny 1722/23. Na snímku je patrný průvlak, který společně se stropními trámy byl druhotně využit ze stropu dendrochronologicky datovaného do rozmezí let 1543 až 1545.

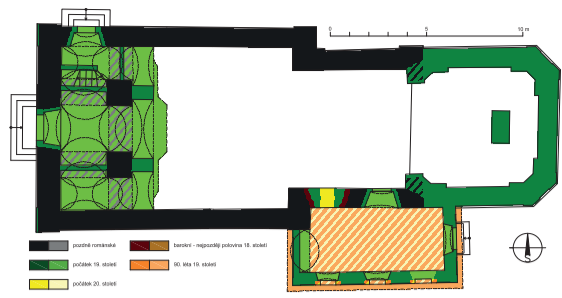
Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

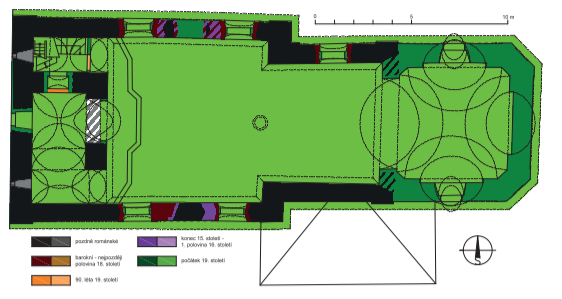
Východní strana lodí s průhledem do presbytáře ve směru od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

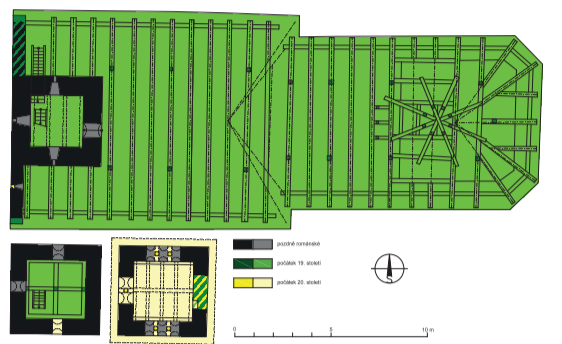
Interiér lodí s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021. U všech půdorysů byla věž a západní část lodi na hloubku krucht převažuje ze zaměření požáreného Projektovým ateliérem Ing. arch. Antoňová – Ing. arch. Jarkovský v roce 1996. Půdorys včetně vyhodnocení tedy zachycují stav před destrukcí věže a západní části lodi v roce 2008.

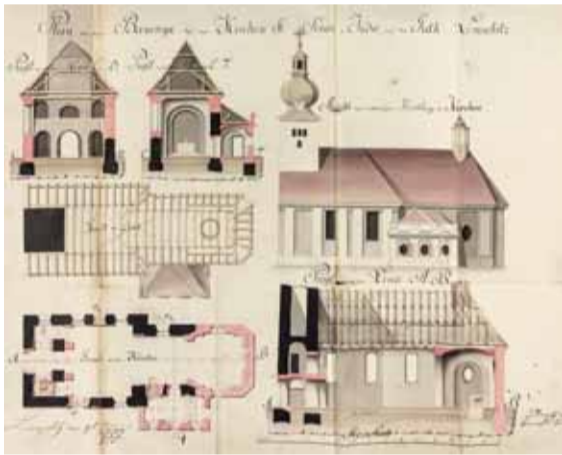
Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi a presbytáře s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže, třetího a čtvrtého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Petr Hasil, 2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

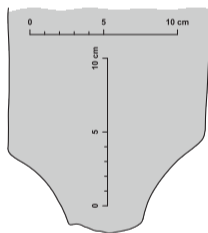

Plán na přestavbu kostela z 8. září 1800 vyhotovený Josefem Marxem. Zdroj: SOA v Třeboni, oddělení Třeboň, Velkostatek Lenešice, sign. III K a 2a.

Průhled krovem nad lodí směrem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2021.

Profil klebebního žebra nalezeného při dokumentaci kostela v roce 2020. Tlustou čarou jsou vyznačeny dochované části hran profilu. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

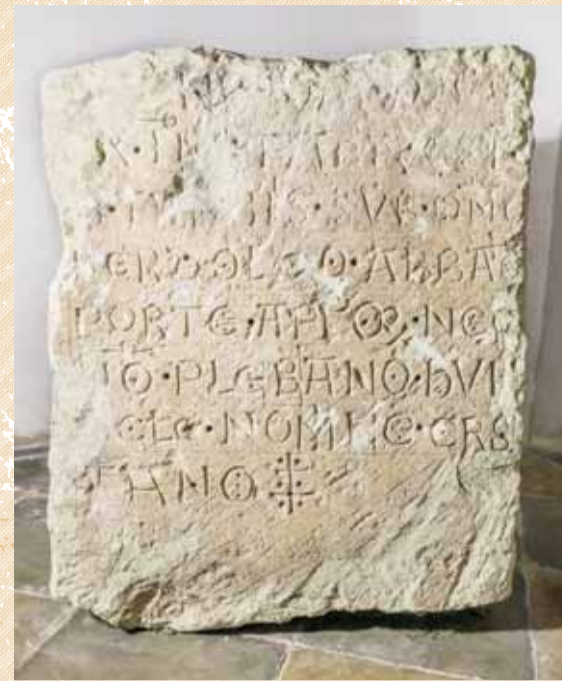
Západní průčelí kostela v pohledu od západu. Šipkami jsou vyznačeny v lomovém zdivu patrné horizontální linie oddávající jednotlivé zdi úseky. Foto: Vojtěch Peksa, 2007.

Celkový pohled od severu na snímku z roku 1975. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sbirka negativů, sign. 53043.

Část románské hlavičky ze sdrúženého otvoru věže, která je po zřícení věže deponovaná v lodi kostela. Foto: Michal Cihla, 2020.

Současný stav kvádry s latinským nápisem datující výstavbu věže kostela do roku 1262. Foto: Michal Cihla, 2020.

Lenešice

KOSTEL SV. ŠIMONA A JUDY

Lenešice leží 3 km severozápadně od Loun v blízkosti řeky Ohře. Podle nálezů zlomků keramiky lze soudit, že počátky Lenešic spadají do 12. století.

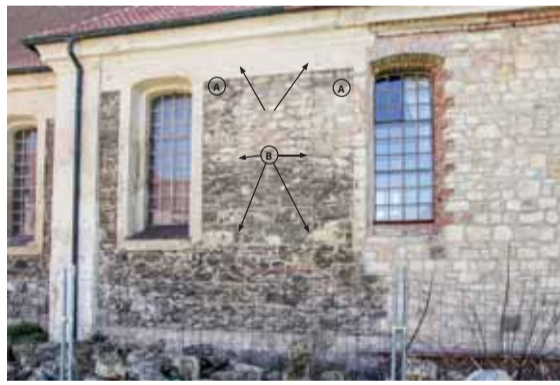
Kostel je samostatně stojící stavba v centrální části velké obdélné návsi, k jejímuž vymezení došlo podle analogií z Poohří nejspíše v první polovině 14. století. Kostel se skládá z plochostropé lodi, jejíž východní část je půdorysně zúžená a ve stejné šíři na ni východním směrem navazuje čtvercový presbytář zaklenutý českou plackou. K jižní straně presbytáře a užší části lodi je přistavěna obdélná plochostropá sakristie a západní stranu lodi zaujala do interiéru vtažená hranolová věž propojená s klenutou kruchtou.

Středověkému jádru kostela náleží loď, jejíž zúžená východní část byla původně kvadratickým presbytářem, který mohl být opatřen apsidou. Do roku 2008 se dochovala i západní část lodi s tělesem hranolové věže, v uvedeném roce se však společně s přilehlým zdivem zřítla. Výstavba obvodového zdiva lodi a presbytáře zřejmě byla započata ještě za doksanského kláštera, který Lenešice vlastnil od roku 1226. Stavba kostela však byla dokončena až za postoloprtských benediktinů v roce 1262, kterýžto letopočet byl společně s nápisem vytesán na kvádrů zazděném v nároží věže. Věž, propojená s tribunou, vrcholila zvonovým patrem se sdrúženými okenními otvory s mezilehlými sloupky odkazujícími ještě na románský původ, stejně jako sokl a lizény profilované na hraně oblounem. Loď byla od severu a jihu osvětlována minimálně čtyřmi půlkruhovitými okenními otvory a přístupná od jihu nedochovaným portálem. Románské tvarosloví se však již mísí s gotickými formami zřetelnými zejména ve způsobu zdění. Dílčí stavební úpravy byly prováděny na počátku 16. století za pánů z Veitmile, ze kdy pochází minimálně portál na kruchtě patrný na jižním průčelí lodi.

Zásadní přestavba kostela byla realizována za Jakuba Wimmera a následně za Schwarzenbergů na samém počátku 19. století. Vystavěn byl současný presbytář, nová sakristie na místě starší, současný krov, strop, krucht a upraveny okenní otvory. Na konci 19. století a počátku 20. století bylo odstraněno zaklenutí sakristie, dále byly vyměněny sloupky sdrúžených okenních otvorů věže a realizována současná úprava fasád. Pokračující statické poruchy vyvrcholily 3. července 2008 destrukcí věže a západní části kostela. Zaslouhou Lenešického okrašlovacího spolku se do roku 2022 podařilo destruované části kostela opětovně vystavět a navrátit tak kostelu jeho dřívější vzhled.

Interiér lodi s pohledem k východu s průhledem do presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2021.

Východní část severního průčelí lodi v pohledu od severu. A – Dvojitě částečně dochované románské půlkruhové okenní otvory. B – Dvojitě vertikálních spár náležejících zvažovanému pozdně gotickému či baroknímu okennímu otvoru. Foto: Jaroslav Skopec, 2021.

Jižní průčelí lodi v pohledu od jihu. A – Částečně dochované ostění pozdně gotického portálu směřujícího na krucht. B – Zazděný a částečně dochovaný románský půlkruhový okenní otvor. C – Zazděný hrotitý okenní otvor s úseky méně zřetelných spár. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

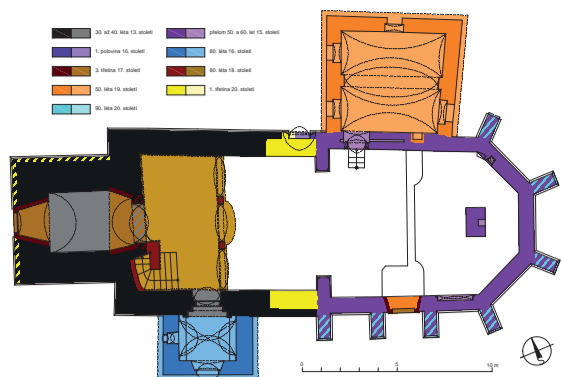

Detail zlomení a přechodu oblounem profilovaného soklu lodi na lizénu severovýchodního nároží lodi, které bylo odkryto během archeologického průzkumu kostela v roce 2011. Foto: Jaroslav Skopec, 2011.

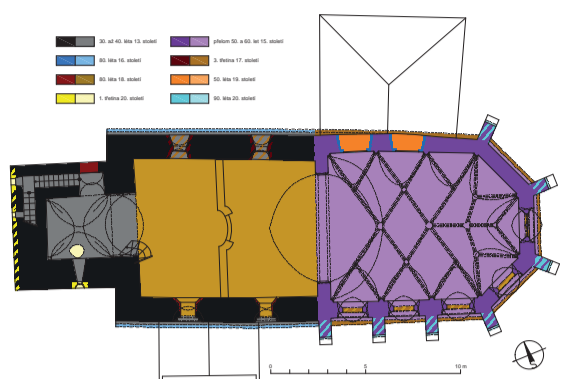

Detail dochovaných krovových zbytků románského portálu na jižní straně lodi odkrytých během archeologického průzkumu kostela v roce 2011. Na snímku je patrný práh portálu a soklové kvádry jeho stojek se šikmým lícem. Foto: Jaroslav Skopec, 2011.

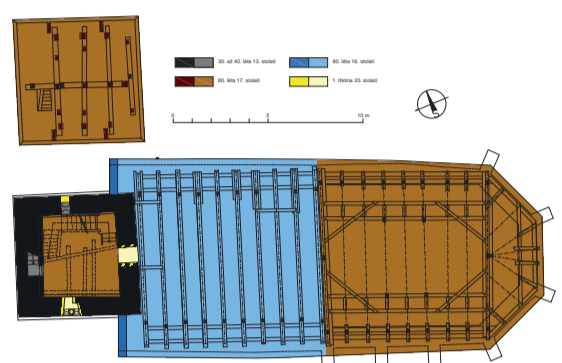

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

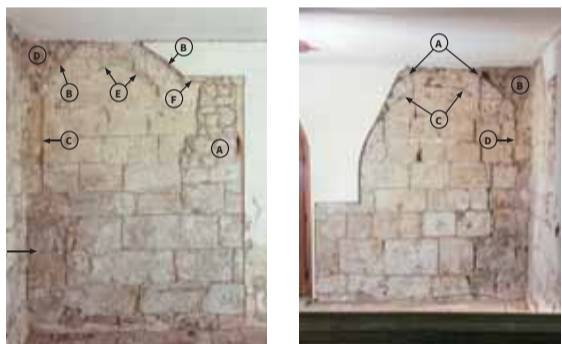
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže a zvonového patra věže. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: CÚZK.

Čelní pohled od jihu na odhalený líc severní stěny lodi při jejím severozápadním koutě. Foto: Jaroslav Skopec, 2009.
 A – Jizva v kvádřovém lici po odstranění výběhu čelního oblouku tribuny, který byl sveden patrně na konzolu.
 B – Hrany čelního oblouku klenby.
 C – Jizva po odstraněném koutovém klenběním výběhu.
 D – Jizva po odstraněném zdivu klenbění kápě.
 E – Dodatečná drážka připravená patrně mladšímu překlenutí tribuny.
 F – Zbytky bílého náteru s červenými linkami imitujícími kvádřování.
 Šipkou je vyznačena vodorovná ploška nejasně funkce v patě čelního oblouku.

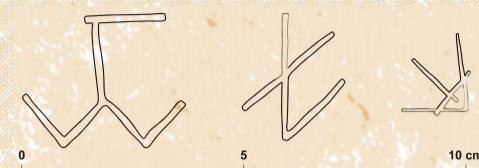
Čelní pohled od východu na odhalený líc západní stěny lodi při jejím severozápadním koutě. Foto: Jaroslav Skopec, 2009.
 A – Hrany čelního oblouku klenby.
 B – Jizva po odstraněném zdivu klenbění kápě.
 C – Dodatečná drážka připravená patrně mladšímu překlenutí tribuny.
 D – Jizva po odstraněném koutovém klenběním výběhu.

Celkový pohled od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Jižní průčelí lodi a presbytáře v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Nárys čelních pohledů kamenických značek zokenních ostění presbytáře (vlevo a uprostřed) a klenběních konzol (vpravo). Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Severní průčelí kostela v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.
 A – Zazděný vstup do prvního patra věže.

Libčeves

KOSTEL STĚTÍ SV. JANA KŘTITELE

Libčeves leží 11 km severoseverovýchodně od Loun při Hrádeckém potoce. Ves se nachází v tzv. staré sídelní oblasti osídlené lidmi od pravěku a archeologické výzkumy zde registrují dlouhou kontinuitu lidské přítomnosti sahající přes raný středověk až do současnosti. Půdorysné uspořádání vsi naznačuje složitější sídelní vývoj. Za nejstarší část vsi můžeme považovat okolí kostela, kde předpokládáme i soudobé šlechtické sídlo. Druhou část tvoří mírně nepravidelná obdélná náves a třetím prvkem je tvrz/zámek na pahorku jižně od vsi s počátky sahajícími snad do 14. století.

Samostatně stojící kostel leží v centrální části obce na mírném okrouhlém návrší situovaném ve svahu klesajícím k jihu. Kostel má nepravidelně obdélnou plochostropou loď, na niž východním směrem navazuje ve shodné šíři polygonální presbytář se síťovou žebrovou klenbou. K severní straně presbytáře přiléhá nepravidelná obdélná klenutá sakristie a v ose západního průčelí lodi stojí mohutná hranolová věž. Před jižní vstup lodi je představena obdélná předsíň.

Nejstarší části kostela náleží loď se západní věží z přelomu 30. a 40. let 13. století, kdy již do architektury částečně proniká nastupující gotický sloh. Z této doby pochází zejména jižní ústupkový portál lodi, její okenní otvory, korunní římsa lodi se zubořezem a obloučkovým vlysem. Vstup do prvního patra věže byl veden od severu portálem a odtud schodištěm vtlouště zdi do druhého patra. Zvonové patro se nedochovalo a lze tak zvažovat, že mohlo být dřevěné. První patro věže bylo zároveň tribunou otevřenou na zaniklou pavlačovou část. Z doby výstavby kostela pochází i ojedinělý berličkový kříž vyskládaný z železitého pískovce na západním průčelí věže. V následné stavební etapě došlo kodstranění románského presbytáře a kvýstavbě presbytáře současného, obsahujícího síťovou žebrovou klenbu, vítězný oblouk, sedile, sanktuář a severní portál, který naznačuje i plánovanou sakristii. Výstavbu presbytáře předpokládáme až po husitských válkách v 60. letech 15. století.

Z 80. let 16. století pochází krov nad lodí a jižní předsíň, při mladších úpravách zanikla oratoř nad sakristií. Po třicetileté válce došlo za Lobkoviců na počátku 60. let 17. století k realizaci nového krovu nad presbytářem. Na počátku 18. století přibyl sanktusník, bylo upravováno podvěží a ke konci století byla vystavěna současná kruchta a patrně i strop lodi. Stávající sakristie byla přistavěna v roce 1853. Ve 20. letech 20. století došlo k zásadní opravě románských částí věže a lodi.

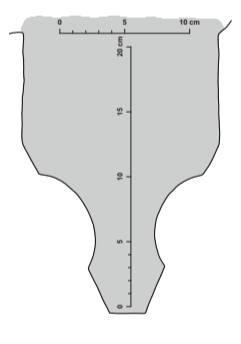
Východní strana zdivu presbytáře v pohledu od východu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Západní průčelí věže v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

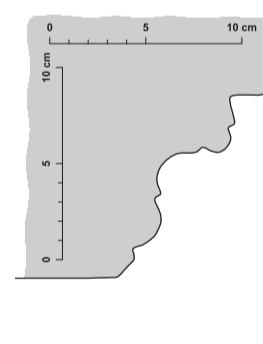
Detail první konzole od západu jižní strany lodi. Foto: Jan Kaloc, 2009.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

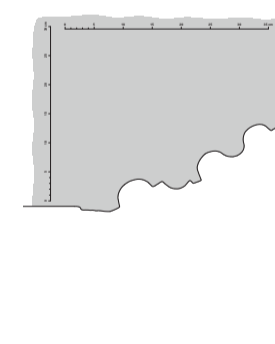
Čelní pohled od jihozápadu na sanktuárium. Foto: Jan Kaloc, 2009.

Profil severozápadní stopy sanktuária. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

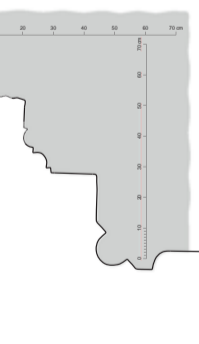
Čelní pohled od severu na severní portál lodi. Foto: Lucie Radová, 2009.

Profil východní stopy severního portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Fotoplán jižního portálu lodi. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2021.

Profil východní stopy jižního portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Interiér lodi s průhledem do presbytáře směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

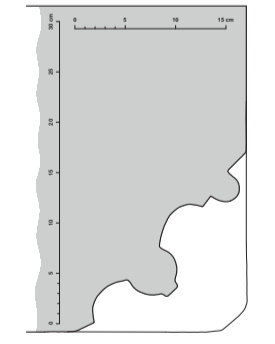
Profil západní stopy sedile. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Čelní pohled od severu na sedile presbytáře. Foto: Lucie Radová, 2009.

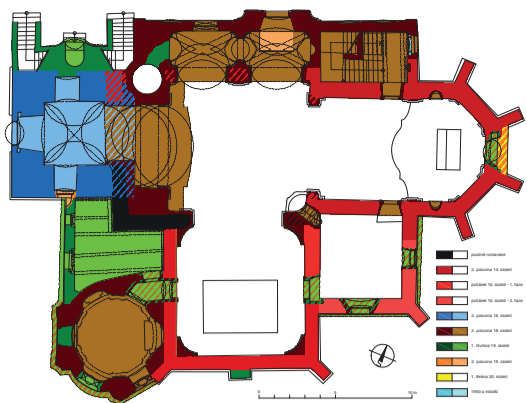

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Jan Kaloc, 2009.

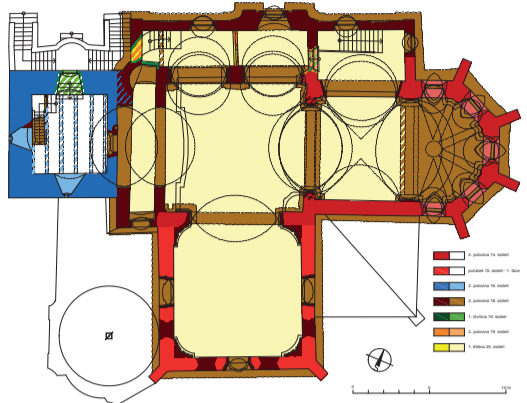

Profil západní stopy portálu vedoucího z presbytáře do sakristie. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

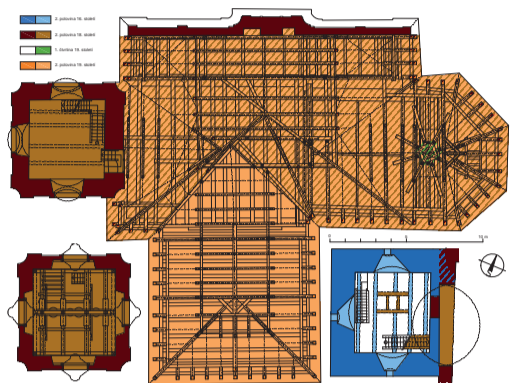

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jan Horák, David Skalický, 2014; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jan Horák, David Skalický, 2014

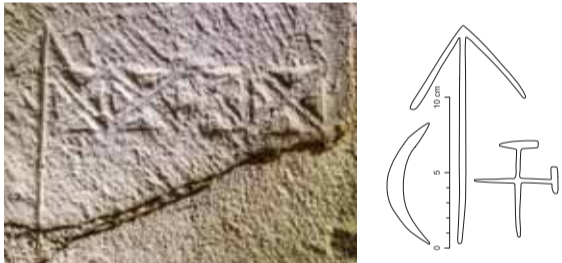
Půdorys na úrovni třetího patra věže, druhého a čtvrtého patra věže. Zaměření: Jan Horák, David Skalický, 2014; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Rekonstrukce podoby jižního průčelí mariánské kaple zakreslené do zaměření současného stavu. Zaměření: Jan Horák, David Skalický, 2014; úprava: Jaroslav Skopec, 2022.

Vlevo - Detail kvádru románského líce zdiva lodi po západní straně mariánské kaple. Na kvádru je zřetelná kamenická značka ve tvaru šipky a patrně nedokončené diamantování. Foto: Jaroslav Skopec, 2014. Vpravo - Kamenické značky užitá na románských kvádrech. Foto: Jaroslav Skopec, 2014.

Detail šestého dílu archivolty ve směru od severní paty. Autor fotoplánu: Michal Čihla, 2018.

Detail třetího a čtvrtého dílu archivolty ve směru od severní paty. Autor fotoplánu: Michal Čihla, 2018.

Fotoplán západního portálu věže seskládaného z druhotné použitých románských prvků. Autor fotoplánu: Michal Čihla, 2018.

Detail prvního a druhého dílu archivolty ve směru od severní paty. Autor fotoplánu: Michal Čihla, 2018.

Západní průčelí věže na úrovni přízemí a prvního patra se vstupním portálem a odhalenou strukturou zdiva, které ve velkém množství druhotně využilo románských kvádrů. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Severní průčelí lodi a věže v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře ve směru od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Liběšice

KOSTEL SV. MARTINA

Liběšice leží 7 km jihovýchodně od Žatce. Kostel je dnes samostatně stojící stavbou v centrální části obdélné návsi, která byla kolem kostela, původně stojícího v kruhovém areálu hřbitova, vymezena dodatečně nejspíše v první polovině 14. století.

Kostel má plochostropou loď téměř čtvercového půdorysu, který na severu rozšiřuje boční loď s kruchtami v patře a na jihu mohutná plochostropá čtvercová mariánská kaple. Na loď východním směrem navazuje užší odsazený klenutý polygonální presbytář v nárožích zpevněný opěrnými pilíři. K jižní straně presbytáře přiléhá čtvercová sakristie a ke straně severní přístavek s oratoří v patře. V západním průčelí lodi je vystavěna mohutná hranolová věž s nástupním schodištěm na severu a přízemním přístavkem na jihu, na který navazuje okrouhlá mariánské kaple.

Nejstarší částí složitěho organismu stavby je jihozápadní nároží lodi. Charakter jeho zdiva dokládá pozdně románský původ, což potvrzují i kvádry druhotně využitě při výstavbě věže a nález kamenických prvků sekundárně použitých pro západní půlkruhový portál přízemí věže. Románský kostel si lze představit jako stavbu mající obdélnou loď se západní věží a s presbytářem kvadratickým či v podobě apsidy. Zbylá část románského kostela zanikla při vrcholné gotické přestavbě. Nejprve byl románský kostel rozšířen severním a východním směrem, kde byl vystavěn polygonální presbytář. Na počátku 15. století byla přistavěna mariánská kaple a následně sakristie. Sakristie svými rozměry nemá na Lounsku srovnání, stejně jako její poloha po jižní straně presbytáře. I v případě kaple se jedná o prostor, který je pro venkovské kostely ojedinělý, daleko přesahující severočeský region. Mimořádné nejsou jen její rozměry, ale zejména její minimálně plánované zaklenutí na středovou podporu, přičemž nelze vyloučit ani určitou formu klenby obkročné či síťové. Zřejmě v 16. století byla vystavěna mohutná západní věž ukončená snad dřevěným zvonovým patrem, která nahradila předpokládanou věž románskou.

V roce 1750 bylo vystavěno zděné zvonové patro věže a přibližně ve stejné době se stal kostel vyhledávaným mariánským poutním místem. To byl zřejmě podnět k realizaci nového severního průčelí kostela zahrnující oratoř a boční loď s kruchtami. V roce 1765 následovala stavba pohřební kaple s přilehlou kostnicí, přestavěnou v roce 1825. V 60. letech 19. století došlo k velké renovaci kostela, při níž byly realizovány nové stropy a krovy. Od konce 19. století jsou zaznamenávány statické poruchy, jejichž zajištění je prováděno postupně od roku 2016.

Střední část jižní strany mariánské kaple s odhaleným základovým zdivem a základem osového opěrného pilíře, který byl druhotně využit jako základ pro současný náhrobek. Foto: Vojtěch Peksa, 2017.

Centrální pohled od jihu z prostoru bývalé márníce na odhalený románský kvádrový líc jižního zdiva lodi po západní straně mariánské kaple. Foto: Jaroslav Skopec, 2014.

Severní konec východního zdiva sakristie v pohledu od jihovýchodu s patřným odhaleným základovým zdivem. A - Předzáklad východního zdiva sakristie. B - Východní zdivo sakristie. C - Předzáklad jižního opěrného pilíře presbytáře. D - Kvádr armování opěráku.

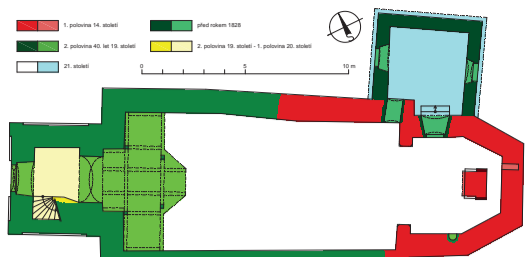
Jižní strana druhého patra věže v pohledu od severu. Interiérové líce zdiva pozdně gotické věže jsou vyzděny z velkého množství románských kvádrů. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

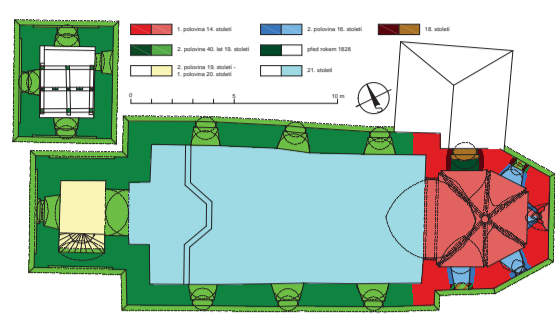
Interiér lodi s pohledem z presbytáře směrem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Fotoplán západní strany mariánské kaple nad stropem bývalé márníce. A - Zřetelný negativ po odstraněném pilíři, který se nacházel v ose západního průčelí kaple. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2019.

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, 2013–2015; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

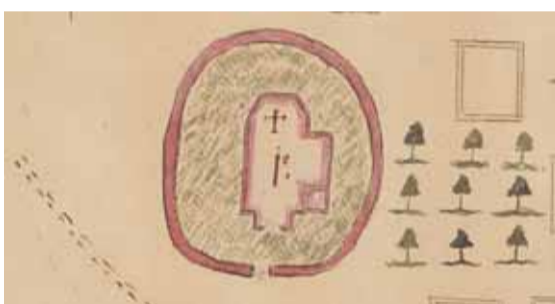
Půdorys na úrovni prvního patra věže a druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Petr Hasil, 2013–2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

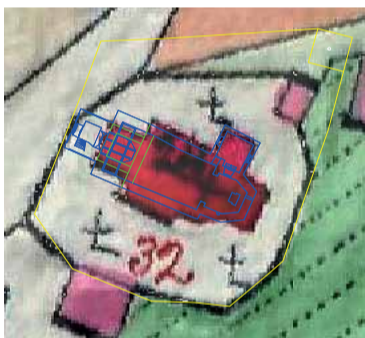
Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Celková názevová situace v kostele: 1 – hrob datovaný do 12. století porušený základem kostela a obsahující dvě esovitě zdušněné (ve výřezu), 2 – základ středověké západní zdi lodi, 3 – základ starší věže, 4 – dřevěná kovaná bedna uložená pod úroveň podlahy, 5 – kamenný náhrobní kámen, 6 – novověké krypta. Autor plánu: Vojtěch Peksa, 2015.

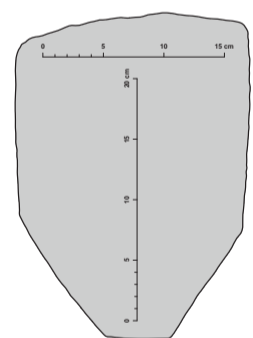
Výřez z translokačního plánu židovských obydlí z roku 1727. Zdroj: Národní archiv, fond Sběrka map a plánů, inv. č. 1129, sign. F/M/26, Saateer Kreys, Gutt Libin, 1727.

Výřez z mapy stabilního katastru z roku 1841 se záznamem současného stavu (modře), archeologicky zjištěné západní zdi lodi a k ní přistavěné věže (zeleně) a současného rozzařu hřbitovní zdi (žlutě). Autor záznamu: Jaroslav Skopec, 2022.

Západní třetina lodi s odhalenými základy starší věže připojené na spáru k původní západní zdi lodi v pohledu od východu. Foto: Vojtěch Peksa, 2014.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2015.

Nad vítězným obloukem je patrný erb Strojeticých ze Strojetic doprovázený nápisem, který nás informuje o renovaci kostela v roce 1703. Foto: Jiří Bureš, 2011.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře ve směru do západu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Libyně

KOSTEL SV. JILJÍ

Libyně leží 11 km jihozápadně od Podbořan na hranici staré sídelní oblasti a Doupovských hor osidlovaných postupně od 12. století. Do stejné doby můžeme zařadit i pohřební aktivity v místě kostela, v jejichž blízkosti musíme počítat i se soudobým sídlištěm. Urbanistický vývoj zástavby vsi je silně znečitelněn výraznými mladšími zásahy, obzvláště demolice z 50.–60. let 20. století. Určujícím prvkem je obdélná návěs se dvěma rybníky napájenými Drahonickým potokem.

Kostel má nepravidelnou obdélnou plochostropou loď, k níž se připojuje na západě hranolová věž. Na východě se k lodi připojuje žebrovou klenbou opatřený polygonální presbytář bez opěráků v nárožích. K severní straně presbytáře je přiložena obdélná sakristie.

Středověkému kostelu náleží prokazatelně pouze presbytář a navazující východní zdivo lodi po boku vítězného oblouku. Z jižní a severní obvodové zdi lodi zůstaly zachovány jen fragmenty, západní zeď se podařilo zjistit archeologicky ve vzdálenosti necelých 9 metrů od východních nároží. Mezi konstrukce pocházející z doby výstavby kostela náleží vítězný oblouk, menza hlavního oltáře, klenba presbytáře a jeho východní okenní otvor, který odpovídal vnější okenní nice. Vznik gotické stavby lze spojit s dobou vymezenou na jedné straně počátkem druhé třetiny 14. století a rokem 1356 na straně druhé, kdy je poprvé kostel uváděn v písemných pramenech. Oproti jiným gotickým kostelům z této doby má atypický protažený klínový půdorys presbytáře, který je zaklenut pouze žebrovou paprscitou klenbou.

V 16. století byly za Strojeticých ze Strojetic upraveny okenní otvory presbytáře, ze kterých se dochovalo pouze ostění jihovýchodního okenního otvoru. Před rokem 1727 byla do osy západního průčelí přistavěna dřevěná věž se zděnou podezdívkou, která je v téměř roce zachycena na mapě židovských obydlí a zjištěna při archeologickém výzkumu. Před rokem 1828 byla vystavěna sakristie, zásadní však byla přestavba kostela na konci 40. let 19. století, při níž byla loď prodloužena k západu, kde byla vystavěna věž. Od poloviny 19. století na kostele probíhaly pouze udržovací práce, které po druhé světové válce ustaly a kostel znatelně chátral. Se záchranou kostela, který byl ve značně havarijním stavu, se započalo až v roce 2007 z iniciativy manželů Kantových, kteří v něm zřídili muzeum vitráží.

Odkrytá situace v místě původního severozápadního koutu lodi v pohledu od jihu. V popředí základ čelní západní zdi lodi, vpravo od něj negativ dřevěné schránky novověké stěti uložené pod podlahu. Foto: Vojtěch Peksa, 2013.

Čelní pohled od jihovýchodu na jihovýchodní okenní otvor presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Čelní pohled od východu na východní okenní otvor presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Severní průčelí lodi v pohledu od severu s vyznačenou plochou se zachovaným středověkým zdivem. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

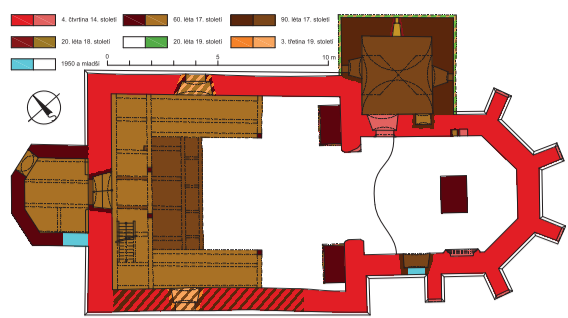
Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

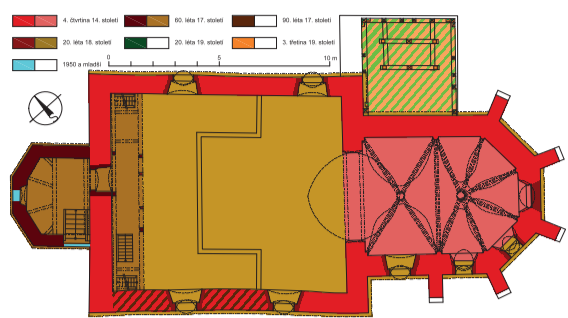
Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

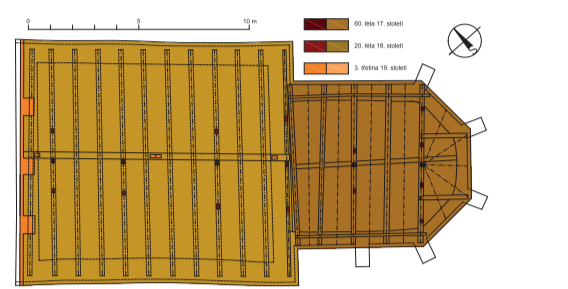
Interiér presbytáře s pohledem k severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Petr Bažant, 2008-2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Petr Bažant, 2008-2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni krovu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Petr Bažant, Petr Hasil, 2018-2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

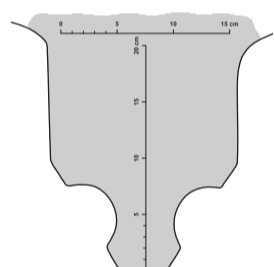
Detail východijihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Detail severní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Detail jihozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2020

Klenba presbytáře v podhledu s odhalenými nástěnnými malbami pocházejícími patrně ze 40. let 15. století. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Minice

KOSTEL SV. MARTINA

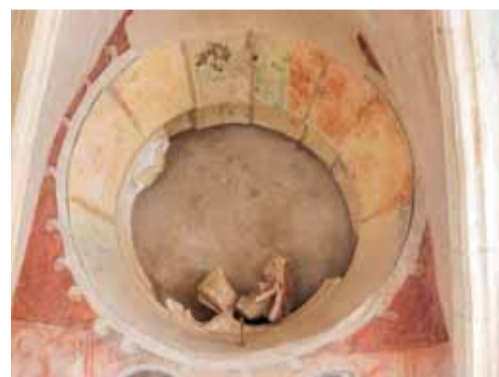
Minice leží 7 km severoseverovýchodně od Žatce. Kostel se nachází při hraně svahu klesajícího k Chomutovce po severozápadní straně pravobřežní části Minic.

Kostel má mírně obdélnou plochostropou loď, ke které se na východě připojuje odsazený žebrovou klenbou sklenutý polygonální presbytář. K jeho severní straně je přistavěna valenou klenbou zaklenutá mírně obdélná sakristie, na níž je vystavěna dřevěná zvonice, a před západním vstupem se nachází patrová polygonální plochostropá předsíň.

Středověký kostel vystavěný patrně Peškem z Minic v poslední čtvrtině 14. století, zahrnující dnes loď a presbytář, nahradil starší stavbu připomínanou již v roce 1358. Z doby výstavby kostela pochází v presbytáři žebrová klenba, vítězný oblouk, jižní sedile, menza hlavního oltáře, východní výklenek v severní stěně presbytáře někdejšího bohatě zdobeného sanktuáře a dochované hrotité okenní otvory a otvor kruhový, který se nachází také v západní stěně lodi. Severní portál presbytáře dokládá, že od počátku měla být součástí kostela sakristie. Odkryté figurální nástěnné malby byly realizovány patrně ve druhé čtvrtině 15. století.

Z 16. století postrádáme doklady stavební aktivity, doložena je pouze existence dvou zvonů. V interiéru kostela je z této doby dochován náhrobek a epitaf.

Po třicetileté válce došlo v 60. letech 17. století za Thun-Hohensteinů k obnově kostela, která zahrnovala realizaci nového krovu nad presbytářem, západní předsíň a kruchty. V 90. letech 17. století následovala výstavba sakristie a oprava zdiva, zejména jižní zdi lodi. Upraveny byly okenní otvory presbytáře a otevřeny okenní otvory lodi. Na konci 20. let 18. století byl vztyčen nový krov nad lodí a zřízena krypta. Plánována byla i oprava zvonice, která byla o deset let později nahrazena patrně dřevěnou novostavbou. Až v roce 1827 jsme informováni o existenci zvonice nad sakristií, jejíž současná zvonová stolice byla instalována po roce 1864. Tím získal kostel současnou podobu, která již nebyla zásadně měněna.

Čelní pohled od západu na východní kruhový otvor závěru presbytáře s fragmentárně dochovanou částí kružby. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Celkový pohled od východu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Východní strana lodi s příhledem do presbytáře ve směru od západu. Po levé straně vítězného oblouku je patrný fragmentárně dochovaný erb neznámého člena vládků z Minic, napravo pak erb náležející Kateřině ze Sulevic. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Sedile presbytáře v pohledu od severovýchodu a detail listového ornamentu na východní straně jeho překládky. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

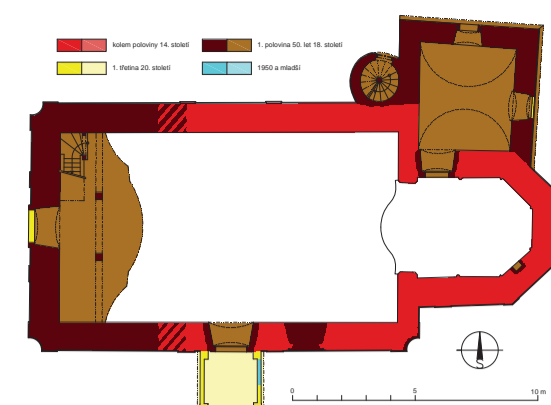
Profil západní stajky sedile presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2020.

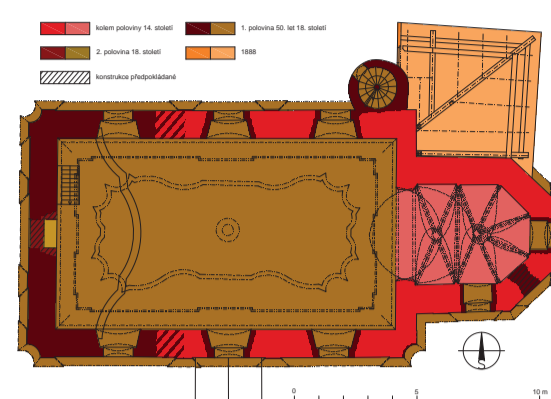
Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

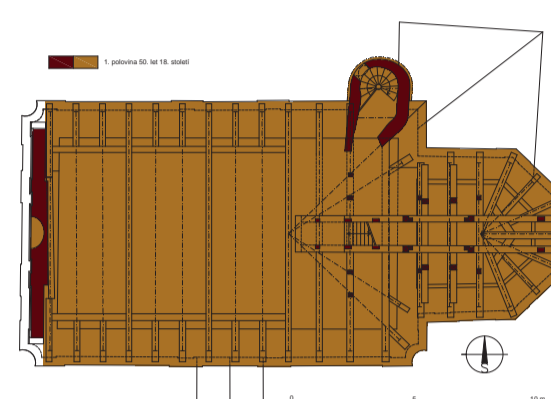
Čelní pohled od jihu na dochovaný negativ sanktuária. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Půdorys na úrovni vstupu lodí s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodí s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys krovu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

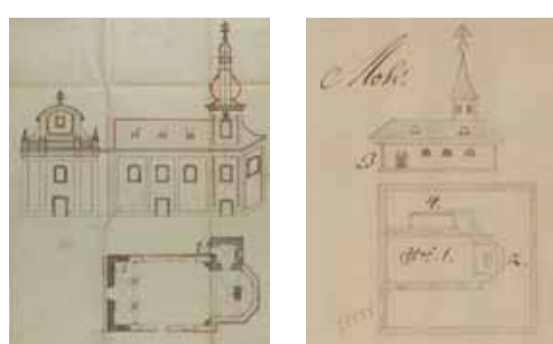
Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil Ondřej Malina, 2022. Zdroj: CÚZK.

Stavební plán kostela z doby kolem roku 1750. Zdroj: SOA Třeboň, pobočka Třeboň, Velkostatek Mory, sign. III K-alfa 4b/2, inv. č. 28 – Mory, profilový pohled na farní kostel, asi 1750.

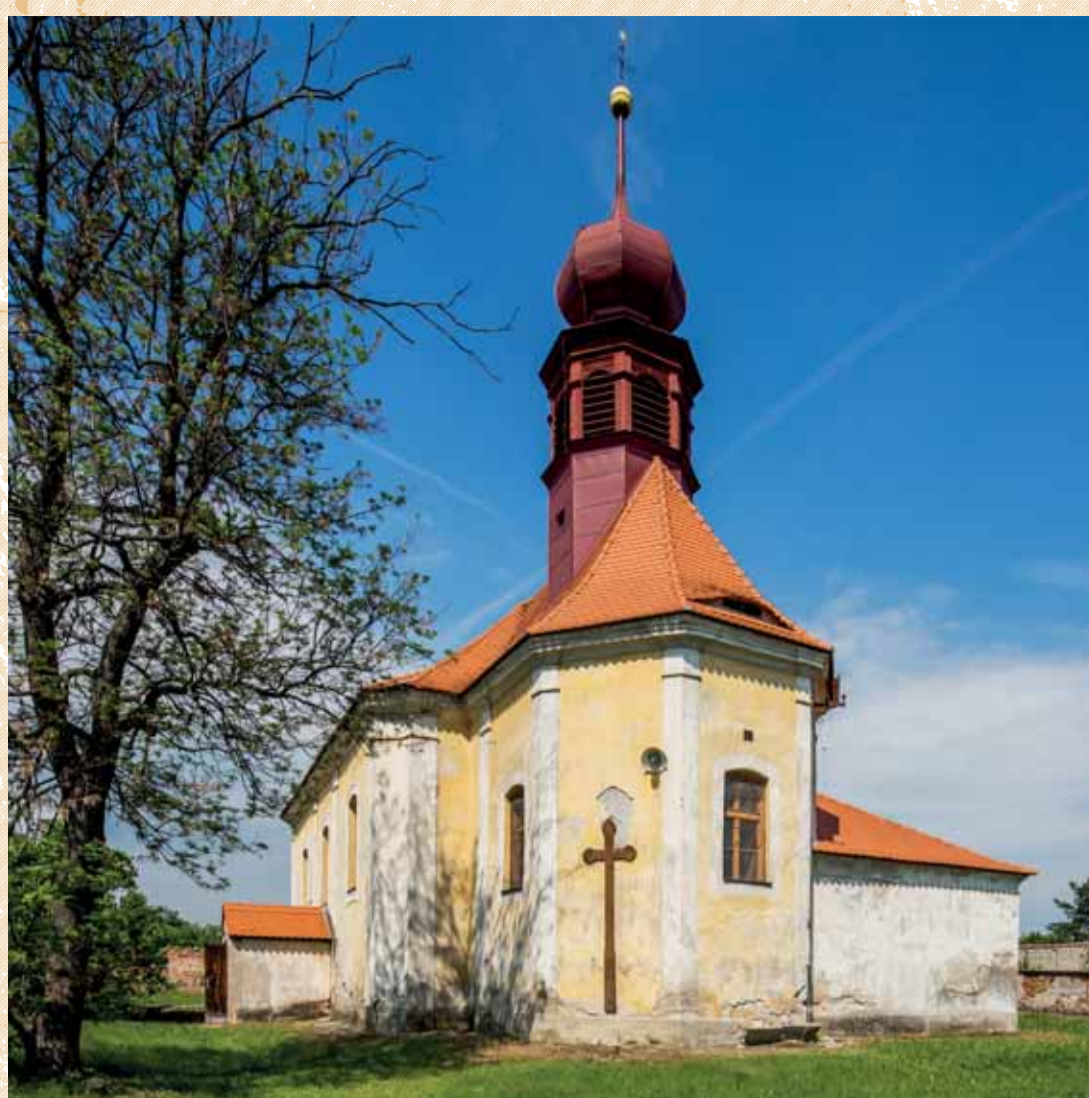

Stavební plán kostela z roku 1740. Zdroj: SOA Třeboň, pobočka Třeboň, Velkostatek Mory, sign. III K-alfa 4b/16, inv. č. 27 – Mory, půdorys a celkový pohled na farní kostel v perspektivním zobrazení, 1740.

Stavební plán kostela z roku 1739. Zdroj: SOA Třeboň, pobočka Třeboň, Velkostatek Mory, sign. III K-alfa 4b/14, inv. č. 26 – Mory, půdorys a plán průčelí farního kostela, 1739.

Výřez z plánu židovského osídlení z roku 1727 od Johanna Ferdinanda Dominika Steltziga. Zdroj: Národní archiv, fond Sběrka map a plánů, inv. č. 1160, sign. A/III/2, Saazer Creyts, Guth Mohr, Dorff Mohr, 1727.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodí s pohledem k severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Mory

KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE

Mory leží necelých 6 km severně od Podbořan a 11 km jihozápadně od Žatce při soutoku Třebčického potoka a potoka Leska. Mory se nacházejí v oblasti úrodné Pětipeské pánve osídlené dlouhodobě od mladší doby kamenné. Množství nálezů pravěkého a raně středověkého osídlení dokládá sídelní stabilitu vsi od 10. století. Kostel je situován uprostřed západní fronty užší ulicové návsi s pravidelnou zástavbou vyměřenou někdy mezi druhou polovinou 13. století a počátkem 14. století. Sídelní strukturu doplňovalo na pravém břehu Lesky šlechtické sídlo s hospodářským dvorem.

Kostel má obdélnou plochostropou loď s obdélnou předsíní na jihu a na východě užší odsazený polygonální presbytář zaklenutý žebrovou klenbou. K severnímu boku presbytáře přiléhá nepravidelně obdélná klenutá sakristie, k níž se na západě připojuje oválná schodišťová vížka.

Středověkému jádru kostela náleží bezpochyby presbytář s klenbou a vítězným obloukem a přibližně východní dvě třetiny lodí se zadržným jižním hrotitým portálem. Přestože kostel svými rozměry odpovídá spíše raně gotickým stavbám, jeho konstrukce a architektonický aparát dokládají jeho vznik až ve vrcholně gotickém období. Výstavbu zřejmě inicioval kolem poloviny 14. století některý z příslušníků vladyků z Buškovic, kteří v Morech patrně sídlili na tamní tvrzi.

O dalších součástech kostela, které zanikly při barokní přestavbě, se částečně dozvídáme pouze z písemných pramenů, které zmiňují sakristii, patrně volně stojící věž a sanktusník. Přestavba, která formovala hmotu a půdorys kostela do dnešní podoby proběhla na počátku 50. let 18. století za Ludvíka Jiřího Bádenského. Při ní byla loď prodloužena západním směrem, vystavěna nová sakristie, schodišťová vížka, vztyčen krov nad lodí a presbytářem, kde byl realizován namísto věže mohutný sanktusník. Nakonec byla patrně v první třetině 20. století vystavěna současná předsíň před jižním vstupem lodí.

Fotoplán částečně odhaleného zadržného jižního středověkého portálu lodí. Zhotovení fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2019.

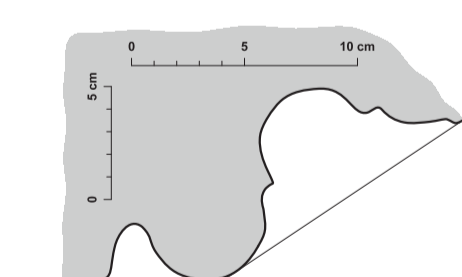
Detail křtitelnice umístěné v jihovýchodním koutě lodí. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

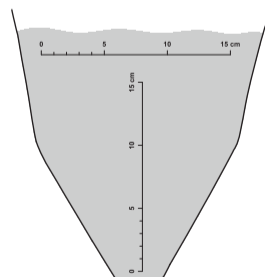
Detail fragmentu lidské masky zazděné v severovýchodním nároží sakristie. Foto: Jaroslav Skopec, 2019. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Pohled do interiéru presbytáře směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil odhalené části západního stojky jižního středověkého portálu lodí. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

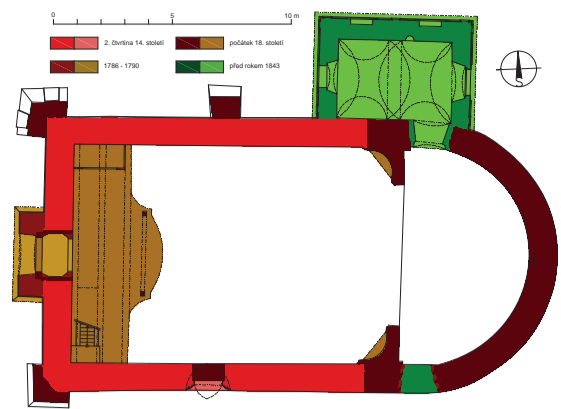

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

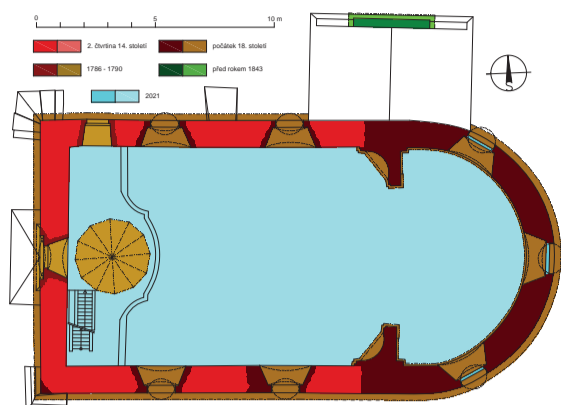

Detail severozápadní konzole presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

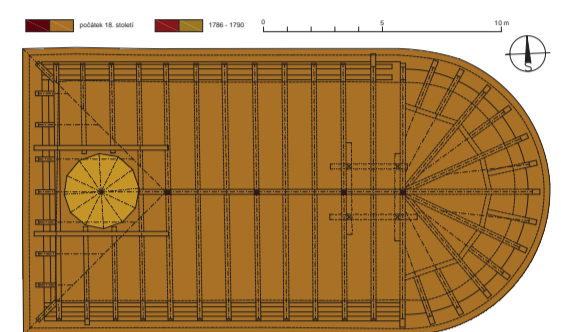

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Braž, 2007–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

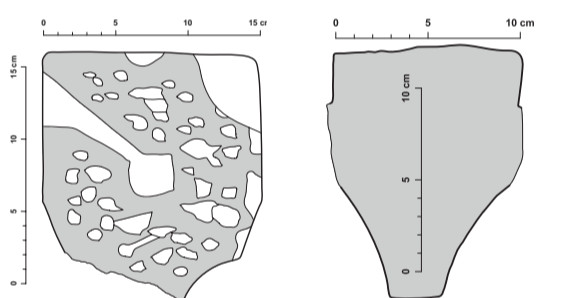
Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Braž, 2007–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni krovy s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Petr Bažant, Michal Panáček, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

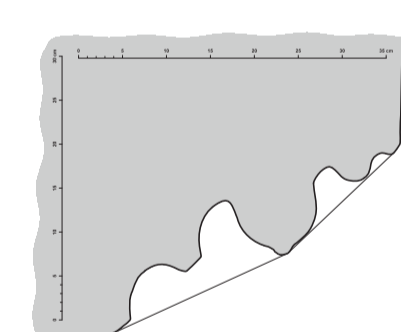

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

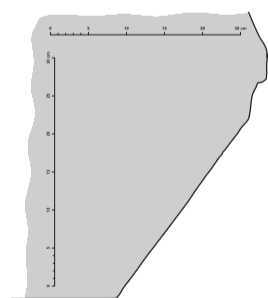

Nárys čelního pohledu dílu klenebního žebra zazděného do východní špalety niky vstupu z presbytáře do sakristie. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Profil žebra nateženého při opravě ohradní zdi v roce 2022. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Profil západní stajky jižního hrotitého portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2007.

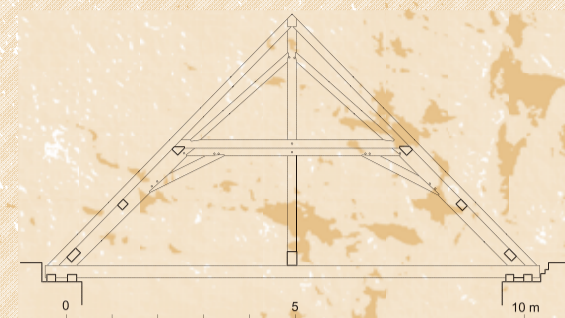
Profil západní stajky ostění východního středověkého okenního otvoru lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2007.

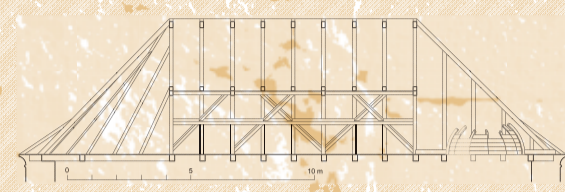
Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Třetí plná příčná vazba od východu krovy nad lodí s pohledem k západu. Zaměření: Petr Bažant, Michal Panáček, 2019.

Podélný řez krovem s pohledem k jihu. Zaměření: Petr Bažant, Michal Panáček, 2019.

Nečemice

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE

Nečemice se nacházejí přibližně 11,5 km jihovýchodně od Žatce na Klučeckém potoce v pahorkatině Džbán. Ves rozložená pod raně středověkým hradištěm Výrov skýtá v jinak zemědělské krajině Lounska pohled na výjimečně zachovalou sídelní buňku obklopenou lesem, což odpovídá představě o krajině raného středověku.

Kostel stojí uprostřed bývalého hřbitova oválného půdorysu na ostrožně ve východní části intravilánu vsi. Kostel má obdélnou loď, na niž východním směrem navazuje shodně široký neodsazený krátký přímý úsek presbytáře se závěrem na půdorysu segmentového oblouku. K severní straně lodi a presbytáře přiléhá klenutá sakristie nepravidelného obdélného půdorysu.

Ze stávajícího organismu stavby náleží středověkému kostelu pouze loď s jižním portálem a dvojicí výše ležících drobných okenních otvorů, které byly v rámci opravy fasád zakryty. K východní straně lodi se připojoval presbytář neznámého půdorysu, o němž lze s jistotou říci pouze to, že byl užší a od lodi odsazený, jak lze dovodit z existence jihovýchodního nároží lodi. Přestože první bezpečná zmínka o vsi a o kostele pochází z roku 1355, lze portál a tím i středověkou část kostela datovat již do druhé čtvrtiny 14. století. Během stavebního a archeologického výzkumu byla zjištěna dvojice subtilních klenebních žebér dokládající pozdně gotické stavební úpravy neznámého rozsahu.

Zásadní přestavba kostela se uskutečnila až na samém počátku 18. století, kdy byl středověký presbytář nahrazen stávajícím, v lodi byly proráženy půlkruhové okenní otvory, instalována kruchta a celá stavba dostala novou valbovou střechu a krovy. V 18. století byly ještě k lodi přistavěny opěráky, rozšířen kůr pro větší varhany, což si vyžádalo i ve stropě nad ním zhotovení dřevěné kupole. V první třetině 19. století byla vystavěna současná sakristie, která snad nahradila stavbu barokní. V dalších desetiletích již probíhaly pouze běžné udržovací práce či částečné obměny mobiliáře. Od poloviny 20. století kostel chátral a jeho postupnou degradaci zastavily až opravy z posledních let.

Rozhraní mezi lodí a presbytářem v pohledu od jihu. Na snímku je zřetelné armování jihovýchodního nároží středověké lodi. Napravo se nachází zazděný jižní vstupní otvor presbytáře, který snad může souviset se starší barokní sakristií, nebo prostorem budovaným pro křtitelnicí v 80. letech 18. století. Foto: Lucie Radová, 2015.

Jižní průčelí lodi v pohledu od jihozápadu. Foto: Veronika Bartošová, 2007.

A - Částečně dochovaná ostění zazděných středověkých okenních otvorů lodi.

Čelní pohled od jihu na jižní hrotitý portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

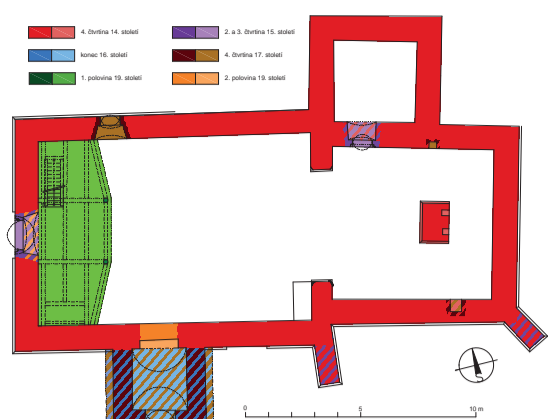

Interiér lodi v pohledu k severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

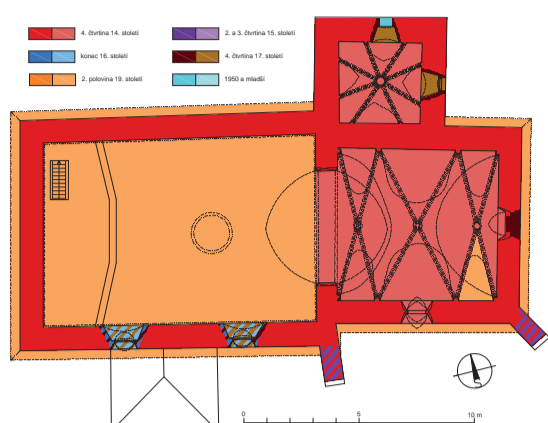
A - Částečně odhalené nástěnné malby v černě orámovaných polích, které snad vznikly ještě v předbřlohorském období.

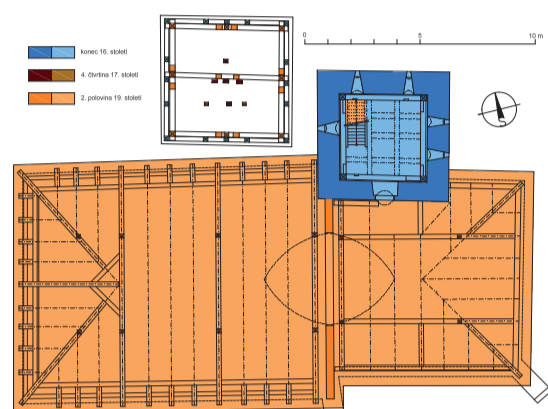
Interiér lodi s průhledem do presbytáře v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Půdorys na úrovni vstupu lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

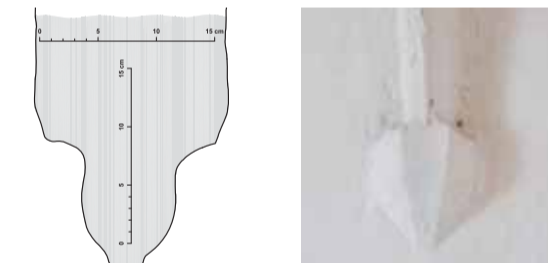
Půdorys na úrovni prvního patra věže a druhého patra věže. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průměrná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Příčný řez presbytářem a sakristií s věží s pohledem k východu. Červeně jsou zvýrazněny kapsy po pozednicích, krátcích a krokech středověkého krovu, jejichž prvky byly zadrženy do renesanční nástavby věže. Zaměření: Jaroslav Skopec a Miroslav Nový, 2018. Kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Profil žebra klenby sakristie. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Detail klenby sakristie. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

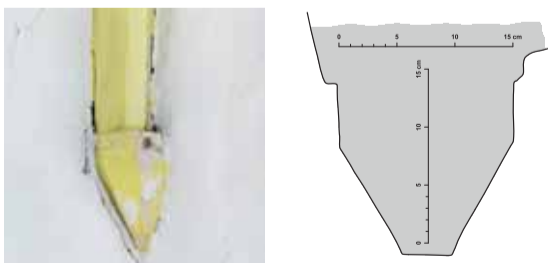
Klenba sakristie v pohledu od jihu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

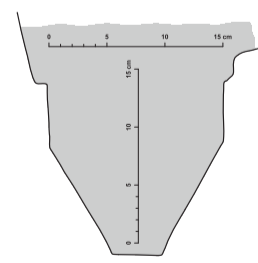
Detail severozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail druhé severní konzoly presbytáře od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

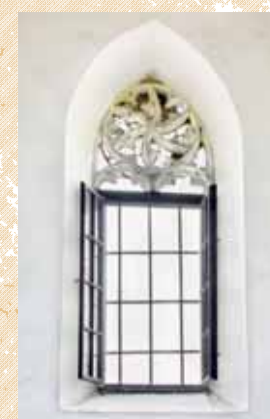
Detail severovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od severu na jižní okenní otvor presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail křtelnice umístěné v severovýchodním koutu lodi. Pohledu od jhozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Nehasice

KOSTEL PANNY MARIE

Nehasice se nacházejí 7 km severovýchodně od Žatce na levém břehu říčky Chomutovky. Ves má zachovanou půdorysnou strukturu nepochybně vrcholně středověkého stáří. Kostel stojí uprostřed nepravidelného obdélného hřbitova v západní části vsi na mírné vyvýšenině, která je součástí k jihu klesajícího terénu a může být z části uměle vytvořená.

Kostel se skládá z obdélné plochostropé lodi, na jihovýchodě na ni navazuje užší odsazený kvadratický presbytář zaklenutý třemi poli obdélných křížových žebrových kleneb. K severní straně presbytáře je přistavěna sakristie zaklenutá osmidílnou žebrovou klenbou. Na sakristii je nastavěna zvonice se zděným prvním patrem a druhým patrem dřevěným. Před bývalý jižní vstup lodi je předsazena obdélná plochostropá předsíň.

Nejstaršímu středověkému jádru kostela náleží presbytář a sakristie, jejichž prostor uzavírá progresivně užitý klenební systém. Ten společně s kružbovými obrasci v oknech presbytáře dokládá vznik v pokročilém 14. století, patrně v jeho poslední čtvrtině. Iniciátorem stavby mohl být Vilém z Touchovic společně s Jindřichem Škopkem z Dubé, kteří v roce 1388 drželi patronát ke kostelu. Ve zdivu věžové nástavby sakristie jsou dochované stopy po středověkém krovu se sklonem 60°. Po jeho dokončení byla v presbytáři realizována klenba, která mohla být příčinou dodatečného přiložení opěrných pilířů. Snad z doby výstavby presbytáře také pochází loď, u níž nemůžeme vyloučit možnost, že alespoň zčásti náleží staršímu předchůdci, který je prvně doložen k roku 1369. Z doby výstavby patrně pochází i středověká menza hlavního oltáře a ojedinele zachovaný reliéf ve tvaru číslice „1“ nad portálem do sakristie. Ten patrně představuje klenot, nebo část figury erbovního znamení v podobě hříče, jehož držitelé byli právě páni z Touchovic. Z pohusitské éry zřejmě pochází portál do sakristie a západní portál lodi, který sem byl přenesen z jihu.

Na konci 16. století byl za Kateřiny z Doupova patrně realizován trémový strop lodi a vystavěno nad sakristií zděné patro vrcholící dřevěným zvonovým patrem, nahrazeným v průběhu baroka a následně při posledních opravách v roce 2018.

Úpravy kostela po třicetileté válce zcela setřely stavební aktivity druhé poloviny 19. století a počátku 20. století. Z této doby mimo jiné pochází krov nad lodí a presbytářem včetně mezilehlého štítu.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře ve směru od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér prvního patra věže s pohledem k severu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Středověká menza hlavního oltáře v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér presbytáře v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Portál směřující z presbytáře do sakristie v pohledu od jihovýchodu. Nad portálem je patrný kamenný reliéf, který patrně představuje klenot, nebo část figury erbovního znamení v podobě hříče, jehož držitelé byli v uvažované době vzniku kostela páni z Touchovic. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

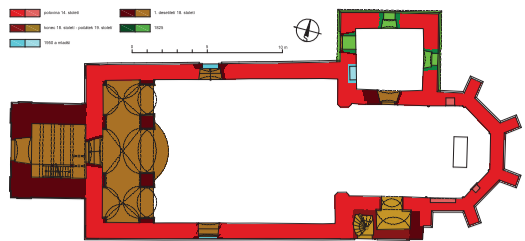

Čelní pohled od západu na západní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

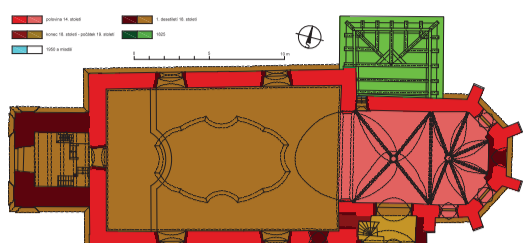

Profil jižní stoky západního portálu lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

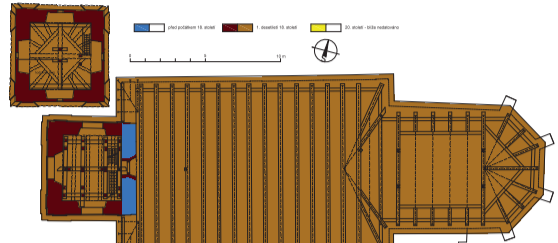

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2021.

Čelní pohled od severu na sedle umístěné v jižní stěně presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

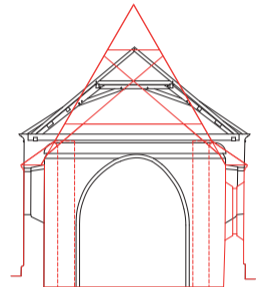
Čelní pohled od severozápadu na odkládací niku umístěnou v jihovýchodní stěně zdivu presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Čelní pohled od severu na fragment dlu ostění středověkého portálu v zadní části severního portálu lodi. Do snímku jsou zakresleny jedny z možných rekonstrukcí profilu ostění vycházející z analogických příkladů. Foto a zářez: Jaroslav Skopec, 2015.

Názorná rekonstrukce možného zastropení lodi a konstrukce krovu kostela vycházející z výškového rozdílu mezi korunou zdiva presbytáře (červená přerušovaná čára) a lodí a vrcholem vítězného oblouku. Černou čarou je zachycen současný příčný řez lodí a jejím krovem. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2019. Návrh rekonstrukce: Jaroslav Skopec, 2017.

Severní strana presbytáře v pohledu od jihu. Nalevo od vstupu do sakristie je patrná dochovaná část středověkého portálu. Nad výklenkem sanktuária je fragmentární malovaná zjevně renesančně malovaná architektura sanktuária, nad níž se nachází starší pozdně gotická vrstva sřídami. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Jižní strana presbytáře v pohledu od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Rekonstrukce předpokládané podoby kostela v období pozdní gotiky. Autor modelu: Milan Sýkora, 2022.

Fotoplán odhaleného fragmentu kružby východního hrotitého okenního otvoru presbytáře se zářezem možné rekonstrukce. Foto a zářez: Jaroslav Skopec, 2015.

Nepomyšl

KOSTEL SV. MIKULÁŠE

Nepomyšl leží 7 km západně od Podbořan při soutoku Doláneckého a Rohozeckého potoka. Nachází se již mimo území tzv. staré sídelní oblasti a středověké osídlení do těchto míst postoupilo ve 12. století.

Kostel se nachází v centrální části intravilánu obce, v severovýchodním koutu návsi. Skládá se z obdélné plochostropé lodi, kníž se na západě připojuje hranolová věž a na východě užší odsazený polygonální presbytář zaklenutý žebrovými klenbami a zesílený opěrnými pilíři. K severní straně presbytáře přiléhá plochostropá sakristie a na jinou přístavek s oratoří v patře.

Ve stávajícím organismu stavby prokazatelně náleží středověkému jádru kostela loď, presbytář a sakristie propojené jednotným soklem. Kostel byl vystavěn patrně po polovině 14. století Petrem z Janovic, jenž držel patronátní právo ke kostelu roku 1361. Nahradil snad dřevěného předchůdce, kterého můžeme na základě archeologických zjištění předpokládat ve druhé polovině 13. století. Loď byla pro středověk nezvykle vybavena dvojicí vstupních portálů a osvětlována patrně pouze jedním okenním otvorem. Koruna zdiva lodi byla výrazně níže než koruna zdiva presbytáře, proto lze předpokládat, že loď byla vybavena stropem majícím v příčném směru tvar lichoběžníku a společně s presbytářem střechu se shodným sklonem a výškou hřebene. Presbytář, zaklenutý žebrovou klenbou, se do lodi otvírá hrotitým vítězným obloukem. Osvětlován byl čtveřicí hrotitých okenních otvorů a vybaven je sanktuářem, sedilem a výklenkem s kamenným ostěním. Hrotitý portál na severu zpřístupňoval sakristii osvětlovanou původně od východu okenním otvorem a zaklenutou křížovou klenbou, která byla odstraněna v roce 1825. Vrchní vrstva odhalených nástěnných maleb však pochází až ze samotného konce 15. století. Malby byly realizovány zřejmě za Jana a Jindřicha z Údrče. S pozdně gotickou výmalbou můžeme patrně spojit i nejstarší zjištěnou úpravu fasád, která spočívala v kombinaci bílé natírané plochy se šedě malovanými paspartami oken, iluzivním nárožním armováním a pásem pod korunní římsou.

Středověký výraz kostela společně s jeho úpravami po třicetileté válce byly setřeny výraznou barokní úpravou z počátku 18. století prováděnou za Dietrichsteinů. Během přestavby kostela bylo navýšeno zdivo lodi a presbytáře, kde byly vztyčeny současné krovky, v lodi realizovány strop a kruchta, vystavěna věž, upraveny vstupní a okenní otvory a realizovány nové. Z této doby snad již pochází i jižní přístavek presbytáře s oratoří v patře, který byl v mladším období zásadně přestavěn. Konečnou úpravu kostela představuje v roce 1825 odstranění klenby sakristie spojené s realizací nového krovu.

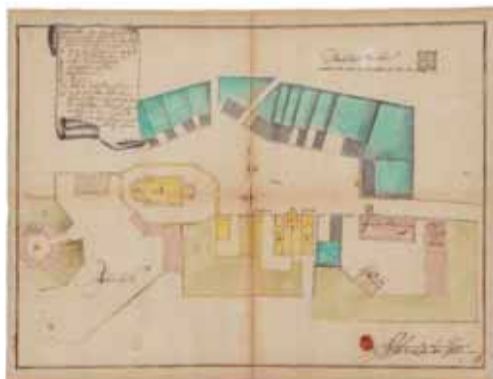
Jižní strana lodi v pohledu od severu. A – Zaděný jediný zjištěný středověký okenní otvor lodi. B – Zaděný barokní vstup na oratoř. C – Narušení nástěnné malby vzniklé po instalaci trámů stropu z doby před velkou barokní přestavbou na počátku 18. století. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře v pohledu od západu. A – Výškové ustupující pole nástěnné malby indikující možnost existence menší bočního oltáře. B – Zaděný barokní vstup na oratoř. C – Zaděný jediný zjištěný středověký okenní otvor lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

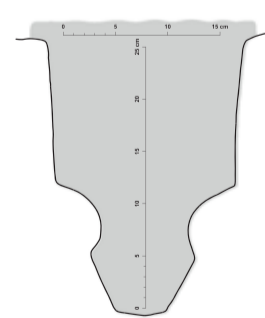
Severní strana lodi v pohledu od jihu. A – Stupňovitě narušené nástěnné malby, které může svědčit o realizaci schodiště na předbarokní kruchtu. B – Výškové ustupující pole nástěnné malby indikující možnost existence menší bočního oltáře. C – Střechovitý záklenek středověkého severního vstupu. D – Narušení nástěnné malby vzniklé po instalaci trámů stropu z doby před velkou barokní přestavbou na počátku 18. století. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

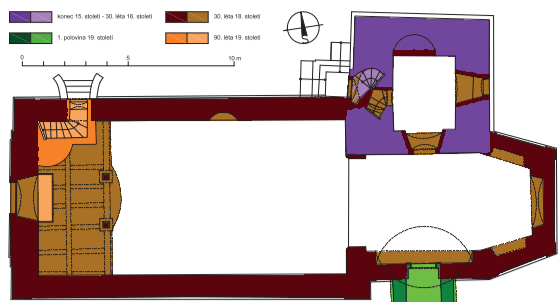
Plán židovského osídlení, 1727, Johann Ferdinand Dominik Steltzig. Zdroj: Národní archiv, fond Sbirka map a plánů, inv. č. 1150, sign. A/XI/17, Herrschaffl Pomeyssl Mappa in puncto der Juden-Häuser, 1727.

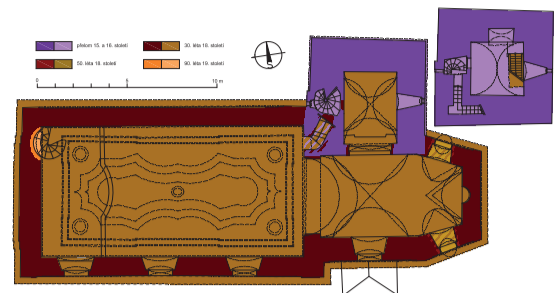
Závěr presbytáře v pohledu k jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

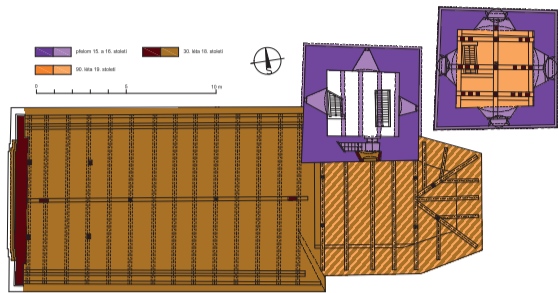
Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2013.

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Hasil, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi a presbytáře a půdorys prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Hasil, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Hasil, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Fotoplán kříže zazděného do exteriérového líce jižního zdiva lodi. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2018.

Detail východního okenního otvoru prvního patra věže. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail východního okenního otvoru druhého patra věže. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail horního východního okenního otvoru přízemí věže. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail východního zvukového otvoru třetího patra věže a nad ním zazděné kamenné desky. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér druhého patra věže s pohledem k severozápadnímu koutu. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér lodi s průhledem do presbytáře ve směru od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Západní průčelí věže v pohledu od východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Obora

KOSTEL SV. KATEŘINY

Obora leží 5 km severovýchodně od Loun v místě přítoku Smolnického potoka do řeky Ohře. Přirozený posun říčních meandrů ubral část původní rozlohy vsi, u níž prozatím nelze určit, jaká část z půdorysného členění náleží k lokaci na konci 13. století. Smolnický potok zástavbu rozdělil na dvě poloviny tvořící vcelku pravidelné obdélné bloky. V západním nároží jihozápadního z nich se nachází dnes samostatně stojící kostel sv. Kateřiny.

Kostel se skládá z obdélné lodi a kní na východě připojeného užšího odsazeného polygonálního presbytáře, který je z osy lodi posunut jižním směrem. Po jižní straně presbytáře se nachází obdélný přístavek předsíně a po severní straně hranolová třípatrová věž se sakristií v přízemí.

Přestože je v Oboře k roku 1363 doložen vrcholně gotický kostel, který mohl vzniknout teoreticky již na počátku 90. let 13. století, stávající organismus stavby žádné intaktně dochované konstrukce z této doby neobsahuje. Nejstarší součástí stavby je tak prokazatelně pouze věž, která byla vystavěna za Novohradských z Kolovrat, patrně v souvislosti s pořízením nového zvonu nesoucího letopočet 1535. Není však vyloučeno, že se tak nemohlo stát již předtím, neboť architektonický aparát věže umožňuje i dřívější vznik. S dobou výstavby věže lze spojit i pořízení dochované křtitelnice. Věž je pozoruhodná zejména svým komunikačním schématem stočtým schodištěm v tloušťce zdi, které bylo původně přístupné ze sakristie. Schodištěm byla přístupná zvažovaná pavlač v sakristii a kazatelna a zároveň schodiště v tloušťce zdi vedoucí do druhého patra a obcházející trezorovou místnost v prvním patře.

Přestavba kostela zahrnující výstavbu nové lodi a presbytáře byla realizovaná na počátku 30. let 18. století. O dvacet let později byly realizovány oválné okenní otvory presbytáře a v první polovině 19. století přibyla jižní předsíň presbytáře. Po větší opravě kostela v 90. letech 19. století a zřízení schodiště na kůr již výraznější stavební úpravy nebyly realizovány a napříště je vystřídal běžné údržbové práce.

Interiér prvního patra věže s pohledem k severovýchodu. Na snímku je patrný východní okenní otvor s ostěním určeným pro osazení výplně a severní nika sloužící pro odkládání cenností, či sezení, jak to naznačují dochované zbytky prkenného obkladu parapetu (A). Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Severní průčelí věže v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Západní průčelí lodi v pohledu od jihozápadu s odhaleným lícem zdiva a rozvolněnou strukturou nárožního armování. Foto: Tomáš Brož, 2006.

Jižní strana sakristie v pohledu od severu se zřetelným horizontálním předělem po odstranění podlahy zvažované pavlače. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail pozdně gotické křtitelnice umístěné v presbytáři. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

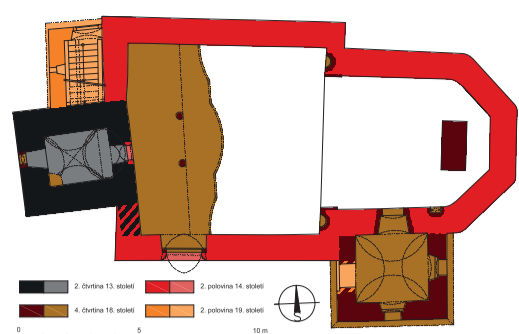
Detail portálu směřujícího z točitého schodiště do prvního patra věže. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

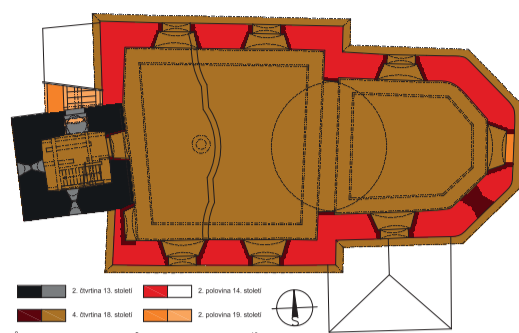
Detail portálu směřujícího ze schodiště v tloušťce zdi do druhého patra věže. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

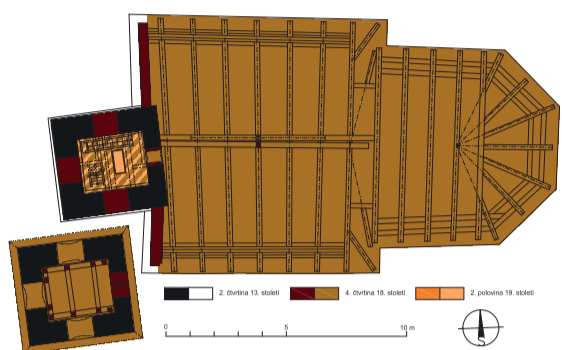
Západní strana sakristie v pohledu od východu. Přerušovanou čarou jsou vyznačeny praskliny v omítce dokládající zasedlý vstup z točitého schodiště na zvažovanou pavlač. A – Úroveň podlahy pavlače. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Petr Bažant, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

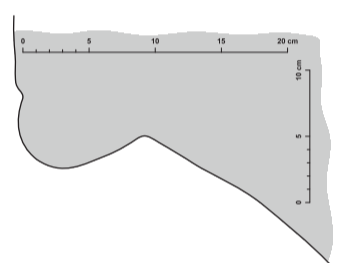
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Petr Bažant, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

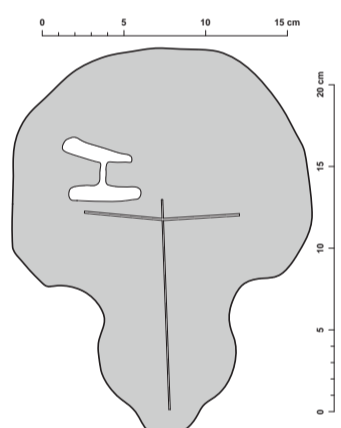
Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Petr Bažant, Petr Hasil, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: CÚZK.

Profil měřitelné vrchní části sedla východního sduženého okenního otvoru třetího patra věže. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Nárys čelního pohledu dílu klenbovního žebra zazděného do hlavy menzy hlavního oltáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Přůhled krovem nad lodí ve směru k západu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

Interiér prvního patra věže s pohledem k západu s románským okenním otvorem. Shodný románský otvor je částečně patrný i v levé části snímku pod schodištěm a v pravé části snímku se nachází nika románského vstupu z exteriéru. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od jihu na románský vstupní otvor otevřený v severní zdi prvního patra věže. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

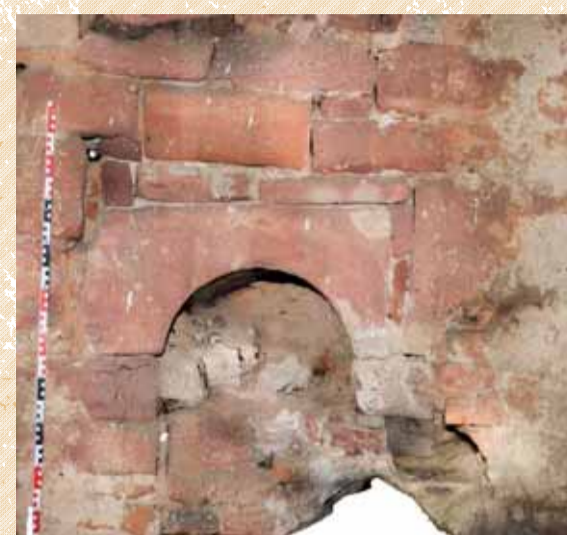
Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k západu. Na kruchtě za zbytky varhan je patrný ústupek ve zdivu, který může indikovat korunu zdiva románské lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře směrem k severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Fotoplán odhalené části východního sduženého románskému otvoru s částí sedla. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2019.

Očihov

KOSTEL SV. MARTINA

Očihov leží 5 km jihovýchodně od Podbořan při západním břehu potoka Blšanka. Přímo z intravilánu vsi i z bezprostředního okolí máme archeologicky doložené pravěké i raně středověké osídlení. Význam Očihova, jehož počátky můžeme klást do pozdní doby hradištní, mohl ve středověku spočívat v existenci brodu. Kostel je situovaný po jihovýchodní straně obdélné návsi, jejíž pravidelnou zástavbu narušují domy v jihovýchodní frontě.

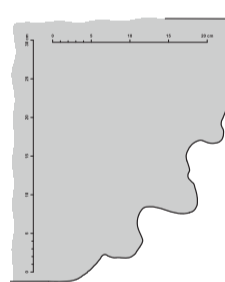
Kostel má nepravidelnou obdélnou loď, na niž východním směrem navazuje odsazený užší polygonální presbytář s téměř čtvercovou sakristií po jižním boku. V západním průčelí lodi se nachází hranolová věž se severním schodišťovým přístavkem.

Nejstarší součástí kostela je věž v celé její výšce. Charakteristická stavební technika slíci zdi tvořenými přesně opracovanými pískovcovými kvádry, konstrukční provedení a architektonické prvky dokládají její pozdně románský původ. Z doby výstavby věže pochází klenba přízemí, okenní otvory a severní vstup prvního patra věže a zazděné sdužené okenní otvory v posledních dvou patrech. Na románskou loď, která patrně měla obdobné rozměry jako loď současná, navazovala zřejmě apsida, jak by mohly naznačovat výsledky geofyzikálního průzkumu. Stávající loď a presbytář jsou výsledkem až vrcholně gotické přestavby, kterou lze na základě jižního portálu lodi a portálu do podvěží datovat rámcově do druhé poloviny 14. století.

Další záznamy o stavební aktivitě máme až z pokročilého 18. století, kdy byla vystavěna sakristie a otevřeny okenní otvory lodi a presbytáře. Po požáru kostela v roce 1790 došlo k jeho celkové opravě. Byly realizovány stávající krovy a stropy, do lodi instalována kruchtta a sdužené románské okenní otvory věže byly zazděny. Okenní otvory v posledním patře byly modifikovány na zvukové. S výjimkou výstavby schodišťového přístavku ve druhé polovině 19. století již na kostele nebyly realizovány žádné podstatné stavební zásahy a jeho podoba nedoznala změn.

Čelní pohled od jihu na jižní portál lodi. Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Profil západní stěny jižního portálu lodi. Zaměření a kresba: Tomáš Brož, 2009.

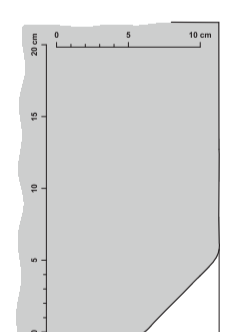
Východní strana podvěží v pohledu od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Jižní průčelí kostela v pohledu od jihozápadu. Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od západu na západní portál lodi vedoucí do podvěží. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

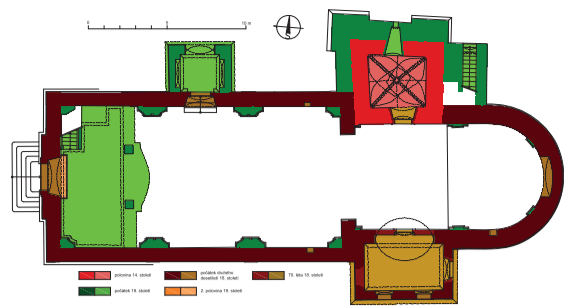

Profil jižní stěny západního portálu lodi. Zaměření a kresba: Tomáš Brož, 2009.

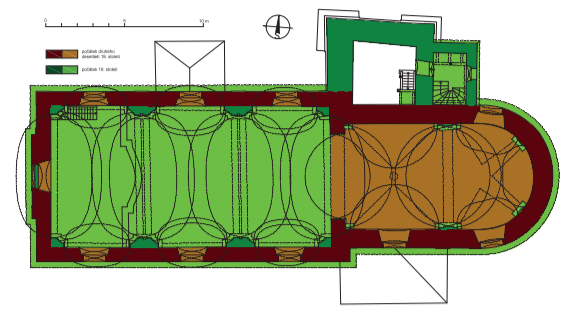

Románská klenba podvěží s dodatečnými štukovými hřebínky a odstraněnou částí jihozápadního výběhu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

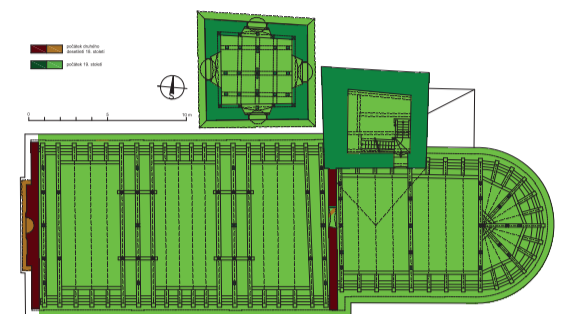

Pádorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

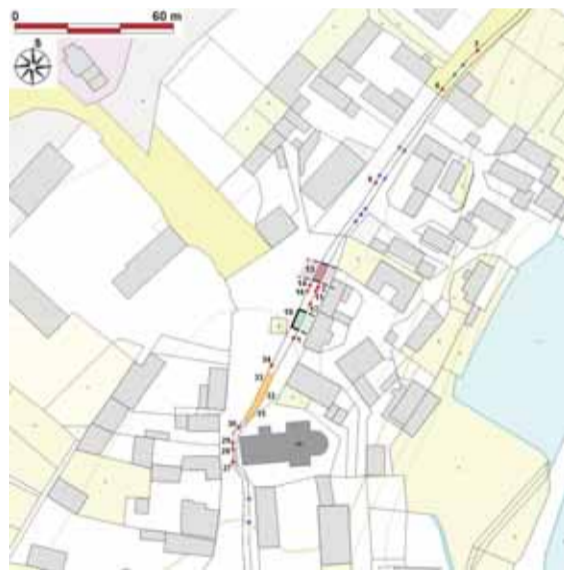
Pádorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

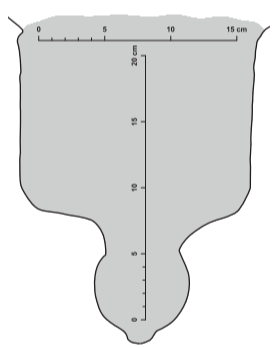
Pádorys na úrovni krovů lodi a presbytáře a pádorys zvonového patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2010–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Plán výzkumu z roku 2013. Červené a žluté jsou označeny středověké objekty, modře pravěké a novověké objekty, hnědý (13) – příkop, zelené (18) – zahlaoubený objekt spojovaný se šlechtickým sídlem, žluté (31–33) – rozsah středověkého pohřebiště. Zdroj: <http://geoportal.cuzk.cz>; upravil: Vojtěch Peksa.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2010.

Detail svorníku klenby presbytáře s gotickým štitem s figurou hříče. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Krov nad lodí a její východní štít v pohledu od západu. Opukové zdivo štítu je zřetelně ponižené požárem, který kostel zachvátil v roce 1802. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Klenba sakristie z podhledu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

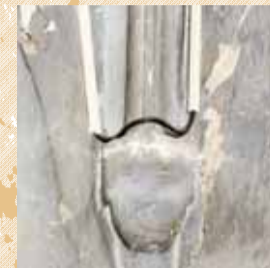
Detail jihozápadní konzoly sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail severozápadní konzoly sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail severovýchodní konzoly sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail jihovýchodní konzoly sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Opočno

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

Opočno leží necelých 7 km jihozápadně od Loun na levém břehu potoka Hasina. Archeologickým výzkumem byly na návsi severně od kostela zachyceny objekty dokládající kontinuální existenci vsi již od časně slovanského období, dále zahlaoubený objekt a příkop spojitelný se šlechtickým sídlem ze 13. století. Po severní straně současného hřbitova byly nalezeny hroby dokládající větší rozsah pohřebiště a předpokládat tak lze existenci kostela již ve 13. století.

Kostel se nachází v centrální části vsi, jejíž terén pozvolna klesá k jihu a příkřeji k východu. K protáhlé obdélné lodi se východním směrem napojuje odsazený čtvercový presbytář s neodsazeným půlkruhovým závěrem. Po jižní straně presbytáře je situována obdélná sakristie a po severní straně hranolová věž. V ose severního průčelí lodi se nachází předsň.

Ze středověkého kostela zůstala v organismu současné stavby prokazatelně zachována pouze sakristie situovaná v přízemí věže. Její vznik lze klást do vrcholné gotiky, před rok 1358, z něhož pochází nejstarší přímý doklad o kostele. Uvažované době vzniku odpovídají výrazné hrotitá klenební čela a neodporuje jí ani charakter klenebních konzol či profil žebra. Za stavebníky kostela lze považovat v roce 1358 uváděné patrony Hrzka a Jana z Opočna, jimž, popřípadě některému příslušníku jejich rodu, patrně také náleží erb na svorníku klenby.

Středověký kostel vzal za své při barokní přestavbě na počátku druhého desetiletí 18. století. Při ní byl vystavěn současný presbytář s klenbou a vítězným obloukem, loď, tehdy ještě plochostropá, a jižní přístavek presbytáře. Ten sloužil jako oratoř, která byla v roce 1775 adaptována na sakristii. Po požáru kostela v roce 1802 došlo za Schwarzenbergů k jeho celkové opravě, bylo navýšeno zdivo lodi i presbytáře dosahující jednotné úrovně. Dále byly vztyčeny stávající krovy, loď opatřena klenbou a realizována mohutná věž, která si vyžádala zesílení zdiva středověké sakristie, nad níž byla vystavěna. Na počátku 19. století kostel získal současnou podobu, která již nebyla nijak zásadně měněna.

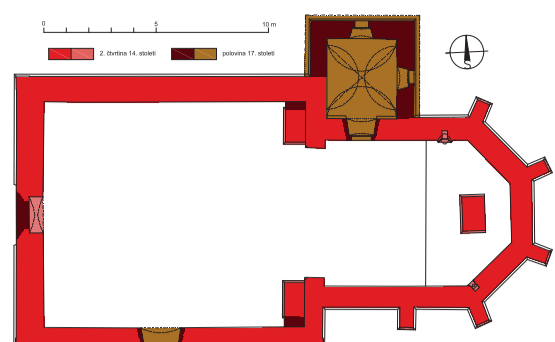
Interiér sakristie s pohledem k severu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

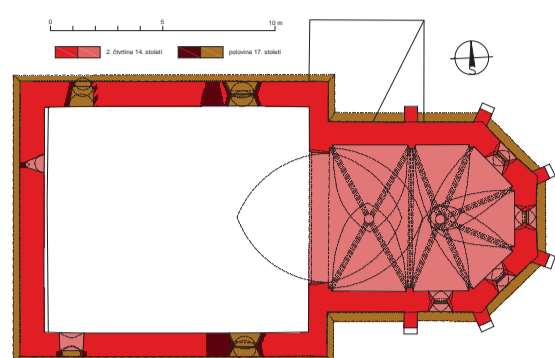
Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

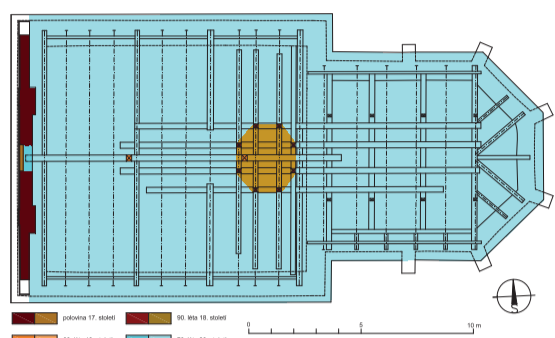
Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

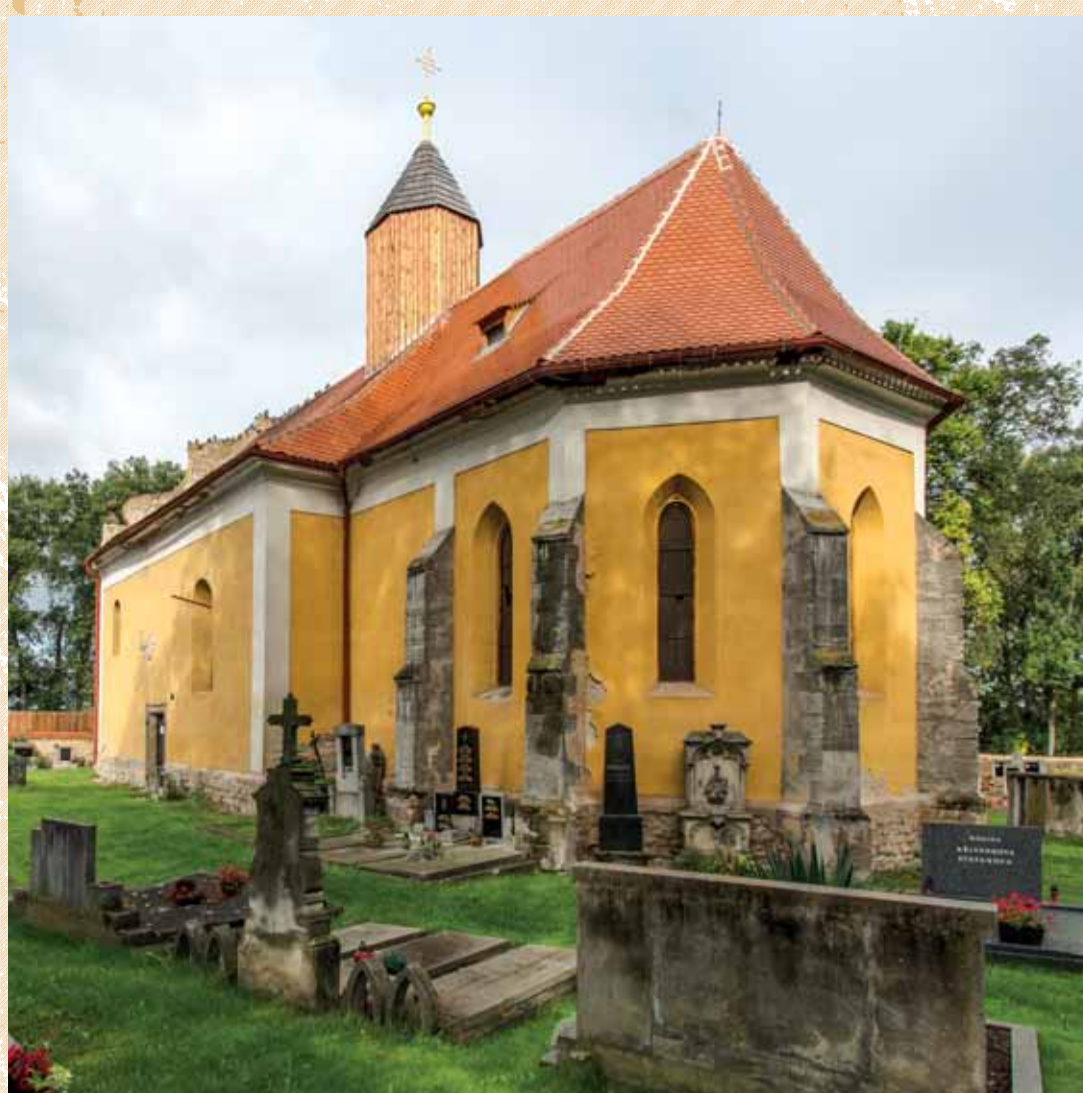
Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Jan Koloc, 2009–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, Jan Koloc, 2009–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

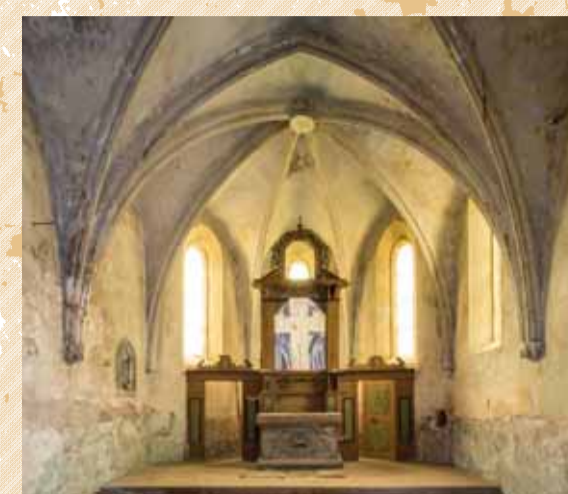
Půdorys na úrovni krovy s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Petr Bažant, Michal Panáček, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2022.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře. Foto: Jan Koloc, 2009.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Počedělice

KOSTEL SV. HAVLA

Počedělice leží 6,5 km východně od Loun, na levém břehu v ohybu řeky Ohře, která zničila západní část velké obdélné návsi. Řeka zde vytvořila malou sídelní buňku na jedné straně uzavřenou velkým meandrem a na straně druhé svahy starších říčních teras. Archeologicky se zde pro období raného středověku podařilo prokázat sídelní i pohřební aktivity s počátky v 8. století. Kostel je situován v bezprostřední blízkosti řeky v jihozápadním koutě návsi. Při jižní straně kostela, stojícího oproti zbytku vsi na nenápadné vyvýšenině, by bylo možné hledat biskupský dvorec nahrazený tvrzí doloženou k 1381.

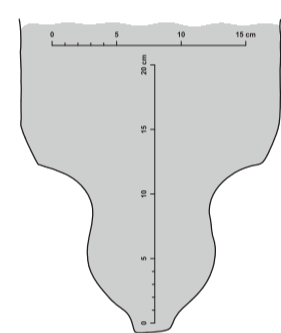
Plochostropá loď kostela je vystavěna na mírném obdélném půdorysu, na ni východním směrem navazuje užší odsazený, žebrovou klenbou opatřený polygonální presbytář s opěrnými pilíři a mírně obdélnou sakristií po severním boku.

Jádro středověkého kostela náleží bezpochyby loď a presbytář. Navenek je presbytář rozpoznatelný především díky charakteristickému půdorysu s opěrnými pilíři a hrotitými okenními otvory. V interiéru mu náleží hrotitý vítězný oblouk, žebrová klenba, menza hlavního oltáře, sanktuárium a hrotitá odkládací nika. V lodi je dochován zazděný profilovaný hrotitý portál, menší zazděné okenní otvory a menzy bočních oltářů. Přes rozdílný charakter architektonického aparátu lodi a presbytáře náleží jedné stavební etapě doložené průběžným soklem. Kostel byl vystavěn patrně ještě za arcibiskupa Arnošta z Pardubic před rokem 1347, kdy prodal Pochedělice Sezemovi z Rožmitálu, kterého však jako stavebníka a priori vyloučit nelze. Z pozdně gotického období se dochoval v nice západního vstupu osazený náhrobek Elišky z Vršovic a Polenska, která zemřela roku 1474.

Zásadní přestavba kostela, která mu vtiskla jeho současnou podobu, byla realizována v letech 1749–1750 za bádenských markrabat a zahrnovala zejména výstavbu současné sakristie, stržení štítu mezi lodí a presbytářem a štítu západního, na jehož místě byl vyzděn současný štít. Západní gotický vstup lodi byl zrušen a otevřen nový na jihu. Středověké okenní otvory presbytáře byly upraveny a v lodi nahrazeny většími půlkruhovými okenními otvory. Za Schwarzenbergů byl v roce 1797 znovu vystavěn sanktusník, který přečkal i destrukci krovy v polovině 70. let 20. století, jež byla výsledkem dlouhodobého chátrání kostela po druhé světové válce.

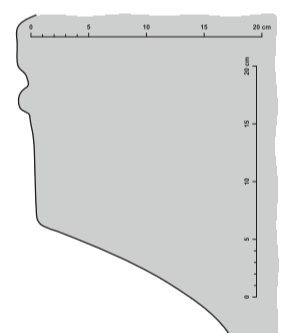
Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

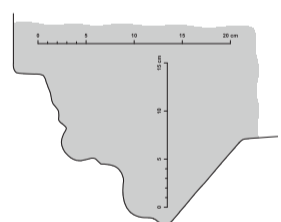
Detail jižní konzoly presbytáře. Foto: Jan Koloc, 2009.

Vertikální profil jižní konzoly presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Detail jihozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profil východní stěpy sanktuária. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od severu na jižní odkládací výklenek presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiérová nika západního vstupu lodi, ve které se částečně propisuje zazděný hrotitý portál a do níž je osazen náhrobek Elišky z Polenska zemřelé v roce 1474. Foto: Jan Koloc, 2009.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Jan Koloc, 2009.

Menza severního bočního oltáře v pohledu od jihozápadu. Foto: Jan Koloc, 2009.

Menza jižního bočního oltáře v pohledu od severozápadu. Foto: Jan Koloc, 2009.

Čelní pohled od západu na zazděný západní hrotitý portál lodi na snímku z roku 1987. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sbírká negativů, sign. 95901.

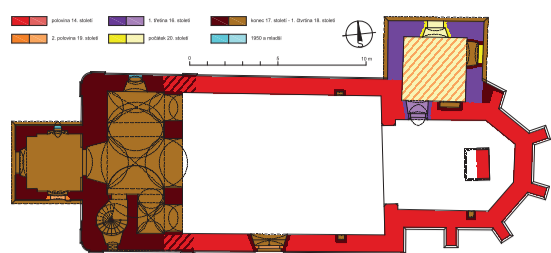

Východní část severní strany lodi a sakristie v pohledu od severozápadu na snímku z roku 1987. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sbírká negativů, sign. 95900. A – Zazděný středověký okenní otvor.

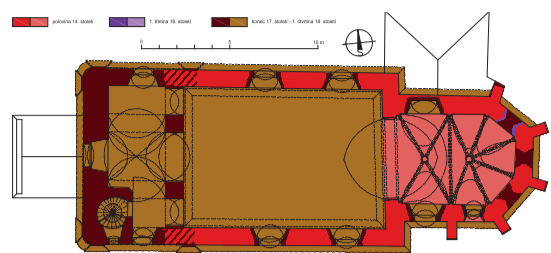

Celkový pohled od jihu na snímku z roku 1987. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sbírká negativů, sign. 95895. A – Částečně dochované ostění středověkého okenního otvoru. B – Souvislá fada kvadrátů náležející patrně nějaký středověké římsě.

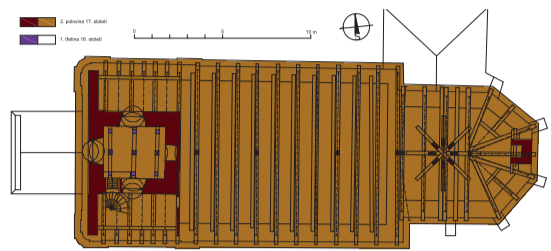

Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodí s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec a Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

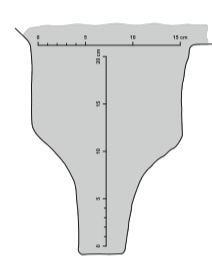
Půdorys na úrovni druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož a Petr Bažant, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Severní konzola klenby presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření: Tomáš Brož, 2009

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od severovýchodu na zazděný, patrně v pozdní gotice prolomený, severovýchodní okenní otvor závěru presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Čelní pohled od východu na zazděný východní středověký okenní otvor závěru presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Interiér lodí s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od severu na severní průčelí sakristie s patrným nárožním armováním. Okenní otvor byl na stávající velikost zvětšen v roce 1900 a jako jeho překlad byla využita stolka ostění předešlého pozdně gotického otvoru. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Odhalené armování jihovýchodního nároží lodí v pohledu od jihovýchodu. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Detail zvonu datovaného nápisem do roku 1537. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

Portál vedoucí z presbytáře do sakristie v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Radčeves

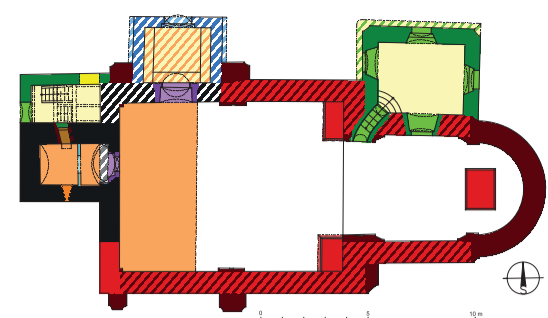
KOSTEL SV. VÁCLAVA

Radčeves leží 4,5 km jihozápadně od Žatce na bezejmenné vodoteči, která je levobřežním přítokem Radčevské strouhy. Radčeves řadíme do tzv. staré sídelní oblasti, osídlené lidmi od pravěku. Počátky vsi ve středověku lze archeologicky sledovat již v 9.–10. století.

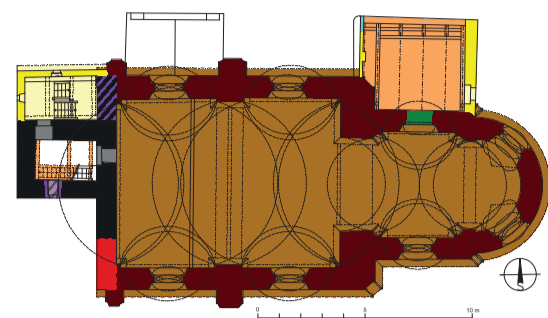
Kostel je situován v centrální části obce na mírné vyvýšenině uprostřed nepravidelného obdélného areálu hřbitova, který je vymezen kamennou ohradní zdí se vstupní branou na západě. Kostel se skládá z obdélné plochostropé lodí, do jejíž hmoty je na západě vtažena hranolová věž a před západní portál představena na čtvercovém půdorysu předsíň. Na loď východním směrem navazuje užší odsazený žebrovou klenbou opatřený presbytář s trojbokým závěrem a čtvercovou plochostropou sakristií na severu.

Ze současného organismu stavby náleží středověkému kostelu presbytář a východní dvě třetiny lodí. Svým půdorysem se řadí do skupiny vrcholně gotických kostelů, mezi něž patří kostely v Bitozevsi, Kněžicích, Kozlech, Minicích a Vinařicích. Kostel byl patrně vystaven kolem poloviny, či před polovinou 14. století, čemuž odpovídá první písemná zmínka z roku 1357 i architektonický aparát, který jinak sám o osobě není přesněji datačně uchopitelný. Na přelomu 15. a 16. století, nejpozději však na počátku druhé třetiny 16. století, byla k presbytáři přistavěna sakristie, do níž z presbytáře vede hrotitý portál. V roce 1537 stála při kostele dřevěná zvonice, v níž byl zavěšen ve stejném roce ulitý zvon a dále nedochovaný zvon z roku 1539.

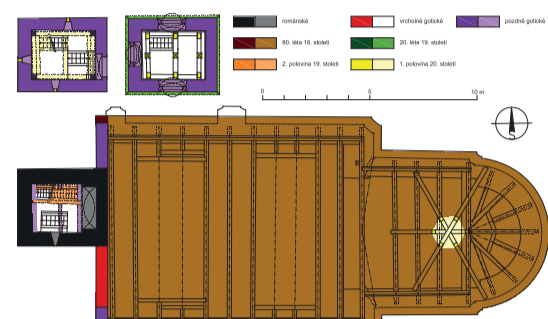
Při velké barokní přestavbě kostela, uskutečněné na konci druhého desetiletí 18. století, byly některé trámy ze zvonice společně se zvony přesunuty do nově vystavěné věže uzavírající k západu prodlouženou loď. Společně s věží byla realizována kruchta, loď a presbytář byly zvýšeny a dostaly nové krovy. Dále byly zazděny a upraveny hrotité okenní otvory presbytáře a prolomeny nové půlkruhové okenní otvory. V neposlední řadě následovala výstavba západní předsíň. Přestavbou získal kostel svou současnou půdorysnou i hmotovou podobu, které se napříště dotýkaly zejména drobné stavební zásahy, udržovací práce či práce soustředěné na zvelebení interiérového vybavení. V roce 2015 prošel kostel generální opravou.

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2008-2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2020.

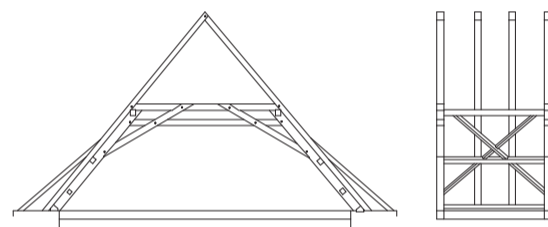
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2008-2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2020.

Půdorys na úrovni druhého patra věže, třetího patra věže (vlevo nahoře) a čtvrtého patra věže (vpravo nahoře). Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2008-2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2020.

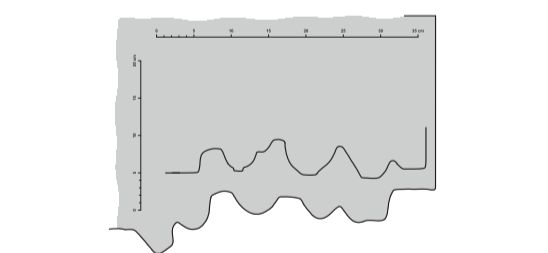
Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Vlevo třetí plně příčná vazba od západu krovu nad lodí s pohledem k západu. Vpravo podélná vazba mezi čtvrtou a pátou příčnou vazbou od západu krovu nad lodí s pohledem k severu. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, 2018.

Zleva: fotoplán severního, západního a jižního průčelí věže. Sedlá – rozsah románského zdiva, které bylo ve vyšších partiích na exteriéru částečně přezděno, v interiéru však zůstalo zachováno. Červená – vrcholné gotické. Fialová – pozdně gotické. Hnědá – 80. léta 18. století. Zelená – 20. léta 19. století. Žlutá – první polovina 20. století. A – Zazděný štěrbinový otvor přízemí věže. B – Dolní část uzavřené ramánské galerie nad podzemní galerií sružených otvorů. C – Zazděné štěrbinové otvory odstraněných hodinových ciferníků.

Profil archivolty a východní stopy severního portálu lodí. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2008.

Fotoplán severní stěny prvního patra věže se vstupním portálem, jehož nadpraží bylo upravováno v rámci zajištění statických poruch. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2020.

Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Interiér lodi s průhledem do presbytáře od západu. V presbytáři a po stranách vítězného oblouku jsou patrné středověké oltářní menzy. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Čelní pohled od východu na západní portál lodí vedoucí do podvěží. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Nedochovaná křtitelnice na snímku z roku 1966. Foto: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 20789.

Raná KOSTEL VŠECH SVATÝCH

Raná leží 6 km severně od Loun na severovýchodním svažitém úpatí stejnojmenného vrchu. Řadíme ji do tzv. staré sídelní oblasti Čech obydlené lidmi dlouhodobě již od pravěku. Počátky vsi můžeme podle archeologických nálezů řadit nejpozději do 12. století. Půdorys vsi prozrazuje složitější vývoj vedoucí ke stabilizaci půdorysu se dvěma částmi – trojúhelnou návší kolem kostela a malou obdélnou návší na západní straně vsi. Odděleně od vsi nalezneme hospodářský dvůr založený městem Louny v pozdním středověku, či raném novověku.

Kostel se nachází v jihovýchodní části intravilánu vsi. Umístěn je uprostřed samostatně stojícího vyvýšeného oválného prostoru omezeného zděnou ohradní zdí, která na východě přechází v zeď opěrnou, vyrovnávající rozdíl k východu se svažujícího terénu.

Kostel má obdélnou loď, na kterou východním směrem navazuje odsazený kvadratický presbytář s mírně odsazeným půlválcovým závěrem a obdélnou sakristií po severní straně. K západní straně lodi přiléhá hranolová čtyřpatrová věž posunutá zosy severním směrem, ke které je na severu přiložen obdélný patrový přístavek schodiště. Před severní vstup lodí předstupuje mírně obdélná předsíň.

Nejstarší částí kostela je západní věž do výšky podlahy třetího patra a dále část severní a západní zdi lodi. S ohledem na absenci datovatelných prvků lze na základě zdící techniky využívající drobnějších opukových kvádrů usuzovat, že kostel byl vystavěn ve starším horizontu románského slohu. První zmínka o kostele pochází až z roku 1335. Románský kostel byl v průběhu 14. století rozšířen k jihu a na východ a prakticky dosáhl rozměrů současné lodi a presbytáře. Při pohusitské obnově bylo vystavěno čtvrté patro věže, osazen patrně portál do podvěží a portál hlavního vstupu do kostela, před nímž byla zřejmě v 70. letech 15. století vystavěna předsíň. Středověkou podobu si kostel uchoval až do velké přestavby realizované kolem roku 1787, kdy byla prakticky znovu vystavěna loď a presbytář, v nichž ale byly zachovány středověké menzy oltářů. Důvodem k takto výrazné úpravě kostela mohl být jeho špatný stav přetrvávající snad již od ukončení třicetileté války. Sakristie byla přistavěna až roku 1829 a schodišťový přístavek před polovinou 19. století až do poloviny 20. století jsou mimo běžné drobné opravy a udržovací práce doloženy zejména práce na statickém zajištění kostela, u něhož se opakovaně objevovaly trhliny ve zdech a klenbách. I přes provedená zabezpečení trpí kostel vážnými statickými poruchami dodnes.

Čelní pohled od severu z předsíně na severní portál lodí. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Pas na východní straně druhého patra věže, který vynáší východní zdivo věže nad úrovní koruny západního zdiva lodi. Foto: Jaroslav Skopec, 2008.

Severní strana kostela v pohledu od severu. Mezi předsíní a sakristií jsou opět v hojném množství využity ve zdivu románské a gotické kvádry. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

Jižní štěrbinový otvor jižní strany druhého patra věže v pohledu od severu. Foto: Jaroslav Skopec, 2008.

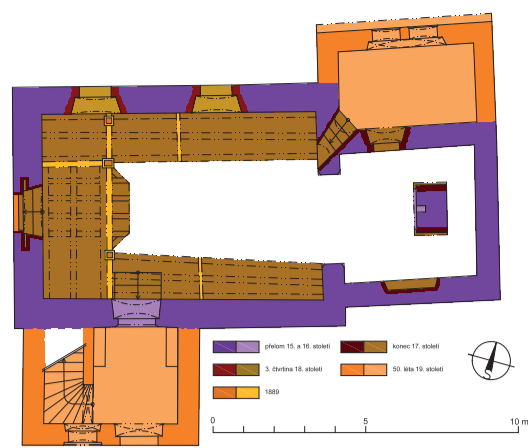

Detail kamenického opracování kvádrů a úpravy spár tzv. podřezáváním na jižní stěně prvního patra věže. Foto: Jaroslav Skopec, 2008.

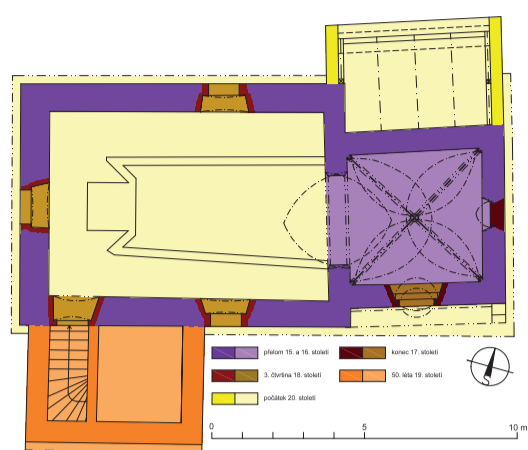

Jižní strana lodi a presbytáře v pohledu od jihovýchodu. Nad úrovní terénu jsou pozorovatelné úseky využívající ve velkém množství románských kvádrů a v náročných kvádry pocházející z vrcholné gotické přestavby románského kostela. Foto: Marta Pavlíková, 2014.

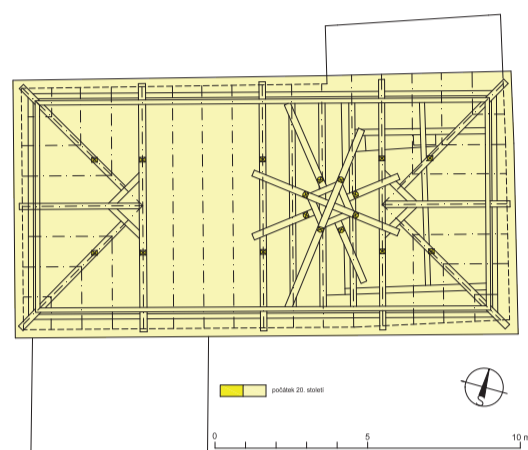

Půdorys na úrovni vstupu lodí s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braš, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodí s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braš, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys krovu. Zaměření: Jaroslav Skopec, 2020; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisků mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Detail dochované omítkové úpravy severovýchodního nároží lodí pozorovatelného od východu z krovu nad sakristií.
 Pohled do jihozápadního kouta presbytáře nad rubem klenby.
 A – Jižní pozdně gotické zdivo presbytáře.
 B – Východní pozdně gotické zdivo lodí nad úrovní vítězného oblouku.
 C – Nadezdvíka z počátku 18. století se zřetelným lícem přizdívaným patrně k později odstraněnému východnímu štítu lodí.
 D – nadezdvíka presbytáře z počátku 18. století.
 E – Nadezdvíka z doby výstavby současného krovu z počátku 20. století.

Západní průčelí lodí s odhalenou strukturou líce zdiva na fotografii z roku 1987. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 96233.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Interiér lodí s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Východní strana lodí v pohledu od západu s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Skupice

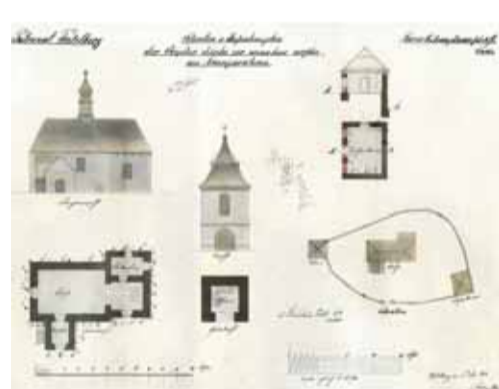
KOSTEL SV. JANA KŘTITELE

Skupice se nachází přibližně 2 km jižně od Postoloprt na pravém břehu Ohře, což určuje zařazení tohoto prostoru do tzv. staré sídelní oblasti osídlené lidmi od nejstaršího pravěku a nalezneme zde i rané středověké lokality. Kostel se však nachází zcela mimo ves, necelý kilometr severovýchodním směrem na mírném návrší na hraně říční terasy. Do současné polohy se ves dostala nejspíše v raném novověku, kdy byla z důvodu povodní přesunuta z blízkosti řeky. Přesnou lokalizaci původní vsi se však dosud nepodařilo určit. Hledat ji musíme někde v prostoru říčního meandru, pod terasou, na které stojí kostel.

Kostel má obdélnou plochostropou loď s odsazeným čtvercovým presbytářem na východě, který je z osy lodí posunut jižním směrem a zároveň je mírně natočen k severovýchodu. Presbytář je zaklenutý jedním polem křížové žebrové klenby a do lodí se otvírá hrotitým vítězným obloukem. K severní straně presbytáře je přistavěna plochostropá obdélná sakristie, po jižní straně lodí se nachází obdélná plochostropá předsíň.

Středověkému jádru kostela náleží loď a presbytář a svým celkovým půdorysem by odkazoval na rané gotický původ, kterému by odpovídalo i jeho zasvěcení oblíbené ve 12. a 13. století. Architektonický aparát kostela, malá tloušťka obvodového zdiva s lícem tvořeným kvádrčky ale dokládají dobu jeho vzniku až v pohusitské éře. Zřejmě se tak mohlo stát za pánů z Weitmile, kteří v roce 1480 získali na více jak sto let většinu bývalých postoloprtských majetků. Poměrně archaický půdorys byl zřejmě determinován respektováním základového zdiva staršího kostela, který mohl spolu s klášterem zaniknout na počátku husitských bouří. Rozdílná šířka zdiva a mírné natočení presbytáře přiloženého k lodí na spáru nevyklučuje etapovitou výstavbu.

Na konci 17. století byla do lodí instalována kruchta přístupná po schodišti přistavěném k západnímu průčelí lodí, sakristie a před polovinou 18. století jižní předsíň, kníž v roce 1775 bylo přiloženo schodiště na kruchtu. Barokní úpravy však převrstvila úprava kostela z roku 1857, kdy byly sakristie a předsíň znovu vystavěny. Konečným stavebním zásahem, kterým kostel získal současnou podobu, byla v roce 1904 náhrada krovu z roku 1702, pro jehož konstrukci bylo postupně navyšováno obvodové zdivo lodí a presbytáře.

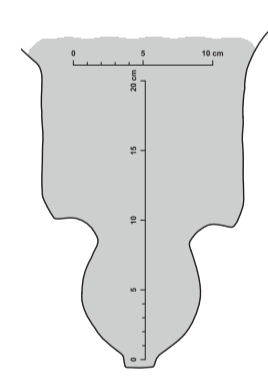
Situační plán kostela z roku 1854. Zdroj: SOKA Louny, fond Okresní úřad Postoloprt, karton 7, sign. 5/19.

Interiér presbytáře s pohledem k jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Čelní pohled od jihu na jižní portál lodí. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Detail svorníku klenby presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

Detail jihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

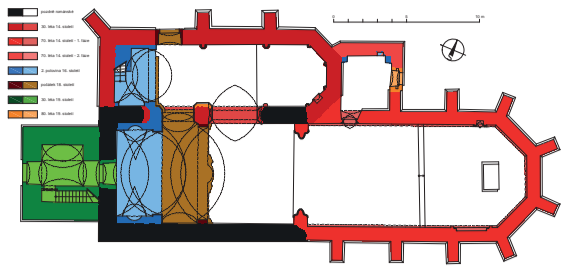
Detail jihozápadní konzoly presbytáře. Foto: Jaroslav Skopec, 2015.

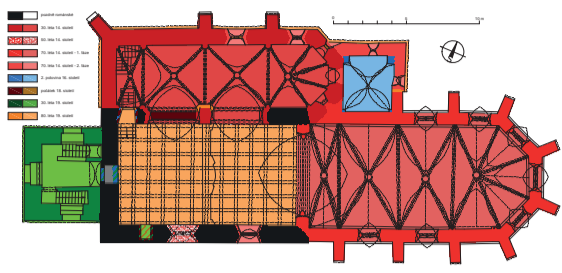
Detail severozápadní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

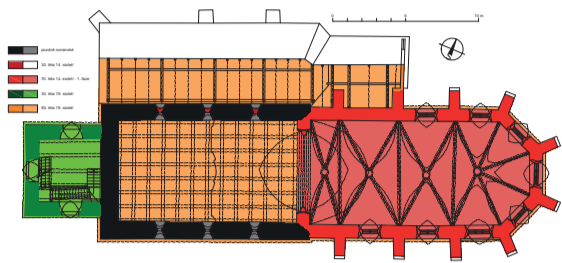
Detail severovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2020.

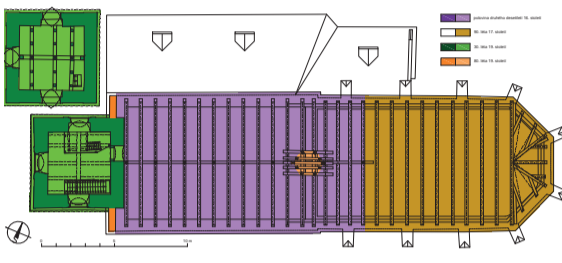
Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

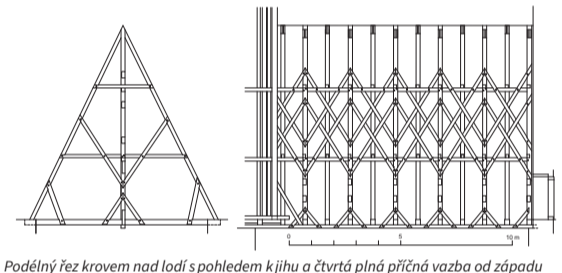
Půdorys na úrovni románských okenních otvorů lodi s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022. Nepřístupný půdorys krova nad severní boční lodí byl přejat ze zaměření kostela z roku 1977.

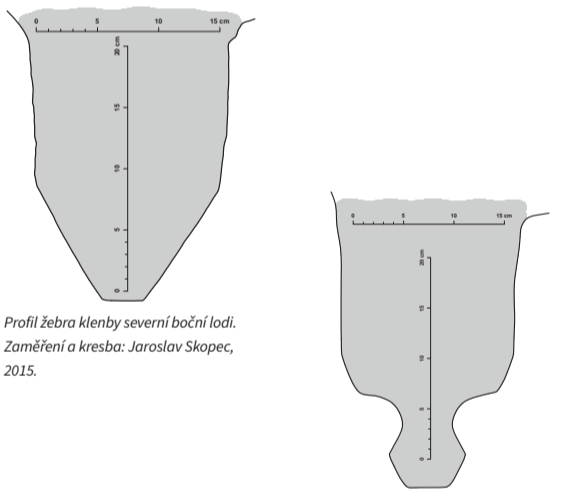
Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, Michal Panáček, 2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Podélný řez krovem nad lodí s pohledem k jihu a čtvrtá plná příčná vazba od západu krovu nad lodí s pohledem k západu. Zaměření: Petr Bažant, Michal Panáček, 2018.

Profil žebra klenby severní boční lodi. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2015.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2021.

Detail svorníku s figurou ve tvaru písmene „M“ klenby závěru presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail svorníku západního pole klenby presbytáře s erbem pánů ze Rvenic a Slavětína. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Jižní průčelí lodi v pohledu od jihu s odhalenými románskými kvádrovým lícem zdva, trojicí románských okenních otvorů, jejichž záklenky byly upraveny do zahrocených tvarů, a dvojicí vrcholně gotických hrobtých okenních otvorů. Foto: Petr Hasil, 2021.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail svorníku východního čtvercového klenebního pole severní boční lodi, na kterém je kamenicky vyhotoven klenot pánů ze Rvenic a Slavětína. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Klenba sakristie v pohledu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Baldachýn, který má pocházet ze slavětínského sedle. Zdroj: Depozitář Národní galerie.

Slavětín

KOSTEL SV. JAKUBA

Slavětín leží 8 km východně od Loun na prameništi Slavětínského potoka v mírném křihu stoupajícím svahu. Přemysl Otakar II. základy Slavětína položil nejspíše před rokem 1260, patrně s úmyslem založit město, o čemž může svědčit i půdorys s velkorysým čtvercovým náměstím, jež bylo později druhotně zastavěno.

Kostel se nachází na jižním okraji dnes protáhlé obdélné návsi, uprostřed hřbitova půlkruhového půdorysu. Kostel má obdélnou plochostropou hlavní loď, na kterou východním směrem navazuje ve shodné šíři dlouhý, klenutý a opěrnými pilíři zesílený polygonální presbytář. Na délku severní strany hlavní lodi je přistavěna klenutá boční loď s opěrnými pilíři a polygonálním závěrem, na nějž navazuje mírně obdélná klenutá sakristie. Hmotu kostela pak doplňuje hranolová třípatrová věž postavená do osy západního průčelí lodi.

Jádrum kostela je vysoká románská loď s šestí půlkruhových okenních otvorů, k jejíž severní straně byla pánů ze Rvenic přistavěna ve 30. letech 14. století boční loď. Svými rozměry, dobou vzniku a architektonickým aparátem je mimořádnou ukázkou boční lodi, která ve venkovském prostředí severozápadních Čech nemá srovnání. Shodné hodnocení bezesbtyku platí i pro presbytář vystavěný společně se sakristií snad ještě za pánů ze Rvenic v první polovině 70. let 14. století. Ve druhé polovině 70. let 14. století, za Házmburků, byl presbytář opatřen nástěnnými malbami. Jedná se o ojediněle dlouhou a značně vertikální architekturu svynikající kamenickou prací, patrnou zejména na vítězném oblouku, sanktuáriu, portálu do sakristie a sedle, tvořící společně s nástěnnými malbami jedinečné dílo daleko přesahující rámec severočeského regionu. Ještě za Házmburků byl po roce 1515 vystavěn minimálně současný krov nad lodí, v roce 1531 Sokolové z Mor pořídili do kostela současný hlavní oltář, následně byla vystavěna západní kruchta a překlenuta sakristie.

Za pánů z Klarštejna byl po roce 1695 vztyčen krov nad presbytářem a za pánů z Veinberku na počátku 18. století zřízena krypta a rozšířena západní kruchta lodi. Za Thunů, kteří získali Slavětín v roce 1814, byla ve 30. letech 19. století vystavěna západní věž, při jejíž realizaci byly nalezeny základy věže románské. Posledním velkým zásahem do vzhledu kostela byla jeho oprava na počátku 80. let 19. století, kterou projektoval Josef Mocker. Při opravě byly vyměněny okenní kružby presbytáře, sokl, korunní římsa, kazetový strop lodi, opraveny střechy a na nich realizovány vikýře, sanktusník, dále krov nad boční lodí, vyzděny byly štíty.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail první jižní konzoly od východu severní boční lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

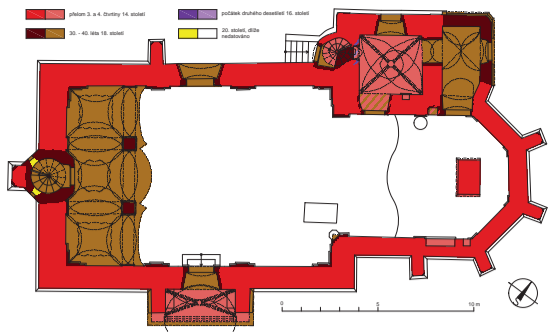
Čelní pohled od severu na sedle presbytáře umístěné v jižní stěně závěru presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

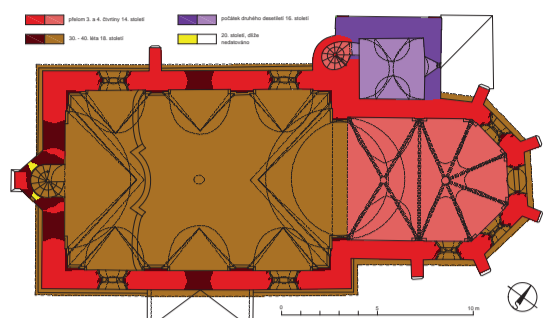
Interiér severní boční lodi s pohledem k východu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

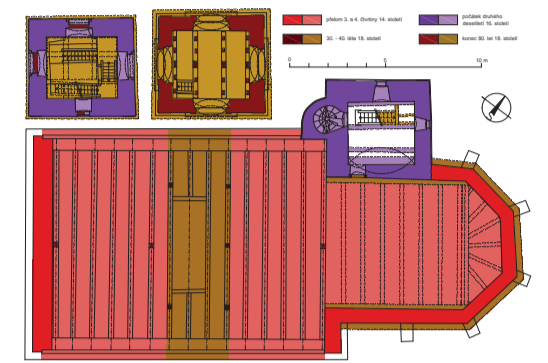
Čelní pohled od jihu na sanktuárium osazené v severní stěně závěru presbytáře. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Pádorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, David Otáhal, 2019–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Pádorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, David Otáhal, 2019–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

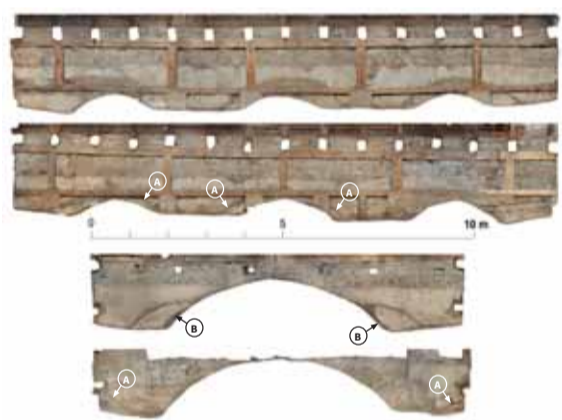
Pádorys na úrovni druhého patra věže, třetího a čtvrtého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Miroslav Nový, David Otáhal, Petr Hasil, 2019–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2022.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

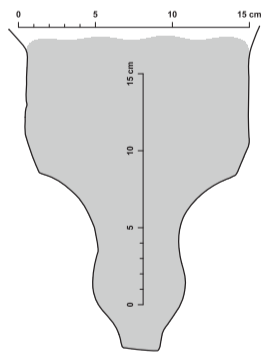
Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

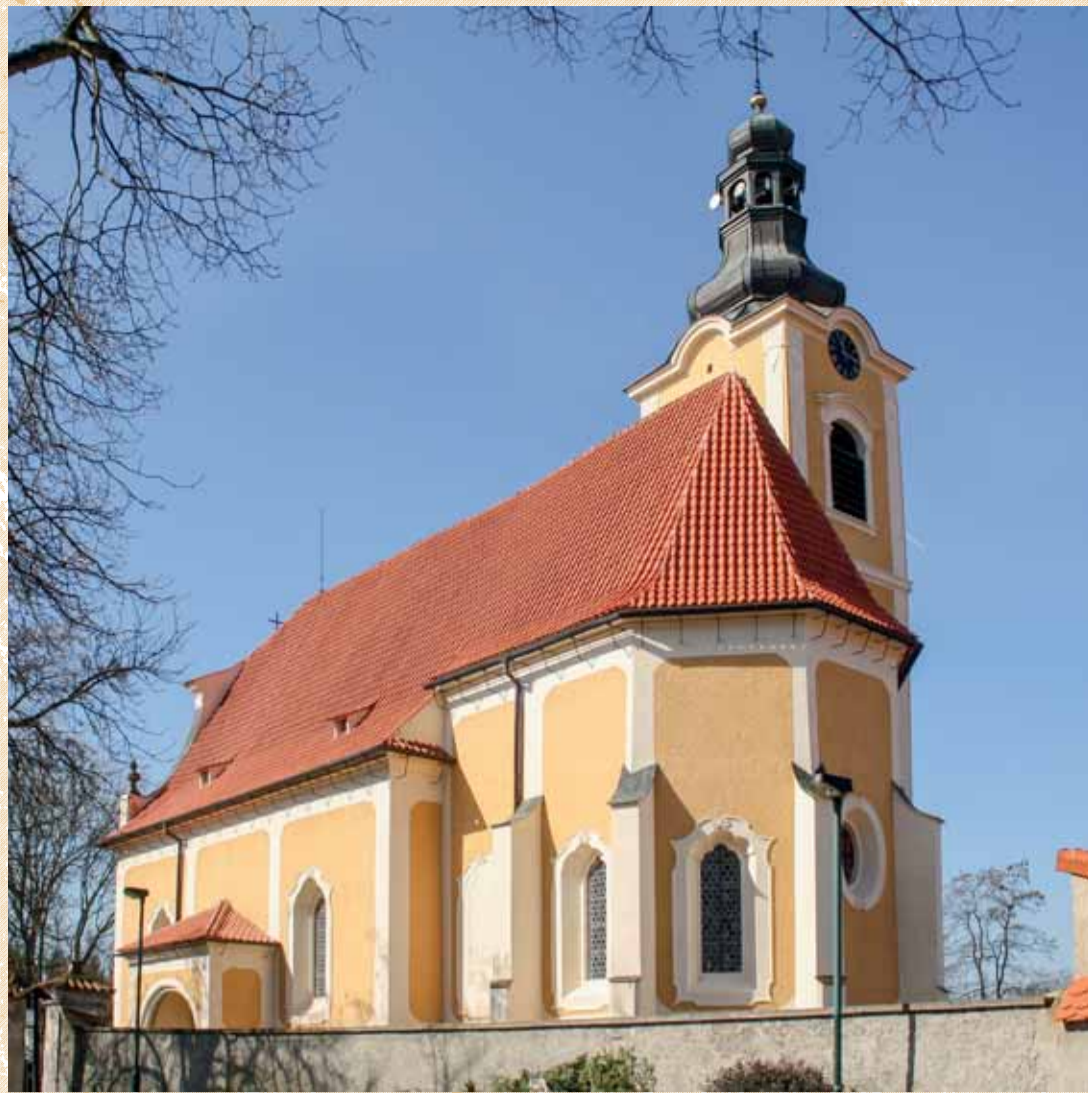
Odshora: Fotoplán jižní, severní, západní a východní stěny lodi nad rubem barokní klenby. A – Vyznačená místa s méně zřetelnými ústupky klenebních čel středověké klenby dvoulodí. B – Dochované úseky záklenků středověkých západních okenních otvorů. Autor fotoplánu: Jaroslav Skopec, 2019.

Klenba presbytáře v pohledu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Profil žebra klenby presbytáře. Identického profilu jsou i žebra klenby sakristie a předsíně. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2015.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Jaroslav Skopec, 2017.

Detail severozápadní konzoly sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail severovýchodní konzoly sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail jihovýchodní konzoly sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Detail jihozápadní konzoly sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře v pohledu od jihozápadu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Smolnice

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE

Smolnice leží 6,5 km jihovýchodně od Loun. Základním prvkem půdorysu vsi je velká téměř čtvercová náves, kterou můžeme s jistotou spojit s vrcholně středověkou transformací a stabilizací osídlení, k němuž došlo před rokem 1338.

Kostel se nachází na jižním okraji vsi na ostrožně, která je součástí táhlé terasy svažující se severním směrem ke Smolnickému potoku. Kostel má obdélnou klenutou loď s jižní otevřenou předsíní zaklenutou křížovou žebrovou klenbou. K lodi se na severovýchodě připojuje užší odsazený polygonální presbytář s žebrovou klenbou. K severní straně presbytáře je přistavěna hranolová čtyřpatrová věž obsahující v přízemí křížovou žebrovou klenbou zaklenutou sakristii, která je od východu přístupná přes přízemní přístavbu.

Vrcholně gotickému kostelu z počátku poslední čtvrtiny 14. století náleží zcela jistě loď, presbytář a sakristie, i když nelze vyloučit ve spodních partiích lodi jeho staršího předchůdce, který je poprvé zmiňován již v roce 1352. Kostel je mezi sakrálními stavbami 14. století severočeského regionu zcela výjimečný, neboť v jeho lodi bylo či mělo být realizováno dvoulodí na délku tří klenebních polí. Další zcela ojedinělou součástí smolnické stavby je její jižní otevřená předsíň a zejména unikátně zachovaný krov nad lodí a presbytářem, na jehož stavbu bylo dřevo káceno na přelomu let 1374 a 1375. Společně s krovem měšťanského domu č. p. 3 v Chebu jde o nejstarší hambalkový krov s podélným vázáním na našem území. Zřejmě na počátku 15. století byly realizovány nástěnné malby na klenbě presbytáře odhalené v letech 2008 a 2009. Věžová nástavba nad sakristií, s výjimkou současného zvonového patra, byla realizována na počátku druhého desetiletí 16. století. Ukončena snad byla dřevěným patrem odstraněným až na konci 18. století.

Středověký kostel byl zásadně barokně upraven v první polovině 40. let 18. století, kdy byla do prostoru lodi vložena současná klenba, kručta se západním schodištěm, vystavěna východní přístavba sakristie a společně s okenními a dveřními otvory byly barokně upraveny fasády. Poslední velkou změnou, kterou získal kostel svou konečnou podobu, byla realizace současného zděného zvonového patra v roce 1789.

Klenba sakristie v pohledu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

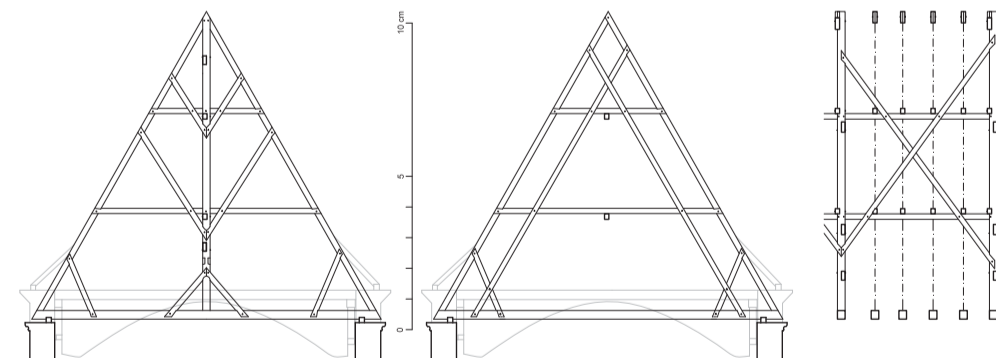
Klenba jižní předsíně v pohledu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Čelní pohled od východu na hrotitý portál osazený v západní stěně sakristie, který původně vedl na točité schodiště. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

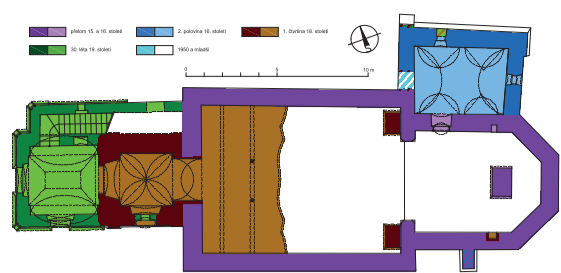
Čelní pohled od severu na sanktuárium osazené v jižní stěně sakristie. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

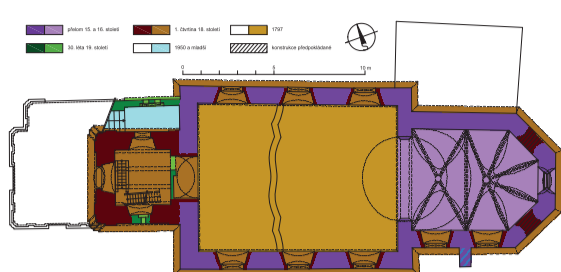
Zleva: Rekonstrukce plné příčné vazby, mezilehlé vazby a typické podélné vazby mezi plnými příčnými vazbami krovu nad lodí. Šedou čarou jsou vyznačeny stávající konstrukce pocházející z úpravy krovu z 30.–40. let 18. století. Korunní římsy jsou jen náznakové. Zaměření: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AVČR, 2021. Úprava: Jaroslav Skopec, 2022.

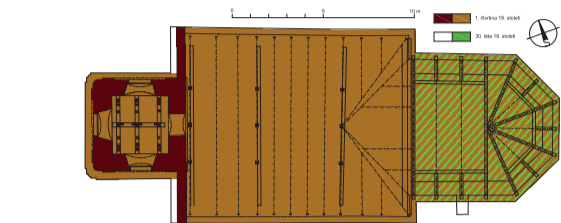
Sedle a odkládací nika v jižní stěně závěru presbytáře v pohledu od severu. Foto: Kateřina Neumannová, 2015.

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

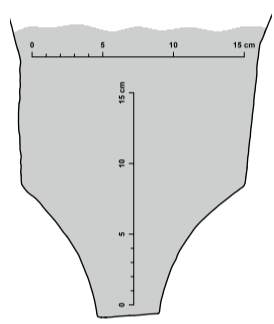
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový, Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Profil žebra klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Detail závěrového svorníku klenby presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Detail severního meziklenbového výběhu presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od jihu na sanktuárium. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Staňkovice

KOSTEL SV. VÁCLAVA

Ves leží 3 km severovýchodně od Žatce při bezejmenné vodoteči vlévající se do blízkého potoka Hutná, který se vlévá do nedaleké řeky Ohře. Starší sídliště z 10.–12. století bylo situováno jižně od vsi v okolí silnice do Tvršic a nejpozději v polovině 13. století bylo posunuto do prostoru současné vsi.

Kostel se nachází na návrší po severovýchodní straně trojúhelné návsi. K obdélné plochostropé lodi kostela se na východě připojuje užší odsazený klenutý polygonální presbytář s nepravidelně obdélnou sakristií po severní straně. Do osy západního průčelí lodi je přistavěna hranolová věž se západní předsíní a schodišťovým přístavkem po severní straně.

Ze stávajícího organismu stavby lze přiřadit středověkému kostelu loď a presbytář. S výjimkou lokálně odhaleného nárožního armování nejsou v lodi pozorovatelné žádné prvky či konstrukce zařaditelné do gotického období. V presbytáři je z doby výstavby kostela zachována klenba, vítězný oblouk, sanktuárium, východní kruhový okenní otvor s kružbou a portál do sakristie. Přestože je kostel ve Staňkovicích doložen již k roku 1272 a jeho půdorys odpovídá obvyklé produkci 14. století, je na základě užitého architektonického aparátu nutné vznik současné stavby posunout až do období pozdní gotiky kolem přelomu 15. a 16. století. V té době Staňkovice již vlastnilo město Žatec, které je drželo až do roku 1848. Při výstavbě kostela byla plánována po severním boku i sakristie, která však byla realizována až v pokročilejším 16. století.

Případná stavební aktivita 17. století byla převrstvena zásadní barokní úpravou, která se soustředila do let 1717 až 1721, byly při ní realizovány současné okenní otvory lodi a presbytáře, vystavěna západní věž a vztyčeny nové krovy. Z roku 1731 pochází kůr a z roku 1797 rákosový strop lodi s dochovanou výmalbou. V roce 1830 byla vystavěna západní předsíň a severní schodišťový přístavek. Tím byl v zásadě ukončen stavební vývoj kostela, který od té doby prodělával pouze více či méně zásadní udržovací práce, a činnost se soustředila na úpravu a pořízování nového interiérového vybavení.

Celkový pohled od východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře ve směru od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Interiér lodi s pohledem k jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

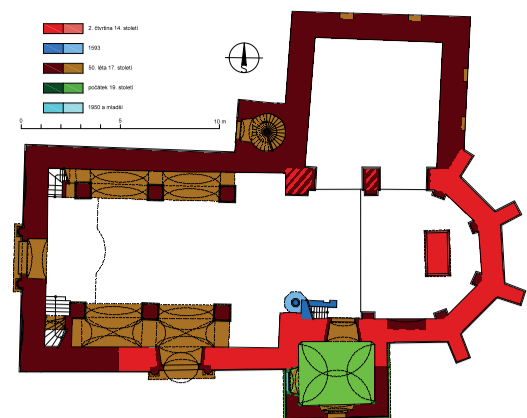
Východní kruhový okenní otvor presbytáře. Foto: Lucie Radová, 2009.

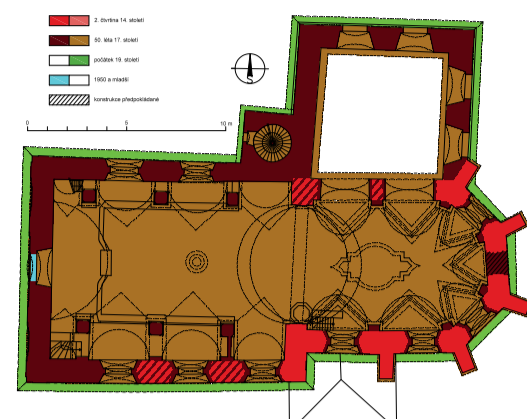
Průhled krovem nad lodí směrem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2018.

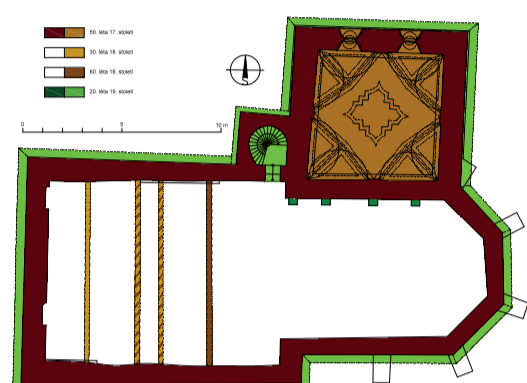
Interiér sakristie s pohledem k severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

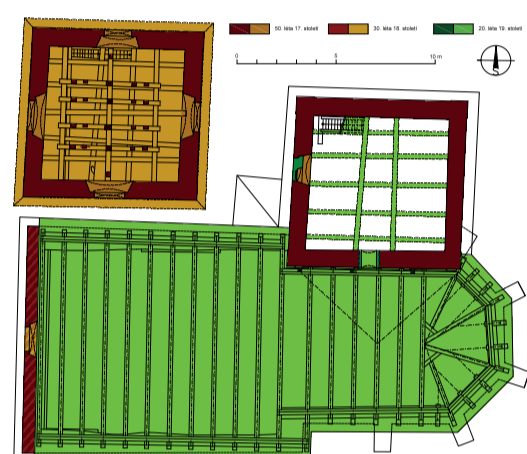
Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2015; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2015–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

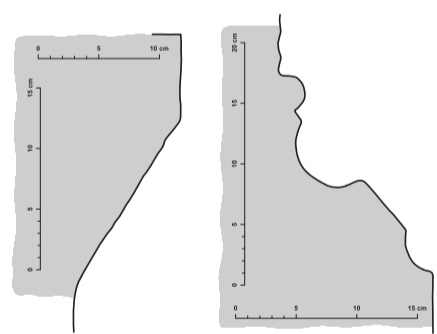
Půdorys na úrovni kruhových okenních otvorů přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2015–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže a druhého patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Michal Panáček, Petr Bažant, 2015–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průběh analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Profil římsy a soklu menzy hlavního oltáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2015.

Jižní průčelí lodi na fotografii z roku 1988. Ze snímku je patrné rozdílné utváření soklu a omítková lížena jihozápadního nároží lodi se starší omítkovou vrstvou pod ní. Tyto okolnosti mohou naznačovat ještě předbarokní stáří obvodového zdiva lodi od jihozápadního nároží po začátek soklu skládaného z kamenných desek. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 96475.

Celkový pohled od jihovýchodu. Marta Pavlíková, 2019.

Interiér podvěží s pohledem k severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celší pohled na západní portál lodi. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Stebno

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE

Ves leží 12 km jižně od Podbořan na Podvineckém potoce. Ves zaujme velkou obdélnou návší se zachovalou obvodovou zástavbou, kterou můžeme spojit s vrcholně středověkou lokací v první polovině 14. století.

Kostel je dnes samostatně stojící stavbou uprostřed obdélné návší, která se mírně svažuje jižním směrem. Kostel má obdélnou loď, k níž se na východě připojuje užší odsazený polygonální presbytář s opěrnými pilíři. K jižnímu boku presbytáře přiléhá mírně obdélná sakristie a k severnímu mohutná hranolová věž na mírném kosočtverečném půdorysu se schodišťovým přístavkem po západní straně.

Středověkým jádrem stavby je pravděpodobně presbytář a část obvodového zdiva lodi. Nejistota je dána tím, že se po výrazných mladších úpravách v kostele nenacházejí žádné viditelné a do středověkého období zařaditelné prvky. Kompaktně dochované omítkové vrstvy zároveň nedovolují ani bližší studium zdiva. Středověké stavbě náleží patrně i dochovaná kamenná menza stypickou římsou, avšak s neobvykle profilovaným soklem. Vznik vrcholně gotického kostela bychom mohli hledat před rokem 1347, z něhož pochází první písemná zmínka. Stavebníkem kostela mohl být některý z příslušníků šlechtického rodu píšící se ze Stebna, doloženého od první poloviny 13. století až do konce 14. století.

Za Kolovratů byla do kostela instalována dodnes dochovaná kazatelna nesoucí letopočet 1593. Další prvky a konstrukce nejsme sto na stavbě identifikovat, nebo je odlišit od rozsáhlých úprav, které byly na kostele realizovány po jeho požáru roku 1650. Obnova ukončená roku 1656 za Černínů z Chudenic zahrnovala přezdění obvodového zdiva lodi, instalaci kruchty, kleneb lodi a presbytáře, jejich krovů, a výstavbu věže a sakristie. Ve 30. letech 18. století byl minimálně nad lodí vztyčen nový krov, který byl společně s krovem presbytáře nahrazen stávající konstrukcí v roce 1822. Ještě předtím byla v roce 1801 zaklenuta sakristie. Zřízení expozitury v roce 1837 a následná obnova farního statusu v roce 1856 již neměla dopad na stavební proměny kostela. Následující stavební aktivita byla spojena již pouze s opravami a údržbovými pracemi většího či menšího rozsahu.

Menza hlavního oltáře v pohledu od východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Renesanční kazatelna z roku 1593 v pohledu od severu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Západní průčelí kostela na fotografii z roku 1988. Ze snímku je patrné, že zdivo postrádá nárožní armování a líženy jsou zděné společně s obvodovým zdívkem, ve kterém jsou místy pozorovatelné kvádry pocházející snad ze středověkých konstrukcí, což dokládá jeho vznik až při barokní obnově kostela. Zdroj: NPÚ ÚOP v Ústí n. L., Sběrka negativů, sign. 96472.

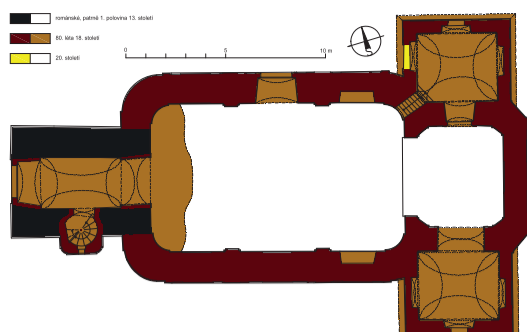

Průhled krovem nad lodí směrem k východu. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

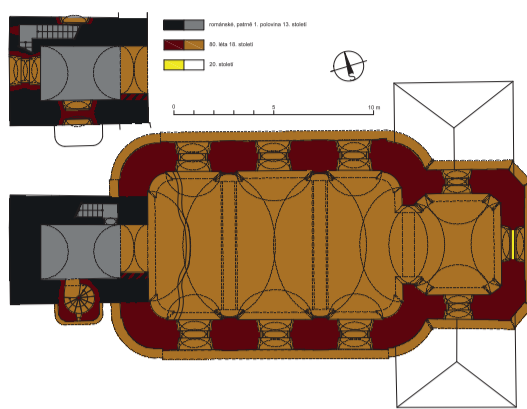

Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

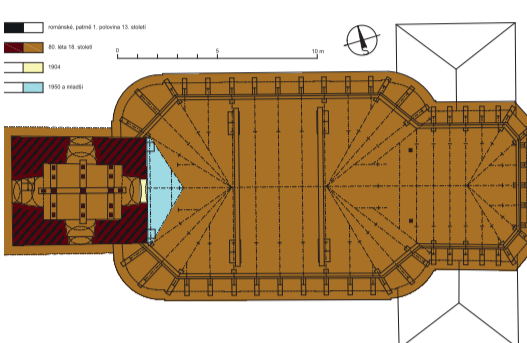

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, 2010; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

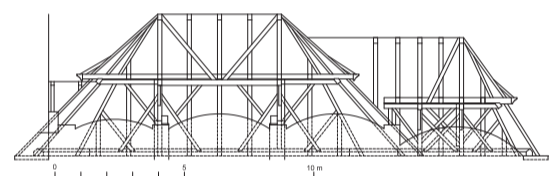
Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi a okenních otvorů věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, 2010; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

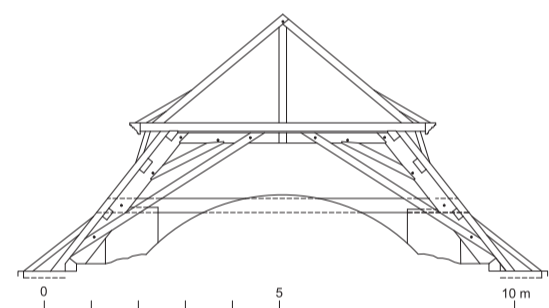
Půdorys na úrovni druhého patra věže. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Michal Pandáček, Petr Bažant, 2010–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1840. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: CÚZK.

Podélný řez krovem s pohledem k severu. Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2019.

Druhá plná příčná vazba krovu nad lodí s pohledem k východu. Zaměření a kresba: Petr Bažant, 2019.

Interiér lodi s pohledem k východu s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019

Celkový pohled od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Telce

KOSTEL SV. MIKULÁŠE

Telce se nacházejí 13,5 km jihovýchodně od Loun při Skalském potoce v prostoru Slánské tabule, kde lze registrovat dlouhodobé a kontinuální osídlení.

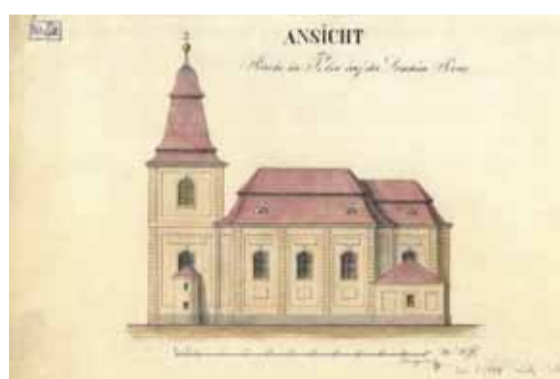
Kostel leží na východním okraji vsi na úzké terase, která je součástí k jihu klesajícího terénu. Kostel má obdélnou loď, na níž na východě navazuje kvadratický presbytář. K němu je na severu připojena obdélná sakristie a na jihu obdélná přízemní oratoř. V ose západního průčelí lodi se nachází dvoupatrová hranolová věž se schodišťovým rizalitem na jihu. Všechny prostory jsou zaklenuty českými plackami, a to s výjimkou prvního patra věže majícího klenbu valenou.

Nejstarší součástí kostela je prokazatelně západní věž, do výše parapetů zvukových otvorů. Stáří zvonového patra je prozatím nejisté. Za původní lze považovat i valenou klenbu prvního patra věže a schodiště v tloušťce zdi. Líce zdiva věže tvořené velkými pískovcovými kvádry naznačují, že mohla být vystavěna někdy na konci románského období. První písemný doklad o kostele však pochází až z roku 1352. O podobě zbylých částí středověkého kostela, které zanikly při pozdně barokní přestavbě, se částečně dozvídáme pouze z písemných pramenů, které zmiňují sakristii, sanktusník, kruchtu s varhanami a samostatný krytý přístup na kůr. Na konci 15. století věž nesla zvon s letopočtem 1492, ke kterému později přibýly ještě zvony z let 1587, 1758 a 1771. Dochoval se však pouze nejstarší z nich.

S výjimkou románské věže byly zbývající části kostela odstraněny, případně převrstveny v rámci zásadní pozdně barokní přestavby, která byla uskutečněna za Kašpara Benedikta Ledebura a ukončena v roce 1786. Tato přestavba vtiskla kostelu jeho konečnou podobu, která se v průběhu dalších staletí zásadním způsobem neměnila.

Fotoplán rytiny znázorňující snad kostel s patrnou úpravou spárařezu na kvádru spodního ramene schodiště v tloušťce zdi věže. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2019.

Zaměření kostela – pohled; konec 19. století. Zdroj: SOA v Litoměřicích, pobočka Děčín, Velkostatek Peruc, netříděné plány.

Zleva: fotoplán severního, západního a jižního průčelí věže. Fotoplány sestavil: Jaroslav Skopec, 2019.

A – Zazděný okenní otvor osvětlující podestu schodiště v tloušťce zdi. B – Druhotně osazené ostění okenního otvoru, který patrně osvětloval horní rameno schodiště v tloušťce zdi pod západním zvukovým otvorem věže.

Fotoplán kamenické značky na kvádru spodního ramene schodiště v tloušťce zdi věže. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2019.

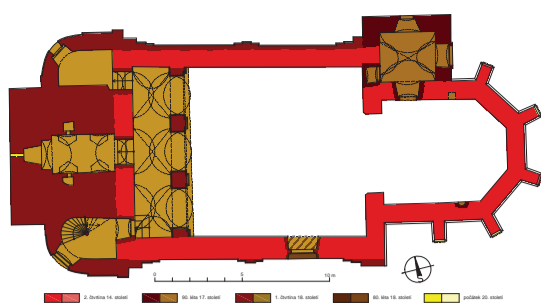

Spodní rameno schodiště v tloušťce zdi věže s pohledem k západu na podestu se zazděným okenním otvorem. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

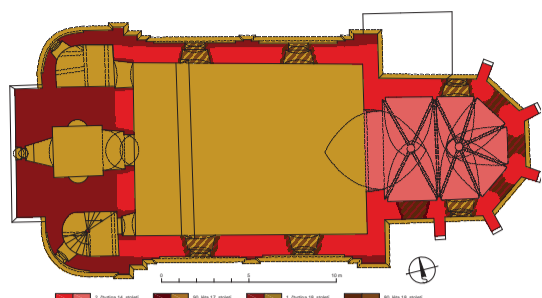

Interiér lodi s pohledem k severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

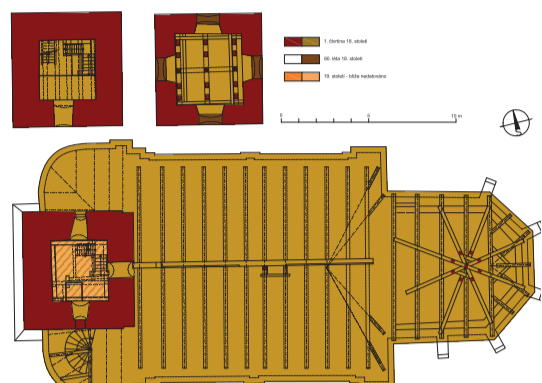

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni druhého patra věže, třetího patra věže (vlevo nahoře) a čtvrtého patra věže (vpravo nahoře) s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Michal Panáček a Petr Bažant, 2009–2018; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

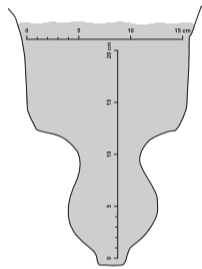

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1842. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Východojihovýchodní konzola presbytáře v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Čelní pohled od severu na jižní konzolu presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Profil klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Západní polovina jižního průčelí kostela v pohledu od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Závěr presbytáře v pohledu od jihovýchodu. Stav před opravou omítek s patrnými zazděnými hrotitými okenními otvory. Foto: Jan Koloc, 2009.

Fotoplán fragmentu článku nalezeného na exteriérové straně hřbitovní zdi po východní straně vstupní brány. Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2018.

Průhled krovem nad lodí směrem k severovýchodu. A – Druhotně použitý průvlak stropu lodi datovaný po roce 1445. B – Druhotně použitá část krove datovaná do přelomu let 1439/40. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

Vinařice

KOSTEL SV. JILJÍ

Vinařice leží v protáhlém údolí Smolnického potoka asi 10 km na jih od Loun.

Kostel se nachází ve vyvýšené poloze na severozápadním okraji vsi, ve svahu, který od západu klesá až k návsi. Poloha kostela mimo jádro vsi tvořené trojúhelnou návsi může prozrazovat složitější sídelní vývoj s rozdílným časovým vznikem sakrální stavby a pevně vymezené vsi.

Kostel se skládá z obdélné lodi, na niž na východě navazuje užší polygonální presbytář s téměř čtvercovou sakristií po severní straně. V ose západního průčelí lodi se nachází čtyřpatrová věž s bočními patrovými přístavky.

Středověkému kostelu náleží ve stávající dispozici presbytář a důvodně lze předpokládat i středověké stáří obvodového zdiva lodi. Vznik stavby lze hledat přibližně ve druhé čtvrtině 14. století, před prvním písemným dokladem o kostele z roku 1352. Této době odpovídá dochovaný architektonický aparát presbytáře a zejména ostře hrotité oblouky klenby a vítězného oblouku. Stavebníkem kostela mohl být některý z potomků Bičena z Vinařic a Račiněvsí, kteří zastávali vysoké církevní úřady. Po husitských bouřích za Prostibořských z Vinařic prošel kostel ve 40. letech 15. století obnovou, při které byl realizován nový krov a pohledový trámový strop lodi s centrálním průvlakem podepřeným v polovině délky sloupem. Obě konstrukce však zanikly při barokních úpravách. Nejpozději z 16. století pocházela zjištěná úprava fasády s šedě malovanými paspartami kolem okenních otvorů a iluzivním kvádrováním na nárožích.

V roce 1693 byla přistavěna sakristie a někdy mezi lety 1709–1720 byla nahrazena dosud samostatně stojící dřevěná zvonice stávající zděnou věží. Zásadní barokizace kostela proběhla za Pachtů z Rájova ve 20. letech 18. století, kdy byly po stranách věže realizovány patrové přístavky, vystavěna zděná kruchta, stropy a krovy. Tyto stavební úpravy, které daly kostelu současnou hmotovou a půdorysnou podobu, byly spojeny s obnovou fary. V následujících dvou staletích tak byla věnována péče mobiliáři a na kostele byly prováděny převážně udržovací práce a opravy.

Fotoplán jihovýchodního pole závěru presbytáře se zázřemem rekonstruované podoby šedě malované šambrány kolem hrotitého okenního otvoru (černě) a malovaného barokního iluzivního okenního otvoru s páslem (červeně). Fotoplán sestavil: Jaroslav Skopec, 2018.

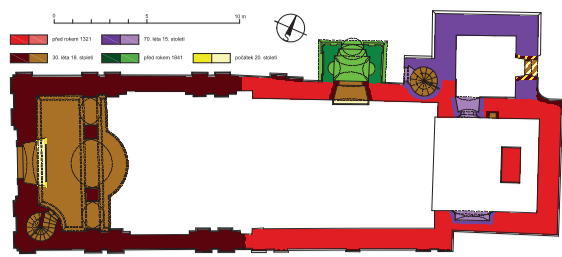
Interiér presbytáře s pohledem k východu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

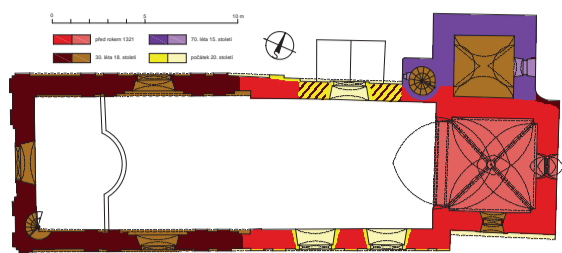
Interiér lodi s pohledem k západu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

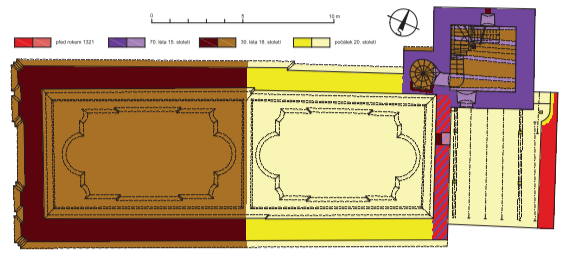
Interiér lodi s pohledem k severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2018.

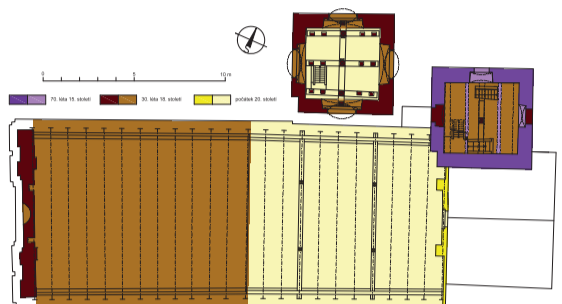
Půdorys na úrovni vstupních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

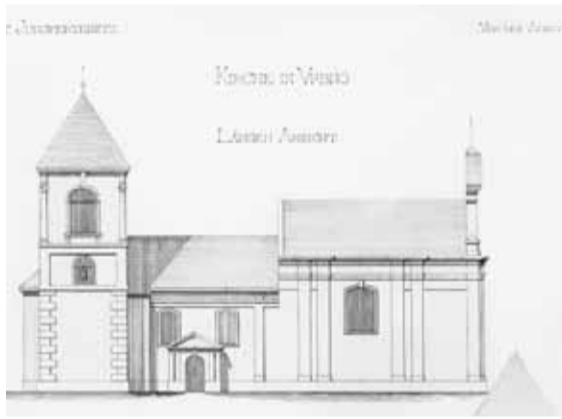
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Hana Ptáčková, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

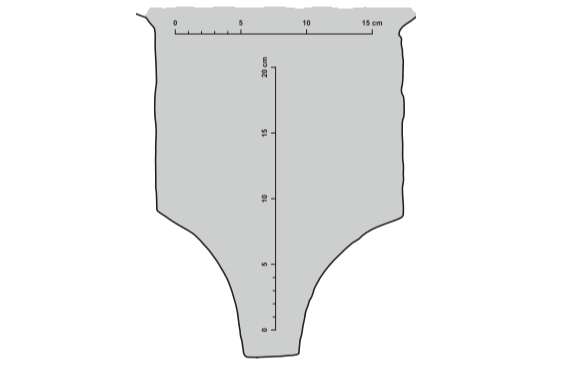
Půdorys na úrovni druhého patra věže a třetího patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Braž, Hana Ptáčková, 2011–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průměrná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Výřez z plánu od Emila Prücknera pocházející z počátku 20. století. Plán zachycuje stav severního průčelí kostela před jeho přestavbou zahájenou v roce 1904. Zdroj: SOA v Litoměřicích, Velkokostel Libochovice, složka plánů ke kostelu ve Vrbnu nad Lesy.

Profil klenby presbytáře. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2011.

Detail jihovýchodní konzoly presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Severní výběh vítězného oblouku a severozápadního žebra klenby presbytáře a jejich konzol v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od jihu na portál vedoucí z presbytáře do sakristie. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Čelní pohled od severu na jižní výklenek presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Cínová křtitelnice z roku 1511 umístěná v severovýchodním koutě lodi v pohledu od jihu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Východní strana lodi s průhledem do presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Vrbno nad Lesy

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

Ves se nachází přibližně 9 km jihovýchodně od Loun v tzv. staré sídelní oblasti osídlené dlouhodobě a kontinuálně lidmi od pravěku. Jádru vsi doložené písemnými prameny již ve 12. století tvoří obdélňá náves s kostelem v jejím jihovýchodním koutě. O tomto pevném vymezení vsi nás k roku 1340 informují písemné prameny týkající se části majetku vlastněné strahovským klášteřem.

Kostel má plochostropou loď na obdélňém značně protáhlém půdorysu, před jejíž severní vstup je předsazena obdélňá předsíň. Východním směrem na loď navazuje odsazený mírně obdélňý, žebrovou klenbou opatřený presbytář, k jehož severnímu boku přiléhá hranolová věž se sakristií v přízemí.

Nejstarší fázi středověkého kostela můžeme přiřadit presbytář a východní polovinu lodi tvořící dohromady půdorys charakteristický pro raně gotické kostely. Stavbu zřejmě iniciovali páni ze Žirotnína před rokem 1321, z tohoto roku pochází také první písemná zmínka o kostelu. Z doby jeho výstavby pochází vítězný oblouk, klenba presbytáře a v 19. století upravovaný východní okenní otvor. V následujícím období jsme schopni postihnout až výstavbu věže v polovině 70. let 15. století. Ta obsahovala v přízemí sakristii a vrcholila zvonovým patrem otevřeným málo obvyklými obdélňými zvukovými otvory dělenými latinským křížem. Společně s věží bylo zhotoveno sedile na jižní straně presbytáře, kde byly v 15. století realizovány fragmentárně dochované nástěnné malby. V roce 1511 byla do kostela pořízena cínová křtitelnice, z téže doby pochází i obraz Assumpty.

Na samém počátku 30. let 17. století byla realizována zásadní přestavba zahrnující zvýšení věže o současné zvonové patro a prodloužení lodi západním směrem. Nově přistavěná část nebyla výškově přizpůsobena středověké lodi, kterou výrazně převyšovala, což zachycuje zaměření kostela před jeho přestavbou na počátku 20. století. Ta zahrnovala nadezděnění východní poloviny lodi včetně štítu, čímž došlo k jejímu výškovému sjednocení. Východní polovina lodi, presbytář a věž dostaly nové krovy. Upraveny byly okenní otvory lodi a fasády. Tím získal kostel svůj nynější vzhled a jeho zásadní stavební proměny byly ukončeny.

Detail svorníku klenby presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Východní okenní otvor presbytáře v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Průhled krovem nad lodí směrem k východu. V popředí část krovu s barokní ležatou stolicí z 30. let 18. století, v pozadí část krovu s podélnými stojatými stolicemi z počátku 20. století. Foto: Jaroslav Skopec, 2020.

Čelní pohled od východu na východní okenní otvor presbytáře. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

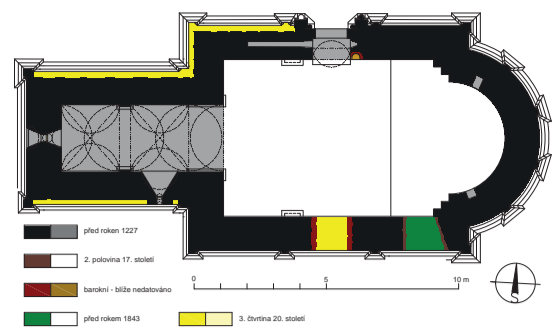

Menza hlavního oltáře v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

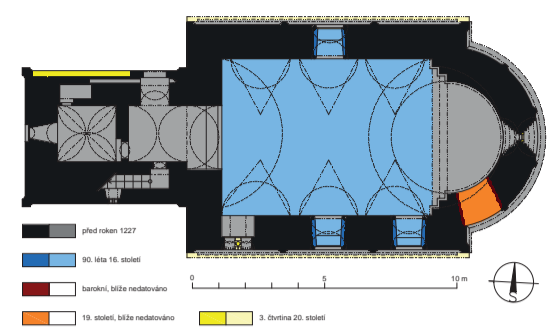

Severovýchodní strana kostela v pohledu od severozápadu. Severní okenní otvor lodi vznikl na místě dvojice menších patrně barokních otvorů na počátku 20. století, stejné jako navýšení zdiva nad klenákem otvoru. Nad zazděným obdélňým zvukovým otvorem věže je patrná středověká kamenná římsa, jejíž profil byl odsekán při navýšení věže na počátku 30. let 18. století. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

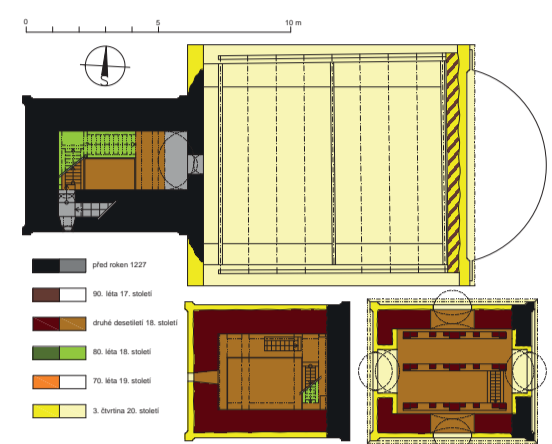

Půdorys na úrovni přízemí věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, 2014–2017; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2017.

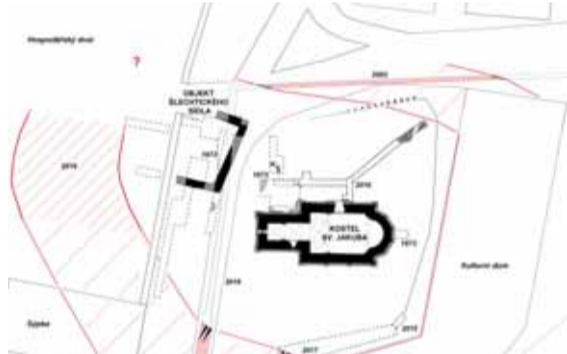
Půdorys na úrovni prvního patra věže s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, 2014–2017; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2017.

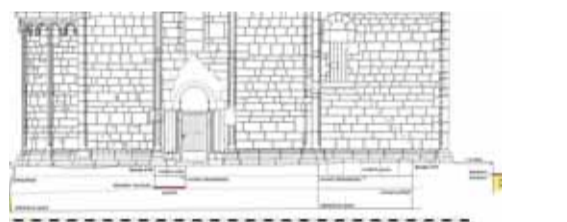
Půdorys na úrovni druhého patra věže, třetího a čtvrtého patra věže. Zaměření: Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, 2014–2021; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2017–2021.

Průmětná analýza dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: ČÚZK.

Celková situace kostela sv. Jakuba a jeho okolí. Černé je vyznačena obvodová zeď zahlazeného objektu spojujícího se šlechtickým sídlem Hrabšičů a vlastní kostel. Červené vystupuje obvodový příkop zjištěný v roce 2003, 2017 a 2018 díky stavebním zásahům a v prostoru hospodářského dvora v roce 2016 nedestruktivním geofyzikálním měřením (hustší šrafování; tečkované předpokládány další průběhy). Různými perferujícími čarami a daty jsou vyznačeny jednotlivé archeologické sondy.

Podélný řez dokládající, že původní terén před stavbou kostela mírně klesal od západu k východu, po stavbě kostela byl rozdílný až 60 cm dospán. Autor fotografem: Pavel Hlavěnka; úprava: Vojtěch Peksa.

Interiér lodi s průhledem do apsidy ve směru od západu. A – Vyklenek sanktuária. B – Odkládací vyklenek. C – Zazděný mladší vstup do později odstraněné sakristie. D – Zazděný mladší jižní vstup lodi. E – Zazděný mladší okenní otvor. F – Zazděné kapsy, do kterých mohli být osazené trůny s kalvárií. G – Dobře patrná část oblouku vnitřní profilace románského okenního otvoru. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Detail mužské vousaté hlavy na západní stojce portálu do patra věže. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Severní vstupní portál lodi na snímku z roku 1953, kdy byly na portále ještě zavazádky kvádry hlavic sloupků a římsy. Zdroj: NPÚ GŘ, Sbirka negativů, sign. N059384.

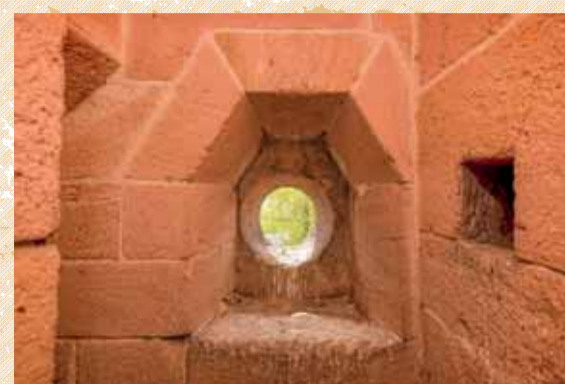
Celkový pohled od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Interiér lodi s pohledem k západu. A – Čelní oblouky klenb románských tribun. B – Odkázané výběhy meziklenbových pasů. C – Polopřílze románských tribun. D – Otisk poprsní zátky románských tribun. E – Otisk schodiště na románském tribunu. F – Kvádr s rytými rýskami. G – Pochva pro zasouvání závor. H – Zazděný mladší jižní vstup lodi. I – Rytiny ze 17. století. J – Rytiny z 18. století. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Čelní pohled od západu na východní okenní otvor apsidy. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Čelní pohled od severu na horní okenní otvor schodiště v tloušče zdi. Upravený parapet je opět viditelný maltou vyplněný důlek. Napravo je patrná kapsa po trámku lešení v západním zdivu. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Vroutek

KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO

Vroutek leží 5,5 km jihojihozápadně od Podbořan na soutoku několika vodotečí a potoka Podhora. Urbanistická struktura Vroutku, který je prvně doložen v roce 1227, dokládá jeho postupné formování završené v pohusitské době.

Kostel je dnes samostatně stojící stavbou na vyvýšeném prostranství uprostřed intravilánu města. Kostel má obdélnou valeně zaklenutou loď, na niž východním směrem navazuje odsazená půlkruhová apsida s konchou a na západě obdélná věž přisazená k lodi svou užší stranou. Podvěž je zaklenuta dvojicí bezžeborných křížových klenb. První patro je rozdělené na dvě místnosti, z nichž západní je zaklenuta křížovou a východní valenou klenbou.

Románská stavba byla dle nejnovější radiokarbonové analýzy vystavěna v poslední třetině 12. století rodem Hrabšičů, jejichž sídlo bylo zjištěno po severozápadní straně kostela. Kostel i sídlo obklopoval 13 m široký a 3 m hluboký příkop. Výstavba kostela byla realizována v jedné stavební etapě, ke které musíme připočítat i zaniklou západní tribunu či zvonové patro věže. V rámci pozdně románské venkovské sakrální architektury lze kostel vyzdvihnout zejména pro jeho technickou úroveň, kvalitní architektonickou výstavbu podtrženou ojedinělou a důslednou dvoubarevností kamenných líců. Kostel je výjimečný svou věží, neboť půdorysem a vnitřním členěním nemá na našem území žádné analogie.

Zásadnější stavební úpravy prodělal kostel za Vladislava Hrobčického z Hrobčic v 90. letech 16. století, kdy byla zaklenuta loď, zvětšeny její okenní otvory a zřejmě i odstraněna západní tribuna. Nejpozději na konci 17. století byla vystavěna sakristie a na počátku 18. století bylo upraveno zvonové patro věže. V 19. století byly v kostele realizovány pouze utilitární zásahy.

Současná podoba kostela byla završena ve druhé polovině 20. století výraznou opravou, která poněkud pokrivila do té doby autentický výraz kostela. Při opravě došlo k realizaci nové korunní římsy lodi společně s vlysem spuklicemi, krovu lodi, přezdění východního štítu, kvlození sloupku do sruženého okenního otvoru lodi, k výměně velkého množství lícových kvádrů a k osazení kvádrového obkladu zvonového patra věže.

Interiér podvěží s pohledem k západu. A – Místa s odhalenými otisky prken šalování klenby. B – Zazděné kapsy zřejmě po dřevěných trámčích, které sem byly dodatečně vkládány v době utilitárního využití kostela v 19. století. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Interiér východní prostory prvního patra věže s pohledem k jihu. V čele vstup do schodiště v tloušče zdi, napravo vstup do západní prostory s trezorem, vlevo široký klenutý otvor na někdejší románskou tribunu, s druhým parapetem. Šipkami jsou vyznačeny zazděné kapsy po dřevěných trámčích, které sem byly dodatečně vkládány v době utilitárního využití kostela v 19. století. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Celkový pohled od jihozápadu na snímku z roku 1953. Na fotografii je zachycen stav před opravami započatými na konci 50. let. Zvonové patro je v s výjmkou západního zdiva tvořeno lomovým kamenem, má osazené cílemky hodin a patrný je i narušený kvádrový líc přízemí věže. Okenní otvory lodi jsou opatřeny cihelnými mřížemi, stejně jako jižní dodatečný vstup. Jihovýchodní mladší otvor je již zazděn lomovým zdivem. Pod sruženým okenním otvorem lodi jsou zřetelné kapsy po zavazání trámů schodiště a otvor po zábradlí. Patrný je i starší stav dřevěné korunní římsy. Zdroj: NPÚ GŘ, Sbirka negativů, sign. N059381.

Východní průčelí kostela v pohledu od východu na fotografii z roku 1953. Zdivo štítu je dosud tvořeno lomovým kamenem, ve zdivu je otevřena půlkruhová nika pro sochu sv. Jakuba Většího a výše položený kruhový otvor. Šipka označuje fragment půlkruhového obloučku spodní části stoupavého vlysu románského štítu, který byl odstraněn v rámci chybné rekonstrukce štítu ze třetí čtvrtiny 20. století. Napravo od něj se nachází fragment pravotočitého založení vlysu s římsou. Zdroj: NPÚ GŘ, Sbirka negativů, sign. N059383.

Spodní rameno schodiště v tloušče zdi s pohledem k západu. Ve stupnici schodu zcela dole je zřetelný maltou vyplněný důlek, který se nachází na všech stupních a také parapetech okenních otvorů schodiště a prázdných portálů. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

Čelní pohled od severu na spodní okenní otvor schodiště v tloušče zdi. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

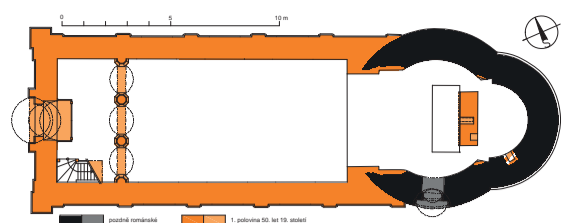

Interiér západní prostory prvního patra věže s pohledem k severozápadu. Vpravo otvor trezoru, na klenbě jsou patrné otisky po prknech šalování. Šipkami jsou označeny drobné otvory, které se nacházejí i na protilehlé straně a sloužily snad pro osazení tyčovin v době utilitárního využití kostela v 19. století. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

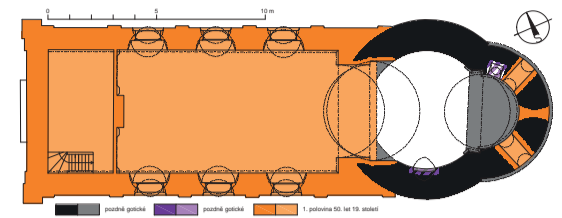

Interiér druhého patra věže s pohledem k východu. Na snímku je patrný vstup do dnešního podkroví se zazděnou tyčevinou ve vrcholu záklenku. Pod otvorem je deponován kvádr prahu s důlčkem. Nad otvorem se nachází klenutý pas vynásající východní zeď věže nad rovinou západního štítu lodi. Foto: Kateřina Neumannová, 2016.

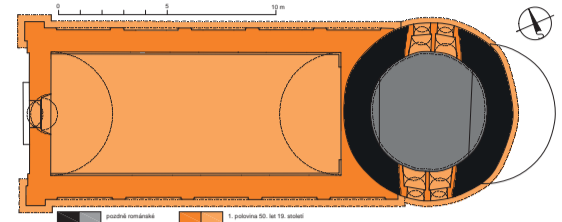

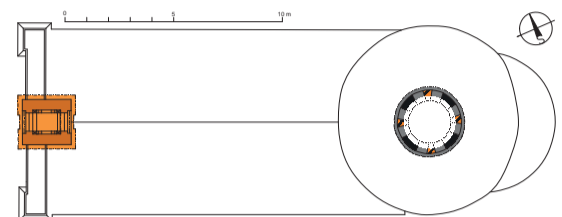
Půdorys na úrovni vstupu s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů apsidy rotundy s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi rotundy s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

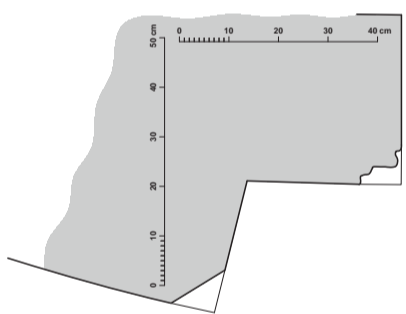
Půdorys na úrovni lucerny rotundy s vyhodnocením stavebního vývoje. Zaměření: Jaroslav Skopec, Miroslav Nový, Tomáš Brož, 2009–2019; vyhodnocení: Jaroslav Skopec, 2021.

Průmět analýzy dat LLS a císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1843. Sestavil: Ondřej Malina, 2022. Zdroj: CÚZK.

Vyobrazení rotundy s pohledem od jihovýchodu z roku 1853. Zdroj: Anton SCHMIDT – Franz LORENZ, Obrazy starožitných staveb v Čechách, díle přírody kreslené a do ocele leptané, Praha 1853.

Profil západní stěny jižního portálu lodi rotundy. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2019.

Čelní pohled od jihu na jižní portál lodi rotundy. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Želkovice

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA

Želkovice leží 13 km severovýchodně od Loun. Kostel se nachází po západní straně vsi na hraně terénního výběhu, který se východním směrem výrazněji svažuje. Snad někde na výběžku terénní hrany u kostela můžeme očekávat šlechtické sídlo, které zde měl Šebestián z Želkovic v první třetině 13. století.

Kostel má loď na protáhlém obdélném půdorysu, k jejíž východní straně je jako dnešní presbytář připojena rotunda s válcovou lodí s lucernou a půlválcovou apsidou na východě.

Nejstarší částí stavby je současný presbytář představující drobnou stavbu románské rotundy. Ta byla od jihu přístupná dochovaným ústupkovým portálem zdobeným obloučkovým vlysem a tzv. bobulemi. Od severu a jihu byla zřejmě osvětlována dvojicí půlkruhových okenních otvorů a zaklenuta dochovanou kupolí, na jejímž rubu je vystavěna lucerna otevřená původně čtveřicí sružených půlkruhových okenních otvorů svedených pomocí sedel na středové sloupky. Apsida zaklenutá konchou byla osvětlována dvojicí, či trojicí půlkruhových okenních otvorů. Skladba zdíva a dochované architektonické prvky stavby dokládají, že byla vystavěna v pozdním období románského slohu, někdy na přelomu první a druhé třetiny 13. století. S navrženým datováním kostela koreluje i první zmínka o vsi z roku 1237 v predikátu Šebestiána z Želkovic, který se může nabízet jako potenciální stavebník rotundy.

Patrně v průběhu 17. či 18. století byla před jižní portál rotundy vystavěna zděná předsíň s přístavbou po východní straně, která patrně sloužila jako sakristie. Předsíň se sakristií byly odstraněny při úpravách kostela mezi lety 1852–1854. Při nich byla západní část lodi rotundy otevřena vítězným obloukem, kterým se otevírá do nově přistavěné lodi. Upraveny, popřípadě nově proraženy, byly okenní otvory rotundy a její loď byla navýšena na současnou úroveň. Zároveň byly sloupky zvukových otvorů lucerny zazděny nebo částečně i odstraněny. Konečnou úpravu kostela znamenala v roce 1874 realizovaná zděná zvonice nad západním průčelím přistavěné lodi.

Detail obloučkového vlysu apsidy rotundy. Foto: Jan Koloc, 2006.

Východní strana lodi s průhledem do interiéru rotundy. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

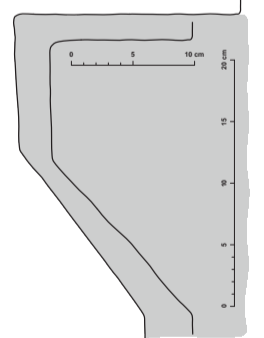
Interiér rotundy s pohledem k jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Rotunda v pohledu od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková, 2019.

Vrchní partie lodi a lucerny rotundy v pohledu od jihozápadu s částečně odhalenými kvádrovými lícem. A – Nadezdívka pocházející z doby přestavby kostela realizované v první polovině 50. let 19. století. B – Pás nižších kvádrů se zřetelnými stopami po odsekaném profilu korunní římsy. Foto: Jan Koloc, 2009.

Profil římsy kupole lodi a konchy apsidy rotundy. Zaměření a kresba: Jaroslav Skopec, 2009.

Detail lidské hlavy osazené po severní straně jižního okenního otvoru apsidy. Foto: Jaroslav Skopec, 2019.

